

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

ОЛЕКСІЄНКО РОМАН ВІКТОРОВИЧ

УДК 37.035-057.87+304.4]:378.4(481)

**ГУМАНІТАРНА КУЛЬТУРА СТУДЕНТІВ В УМОВАХ
ІНФОРМАТИЗАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ В НОРВЕГІЇ**

(друга половина ХХ - початок ХХІ століття)

13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки

(011 - Освітні, педагогічні науки)

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

(доктора філософії)

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Олексієнко Р.В.

Науковий керівник:

ШЕВЧЕНКО Галина Павлівна,

дійсний член НАПН,

доктор педагогічних наук, професор

Київ - 2019

АНОТАЦІЯ

Олексієнко Р. В. Гуманітарна культура студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Норвегії (друга половина ХХ - початок ХХІ століття) - Кваліфікаційна наукова робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки. - Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Міністерство освіти і науки України, Київ, 2019.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню теоретичних основ і досвіду створення умов для формування гуманітарної культури студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Королівстві Норвегія, а також окресленню перспектив упровадження прогресивних ідей зарубіжного досвіду в освітній галузі України.

Висвітлено теоретичні й практичні основи гуманітарної культури у системі норвезької університетської освіти від другої половини ХХ ст. і до початку ХХІ століття. Обґрунтовано поняття гуманітарна культура як невід'ємний складник духовної культури та стрижень культурної ідентичності громадян Норвегії. Охарактеризовано сучасну систему імплементації «Цілей сталого розвитку 2030» в проекції гуманітарної підготовки фахівців.

На основі аналізу теоретичних засад досліджуваної проблеми показана сутність гуманітарної культури в Норвезькому суспільстві. Аналіз теоретичних засад досліджуваної проблеми виявив, що гуманітарна культура студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Королівстві Норвегія є важливою ланкою підготовки фахівців усіх профілів у Норвегії. Виховання у студентів гуманітарної культури як пріоритетної мети освіти має важливе значення для забезпечення стабільності та благоустрою суспільства в умовах його сталого розвитку. Гуманітарна культура виступає тим фундаментом, на основі якого будуються ефективні соціальні відносини, засновані на принципах взаємоповаги та поваги до моральних, духовних принципів всього суспільства та певних соціально-культурних груп. Тому

вища освіта потребує чіткого визначення сутності гуманітарної культури та її розвитку як невід'ємної частини сучасної освіти.

Визначено, що цінність гуманітарної вихованості складається в тому, що вона готує студентів до успішної життєдіяльності в приватних та муніципальних секторах, у різних структурах демократичної держави та більше того, навіть у різних спільнотах. На межі XXI століття Організацією Об'єднаних Націй була прийнята «Декларація тисячоліття», в якій було зафіксовано бачення гуманітарної стратегії розвитку людства.

Уточнені поняття «гуманітарна культура», «гуманітарне середовище». Установлено, що гуманітарна культура у системі норвезької університетської освіти є частиною культурної політики Норвегії. Норвегія вносить свій внесок в глобальну гуманітарну політику і виконує цілі, які імплементуються через розвиток гуманітарної культури в системі норвезької університетської освіти (викорінити крайню бідність до 2030 року; забезпечити «рівні права людини» для всіх до 2030 року; для досягнення цілей сталого розвитку на основі прав людини рятувати життя; полегшувати страждання і захищати гідність людей в умовах гуманітарних криз). Норвезька університетська система підготовки людини до життя, за своїм змістом утримує в собі увесь спектр цінностей, за якими живе глобальне суспільство. Гуманітарна культура виступає специфічним засобом пізнання світу і людини, є тим унікальним соціальним механізмом, завдяки якому відбувається процес успадкування, передача духовних цінностей, соціального досвіду від одного покоління до іншого.

Проаналізовано теоретичні основи гуманітарної культури сучасного студентства, які є предметом вивчення норвезьких (Н. Витосзек, К. Грєндал, Дж. Захс, Р. Леярд, П. Мангсет, Л. Осланд, В. Страт, Дж. Хеллівелл) та українських науковців (В. Годлевська, С. І. Дичковський, І. Доннікова, О. Дольська, Є. Зеленов, Г. Касьянович, М. Лукашевич, І. Макарова, З. Макаров, Н. Миропольська, В. Моторіна, О. Проказа, О. Смоліна, А. Ушаков, С. Федоренко, Г. Філіпчук та інші); педагогічні проблеми норвезької освіти, соціальні та культурні аспекти в освіті, які розглядаються норвезькими

вченими Б. Дж. Пітером, К. Дугласом, К. Ембером, М. Ембером, Д. Левінсоном, Й. Крістеном, Т. Реккедалом; духовні цінності як основа гуманітарної культури в роботах видатних філософів, істориків, педагогів, державних діячів (Ш. Амонашвілі, І. Бех, М. Бердяєв, В. Вернадський, М. Грушевський, М. Драгоманов, М. Костомаров, С. Кримський, П. Могила, І. Огієнко, М. Пирогов, Г. Сковорода, Г. Шевченко та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше предметом комплексного наукового аналізу стали теоретичні основи гуманітарної культури студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Норвегії другої половини 20 - початку 21 ст.; уточнено поняття «гуманітарна культура» як складник духовної культури та стрижень культурної ідентичності громадян Норвегії; набули подальший розвиток наукові уявлення про роль гуманітарної культури як фактора гармонізації відносин людини до етноприродного середовища.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1950-х рр. до 2015р. *Нижня* межа зумовлена початком розвитку університетського сектора вищої освіти в Норвегії. *Верхня* межа зумовлена прийняттям «Декларації тисячоліття» ООН, яка визначила Цілі Розвитку тисячоліття, тобто всеосяжні рамки цінностей, принципів і ключових чинників розвитку людства до 2015 року.

Аналіз норвезької науково-історичної, науково-педагогічної літератури та джерел дозволив визначити, що період другої половини ХХ - початок ХХІ століття може бути умовно поділений на три основні періоди: перший період (1950-1980 рр.), другий період (1980-2000 рр.), третій період (2000- по цей час). В основі цього розподілу лежать певні історичні, політичні, соціальні, економічні та гуманістичні зміни в Норвегії та наслідки світових науково-педагогічних досліджень.

З'ясовано, що світова наука розглядає гуманітарну культуру як «набір універсальних людських ідей, ціннісних орієнтацій і якостей особистості», «універсальні методи пізнання і гуманістичні технології професійної діяльності», «гармонію культури пізнання». Гуманітарна культура в

сучасному розумінні - світогляд Людини, втілене практично і прогнозоване теоретично, засноване на вірі, що навколишній Світ можна уявити у свідомості. По-іншому, це універсальний комплекс матеріальних і духовних цінностей, створений виключно суб'єктивною (особистісною) свідомістю людини і суспільства. Це мораль, релігія, мистецтво, політика, філософія і т. п., що входить в поняття духовне.

Обґрунтовано методологічний базис дослідження гуманітарної культури норвезьких студентів, який охоплює взаємопов'язану сукупність підходів на загальнонауковому (діалектичний, міждисциплінарний, соціокультурний, аксіологічний, системний, парадигмальний підходи), конкретно науковому (феноменологічний підхід) і технологічному (інноваційний підхід) рівнях, що дало змогу виявити сутнісні характеристики феномену «гуманітарна культура студентів» як педагогічну проблему та педагогічні умови і принципи формування гуманітарної культури студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Норвегії.

Встановлено, що гуманітарна політика розвитку Норвегії ґрунтується на цілях сталого розвитку (Sustainable Development Goals - SDGs), які були прийняті всіма державами-членами ООН у 2015 році. Ці цілі забезпечують глобальні рамки для зусиль зі сприяння сталому розвитку, миру та справедливості до 2030 року. П'ять сфер мають пріоритет у гуманітарній політиці розвитку Норвегії: освіта, здоров'я, зміна клімату, навколишнє середовище і океани, розвиток приватного сектору, сільське господарство та відновлювані джерела енергії, гуманітарна допомога. Гуманітарна культура виступає специфічним засобом пізнання світу і людини, є тим унікальним соціальним механізмом, завдяки якому відбувається процес успадкування, передача духовних цінностей, соціального досвіду від одного покоління до іншого. В цьому аспекті проаналізовано її структурні компоненти (когнітивний, аксіологічний, комунікативний, емоційний, рефлексивний, діяльнісний). Світ гуманітарної культури - це рефлексивний зріз людського досвіду і буття, що міститься в мові, традиціях, переказах, в текстах культури. Таким чином формується національний дух норвезької молоді.

Сучасні вітчизняні науковці (О. Базалук, І. Бех, В. Кафарський, П. Кендзьор, С. Максименко, Т. Потапчук, Г. Філіпчук) і зарубіжні (П. Шафер, Г. Гофстеде, Д. Ларчер, В. Кимлік, Г. Фенес, К. Гапгуд, Р. Чумічева) та вчені розглядають сутність культурної ідентифікації як освоєння людиною цінностей, норм і традицій, як шлях становлення особистісно-смиислової сфери особистості, в якій відбивається світ ідей, культурні цінності, традиції. Саме культурна ідентифікація надає особистості цілісність і стає відбиттям світобачення і своєрідною пам'яттю народу. Культурна ідентифікація сприяє вихованню особистості як носія цінностей своєї нації і культури в русі до загальнолюдських цінностей.

Відповідно до мети й завдань дослідження, розглянуті функції гуманітарної культури як в цілому по відношенню до суспільства, так і окремих її елементів до системи культури (адаптивна, виховна, ідентифікативна, інтеграційна, інформативна, креативна, комунікативна, людино творча, нормативна, релаксаційна, перетворювальна, світоглядна, сигніфікативна, трансляційна, ціннісно-орієнтаційна та ін.).

Проаналізовано праці норвезьких учених (Е. Aabø, К. Ask, Е. Brandt, Г. Haug, G. Haugoy, Z. Karvalics Laszlo, Т. Karterud, S. Lange, F. Moe, , Т. Nilsen Mohn, Н. Raaum Oddbjörn, Т. Rekkedal, Р. Saettler), які присвячені ролі вищої освіти в інформаційному суспільстві, інформатизації університетської освіти в Норвегії.

Виокремлено й; висвітлено організаційно-педагогічні умови формування гуманітарної культури норвезьких студентів. Загальна підготовка у вищій школі Норвегії розглядається як базис формування гуманітарної культури студентів.

Розглянута «третя місія» провідних норвезьких університетів (Norwegian University of Life Sciences, Norwegian University of Science and Technology, University of Bergen та ін.) в імплементації Цілей сталого розвитку 2030 - Цілей розвитку тисячоліття. Сучасність, що характеризується з одного боку раціональністю і прагматизмом, з іншого боку глобалізацією, інформатизацією, культурною багатозначністю, варіативністю способів

соціальної ідентифікації - вимагає перегляду місії університету, його ролі і функцій в сучасних умовах. Концепція «соціальної місії», або як її прийнято називати «третьої місії», спричиняє за собою зміни в розумінні суті діяльності університетів, зміни підходів до визначення набору функцій. Розгляду місії університету в історичній перспективі присвячені роботи J. Dunne, W. Adrian, A. MacIntyre, G. Newman, J. Scott. Систематизовані факти про роль гуманітарної культури студентів у майбутній професійній діяльності як фактора гармонізації відносин людини до етноприродного середовища, де екологічність, як духовна основа планетарного виховання, відображає єдність людини і природи, потребу у глобальному захисті середовища існування людства, що вимагає виховання розуміння людиною себе як частки природи, як її активного захисника.

Ключові слова: гуманітарна культура, гуманітарна стратегія, цінності гуманістичного суспільства, гуманітарна освіта, норвезька університетська освіта, духовні цінності, гуманістична технологія професійної діяльності, гуманітарне знання, гуманітарне мислення, вищі людські цінності.

ANNOTATION

Oleksiienko R.V. Humanitarian culture of students in the conditions of informatization of university education in Norway (the second half of the 20th - the beginning of the 21st century). - Manuscript.

Dissertation for the Degree of Ph.D. in Pedagogical Sciences in specialty 13.00.01 - General Pedagogy and History of Pedagogy. - Volodymyr Dahl East Ukrainian National University. – Kyiv, 2019.

The dissertation is devoted to the study of theoretical foundations and the experience of creating conditions for the formation of the humanitarian culture of students in the conditions of informatization of university education in the Kingdom of Norway, as well as outline the prospects for the introduction of progressive ideas of foreign experience in the educational sphere of Ukraine.

The theoretical and practical bases of the humanitarian culture in the system of Norwegian university education from the second half of the twentieth century and to the beginning of the twenty first century are covered. The concept of humanitarian culture as the integral part of spiritual culture and the core of the cultural identity of Norwegian citizens is substantiated. The modern system of implementation of the "Goals of Sustainable Development 2030" in the projection of humanitarian training of specialists is described.

Based on the analysis of the theoretical foundations of the problem under investigation, the essence of the humanitarian culture in the Norwegian society is shown. The analysis of the theoretical foundations of the problem under investigation has revealed that the humanitarian culture of students in the informatization of university education in the Kingdom of Norway is an important element in the training of specialists in all profiles in Norway. Formation of humanitarian culture in students as a priority goal of education is essential for ensuring stability and improvement of society in the conditions of its sustainable development. Humanitarian culture is the foundation upon which the effective social relations are grounded, based on the principles of mutual respect and respect for the moral, spiritual principles of society as a whole and certain socio-cultural groups. Therefore, higher education requires a clear definition of the essence of the humanitarian culture and its development as an integral part of modern education.

It has been determined that the value of humanitarian education consists in the fact that it prepares students for successful livelihoods in private and municipal sectors, in different structures of a democratic state and moreover, even in different communities. At the turn of the 21st century, the United Nations adopted the Millennium Declaration, which outlined the vision of a humanitarian strategy for human development.

The terms "humanitarian culture", "humanitarian environment" have been specified. It has been established that the humanitarian culture in the system of Norwegian university education is part of Norwegian cultural policy. Norway contributes to the global humanitarian policy and fulfills the goals that are being implemented through the development of a humanitarian culture in the system of

Norwegian university education (eradicate extreme poverty by 2030; to ensure “equal human rights” for all by 2030; to achieve the goals of sustainable development on the basis of human rights to save lives, alleviate suffering and protect the dignity of people in the context of humanitarian crises). The Norwegian university system of preparation a person for life, in its content holds the whole range of values according to which the global society lives. The humanitarian culture acts as a specific means of knowledge of the world and man, it is the unique social mechanism through which inheritance, the transfer of spiritual values, social experience from one generation to another happen.

The theoretical foundations of the contemporary student humanitarian culture have been analyzed, which are the subject of the study of the Norwegians (N. Vitoszek, K. Gröndal, J. Zachs, R. Leyard, P. Mangset, L. Osland, V. Strat, J. Hallville) and Ukrainian scholars (A. Procaza, S. Dichkovsky, I. Donnikova, O. Dolska, E. Zelenov, G. Kasyanovich, M. Lukashevich, V. Motorina, I. Makarova, V. Godlevska, S. Makarov, S. Fedorenko, G. Filipchuk, A. Ushakov and others); pedagogical problems of the Norwegian education, social and cultural aspects of education, which are considered by Norwegian scientists B. Peter, K. Douglas, K. Ember, M. Ember, D. Levinson, J. Kristen, T. Reckedalom; spiritual values as the basis of the humanitarian culture in the works of prominent philosophers, historians, educators (Sh. Amonashvili, I. Bech, M. Berdyayev, M. Hrushevsky, M. Drahomanov, M. Kostomarov, S. Krymsky, P. Mohyla, M. Pirogov, G. Skovoroda, G. Shevchenko, etc.).

The scientific novelty of the obtained results is that for the first time the subject of the integrated scientific analysis became the theoretical foundations of the humanitarian culture of students in the conditions of informatization of university education in Norway in the second half of the 20th - beginning of the 21st century; the notion “humanitarian culture” as a component of spiritual culture and a pivot of cultural identity of Norwegian citizens has been specified; the scientific ideas about the role of humanitarian culture as a factor in harmonization of human relations with the ethno-natural environment got further development.

The analysis of Norwegian scientific-historical, scientific-pedagogical literature and historical sources made it possible to determine that the period of the second half of the 20th - the beginning of the 21st century can be conditionally divided into three main

periods: the first period (1950-1980s), the second period (1980-2000 years) , the third period (2000- present time). This division is based on certain historical, political, social, economic and humanist changes in Norway and the effects of the world scientific and pedagogical researches.

It has been determined that the world science considers the humanitarian culture as “a set of universal human ideas, values of orientations and personality traits”, “universal methods of cognition and humanistic technologies of professional activity”, “harmony of the culture of cognition”. Humanitarian culture in the modern sense - the worldview of Man, embodied in practice and predicted theoretically, based on the belief that the surrounding world can be imagined in the mind. In another way, it is a universal complex of material and spiritual values, created exclusively by the subjective (personal) consciousness of man and society (morality, religion, art, politics, philosophy, etc., which the concept of the spirituality includes.

The methodological basis for studying the humanitarian culture of Norwegian students has been substantiated, which covers the interconnected set of approaches: scientific in general (dialectical, interdisciplinary, sociocultural, axiological, systemic, paradigmatic approaches), scientific at the specific level (phenomenological approach) and technological (innovative approach) levels, which made it possible to find out the essential characteristics of the phenomenon “humanitarian culture of students” as a pedagogical problem and pedagogical conditions and principles of the formation of the humanitarian culture of students under conditions of informatization of university education in Norway.

It has been established that Norway’s humanitarian development policy is based on Sustainable Development Goals (SDGs) adopted by all UN member states in 2015. These goals provide a global framework for efforts to promote sustainable development, peace and justice by 2030. Five spheres have a priority in the humanitarian policy of the Norwegian development: education; health; climate change, environment and oceans; private sector development, agriculture and renewable energy sources; humanitarian help. The humanitarian culture acts as a specific means of knowledge of the world and man, its structural components (cognitive, axiological, communicative, emotional, reflexive components, activity) have been analyzed. The

world of humanitarian culture is a reflexion of human experience and being, contained in language, traditions, retellings, in the texts of culture. Thus, the national spirit of the Norwegian youth is formed.

The Ukrainian scientists (O. Bazaluk, I. Bech, V. Kafarsky, P. Kendzior, S. Maksimenko, T. Potapchuk, G. Filipchuk) and foreign scientists (P. Shafer, G. Hofstede, D. Larcher, V. Kimlik, G. Fenes, K. Gapgud, R. Chumicheva) consider the essence of cultural identification as the development of human values, norms and traditions, which reflects the world of ideas, cultural values, traditions. It is the cultural identity that gives the individual integrity and becomes a reflection of the worldview and peculiar memory of the people. Cultural identification contributes to the education of the individual as a bearer of the values of his nation and culture in the movement to universal values.

In accordance with the goals and objectives of the study, the functions of the humanitarian culture as a whole in relation to society and its separate elements in the system of culture have been considered (adaptive, educational, identifiable, integrational, informative, creative, communicative, normative, relaxational, transformative, worldview, significative, translational, value-orientation, etc.).

The works of Norwegian scientists (E. Aabö, K. Ask, E. Brandt, G. Haug, G. Haugoy, Z. Karvalics Laszlo, T. Karterud, S. Lange, F. Moe, T. Nilsen Mohn, N. Raaum Oddbjörn, T. Rekkedal, P. Saettler), devoted to the role of higher education in the information society, informatization of university education in Norway have been analyzed.

The basic periods of formation of the Norwegian model of general preparation of students have been characterized; the role of humanitarian disciplines of the general component of higher education of Norway in the formation of the humanitarian culture of students has been revealed; theoretical analysis of the psychological and pedagogical principles of general preparation as a basis for the formation of the humanitarian culture has been carried out; the main principles of the content of curricula of general training of higher education institutions of Norway have been considered; the organizational and pedagogical conditions of formation of the humanitarian culture of Norwegian students

have been highlighted. General training at the Norwegian Higher School has been considered as a basis for the formation of the humanitarian culture of students.

The “third mission” of the leading Norwegian universities (Norwegian University of Life Sciences, Norwegian University of Science and Technology, University of Bergen, etc.) has been considered in the implementation of the Millennium Development Goals (MDGs) 2030. Modernity, which is characterized on the one hand by rationality and pragmatism, on the other hand, by globalization, informatization, cultural polynomiality, variation of methods of social identification, requires a revision of the mission of the university, its role and functions in modern conditions. The concept of a “social mission”, or as it is called “the third mission”, entails changes in understanding of the essence of the activities of universities, changes in approaches to the definition of a set of functions.

The works of J. Dunne, W. Adrian, A. MacIntyre, G. Newman, J. Scott are devoted to consideration of the mission of the university in the historical perspective. The facts about the role of the humanitarian culture of students in future professional activities as a factor in harmonization of human relations with the ethno-natural environment have been systematized, where environmental friendliness as the spiritual basis of planetary education, reflects the unity of man and nature, the need for global protection of the human environment, which requires a person to perceive himself as part of nature, as its active defender.

Key words: humanitarian culture, humanitarian strategy, values of humanistic society, humanitarian education, Norwegian university education, spiritual values, humanistic technology of professional activity, humanitarian knowledge, humanitarian thinking, higher human values.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях

1. Олексієнко Р. В. Гуманітарна культура як невід’ємний складник духовної культури та стрижень культурної ідентичності громадян Норвегії. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*: зб. наук. праць / Гол. ред. : Г. П. Шевченко. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2018, Вип. 5 (86). С. 133-141.

2. Олексієнко Р. В. Університетська освіта в Королівстві Норвегія в умовах інтенсивної інформатизації суспільства. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*: зб. наук. праць / Гол. ред. : Г. П. Шевченко. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2018. Вип. 1(82). С. 172-183

3. Олексієнко Р. В. Гуманітарна культура у системі норвезької університетської освіти. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. Одеса: Вид-во ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2018. Вип. 5. С. 25-28.

4. Олексієнко Р. В. Гуманітарна культура як невід’ємна частина сучасної освіти. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*: зб. наук. праць / Гол. ред. : Г. П. Шевченко. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. Вип. 1(76) С. 160-165

5. Олексієнко Р. В. Деструктивний вплив засобів масової інформації як загроза духовній безпеці сучасної особистості. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*: зб. наук. праць / Гол. ред. : Г. П. Шевченко. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. Вип. 2 (77). С.199-205.

6. Олексієнко Р. В. Гуманітарна культура у системі норвезької університетської освіти. *Науковий журнал: Інноваційна педагогіка*. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, м. Одеса, 2018. № 5. С. 25-28.

7. Олексієнко Р. В. Formation of the Humanitarian Culture among Students of Norwegian Universities as the Pedagogical Problem. *Духовність особистості:*

методологія, теорія і практика: зб. наук. праць / Гол. ред. : Г. П. Шевченко. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2018. Вип. 3 (84). С. 140-150.

8. Олексієнко Р. В. Загальна підготовка у вищій школі Норвегії як базис формування гуманітарної культури студентів. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*: зб. наук. праць / Гол. ред. : Г. П. Шевченко. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2019. Вип.3(90). С. 97-99.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Олексієнко Р. В., Сура Л. Г. Мультимедійные программы как одна из перспективных форм организации процесса обучения иностранным языкам. Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти : зб. матеріалів XII міжнар. наук.-практ. конф., 30-31 трав. 2016 р. : в 2 ч. Ч. 1 / М-во освіти і науки України, Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля [та ін.] ; [за заг. ред. д.філос.н. Журби М.А.]. Монреаль: ЦСП «НБК»; Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. С. 156-158.

10. Олексієнко Р. В. Використання віртуальних засобів АІКТ як інструментів формування професійної компетенції майбутніх перекладачів. Перспектива розвитку наукових досліджень у контексті глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна комунікація: матеріали I міжнар.наук.-практ. конф., м. Сєверодонецьк, 26-27 трав. 2017. С. 46 -49.

11. Олексієнко Р. В. Інформатизація університетської освіти в Норвегії. Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції: «Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні», м. Львів. 22-23 лютого 2019. С. 87-90.

12. Олексієнко Р. В. Роль гуманітарного середовища вищих навчальних закладів Норвегії у формуванні гуманітарної культури студентів. Перспектива розвитку наукових досліджень у контексті глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна комунікація: матер. II міжнар. наук.-практ. конф., м. Сєверодонецьк, 26-27 черв. 2019. С. 46-49.

13. Олексієнко Р. В. Університетська освіта в Норвегії. «Сучасний рух науки», що присвячена головній місії Міжнародного електронного науково-практичного журналу «WayScience»: зб.наук. праць V міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. прокласти шлях розвитку сучасної науки від ідеї до результату, м. Дніпро, 7-8 лютого 2019. С. 56–58.

14. Олексієнко Р. В. Formation of Humanitarion Culture of Students in Norway. /Р. В. Олексієнко // Advanced Technologies in Research and Education: collection of research materials of the Second International Conference; 5-7 of March 2019. Severodonetsk: Publishing House of the VDEUNU. 2019. P. 192–193.

15. Олексієнко Р. В. Формування гуманітарної культури у студентів норвезьких університетів як фактора гармонізації відносин людини до етноприродного середовища. Перспектива розвитку наукових досліджень у контексті глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна комунікація: матер. III міжнар. наук.-практ. конф., м. Северодонецьк, 24-25 трав. 2019. С. 46-49.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- **HDI** - Індекс людського розвитку (Human Development Index)
- **NOKUT** - Норвезьке Агентство по гарантії якості освіти
- **UNESCO** - Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури
- **ECTS** - Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (European Credit Transfer and Accumulation System)
- **EHEA** - Європейський простір вищої освіти (European Higher Edu. Area)
- **ERA** - Європейський дослідницький простір (European Research Area)
- **WCU** - університети світового рівня (World-Class Universities)
- **ЗВО** - заклади вищої освіти
- **ІТ** - інформаційні технології
- **SDGs** - цілі сталого розвитку (Sustainable Development Goals)

ЗМІСТ

АННОТАЦІЯ	2
ANNOTATION	7
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	16
ВСТУП	18
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ В НОРВЕГІЇ	
1.1. Гуманітарна культура як невід’ємний складник духовної культури та стрижень культурної ідентичності громадян Норвегії	27
1.2. Гуманітарна культура у системі норвезької університетської освіти від другої половини ХХ ст. і до початку ХХІ століття	54
1.3. Гуманітарна культура студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Норвегії як педагогічна проблема	80
Висновки до першого розділу	115
 РОЗДІЛ II. ДОСВІД СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ НОРВЕЗЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ	
2.1. Роль гуманітарного середовища вищих навчальних закладів Норвегії у формуванні гуманітарної культури студентів	120
2.2. Загальна підготовка у вищій школі Норвегії як базис формування гуманітарної культури студентів	145
2.3. Гуманітарна культура фахівця як провідний чинник успішної реалізації Цілей сталого розвитку 2030	168
Висновки до другого розділу	194
ВИСНОВКИ	198
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	205
ДОДАТКИ	230

ВСТУП

Актуальність теми. На межі ХХІ століття Організацією Об'єднаних Націй була прийнята «Декларація тисячоліття», в якій було зафіксовано бачення гуманітарної стратегії розвитку людства та основ цінностей гуманістичного суспільства сучасності і майбутнього. Гуманітарна культура виступає тим фундаментом, на основі якого будуються ефективні соціальні відносини, засновані на принципах взаємоповаги та поваги до моральних, духовних принципів всього суспільства та певних соціально-культурних груп. Тому вища освіта потребує чіткого визначення сутності гуманітарної культури та її розвитку як невід'ємної частини сучасної освіти. Виховання у студентів гуманітарної культури як пріоритетної мети освіти має важливе значення для забезпечення стабільності та благоустрою суспільства в умовах його сталого розвитку.

Гуманітарна культура - це інтегральна характеристика особистості, відмінними рисами якої є осягнення духовності, ціннісно-сміслового змісту життя, гуманістичної технології професійної діяльності за допомогою засвоєння гуманітарного знання, розвитку гуманітарного мислення, орієнтації на вищі людські цінності.

Академік Г. Шевченко, підкреслює, що культура визначає міру досконалості людини, її освіченість, вихованість, відношення до світу. Реалізація основних принципів Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 р., Стратегії сталого розвитку "Україна - 2020", Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., де пріоритетним напрямом розвитку суспільства є гуманітарний, покликаний визначити шлях до гуманістично, соціально та екологічно спрямованого розвитку нашої країни та забезпечити духовно-культурний вектор життєдіяльності українського суспільства.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Як підкреслюється в Декларації 44-сесії Міжнародної конференції ЮНЕСКО з питань освіти, вища освіта ХХІ століття стає не тільки засобом передачі молодому поколінню накопичених знань, а й засобом формування його культурно-

морального і гуманітарного потенціалу. Гуманітарна культура у системі норвезької університетської освіти є частиною культурної політики Норвегії. Норвегія здійснює свій внесок в глобальну гуманітарну політику і виконує цілі, які імплементуються через розвиток гуманітарної культури в системі норвезької університетської освіти (викорінити крайню бідність до 2030 року; забезпечити «рівні права людини» для всіх до 2030 року; для досягнення цілей сталого розвитку на основі прав людини рятувати життя; полегшувати страждання і захищати гідність людей в умовах гуманітарних криз). Норвезька університетська система підготовки людини до життя, за своїм змістом утримує в собі увесь спектр цінностей, за якими живе глобальне суспільство. Гуманітарна культура виступає специфічним засобом пізнання світу і людини, є тим унікальним соціальним механізмом, завдяки якому відбувається процес успадкування, передача духовних цінностей, соціального досвіду від одного покоління до іншого. Духовні цінності - основа гуманітарної культури.

Норвегія - одна з трьох країн, які формують сучасну Скандинавію. Ця держава, завдяки своєму географічному положенню, має багаті природні ресурси, які дуже ефективно використовуються. Багатства природи, поряд з багатвіковими стараннями норвежців, перетворили цю країну в одну з найдемократичніших і найуспішніших у всьому світі. Норвегія - суверенна демократична парламентська конституційна монархія унітарного устрою. У Норвегії державна влада розділена між парламентом, королем та Верховним судом, згідно норм конституції, що з численними поправками діє в країні з 1814 року. Глава держави - король Гаральд V (норв. Harald V) з династії Шлезвіг-Гольштейн-Сьоннерборг-Глюксбургів. з 17 січня 1991 року; спадкоємець трону - кронпринц Хокон (норв. Haakon Magnus), народився 20 липня 1973 року.

"Все для Норвегії" - цей девіз написаний на гербі короля Норвегії. І ось вже протягом багатьох років служить девізом для Королів Норвегії. Чисельність населення Норвегії становить - 5,3 млн осіб. Мешканці Норвегії вже кілька разів проголосували проти членства в ЄС, але саме ця країна

реалізувала більшу кількість директив Європейського Союзу, ніж будь-яка країна-член ЄС. На освіту Норвегія витрачає в три рази більше, а на охорону здоров'я - в чотири рази більше, ніж на оборону. При цьому ВПС Норвегії охороняють не тільки кордони своєї країни, але і повітряний простір Ісландії, у якої своєї армії немає взагалі. З 2009 року Норвегія утримує перше місце за Індексом людського розвитку (Див. ДОДАТОК В).

Представники Норвегії зіграли важливу роль в розвитку мережі Інтернет. Популярний на пострадянському просторі веб-браузер Opera, створили в цій країні.

Гуманітарний вектор розвитку системи норвезької університетської освіти, створення гуманітарного середовища в навчальних професійних закладах, формування гуманітарної культури у студентів і викладачів, через рівень розвитку освітньої системи в Норвегії від другої половини ХХ ст. і до початку ХХІ століття, стає вагомим чинником її інтелектуального, економічного, соціального, науково-технічного, інноваційно-технологічного і культурного розвитку, який значною мірою забезпечує країні стабільність й еволюційний характер розвитку, дозволяє поглиблювати демократичні процеси, поступово підвищувати духовний і матеріальний рівень мирного, творчого життя населення - головної мети прогресивного розвитку людини і суспільства. Сучасна вища освіта в Норвегії в якості основного гуманістичного сенсу соціального розвитку проголошує ставлення до людини як найвищої цінності життя.

Пріоритетними тенденціями університетської освіти в Норвегії ХХІ століття є формування гуманітарної культури у студентів в умовах її інформатизації. «Епоха інформації та знань, ера інформації» - так сьогодні характеризують нове століття і новий цивілізаційний цикл, в який вступило людство. Це ера глобального інформаційного суспільства, найважливішим фактором якого є ефективне використання інформації та наукових знань. Норвегія робить великий внесок в глобальну гуманітарну політику через розвиток гуманітарної культури у студентів в системі університетської освіти.

Теоретичні основи гуманітарної культури сучасного студентства є предметом вивчення норвезьких (Н. Витосзек, К. Грєндал, Дж. Захс, Р.Леярд, П. Мангсет, Л. Осланд, В. Страт, Дж. Хеллівелл) та українських науковців (В.Годлевська, С. Дичковський, І. Доннікова, О. Дольська, Є. Зеленов, Г. Касьянович, М. Лукашевич, В. Моторіна, І. Макарова, З. Макаров, О. Проказа, А. Ушаков, С. Федоренко, Г. Філіпчук та інші).

Педагогічні проблеми норвезької освіти, соціальні та культурні аспекти в освіті розглядаються норвезькими вченими Б. Дж. Пітером, К. Дугласом, К. Ембером, М. Ембером, Д. Левінсоном, Й. Крістеном, Т. Реккедалом.

Духовні цінності як основа гуманітарної культури, як складова системи виховання розглядаються в роботах видатних філософів, істориків, педагогів, державних діячів (Ш. Амонашвілі, І. Бех, М. Бердяєв, М. Грушевський, М. Драгоманов, М. Костомаров, С. Кримський, П. Могила, М. Пирогов, Г.Сковорода, Г. Шевченко та ін.).

Глибоке вивчення і аналіз системи формування гуманітарної культури студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Королівстві Норвегія допоможе подолати *суперечності*, що накопичилися в Україні в плані поліпшення системи гуманітарного вектора розвитку вищої освіти, зокрема між:

- об'єктивною необхідністю формування гуманітарної культури у студентів в умовах інформатизації університетської освіти з урахуванням прогресивного зарубіжного досвіду та відсутністю його системного вивчення та узагальнення;
- необхідністю проаналізувати досвід освіти в інформаційному суспільстві у зарубіжних країнах як важливої умови інтеграції України у європейський освітній простір і відсутністю цілісного дослідження освіти у скандинавських країнах;
- вимогами сучасного інформаційного суспільства до гуманітарної компетентності людини, її професійної, соціальної та її духовно-культурної готовності в умовах інформатизації, мобільності та реальним станом освіти.

Враховуючи відсутність глибокого наукового вивчення норвезького досвіду щодо формування гуманітарної культури у студентів в умовах інформатизації університетської освіти та актуальність цієї проблеми у нових соціально-культурних умовах розвитку України, нами обрано тему дисертаційного дослідження «Гуманітарна культура студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Норвегії (друга половина XX - початок XXI століття)».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано у межах комплексної теми «Духовний розвиток особистості: методологія, теорія і практика», що розробляється кафедрою педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (№ 0105U000264).

Тема затверджена Вченою радою Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (протокол № 6 від 24.04.2015 року).

Об'єкт дослідження - процес формування гуманітарної культури у норвезьких студентів.

Предмет дослідження - теоретичні основи гуманітарної культури у студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Норвегії.

Мета дослідження - проаналізувати теоретичні основи та досвід розвитку гуманітарної культури у студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Норвегії та визначити шляхи впровадження позитивного норвезького досвіду в систему вищої освіти України.

Відповідно до мети було визначено основні **завдання дослідження**:

1. обґрунтувати гуманітарну культуру як невід'ємний складник духовної культури та стрижень культурної ідентичності громадян Норвегії;
2. схарактеризувати сутність, структурні компоненти гуманітарної культури, та уточнити роль гуманітарної культури у системі норвезької університетської освіти в умовах інформатизації вищої освіти в Норвегії як педагогічну проблему від другої половини XX - початку XXI ст.;

3. визначити виховний потенціал гуманітарного середовища та загального компонента підготовки у норвезьких університетах для формування гуманітарної культури студентів;

4. систематизувати факти про роль гуманітарної культури студентів у майбутній професійній діяльності як фактора гармонізації відносин людини до етноприродного середовища та провідний чинник успішної реалізації Цілей сталого розвитку 2030.

Для досягнення поставленої мети були використані такі методи дослідження:

загальнонаукові: аналізу й синтезу - для визначення проблем, що потребують вирішення, формулювання завдань дослідження й висновків; індукції та дедукції - при переході від дослідження загальних фактів до конкретних і навпаки; узагальнення - для узагальнення педагогічних фактів та досвіду формування гуманітарної культури у студентів Норвезьких університетів; конкретизації - для визначення термінів і понять, встановлення сутності гуманітарної культури; класифікації - для складання систематизації - для упорядкування досліджуваних фактів, подій та процесів; аналогії - для встановлення відповідності понять і термінів в українській та норвезьких науках; системного підходу - для розгляду освітніх систем Королівства Норвегії та України, аналізу їх складових; структурно-функціональний - для аналізу побудови освітньої системи країни дослідження, її елементів та механізмів функціонування;

специфічні: контент-аналізу - для вивчення інформаційних джерел та педагогічної документації; історичного аналізу - для з'ясування фактів і подій, що впливали на процес формування та розвиток системи університетської освіти у Норвегії; періодизації - для розгляду історичних фактів та подій у хронологічному порядку.

Теоретичну основу дослідження основ гуманітарної культури студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Норвегії становлять наукові положення й висновки теорій та концепцій з таких питань: фундаментальні положення гуманістичної педагогіки; зміст курикулумів

загальної підготовки студентів норвезьких університетів; організаційно-педагогічні умови формування гуманітарної культури студентів у вищій школі в Норвегії; гуманітарна культура сучасного студентства як фактор гармонізації відносин людини до етноприродного середовища.

Джерельну базу дослідження становлять: державні нормативно-правові документи, що регулюють університетську систему освіти Норвегії; методичні рекомендації та програми Бергенського університету (University of Bergen), Арктичного університету Норвегії (The Arctic University of Norway), Норвезького університету наук про життя (The Norwegian University of Life Sciences), Норвезького університету науки і технологій (Norwegian University of Science and Technology); фундаментальні наукові праці норвезьких науковців та діячів; автореферати дисертацій та дисертації вітчизняних науковців; матеріали конференцій; зарубіжні періодичні видання; матеріали фондів Національної бібліотеки Норвегії (Nasjonalbiblioteket), Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Віртуальної норвезької бібліотеки (Virtual Norwegian Library); матеріали офіційних сайтів Міністерства знань Норвегії, Міністерства освіти і науки Норвегії, офіційних сайтів університетів Норвегії; матеріали всесвітньої мережі Інтернет.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1950-х рр. до 2015р. *Нижня* межа зумовлена початком розвитку університетського сектора вищої освіти в Норвегії. *Верхня* межа зумовлена прийняттям «Декларації тисячоліття» ООН, яка визначила Цілі Розвитку тисячоліття, тобто всеосяжні рамки цінностей, принципів і ключових чинників розвитку людства до 2015 року.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- вперше предметом комплексного наукового аналізу стали теоретичні основи гуманітарної культури студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Норвегії другої половини ХХ - початку ХХІ ст.;

- уточнено поняття «гуманітарна культура» як складник духовної культури та стрижень культурної ідентичності громадян Норвегії; розуміння місця гуманітарної культури у системі норвезької університетської освіти в

умовах глобальної інформатизації від другої половини XX ст. і до початку XXI століття;

- набули подальшого розвитку наукові уявлення про роль гуманітарної культури студентів Норвезьких університетів як: фактора гармонізації відносин людини до етноприродного середовища, фактора забезпечення якості професійної освіти студентів в умовах глобалізації;

- до наукового обігу введено маловідомі матеріали Міністерства освіти і науки Норвегії, наукові роботи норвезьких учених, що висвітлюють питання гуманітарної культури студентів, навчально-виховні та навчально-методичні матеріали норвезьких університетів; історичні факти й події, пов'язані з розвитком гуманітарного вектору університетської освіти в Норвегії в умовах глобальної інформатизації; нормативно-правові документи, що регулюють освітню політику Норвегії; звіти норвезьких й міжнародних установ та організацій щодо гуманітарної культури студентів.

Практичне значення дослідження норвезького науково-педагогічного досвіду полягає в розробці теоретичного інструментарію для подальших емпіричних досліджень в процесі формування особистої гуманітарної культури і шляхів активізації теоретичних компонентів навчання студентів як в системі післядипломної освіти, так і в самоосвіті. Матеріали, зібрані під час дослідження, теоретичні та практичні положення, висновки й джерельна база можуть бути використані для подальшого наукового розгляду питання формування гуманітарної культури студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Україні та за кордоном. Гуманістичний розвиток освіти передбачає підсилення закладених у ній гуманістичних традицій та ідеалів, що стане істотним поштовхом до виходу з означеної кризи та до всебічного розвитку українського суспільства.

Упровадження результатів дисертації. Результати дослідження були впроваджені в освітній процес Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (довідка № 1203/1507 від 21.10.2019), комунального закладу «Харківської гуманітарно-педагогічної академії» Харківської обласної ради (довідка № 01-13/598 від 10. 10. 2019),

Северодонецького хіміко-механічного технікуму СНУ ім. В. Даля (довідка № 01-24/121/1 від 02.10.2019 р.), Державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет» (довідка № 30 від 07.10.2019 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації обговорено на: Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегії сталого розвитку: на шляху до 4 сильнішої громади» (21 жовтня 2016 р., Северодонецьк); Міжнародній науково-практичній конференції «Університетська наука. Проблеми міжнародної інтеграції» (3-5 травня 2017 р., Северодонецьк); ІХ Міжнародній науково-практичній конференції «Культурна особистість у світлі виховання, освіти і духовної безпеки» (23 травня 2018 року, м. Київ); V Міжнародна науково-практичній інтернет-конференції «Сучасний рух науки», що присвячена головній місії Міжнародного електронного науково-практичного журналу «WayScience» - прокласти шлях розвитку сучасної науки від ідеї до результату (7-8 лютого 2019 р., м. Дніпро); X Міжнародній науково-практичній конференції «Духовно-культурне виховання особистості в умовах входження людства в Епоху Культури» (30 травня 2019 р., м. Київ). Основні результати та висновки дослідження обговорювалися й отримали позитивну оцінку на засіданнях кафедри іноземних мов та професійної комунікації Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, щорічних звітно-наукових конференціях, круглих столах, методичних семінарах (2015 - 2019 рр.).

Публікації. Основні положення дисертації висвітлено в 15 одноосібних публікаціях, з яких: 8 – статті у наукових фахових виданнях, 7 тези доповідей у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (281 найменування, із них 148 англійською та норвезькою мовами) та 10 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 250 сторінок, із них основного тексту – 198 сторінок.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ В НОРВЕГІЇ

1.1. Гуманітарна культура як невід’ємний складник духовної культури та стрижень культурної ідентичності громадян Норвегії

Реальним втіленням гуманітарної культури Норвегії є її *історичний досвід*, національний *менталітет народу*, *гуманітарна політика* країни, що має на меті створення умов для соціально-гуманітарного розвитку суспільства, соціальної інтелектуально-духовної безпеки людини, *та гуманітарна сфера* - суспільне буття, що схарактеризоване через призму пріоритетів людини і людських цінностей. Сучасне суспільство Норвегії створює умови для всебічного розкриття здібностей людини, її самовдосконалення та підтримки гідності і честі. Гуманітарна культура займає центральне місце у процесі соціалізації особистості, так як становлення духовно розвиненого індивіда починається з усвідомлення необхідності безперервного "самотворення", вона виступає одним з елементів і ознак духовної культури особистості, соціальних спільнот, всього суспільства.

На межі XXI століття Організацією Об’єднаних Націй була прийнята «Декларація тисячоліття», в якій було зафіксоване бачення гуманітарної стратегії розвитку людства та основі цінності гуманістичного суспільства сучасності і майбутнього.

Термін "гуманітарний" (від лат. *Hūmānus* - 1) людський, властивий людині; 2) людяний, людинолюбний; 3) високоосвічена людина) - пов’язаний зі ставленням до людини. Витоки його йдуть з епохи Відродження. У цей період було покладено початок гуманітарної складової ставлення до людини. Поняття ж "гуманітарна культура" відноситься до 80-х років XX ст. Як зазначав французький соціолог і теоретик культури А. Моль, термін

"гуманітарний" використовувався, коли мова йшла про людину, що володіє великими знаннями в людській діяльності [68, с. 37]. На наш погляд, дуже точну дефініцію терміна "гуманітарний" надає Ф. Павленков: «Гуманітарний - має на меті розвивати вищі людські якості, облагороджувати розум і серце» [89]. Гуманітарна культура - інтегративне утворення, яке включає в себе різні сфери культури, об'єднані поняттям «буття людини». Це культура моральна і правова, соціально-політична, художньо-естетична, комунікативна, психологічна, валеологічна, екологічна та ін. В гуманітарній культурі всі зазначені сфери мають загальну підставу - гуманістичну етику.

Гуманістична етика - це філософське вчення про людину як про головну земну цінність. При цьому обґрунтовується, що сенсом життя людини є саморозвиток, розкриття і реалізація закладених в неї творчих можливостей.

Як стверджував філософ ХХ століття Еріх Фромм, який розглядав проблеми гуманістичної етики, «вміння жити» - це вміння творчої самореалізації. Діяльно-практичний компонент гуманітарної культури проявляється як в гуманному ставленні до людей у всіх сферах життєдіяльності (в побутовій, суспільній, професійній), так і в специфічних видах діяльності людини, які називаються гуманітарними (звернених до людини, заснованих на відносинах «людина - людина») [162].

Норвежці Raaum Oddbjörn, Erik Aabø, Karterud Thomas, B. Strath, Carol Ember, Caulkins Douglas, Melvin Ember, David Levinson визначають гуманітарну культуру як форму прояву істинної суті людської історії та культури. Гуманітарна культура має велике значення для становлення і розвитку особистості людини, вона забезпечує гармонію внутрішнього світу особистості, єдність її життєвого досвіду, знань, норм поведінки та ідеалів, є заходом становлення людського в особистості, суспільстві, «своєрідною соціально-генетичною програмою діяльності людини і суспільства», вона концентрує в собі ціннісні орієнтації та якості особистості, що виражають те істинно людське, що закладено в загальнолюдській культурі: знання, почуття, спілкування, творча дія [156, 251]. Таким чином, виявлено:

- людина гуманітарної культури - це особистість, що живе, розвивається і формується в гуманітарному середовищі («окультурюється»), виступаючи при цьому і об'єктом впливу гуманітарної культури, і її носієм, яка, водночас, транслює і створює гуманітарну культуру;
- гуманітарна культура виступає регулятивним і захисним механізмом, що гарантує життєдіяльність людини;
- культурна ідентифікація надає особистості цілісність, сприяє вихованню особистості як носія цінностей своєї нації і культури в русі до загальнолюдських цінностей;
- духовні цінності - основа гуманітарної культури; духовна культура має визначальне значення для формування гуманітарного середовища, що сприяє найбільш повному розвитку людської особистості;
- гуманітарна культура є ставленням людини до природи, людини до людини; до ідеалу, до Вищої початку буття;
- гуманітарна культура - це, перш за все, вищий прояв ідеальної діяльності людини, процес, результат і критерій духовного багатства індивіда і суспільства, умова індивідуалізації культури і соціалізації особистості.

У ХХ ст. визначились два напрямки в розвитку знання (гуманітарний і негуманітарний) і дві культури. Розвиток суспільства, технічний прогрес диктують необхідність зближення гуманітарної і негуманітарної культур, формування цілісної гуманітарно-технічної культури особистості. Про це свідчать техногенні процеси, що відбуваються в різних регіонах планети. Вони переконливо підтверджують факт про те, що людство може знищити себе через технічний прогрес, якщо забуде про гуманітарну складову свого призначення в житті.

Гуманітарна політика розвитку Норвегії ґрунтується на цілях сталого розвитку (Sustainable Development Goals - SDGs), які були прийняті всіма державами-членами ООН у 2015 році. Ці цілі забезпечують глобальні рамки для зусиль зі сприяння сталому розвитку, миру та справедливості до 2030 року. П'ять сфер мають пріоритет у гуманітарній політиці розвитку Норвегії: освіта; здоров'я; зміна клімату, навколишнє середовище і океани; розвиток

приватного сектору, сільське господарство та відновлювані джерела енергії; гуманітарна допомога [208].

Королівство Норвегія, Норвегія (*мова букмол* - "Kongeriket Norge", *мова нюношк* - "Kongeriket Noreg", назва країни походить від давньоскандинавського слова "Norðrvegr" - «шлях на північ» - це демократична країна на півночі Європи з високорозвиненим постіндустріальним суспільством і одним з найвищих рівнів життя у світі. Такого розвитку Норвегія досягла завдяки концентрації сил для побудови «держави загального добробуту», що здійснювалося за особливою моделлю. Термін «Норвезька модель» пов'язується з формуванням і зміцненням Норвегії у другій половині ХХ століття, як однієї з найбільш розвинених у соціально-економічному аспекті країн, характерною особливістю якої є поєднання належного урядування, політичної стабільності, економічного зростання, високого рівня соціального захисту, розвитку гуманітарної сфери, гуманітарної культури та гідного рівня добробуту суспільства. Норвегія, за рейтингом ООН, визнана найкращою для проживання й мешканці якої мають один із найвищих рівнів життя у світі. Країна обійшла Данію, Ісландію, Швейцарію та Фінляндію [204, 207].

Бьорн Олсен, Декан Вищої школи бізнесу у м. Будо, Університет Нурланда, зазначає: «Норвегія має великий рівень продуктивності. Його ще називають нашим Х-фактором. Це зумовлено тим, що ми маємо егалітарне суспільство, в якому роль начальника дуже символічна, адже він не є єдиною людиною, яка приймає рішення. Люди самі вирішують, що їм робити. Норвегія - це також країна, громадяни якої люблять мир. Наша країна завжди була духовно єдиною. Ще 1000 років тому король Гаральд (якого називали «довговолосим») сказав, що не стригтиме волосся, допоки Норвегія не стане єдиною державою».

Північні країни Європи є творцями «нордичної» моделі щастя, яка включає в себе добробут, соціальний комфорт і затишок, радість кожного дня, духовну безпеку, гуманітарну культуру. Норвегія - найщасливіша країна світу. За рейтингом «World Happiness Report 2017» незалежних експертів

ООН - саме у цій країні - жити найкомфортніше. Звіт склали за кількома основними критеріями - рівень і тривалість життя, соціальна підтримка, свободи, а також і рівень корупції. Другу сходинку рейтингу посіла Данія. Третє місце дісталось Ісландії. За нею ідуть Швейцарія та Фінляндія. Україна - у списку щасливих країн лише 132 зі 155 країн.

Академік Г. Філіпчук переконливо стверджує, що недарма національне багатство в країнах розвинутої демократії складає 65-80%, а інвестування в Людину давно перестало вважатися витратним соціальним явищем. Нобелівські лауреати Т. Шульц, С. Кузнець у 70-х роках минулого століття, пізніше Г. Беккер довели, що людський капітал є надзвичайно продуктивним, оскільки він накопичується і безперервно відтворюється. А тому головною домінантою суспільно-державної уваги ставала політика нагромадження здібностей, потенціалу людей до продуктивної праці, творчості, підтримки здоров'я через створення здоров'язбережного соціокультурного середовища, отримання знань, підвищення кваліфікації, самовдосконалення. У другій половині ХХ століття відбулася фундаментальна переорієнтація передусім наукових поглядів щодо значущості для цивілізаційного розвитку, а не тільки для економіки, людського потенціалу. Там, де швидше відбулося усвідомлення, що сфери, які формують людину (освіта, культура, наука, медицина...) не є «витратними», а продуктивними, там значно ефективніше здійснювалися системні трансформації суспільства, інституційні й технологічні реформи. Теорія і практика реалізації ідеї людського капіталу стала успішною парадигмою розвитку для США, Канади, Японії, Південної Кореї, Сінгапуру, більшості країн Європи. Скандинавські країни Швеція, Норвегія, особливо Фінляндія, на основі цієї теорії зробили справжній соціально-економічний і культурний революційний прорив [125, с. 277].

«Щасливі країни це такі, що мають здоровий баланс процвітання, за звичним виміром, і соціальний капітал, що означає високий градус довіри у суспільстві, низький рівень нерівності і довіро до уряду», - сказав керівник дослідження Джефрі Захс. «Чинники, які сприяють якості життя, - це очікувана тривалість здорового життя та високий ВВП на душу населення», -

пояснює Джон Хеллівелл [176]. Норвегія має високий культурний потенціал, що охоплює усі сфери людського життя і діяльності. Для норвезької культури характерна висока культура побуту і споживання, мислення і міжособистісні відносини, виробнича і правова, інтелектуальна і політична культура. Це своєрідна "панкультурність", в якій культура виступає як показник і сутність, засіб і мета людського розвитку [59], (Додаток Ж).

Класичне гуманістичне мислення ґрунтується на розумінні людини як елементу соціуму - держави, нації, професійної спілки, яка є сутнісно сталою у своїх характеристиках через усталеність цих соціальних утворень. Тому здається безперечним, що розвиток людини так чи інакше безпосередньо пов'язаний з розвитком соціальної спільноти, до якої вона належить. За таких умов можна ставити знак рівняння між розвитком і добробутом особи та розвитком і добробутом держави, нації чи професійної корпорації. Безумовною визнається і спільність інтересів держави, нації і окремої людини [76, с.7]. Як зазначають Лидвин М. Осланд та Пер Мангсет, основні характерні особливості, традиції та цінності норвезької культурної політики: *однорідність, елітаризм (рівноправність), державна підтримка, інституціалізація (єдина організаційна система), корпоративність, децентралізація* [57, с.124].

В етнічному та соціально-культурному плані Норвегія більш однорідна, ніж такі країни, як Бельгія, Нідерланди, Швейцарія, Франція та Англія. В країні приділяється велика увага нечисленній етнічній групі - саамі. Існує лінгвістичний розподіл на «bokmal» і «nynorsk». Проте, робиться акцент на відносну однорідність. Характерною рисою норвезької однорідності є сильна державна система освіти. Професійні митці об'єднані в сильні союзи в кожній зі сфер мистецтва. Рівень державної підтримки культури в Норвегії досить високий. Норвегія представляє невеликий ринок для збуту художньої продукції, особливо для тих видів мистецтва, які залежать безпосередньо від норвезької мови, наприклад, літератури. Це одна з причин, чому художня продукція отримує значні державні субсидії і тому відносно захищена від ринкової конкуренції. В якості ілюстрації: всі театральні організації - театри,

опери і симфонічні оркестри - покривають до 80 - 95% своїх поточних витрат за рахунок державних органів. Ряд державних заходів, таких, як програма придбання норвезької літератури, був прийнятий для підтримки національної культури і мистецтва [204].

Норвежці традиційно скептично ставляться до культурної політики, що має ринкову орієнтацію. Культурна політика Норвегії спирається на розвинену організаційну систему в порівнянні з культурними політиками інших країн. Це означає, що державне фінансування культури і мистецтва зазвичай проходить через довгострокові або постійні культурні установи, постійні програми фінансування, тощо. Корпоративність є ще одним аспектом культурного сектора Норвегії.

У Норвегії, як і в інших країнах Західної Європи, розвиток структурованої культурної політики в значній мірі є післявоєнним феноменом, тісно пов'язаним з розвитком сучасного суспільства, загального добробуту. Проте, коріння норвезької культурної політики йдуть глибоко в історію. Внаслідок тривалого періоду підпорядкованості іншим країнам в Норвегії були відсутні сильні традиції церковної або королівської фінансової підтримки культури та освіти. Перші державні дотації були надані діячам мистецтва в 1830-х роках.

Як зазначає Директор Центру ділового співробітництва в північних регіонах (Вища школа бізнесу у м. Будо, Університет Нурланда) Фрудо Меллемвік: «Норвегія - країна миру. У нас мала кількість населення, тому мир для нас надзвичайно важливий. Ми маємо надзвичайно сильних сусідів. Відтак Норвегії завжди вдавалося втримати баланс та знайти правильні рішення щодо миру. Можливо, це слугувало причиною того, що одну з Нобелівських премій вручають саме у Норвегії - премію миру, усі інші нагородження відбуваються у Швеції. Велика частина Норвегії знаходиться за полярним колом, відтак нам завжди потрібно виживати у складних погодних умовах та допомагати один одному, ловити разом рибу у фіордах. Норвегії досить часто загрожували наші сусіди. Таким чином формувався наш *національний дух*. Людям півночі завжди доводилося виживати в суворих

зимах та годувати свою сім'ю, відтак ми, напевно, жорсткіші. Клімат півдня помірніший, відтак і характер людей м'якший». Ще Генрик Ібсен писав, що «норвежці - інтраверти. У нас кожна друга людина - філософ».

Отже, найголовніші риси національної ідентичності громадян Норвегії за Henningsen V. *Der Norden*, [177] є: історична територія; спільні міфи та історична пам'ять; духовна культура; спільна масова, громадська культура; єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів; спільна економіка, що значно відрізняє Норвегію від інших країн.

Розуміння громадянської самоідентифікації індивіда не лише як пошуку свого «я», але й одночасно як процесу становлення і розвитку особистості й індивідуальності, обумовлює той факт, що духовність виконує в цьому процесі роль і матеріалу, і форми, і засобу здійснення. Перший аспект виявляється в тому, що духовні основи (моральні, естетичні, пізнавальні тощо) поряд із здібностями, інтересами, життєвими орієнтаціями складають ядро змісту особистості, яке і є предметом оцінки в процесі самоідентифікації. Другий аспект полягає у тому, що духовність надає процесу самоідентифікації цілісність та певну спрямованість. Провідну роль серед духовних основ при цьому відіграють світоглядні цінності, крізь призму яких індивід сприймає світ, в якому існує, та своє місце в ньому [32, с. 63].

Сучасні вітчизняні (О. Базалук, І. Бех, В. Кафарський, П. Кендзьор, С. Максименко, Т. Потапчук, Г. Філіпчук) і зарубіжні (П. Шафер, Г. Гофстеде, Д. Ларчер, В. Кимлік, Г. Фенес, К. Гапгуд, Р. Чумічева) вчені розглядають сутність культурної ідентифікації як освоєння людиною цінностей, норм і традицій, як шлях становлення духовно-сислової сфери особистості, в якій відбивається світ ідей, культурні цінності, традиції. Т. Антоненко зазначає, що саме культурна ідентифікація надає особистості цілісність і стає відбиттям світобачення і своєрідною пам'яттю народу. Культурна ідентифікація сприяє вихованню особистості як носія цінностей своєї нації і культури в русі до загальнолюдських цінностей. У процесі культурної ідентифікації здійснюється трансформація цінностей культури у внутрішні

особистісні смисли, світовідчуття, уявлення і вчинки. Культурна ідентичність позначає приналежність індивіда до будь-якої культури або культурної групи, що формує ціннісне ставлення людини до самої себе, інших людей, суспільства і світу в цілому [4, 13]. Сутність культурної ідентифікації полягає в усвідомленому прийнятті індивідом відповідних культурних норм і зразків поведінки, ціннісних орієнтацій і мови, в розумінні свого 'Я' з позицій тих культурних характеристик, які прийняті в даному суспільстві, в самоототожненню себе з культурними зразками саме цього суспільства.

Окультурення людини - це процес її олюднення і вибору життєво смислових цінностей. Тому в умовах глобалізації суспільства значно актуалізуються всі аспекти людської життєдіяльності, які пов'язані з вибором цінностей і смислів буття, з розвитком образу людини культури, з культурною ідентифікацією. Культурна ідентифікація відзеркалює зв'язок особистості з загальнолюдськими і національними цінностями, усвідомлення себе як представника людського роду і в той же час певної нації, певної народності [4, 11]. С. Рубінштейн підкреслював: «Серце людини зіткано із її людських відношень до інших людей: те, чого вона варта у цілому визначається тим, до яких людських відношень людина прагне, які стосунки з іншими людьми вона здатна встановити». Серед норвежців є популярна приказка: «Lykke er som et kyss. Hvis du skal nyte det, må du gi det til noen» (Щастя, як поцілунок. Щоб користуватися ним, потрібно поділитися з кимось).

Сучасна філософія розглядає культуру як поняття суто антропологічне, сутнісно пов'язане з феноменом людини (В. Багацький, А. Белік, І. Доннікова, Л. Кормич, В. Розін, О. Ромах, Л. Сандюк та інші). Як людинозберігаючий спосіб буття розглядає культуру І. Доннікова; як спосіб діяльності людини по оволодінню світом - Л. Кормич, В. Багацький; за О. Ромах, культура виконує функцію облаштування людини, а «людину культури» філософ розглядає як соціально-моральну цінність. Культура є важливим фактором розбудови держави, оскільки саме культура як система технологій діяльності та мислення утворює смисли та цілі життя людини. У

підґрунті будь-яких проявів культури знаходяться етичні і естетичні світоглядні настанови, що мають бути сформовані, збережені та трансльовані як система норм, принципів, уподобань та правил. Тому саме мораль і чуттєві прояви людини є найвагомим свідченням про рівень її особистої чи групової культури. Культура опрацьовує систему методів соціалізації особистості шляхом залучення до наявної системи культурних надбань у сфері знань, моралі, суджень і навичок діяльності, що є процесом пролонгації і розвитку культурного середовища. Важливу роль у цьому відіграють такі форми культури як наука, мистецтво, релігія, освіта, які виконують усталені функції культури (інформативну, трансляційну, інтегративну, регулятивну, аксіологічну, світоглядну) [76, с.98]. Культура, на думку А. Маслоу, - це своєрідний інструмент адаптації людини до проживання в людському суспільстві. А. Моль [68] визначав культуру як інтелектуальний аспект штучного середовища, яке людина створює в процесі свого соціального життя. Саме діяльнісний аспект людини є, на думку В. Біблера [10], визначальним для розуміння культури. Біблер зазначає, що «в культурі людина створює свій образ (образ життя, образ діяльності) як щось окреме й відокремлюване від її тіла, як своє буття поза собою.

«Культура - фундаментальний ресурс оздоровлення світу, що дає багате живлення для розуму. Саме через неї людина сприймає модель світу і відповіді на всі вічні питання буття. Вона живе своїм власним життям і її треба берегти так, як людське життя. Культура гарантує високу напругу духовної енергії, інтелектуальну досконалість людини і її прагнення гармонізувати навколишній світ» [5, с.184].

Фуад Мамедов відмічав, що культура Норвегії - одне з найбільш чудових явищ світової цивілізації, неповторно яскравих за своїм національним змістом і не менш дивовижних за гуманістичним характером і ефективності форм соціального розвитку. Історія розвитку норвезької культури - це історія пізнання і дбайливого перетворення норвезької природи, людини і суспільства. Це історія плідної інтелектуальної та

емоційної діяльності, напруженої і сумлінної фізичної праці її громадян на благо людини і суспільства, це історія любові до життя [59].

Прогрес людства взагалі має гуманістичний характер, бо тільки гуманізм є ідеологією просування вперед з максимальною користю для всіх. Гуманізм виходить з положення про найвищу цінність людини як такої, тому людина духовна може бути тільки гуманістично налаштована стосовно інших людей, природи, суспільства, всесвіту [32, с.63].

Гуманізм як філософія, ідеологія, специфічне світовідношення продовжує бути об'єктом теоретичного інтересу вже у нових, нетрадиційних для історичного досвіду, аспектах, а саме, у гуманістичних вимірах культури, гуманістичних цінностях і проблемах самототожності суспільства, гуманізмі та істині, гуманістичному потенціалі наукового пізнання тощо. З огляду на те, що гуманізм як світогляд висуває до людини вимоги особистісного, морально-етичного, громадянського, естетичного, інтелектуального характеру, можемо стверджувати, що гуманістична культура слугує фундаментом для розвитку всіх інших видів культури особистості (демократичної культури, естетичної культури, екологічної культури тощо). Ця культура заохочує особистість до гуманної взаємодії з іншими людьми і світом загалом на основі загальнолюдської моралі, породжуючи потяг до розвитку духовності [183]. Гуманізм слугує морально-етичним принципом культури, що відображає людяність і спосіб життя людини.

Виходячи з ідеології гуманізму, формуються критерії оцінки умов життя в державі за ознаками поваги до прав людини на відповідний сучасності рівень достойного життя як особи, що мислить і прагне задоволення не тільки біологічних, але і духовно-культурних потреб [76].

Отже, як стверджує Є. Зеленов, однією з духовних основ планетарно вихованої людини є гуманістичність. Це й передбачає, перш за все, розуміння процесів розвитку та саморозвитку людини, будування виховного процесу на основі цього розуміння, на засадах гуманізму. Крім того, процес планетарного виховання має бути спрямований на пристосування виховного середовища до людини, а не навпаки. Точніше буде казати про двобічний

процес пристосування: середовище пристосовується до людини, людина пристосовується до середовища. Це досить складний процес, повний суперечностей, але саме вони і є рушійною силою розвитку духовної людини [32, с.65].

Духовність розглядається як спосіб людського буття, що визначається системою життєзначущих цінностей, як якість особистості (Р. Агузумцян, В. Барулін, І. Бех, Л. Буєва, Д. Дубровський, І. Іллічова, М. Каган, С. Кримський, В. Лекторський, Д. Леонтьєв, Н. Некрасова, В. Федотова, Н. Хачатрян, Ж. Юзвак та ін.).

Духовні цінності як основа гуманітарної культури, як складова системи виховання розглядається в працях видатних філософів, істориків, педагогів, державних діячів (Ш. Амонашвілі, І. Бех, М. Бердяєв, М. Грушевський, М. Драгоманов, М. Костомаров, П. Могила, М. Пирогов, Г. Сковорода, Г. Шевченко та ін.).

Моральність є основою духовності, тому що духовні цінності іманентно містять у собі гуманістичну інтенцію. На цьому цілком справедливо робить наголос С. Кримський: «Духовність - це здібність переводити універсум зовнішнього буття у внутрішній всесвіт особистості на етичному ґрунті ... Духовність врешті рещт призводить до смислової космогонії, поєднанню образу світу з моральним законом особистості» [52].

Якщо підростаюча особистість набула стійкої духовної цінності, то можна стверджувати, що вона знаходить собі у ній природне вираження. Особистість за такого становища не відхиляється від неї у своїй поведінці, діяльності та спілкуванні, оскільки вона, так би мовити, усвідомлено заключила договір зі сферою духовності, який власне і виступає внутрішнім захистом від можливих духовно деструктивних зазіхань зі сторони людського довкілля [9, 33].

В. Знаков зазначає, що витoki духовності людини необхідно шукати в «глибинному смислі вчинків людей, історичних подій, епохи тощо...». У. Віртц та Й. Цобелі наголошують: «Духовність - це не теоретичне або філософське поняття, а досвід, який переживається, внутрішня позиція і

установка по відношенню до життя, якому притаманні любов і відповідальність» [34, с.266].

Безперечно, основою духовності є ціннісна свідомість, національно-культурна ідентичність, історична пам'ять, історико-культурні традиції, чистота і світлість душі народу, гуманізація людського буття, ідеали Добра і Краси, ноосферне мислення, яке дозволяє усвідомити особливу роль людини у Всесвіті, як форму існування в ньому Розуму, і стверджує толерантність та найвищі моральні цінності. За Плутархом, «люди повинні володіти духовною гідністю», а «життя Духу» повинне бути вільним і недоторканим - думка і совість не можуть знаходитися під владою людей - вони підпорядковані лише своєму власному верховному суду і лише перед ним повинні звітувати» [123, с. 69].

Духовна культура забезпечує фундамент для розвитку гуманітарної культури особистості. Як зазначає В. Кронон, особистість зі сформованою гуманітарною культурою:

- 1) здатна слухати і чути інших;
- 2) здатна до вдумливого читання й аналізу прочитаного;
- 3) здатна підтримувати розмову з різними людьми в різноманітних ситуаціях;
- 4) здатна письмово висловлювати думки чітко, переконливо і, за потребою, зворушливо;
- 5) здатна конструктивно розв'язувати різні проблеми будь-якої складності;
- 6) демонструє наполегливість у пошуках істини на основі діалогічної взаємодії та взаємозв'язку знань і загальнолюдських цінностей;
- 7) здатна до емпатії, толерантності та самокритики;
- 8) розуміє порядок речей у сучасному світі та здатна до самовдосконалення;
- 9) виховує себе, поважає інших людей і спонукає їх до конструктивної співпраці та усвідомлює, що благоустрій інших людей, соціуму в цілому безпосередньо впливає на якість її власної життєдіяльності;

10) розуміє взаємозв'язок усіх і всього у світі, діє відповідально та креативно [147, с. 75-79].

Людина є часткою природи і тому вона повинна ставитись до природи як до себе (дбати про здоров'я, відтворення, збереження тощо), якщо вона бажає бути людиною духовною. Екологічність, як духовна основа планетарного виховання, відображає єдність людини і природи, потребу у глобальному захисті середовища існування людства. Це вимагає виховання розуміння людиною себе як частки природи, як її активного захисника. [32, с.64]. «Ми входимо в нову еру історії Землі - антропоцен», - заявив генеральний директор WWF Марко Ламбертіні, що означає повну залежність стану природи від людської діяльності. У Норвегії прийнято «Етичний кодекс» для політики інвестування нафтового фонду, який виключає з можливого інвестувати в ті компанії, які порушують права людини, завдають шкоди навколишньому середовищу, основним принципам гуманізму. Довгостроковою метою державної політики в Норвегії є перетворення країни в державу-рантє, щоб забезпечити майбутнім поколінням можливість скористатися перевагами, пов'язаними з нинішнім нафтовим багатством країни, одним з найголовніших скарбів Норвегії - її природою. Тому Нафтовий фонд називають також «Фондом поколінь».

Основи Королівства Норвегія представляють багато сторін життя і видів діяльності громадян: економічні, фінансові, політичні, соціальні, наукові, культурні, територіальні, історичні, духовні, конфесійні та ін. Вони мають взаємопов'язаний і взаємоперехідний характер. Однією з таких основ, які об'єднують людей в норвезькому суспільстві, є культура як історичний і соціальний феномен. Як писала колишній голова Стортингу Норвегії Кірсті Коллс Грєндал, «норвежці не схильні до поспішних і необдуманих дій» [21, с.11]. Саме норвезька духовна культура має визначальне значення для формування сприятливого гуманітарного середовища, що сприяє найбільш повному розвитку людської особистості.

Борд Міхальсен, старший радник університету Нурланда зазначає «П'ять речей, які ви повинні знати про Норвегію» (<https://www.nord.no>):

1. Спільнота будується на довірі. Ми віримо й довіряємо один одному. Це забезпечує безпеку й хорошу атмосферу, і це дуже ефективно й вигідно.

2. Ми поєднуємо відкриту ринкову економіку з соціальною безпекою, високим рівнем соціальної рівності та прав робітників.

3. У нас є величезні природні ресурси, такі як морепродукти, нафта і газ, корисні копалини та гідроенергетика.

4. Ключовим фактором успіху є знання.

5. І, звичайно, природа: фіорди, гори, красиві міста й села; полярна зима і північне сяйво (*Aurora Borealis*), літні вогні.“

Культура Норвегії та її культурна політика має багато спільних рис з іншими європейськими країнами. Але існують також явні відмінності і особливості, зумовлені національними традиціями: Великобританія, наприклад, представляє ліберальні, орієнтовані на ринок традиції заохочує збереження дистанції «витягнутої руки» між політиками і мистецтвом. Післявоєнна Німеччина має децентралізовану, федеральну структуру, в той час як французька система набагато більш централізована. Північні країни відрізняють більш виражені традиції рівноправності, децентралізації і корпоративності у сфері культурної політики [61]. Так, наприклад, член Ради у справах культури Норвегії, дослідник Пер Мангсет переконаний, що є причини, за якими культурна політика повинна перебувати під патронажем центральних урядів своїх країн. По-перше, державне регулювання може бути інструментом, що забезпечує рівні і справедливі можливості доступу до цінностей культури кожного, в якому б місці або території даної країни він не жив. Можливо, це перший такого роду аргумент, легітимізує, наприклад, існування закону про бібліотеки в Норвегії. За цим законом всі муніципалітети зобов'язані утримувати бібліотеки з професійним штатом співробітників [137]. По-друге, культуру треба захищати від ринкових відносин.

J. Laursen, T. Olesen вважають, що більшість людей відносить Норвегію до Європи. Географічно це абсолютно правильно. Однак, слід зазначити, що

Норвегія - не є членом Євросоюзу. При цьому країна повністю дотримується законів, стандартів та економічних вимог ЄС, ефективно взаємодіючи з ним, і входить до зони Шенген. Євроентузіасти прищеплювали населенню усвідомлення того, що "Європа" означає технічний прогрес, інновації, високі стандарти життя, нові робочі місця. Так, наприклад, Робітнича партія Норвегії організувала кампанію під назвою "Прихильник Робітничої партії, прихильник вибору "за". Євроскептики становили меншість політичного спектру країни. Вони пристрасно відстоювали свою позицію й унаочнювали її використанням живих, зрозумілих пересічному громадянину образів. Для них стати європейцем означало поріднитися з "єврократами", "Брюссельським спрутом" або "гномами Цюріха". На їхню думку, перспектива членства в ЄС була рівноцінною набуттю статусу сьомої чи восьмої країни у союзі, де домінувала католицька церква та праві політичні рухи [193, с.166].

Повоєнне бачення стосунків із континентом і певне дистанціювання від поняття "Європа" знайшли своє віддзеркалення в суспільному світогляді скандинавів. Так, наприклад, у норвезькій мові, коли йдеться про події, що мають місце на континенті, часто використовується вислів «nede I Eurora» («там, в Європі»). Дослідження А. Генріксона про «ментальні карти» дозволяє припустити, що це може впливати й на ставлення до самих подій, які відбувалися в Європі. Таким чином, «Європа» для скандинавів (як і для британців) означала континентальні країни, яка раніше залишалася чужою землею, яку було приємно відвідати, але не хотілося там ані жити, ані тісно пов'язувати себе з цими країнами [251, с.5; 275, с.77]. Brundtland, Viker Joenniemi, Witoszek відзначають, що у післявоєнний період із поступовим розвитком схем регіональної скандинавської інтеграції північна ідентичність отримала прикладний, практичний характер, оскільки була інституціоналізована в діяльності спільних північних організацій та союзів. Подібні тенденції домінували і в політичних колах, погляди яких висловив згодом прем'єр-міністр Норвегії в одному з інтерв'ю: «Ми відчуваємо північну ідентичність, коли вільно перетинаємо північні кордони без

паспорту. Для мене вона в першу чергу пов'язана із людськими контактами, інтенсивними торгівельними відносинами, спільною свідомістю та культурною солідарністю» [143, с.26; 180, с.131; 274, с.42; 278].

Близько третини всіх норвезьких законів і нормативних актів так чи інакше пов'язані з загальноєвропейським законодавством, також до 70 відсотків норвезьких муніципальних законів і правил (розробленими без участі норвезьких політиків) повинні відповідати критеріям Брюсселя, - говорить голова Європейського руху Норвегії політолог Ян Ерік Гріндхейм. На даний момент більше 70 відсотків норвежців не хочуть бачити свою країну частиною Європейського союзу. Такі дані останніх опитувань громадської думки, проведених на замовлення норвезьких газет *Nationen* і *Klassekampen*. Соціологічні дослідження стабільно показують, що можливість вступу до ЄС залишається чисто гіпотетичною ідеєю для норвежців. Однак парадокс в тому, що сьогодні саме Євросоюз більшою мірою визначає політику норвежської держави, - зазначає голова організації «Ні ЄС» Хемінг Олауссен [205, 212].

Визначальним середовищем для людини, на думку О. Шпенглера, є культура. «...Перше, що невідворотною долею стоїть перед людиною, й чого не може досягнути жодна думка й не може змінити жодна воля, є час і місце її народження: кожен народжується укоріненим у якийсь народ, релігію, стан, час, культуру. ... Разом з її народженням дана їй природа й коло можливих для неї задач, всередині якого має своє законне місце свобода вибору» [128].

Поняття "культура", починаючи з XVII ст., все частіше позначає все, що створено людиною. У повсякденному житті вона характеризує властивості людини у сфері соціальної поведінки: тактовність, повагу до інших людей, делікатність, вміння знайти міру вчинку. Культура (лат. *Culture* - «обробіток», «обробляти») - сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії; історично набутий набір правил усередині соціуму для його збереження та гармонізації. У суспільних науках термін культура знайшов своє місце лише в XX ст. і переважно вказує на

процеси поліпшення, перетворення. Вона завжди співвідноситься з людиною, є продуктом її праці і в той же час - фактором розвитку особистості, реалізуючи, таким чином, свою найважливішу людинотворчу функцію. Культура є складною системою буття. У ХХ столітті вчені А. Кребер та К. Клакхон зробили спробу об'єднати досягнення культурологів усього світу й навели у своїй роботі («англ. Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions», 1952) 180 визначень терміну «культура».

«Культура - фундаментальний ресурс оздоровлення світу, що дає багату їжу розуму і тонкому почуттю. Саме через неї людина сприймає модель світу і відповіді на всі вічні питання буття. Вона живе своїм власним життям і її треба берегти так, як людське життя. Культура гарантує високу напругу духовної енергії, інтелектуальну досконалість людини і її прагнення гармонізувати оточуючий світ» [5, с.186]. Своєрідним додатком до цього визначення можуть бути такі: культура - досконале дійство, це - найвищі моральноестетичні зразки поведінки і дії особистості; культура - це фільтр, через який люди бачать світ; культура зовнішня і внутрішня; духовна, політична, екологічна, художня, естетична, мовленнєва тощо [127, с.302].

На думку Г. Гофстеде, культура - це «колективна ментальна запрограмованість, частина зумовленості нашого сприйняття світу, спільна з іншими уявленнями нашої нації, регіону або групи та яка відрізняє нас від представників інших націй, регіонів та груп» [179]. Модель вивчення культурних цінностей, розроблена Г. Гофстеде, включає п'ять змінних, які визначають відмінності у національних культурах: дистанцію влади (ступінь сприйняття членами суспільства різниці у положенні та статусі окремих людей); індивідуалізм- колективізм (ступінь інтегрованості до певної групи); мужність-жіночість (ступінь розподілу ролей у суспільстві для визначення діапазону методів вирішення проблеми); прагнення запобігання невизначеності (ступінь терпимості суспільства до невизначеності та двозначності, тобто у контексті проблеми пошуку людиною істини); довгострокова-короткострокова орієнтація (дослідження відношення

доброчесності до істини в аспекті готовності або неготовності суспільства жити в ім'я майбутнього) [179].

В. Малахов зазначав, що людина культури - не абстрактна, позбавлена коріння «загальнолюдина»: вона не може бути байдужою до історичної пам'яті свого народу, до традицій і звичаїв своїх предків, так само, як не може вона з байдужістю ставитися до найвищих цінностей або до світу природи... «Якщо ми обираємо служіння національній ідеї не заради самоутвердження, а як люди культури, ми завдяки цьому обираємо цілісний людський світ» [60, с.444]. Культура є зв'язуючим ланцюгом між людиною і світом. Як зазначав філософ, факт існування культури потребує національно-культурної самоідентифікації.

Г. Вижлецов визначає культуру як «вищу ступінь облагороженості і олюдненості природних і соціальних явищ, умов життя і міжсуб'єктних відносин» та як «сферу реалізації цінностей». За своєю суттю, відмічає Г. Вижлецов, культура є засобом «подолання зла і творенням добра в кожний історичний момент свого функціонування і розвитку», основна її функція полягає у збереженні людської природи, тобто культура є «мірою самої людини» [16, с.150].

В. Шинкарук відмічав, що культура становить той конче потрібний для людини національно-культурний світ буття, в якому набувають буттєвої значущості події й речі. Інакше кажучи, національно-культурний світ буття створює світ людських цінностей і визначає смисложиттєві орієнтири.

С. Федоренко в своєму дисертаційному дослідженні «Теорія і методика формування гуманітарної культури студентів вищих навчальних закладів США» [122] визначає гуманістичну культуру як першооснову гуманітарної культури особистості, що, виникаючи спочатку в широкій площині культури як історична програма соціального наслідування ідей гуманізму, в цілому сприяє збереженню та прогресивному розвитку всього людства. Вочевидь *гуманізм* є філософською детермінантою - «чинником, що стимулює інтеграцію тих чи інших реалій суспільної дійсності в соціокультурне середовище» щодо культури, «наповнюючи її змістом, який зумовлений

функціональною спрямованістю соціокультурного середовища» (Gurvitch, с. 137). Гуманітарність у громадянському і демократичному суспільстві має особливу цінність, бо гуманітарно розвинена людина здатна усвідомити свою персональну відповідальність за все те, що відбувається в її найближчому оточенні і в країні [122].

Теоретичні основи гуманітарної культури сучасного студентства є предметом вивчення норвезьких (Н. Витосзек, К. Грєндал, Дж. Захс, Р. Леярд, П. Мангсет, Л. Осланд, В. Страт, Дж. Хеллівелл) та українських науковців (О. Проказа, М. Лукашевич, С. Дичковський, Г. Касьянович, В. Моторіна, І. Макарова, В. Годлевська, З. Макаров, І. Доннікова, О. Дольська, С. Федоренко та інші).

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується антропоцентричним типом культури, відповідно до якого значення гуманітарної культури полягає в тому, що вона всіма доступними їй засобами - теоретичними, практично-педагогічними та художньо-естетичними - «проголошує» і формує в свідомості суспільства ідею вищої цінності людини в її діалектично протилежній єдності індивідуального та загальнолюдського [37, с.100]. Базовою основою всіх змін у культурі є стан духовних потреб громадян. Культура визначається переважно як сукупність матеріальних і духовних надбань людства:

- як сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства і людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності;

- сукупність матеріальних і духовних надбань, комплекс характерних інтелектуальних і емоційних рис суспільства, що включає в себе не лише різні мистецтва, але й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій і вірування;

- сукупність матеріального і духовного надбання людства, нагромадженого, закріпленого і збагаченого упродовж історії, яке передається від покоління до покоління;

- культура - поняття, яке означає певний історичний рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, втілений у типах і формах організації життя і діяльності людей, а також в цінностях, які створюються ними.

Академік Г. Шевченко, підкреслює, що «культура визначає міру досконалості людини, її освіченість, вихованість, відношення до світу» [127, с.290]. Культура є важливим фактором розбудови держави як такої, оскільки саме культура, як система технологій діяльності та мислення утворює смисли та цілі життя людини. У підґрунті будь-яких проявів культури знаходяться етичні і естетичні світоглядні настанови, що мають бути сформовані, збережені та трансльовані як система норм, принципів, уподобань та правил. Тому саме мораль і чуттєві прояви людини є найвагомим свідченням про рівень її особистої чи групової культури. Культура опрацьовує систему методів соціалізації особистості шляхом залучення до наявної системи культурних надбань у сфері знань, моралі, суджень і навичок діяльності, що є процесом пролонгації і розвитку культурного середовища. Важливу роль у цьому відіграють наука, мистецтво, релігія, освіта, які виконують усталені функції культури [76, с.152].

На думку І. Кузнецова, гуманітарна культура - це сукупність духовних цінностей, знань і норм поведінки, вироблених особистістю або історично визначеним співтовариством на основі пізнання соціальних процесів, які виступають у вигляді регулятивних форм життєдіяльності людини [53]. Гуманітарна культура в сучасному розумінні - світогляд Людини, втілене практично і прогнозоване теоретично, засноване на вірі, що навколишній Світ можна уявити у свідомості. По-іншому, це універсальний комплекс матеріальних і духовних цінностей, створений виключно суб'єктивною (особистісною) свідомістю людини і суспільства. Це мораль, релігія, мистецтво, політика, філософія і т. п., що входить в поняття духовне.

Гуманітарна культура - це основна сфера культури, яка «відповідає» за формування уявлень людини про світ і їх регулювання, а також за: ціннісні

орієнтири, соціальні поведінкові норми, етикет і церемоніальні програми, художні та образні уподобання людей.

Гуманітарна культура є ставленням людини до природи. В цьому сенсі культура - надприродна; гуманітарна культура - ставлення людини до людини - в цьому сенсі вона соціальна; гуманітарна культура є ставлення до ідеалу, до Вищого початку буття - в цьому плані вона духовна. Культура, як спосіб організації суспільного, групового та індивідуального життя, припускає можливість найрізноманітніших вирішень людських проблем, пристосування до умов соціального часу і простору. Значення культури в житті людини і суспільства виражається через її функції.

О.Данильян, М.Закович, С.Федоренко особливо наголошують на тому, що гуманітарна культура виступає специфічним засобом пізнання світу і людини, є тим унікальним соціальним механізмом, завдяки якому відбувається процес успадкування, передача духовних цінностей, соціального досвіду від одного покоління до іншого [24, 29, 121, 122]. Гуманітарна культура виконує найважливіші функції в системі «особистість», задає життєві цінності та ідеали, соціальні орієнтації та стандарти поведінки, сприяє суспільній злагоді, консолідації людських спільнот, забезпечує індивідуальне самовизначення особистості, соціальний контроль.

Адаптивна функція полягає у забезпеченні адаптації (пристосування) людини до зовнішнього середовища.

Інтеграційна функція полягає в об'єднанні людей у соціальні групи, народи, держави. Чинником інтеграційної культурної є поняття культурної ідентичності, що розуміється як приналежність людини тій чи іншій культурі. Культурна ідентичність передбачає комплекс чинників, таких як норми і зразки поведінки, ціннісні орієнтації і мову.

Інформативна функція виконує передачу, трансляцію нагромадженого соціального досвіду як за «вертикаллю» (від попередніх поколінь до нових), так і за «горизонталлю» - обмін духовними цінностями між народами. Як зазначав Бернард Шоу, «Якщо у вас яблуко і в мене яблуко, і ми обмінюємось ними, то в кожного залишається по яблуку. Але якщо в кожного з нас по

одній ідеї, і ми передаємо їх одне одному, то ситуація змінюється. Кожен одразу стає багатшим, а саме - володарем двох ідей».

Креативна функція. Культура поєднує в собі природні, біологічні задатки людини і її можливість створювати щось нове або покращувати й пристосовувати природні об'єкти для свого життя.

Комунікативна функція полягає в передаванні історичного досвіду поколінь через механізм культурної спадкоємності та формуванні на цій підставі різноманітних способів і типів спілкування між людьми.

Нормативна функція. Культура поєднує функціонування звичаїв, традицій. Є приказка, що «норвежці живуть немов загорнуті у вату». Вони скромні, замкнуті, небагатослівні, пунктуальні, економні і цінують домовленості. У норвежців сильно розвинене почуття патріотизму і любові до своєї історії. Тому в країні багато етнографічних музеїв.

Релаксаційна функція. Культура забезпечує фізичний та психологічний відпочинок людини. Природними засобами розрядки є сміх, плач. Фестивалі, свята й ритуали забезпечують релаксацію для групи людей. Із цим пов'язаний термін Аристотеля «катарсис».

Перетворювальна функція полягає в тому, що культура є знаряддям творчої діяльності людей з метою задоволення їхніх різноманітних потреб і потреб суспільства.

Сигніфікативна функція. В культурі Норвегії окремим явищам та речам надається значення й цінність. Області культури, що охоплені інтересом людини, стають для неї частиною культури. Наприклад: *зіркове небо* і міфологічні пояснення сузір'їв у різних народів.

Світоглядна функція культури виявляється в тому, що вона синтезує в цілісну і завершену форму систему чинників духовного світу особи - пізнавальних, емоційно-чуттєвих, оцінних, вольових. Світогляд забезпечує органічну єдність елементів свідомості через сприйняття й розуміння світу не в координатах фізичного простору й часу, а в соціокультурному вимірі. Слід відзначити також, що й світоглядне мислення, і світоглядне уявлення в історичному плані черпають свій зміст у міфології, згодом у релігії, й

нарешті, у науковому пізнанні, тобто в тих формах суспільної свідомості, що складають зміст культури. Основним напрямком культурного впливу на людину є формування світогляду, через який вона включається в різні сфери соціокультурної регуляції [29].

Трансляційна функція культури. Під трансляцією потрібно розуміти передусім функцію передачі соціального досвіду від одного покоління людей до іншого, від епохи до епохи. Культура забезпечує спадкоємність людського існування для багатьох поколінь, створюючи більш або менш надійний захист від екологічних законів регулювання життя. Трансляція культури надзвичайно багатопланова. Частіше за все в ній виділяють духовний і матеріальний компоненти. Духовна, або суб'єктна трансляція іноді називається *людинотворчою* функцією культури, бо вона спрямована на формування особистості в діапазоні, прийнятному для даного суспільства. На цю сторону трансляції працюють всі соціальні інститути і відносини, які ми звикли називати системою виховання і освіти.

Ідентифікативна функція гуманітарної культури полягає в тому, що культура є засобом виявлення належності людини до однієї спільноти, певного ототожнення. Культурна ідентичність передбачає комплекс чинників, таких як норми і зразки поведінки, ціннісні орієнтації і мову.

Ціннісно-орієнтаційна функція. Культура як система цінностей формує в людини певні ціннісні потреби й орієнтації. За рівнем і якостями знань, а також за моральними якостями оцінюють рівень її культури. Моральний та інтелектуальний зміст, як правило, виступає критерієм відповідної оцінки [24, с.312].

Особливе місце належить *виховній* функції. Культура не лише пристосовує людину до певного природного та соціального середовища, сприяє її соціалізації. Вона ще й виступає універсальним фактором саморозвитку людини, людства. Кожного конкретного індивіда або людську спільність правомірно розглядати як продукт власної культурної творчості. Остання полягає у невинному процесі розвитку й задоволення матеріальних і духовних потреб, різноманітних людських здібностей, продукуванні та

здійсненні найзаповітніших мрій і бажань, висуванні перед собою і досягненні певних життєвих цілей, програм. Тому кожний новий етап у культурному поступові можна справедливо вважати новим кроком в напрямку розширення горизонтів людської свободи [29].

Ядром гуманітарної культури, що визначає її специфіку, є система знань людини про свою сутність або, кажучи словами першого гуманіста Франческо Петрарки, знань про те, «хто ми, звідки і куди йдемо». Таким чином, визначальним у понятті гуманітарної культури є не тільки посилення на соціальність, а й рівень системності пізнання цієї соціальності, реалізований в загальній стратегії та прийнятих стандартів гуманітарної освіти в країні. Як зазначає С. Федоренко, поняття «гуманітарна культура» увійшло до теорії та практики освіти на поч. 90-х рр. ХХ ст. як певний набір знань, умінь та навичок у гуманітарній сфері. В подальшому спектр визначень цього поняття розширюється й охоплює цілеспрямовану діяльність особистості в усіх сферах її життєтворчості - в науці, етиці, спілкуванні, мистецтві та самовдосконаленні й самореалізації особистості. Але до сьогодні не існує цілісних ґрунтовних досліджень цього явища в педагогічній науці [121, 122].

Дослідники розходяться в думках стосовно змісту гуманітарної культури як педагогічного феномену, її змісту, функцій та її місця в структурі загальної культури особистості. Тому спробуємо здійснити критичний аналіз та систематизацію існуючих підходів до визначення цього поняття. Гуманітарна культура в сучасному розумінні - світогляд Людини, втілене практично і прогнозоване теоретично, засноване на вірі, що навколишній Світ можна уявити у свідомості. По-іншому, це універсальний комплекс матеріальних і духовних цінностей, створений виключно суб'єктивною (особистісною) свідомістю людини і суспільства. Це мораль, релігія, мистецтво, політика, філософія і т. п., що входить в поняття духовне.

Гуманітарна культура - це ще одна основна сфера культури, яка «відповідає» за формування уявлень людини про світ і їх регулювання, а також за: ціннісні орієнтири, соціальні поведінкові норми, етикет і

церемоніальні програми, художні та образні уподобання людей. Специфіка гуманітарної культури полягає в тому, що системоутворюючі цінності гуманітарного знання визначаються і активізуються виходячи із соціальної позиції людини. В даний вид культури входить сукупний історичний обсяг знання філософії, релігієзнавства, етики, юриспруденції, літературознавства, мистецтвознавства та інших наук; системоутворюючі цінності гуманітарного знання (ідеали краси, досконалості, добра, свободи і т.п.). На думку І.Кузнецова, гуманітарна культура - це сукупність духовних цінностей, знань і норм поведінки, вироблених особистістю або історично визначеним співтовариством на основі пізнання соціальних процесів, які виступають у вигляді регулятивних форм життєдіяльності людини [53].

Гуманітарна культура - це, перш за все, вищий прояв ідеальної діяльності людини, процес, результат і критерій духовного багатства індивіда і суспільства, умова індивідуалізації культури і соціалізації особистості. Пронизуючи всі рівні культурного організму, вона концентрується навколо духовно-моральних основ людського буття [53]. Світ гуманітарної культури - це рефлексуючий зріз людського досвіду і буття, що міститься в мові, традиціях, переказах, в текстах культури. Розвинені форми людської самосвідомості, виробляючи ідеальні уявлення про належне і визначаючись в формах гуманітарної культури (релігія, філософія, мистецтво, моральність), стають надособистісною системою регуляції відносин людини до світу, іншим людям, самому собі [53].

В. Сластьонін представляв гуманітарну культуру як «впорядковану сукупність загальнолюдських ідей, ціннісних орієнтацій і якостей особистості, універсальних способів пізнання і гуманістичних технологій професійної діяльності» [109, с.16].

Е. Шиянов - в «гармонії знання, почуттів, спілкування, творчої діяльності. Вона характеризується, по-перше, внутрішнім багатством особистості, рівнем розвитку її духовних потреб, а по-друге, - рівнем їх інтенсивності в творчій діяльності. Нарешті, по найглибшій своїй суті

гуманітарна культура висловлює гуманістичні орієнтації особистості» [115, с. 105].

О. Рибіна визначає гуманітарну культуру студентів технічних спеціальностей ЗВО як характеристику особистості, відмінними рисами якої є осягнення духовності, ціннісно-сміслового змісту життя, гуманістичної технології професійної діяльності за допомогою засвоєння гуманітарного знання, розвитку гуманітарного мислення, орієнтації на вищі людські цінності при творчому підході до вирішення професійних і особистісних завдань [105, с.47].

Сьогодні виховання у молодих людей гуманітарної культури як пріоритетної мети освіти має важливе значення для забезпечення стабільності та благоустрою суспільства в умовах його сталого розвитку. Гуманітарна культура виступає тим фундаментом Норвегії, на основі якого будуються ефективні соціальні відносини, засновані на принципах взаємоповаги та поваги до моральних, духовних принципів всього суспільства та певних соціально-культурних груп. Таким чином, гуманітарна культура є невід'ємним складником духовної культури та стрижнем культурної ідентичності громадян Норвегії.

1.2. Гуманітарна культура у системі норвезької університетської освіти від другої половини ХХ ст. і до початку ХХІ століття

Гуманітарний вектор розвитку системи норвезької університетської освіти, створення *гуманітарного середовища* в навчальних професійних закладах, формування *гуманітарної культури* у студентів і викладачів, через рівень розвитку освітньої системи в Норвегії від другої половини ХХ ст. і до початку ХХІ століття, стає вагомим чинником її інтелектуального, економічного, соціального, науково-технічного, інноваційно-технологічного і культурного розвитку, який значною мірою забезпечує країні стабільність й еволюційний характер розвитку, дозволяє поглиблювати демократичні процеси, поступово підвищувати духовний і матеріальний рівень мирного, творчого життя населення - головної мети прогресивного розвитку людини і суспільства.

З ХХ ст. починається справжній розквіт демократичної культури в незалежній Норвегії, що утілила в собі традиційну норвезьку самобутність і загальнолюдські цінності гуманітарної культури. Ефективна, гуманістично орієнтована освітня політика держави - рушійна сила соціально-культурного розвитку Норвегії. Освіта в Норвегії є великою заслугою і показником високої культури норвезького народу, вона показує прихильність норвежців до принципів гуманізму і демократії, розуміння того, що тільки освічена людина може бути вільною. Сучасна вища освіта в Норвегії в якості основного гуманістичного сенсу соціального розвитку проголошує ставлення до людини як найвищої цінності життя. Як підкреслюється в Декларації 44-сесії Міжнародної конференції ЮНЕСКО з питань освіти, вища освіта ХХІ століття стає не тільки засобом передачі молодому поколінню накопичених знань, а й засобом формування його культурно-морального і гуманітарного потенціалу [263].

Особливу актуальність для освіти і виховання мають загальні проблеми гуманітаризації і гуманітарної культури людини. Гуманітаризація пов'язана із загальнолюдською культурою і загальнолюдськими цінностями, з гуманітарним простором суспільства і освіти. Гуманітаризація освіти задає духовну

спрямованість освіти і вихованню. Освіта - не тільки сума знань, але і основа психологічної готовності людини до безперервності в накопиченні знань, їх переробки і вдосконалення. Навчання по відношенню до виховання є його органічною частиною, духовним стрижнем. Воно формує духовне ядро особистості - її світогляд, етично-естетичне відношення до дійсності [7, с. 79].

Останні роки Норвегія займає перші місця у багатьох рейтингах ЮНЕСКО, ООН (в тому числі в рейтингу розвитку людського потенціалу і рейтингу якості життя) завдяки своїй системі освіти (див. Додаток). Показники її функціонування "перекривають" успіхи більш розвинених в економічному відношенні країн (США, Канада) і стабільно забезпечують Норвегії місце в першій п'ятірці за рівнем розвитку людського потенціалу у світі. Норвегія являє собою яскравий приклад скандинавської моделі в організації системи вищої освіти.

Норвегія робить свій внесок в глобальну гуманітарну політику і виконує цілі, які імплементуються через розвиток гуманітарної культури в системі норвезької університетської освіти. Цілі Норвегії:

- викоринити крайню бідність до 2030 року;
- забезпечити «рівні права людини» для всіх до 2030 року;
- для досягнення цілей сталого розвитку на основі прав люди рятувати життя;
- полегшувати страждання і захищати гідність людей в умовах гуманітарних криз.

Фінансовий капітал в Норвегії розумно інвестується в людський капітал, духовну культуру людей, в знання, вміння, організованість і духовність громадян, що повною мірою знаходить вираження в системі вищої освіти цієї країни.

Особливістю системи вищої освіти скандинавських країн та Норвегії зокрема є те, що вона базується у своїй структурі на двох основах: унітарній та бінарній. Унітарна (або єдина) система вищої освіти переважно складається із університетів (частка інших, відповідних до них закладів, становить незначний відсоток). Більш поширеною є бінарна система, що включає університетський та не університетський сектори. У цій системі університети пропонують програми з

поглибленим теоретичним курсом, спрямованим на ґрунтовний науковий пошук, а не університетські заклади - програми професійного навчання високого рівня. В останні роки ці відмінності стають менш відчутними завдяки тому, що, з одного боку, відбувається посилення академічного розвитку не університетського сектору, а з іншого - більшої участі університетів у професійно орієнтованій діяльності.

Освіта в Королівстві Норвегія знаходиться у стані безперервного розвитку. Вона відкриває двері індивідуального розвитку і є важливою передумовою живої демократії. У цьому контексті освіта і навички є основоположним елементом норвезького ідеального «суспільства добробуту». У Білій книзі «Знання для всіх» («Mer kunnskap til flere») це було чітко визначено: «Розвиток знань є передумовою для зміцнення норвезької економіки, забезпечення повної зайнятості, досягнення ефективних змін і підготовки шляху для нових видів діяльності економічного життя. (...) в економічному сенсі освіта має стратегічне значення для нашого створення цінності» [231]. В результаті успішного розвитку, сьогодні в двадцять першому столітті Норвегія є однією з високорозвинених індустріальних країн світу і "державою добробуту". Завдяки науково обґрунтованій державній політиці, ефективній організації та управлінню, що відображає мудрі філософії життя, у 20-му столітті освіта, наука і високі технології, економіка та фінанси, інформаційно-поліграфічна діяльність, мистецтво та інші соціальні інститути та форми духовно-матеріальної культури гармонійно розвивалися в Норвегії.

Педагогічні проблеми норвезької освіти, соціальні та культурні аспекти в освіті розглядаються норвезькими вченими Б. Дж. Пітером, К. Дугласом, К. Ембером, М. Ембером, Д. Левінсоном, Й. Крістеном, Т. Реккедалом. Університет світової гуманітарної культури стає символом науки і культури, де головною цінністю є людська особистість, а метою є її вільний і багатогранний розвиток. Підвищення гуманітарних культурних функцій університету спрямоване на забезпечення його відповідності виклику 21-го століття щодо можливостей людини у кардинально мінливих умовах, соціально-економічних потребах розвитку країни, потребах особистості, суспільства.

Вища освіта сучасних скандинавських країн, яка є складовою частиною європейського освітнього простору, є носієм його основних характеристик, що досліджують вітчизняні та зарубіжні науковці: А. Кулікова, О. Огієнко, Л. Филипповець, Е. Коккерсволд, Р. Лаппен, Р. Лунгстад, Я. Петерсон, Р. Расмуссен, Н. Свенссон, В. Сьюпаул, В. Тевліна, Т. Хьюсен, Т. Йєнсен, П. Шернквіст, С. Юліусдотір, Д. Якобсон та ін. [58].

Наукові дослідження А. Арнольдова, М. Бахтіна, В. Біблера, М. Кагана, Д. Лихачова, Ю. Лотмана, А. Макарені, М. Мамардашвілі, В. Межуєва, що стали теоретичними та методологічними вказівками культурного підходу в освіті, розглядають принципи ціннісного, функціонального та системного підходів до аналізу гуманітарної культури, описують природу його сутності та визначають функції та зміст культурних процесів, показує природу людини, виявляє механізми формування особистості. О. Проказа, М. Лукашевич, С. Дичковський, Г. Касьянович, В. Моторіна, І. Макарова, В. Годлевська, З. Макаров, І. Доннікова, О. Дольська та інші досліджували гуманітарну освіту в Україні. Духовні цінності як основа гуманітарної культури, як складова системи виховання розглядається в роботах видатних філософів, істориків, педагогів, державних діячів (Ш. Амонашвілі, І. Бех, М. Бердяєв, М. Грушевський, М. Драгоманов, М. Костомаров, П. Могила, М. Пирогов, Г. Сковорода, Г. Шевченко та ін.).

Вища освіта включає освіту в університетах, наукових коледжах, державних коледжах, художніх коледжах і приватних коледжах, і курсах додаткової освіти для дорослих. Перед тим як коротко охарактеризувати університети Норвегії: University of Oslo, Norwegian University of Science and Technology, University of Bergen, Norwegian University of Science and Technology, Norwegian School of Economics and Business Administration та ін. (повн. список наведено у Додатку Г), варто відзначити наступне. Подібні навчальні заклади дуже високо цінуються у світі. У міжнародному рейтингу QS Rankings державні університети Норвегії займають престижні позиції. Всього в Норвегії 53 навчальних заклади вищої акредитації, з них, наприклад (Додатки Г, Д):

- 8 університетів гуманітарних, природничих та точних наук;

- 8 спеціалізованих технічних університетів;
- 35 коледжів, де отримують ступінь бакалавра;
- 2 національні вищі школи мистецтв.

1968	(NTNU)	Norwegian University of Science and Technology	Норвезький університет науки і техніки
1972	(UiT)	The Arctic University of Norway	Арктичний університет Норвегії
1973	(NAM)	The Norwegian Academy of Music	Норвезька академія музики
1993	(UiS)	University Centre in Svalbard	Свальбардський університет
2005	(UiS)	University of Stavanger	Ставангерський університет
2011	(UN)	University of Nordland	Університето Нордалу
2014	(UCSEN)	University College of South-Eastern Norway	Університетський коледж Південно-Східної Норвегії
2018	(UiS)	University of South-Eastern Norway	Університет Південно-Східної Норвегії

Таблиця 1.2.1

Корисною є коротка інформація про деякі кращі заклади вищої освіти Норвегії (Таблиця 1.2.1):

Університет Осло (University of Oslo). Заснований в 1811 році, випустив п'ять лауреатів Нобелівської премії. Заслужено вважається одним з кращих університетів Європи. Річний бюджет становить 700 мільйонів євро.

Бергенський університет (University of Bergen) - один з найбільших у Європі. Надає навчання з гуманітарного, юридичного, медичного і математичного напрямків.

Університет Тромсе і коледж Фінмарка були об'єднані в Арктичний університет Норвегії (The Arctic University of Norway). Його закінчив автор «Хронік Нарнії» Джеймс Л'юїс. Тут сильна дослідна база в галузі космосу і медицини. Норвезький університет науки і техніки (Norwegian University of Science and Technology). Медицина, архітектура, археологія і морська техніка - ось кілька напрямків даної установи.

Свальбардський університет (University Centre in Svalbard) - найпівнічніший ВНЗ світу. Спеціалізація: арктична біологія і геологія, геофізика і технології.

Норвезька школа економіки і ділового менеджменту в Бергені (Norges Handelshoyskole). Найстаріша економічна школа, заснована в 1936 році. Спеціалізація - економіка і бізнес-адміністрування. Програми співробітництва підписані з 130 закордонними інститутами в 30 країнах.

Є також вісім державних наукових коледжів: Школа архітектури та дизайну в Осло, Норвезька музична академія, Норвезька спортивна школа, Норвезький ветеринарний коледж, Академія мистецтв Осло, Університетський коледж Молде, Норвезька школа бізнесу, Бергенський університетський коледж мистецтв та дизайну. Коледж - це спеціалізований і професійний вищий навчальний заклад, що дає освіту по одній-двом спеціальностям, наприклад Сільськогосподарський університет Норвегії (The Agricultural University of Norway), Норвезька державна академія музики (The Norwegian State Academy of Music), Школа економіки і ділового адміністрування (The Norwegian School of Economics and Business Administration) та ін.

Центральним органом виконавчої влади, що формує та реалізує державну політику у галузі освіти в Королівстві Норвегія, є Міністерство освіти та досліджень (з 1981 по 1982 - Міністерство освіти, науки і церкви). В Норвегії існує три рівні університетського навчання (University level studies, Табл. 1.2.2):

Університетська освіта першого ступеня	Університетська освіта другого ступеня	Університетська освіта третього ступеня
Hogskolekandidat (кандидат університетського коледжу), Bachelor (бакалавр) Candidatus magisterii (кандидат в магістри):	Master (магістр), Candidatus/Candidata (кандидат):	PhD, Philosophiae doctor (доктор філософії)

PhD рівень є науковим рівнем (а не освітньо-кваліфікаційним) і передбачає 3-річне навчання після закінчення другого освітнього ступеня або інших наукових програм і є по суті дослідницькою програмою навчання. Програми на здобуття

ступеня доктора пропонують університети, більшість університетських коледжів, деякі державні коледжі та кілька приватних навчальних закладів.

Норвегія приділяє велику увагу для вдосконалення та розвитку освіти, наприклад, державні витрати на освітні заклади становили 7% ВВП у 2014 році. Більше 70% людей вікової групи 25-64 років мають середню освіту як мінімальний рівень освіти, а також близько 45% мають вищу освіту, відповідно до ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку, 2015). Освітня політика Норвегії спрямована на покращення умов навчання і створення кваліфікованої робочої сили, для покращення економічної і соціальної сфери в цілому, що також сприяє формуванню гуманітарної культури у майбутніх фахівців і їх роботодавців, тобто гуманітарного середовища, і суспільства в цілому з гуманітарною основою розвитку.

Ще однією особливістю системи освіти Норвегії є наявність народних шкіл. В перекладі з норвезького Folkehogskole (Folk high school) означає "вищі народні школи", які існують спеціально для того, щоб випускники, які поки не визначилися у своїй подальшій освітньої траєкторії або професійній діяльності могли ще раз подумати і визначитися з подальшим вибором. Цей тип навчального закладу іноді називають "*північним феноменом*". Перша така школа з'явилася 150 років тому в Данії. Потім вони поширилися по всій Скандинавії, де сьогодні їх налічується близько 400. У Норвегії 82 народних школи. Кожна народна школа має свою спеціалізацію. В одній роблять акцент на спорті, туризмі, іноземних мовах і мистецтві фотографії, в іншій - на музиці і сценічному мистецтві, в третій - на соціальних науках, педагогіці і журналістиці. Більшість цих шкіл отримують кошти від релігійних громад, приватних осіб або місцевої влади. Сертифікат такої школи не є свідченням про отримання спеціальності, тому більша частина учнів, продовжують навчання, вступаючи в вуз. Сертифікат народної школи дає його власникові додаткові бонуси при вступі до університету. У завдання народних шкіл завжди входило не стільки навчання, скільки формування особистості і допомогу у виборі професії. Тут вивчаються тільки ті предмети, з якими в подальшому буде пов'язане його навчання в університеті і майбутня робота. Крім

того, багато часу в таких школах приділяється спілкуванню, роботі "в команді", проектам, походам, в яких беруть участь разом студенти і викладачі.

Освітня політика Норвегії базується на двох основних принципах. Перший - всі діти та молоді люди мають рівні права на освіту та перепідготовку незалежно від місця проживання, статі, соціальної або культурної належності та фізичного здоров'я. Другий принцип - єдина стандартна освітня система [35, с.20]. І.Іванюк в своїй статті «Норвезька система освіти: структура, принципи, реформи» зазначає, що принцип рівних прав на освіту охоплює також представників інших національностей, зокрема, народ саамі та імігрантів. Культура саамі (північні аборигени краю), їхні традиції та соціальне життя є частиною норвезької та північної культурної спадщини. У всіх учбових закладах введено курс «Суспільствознавство», де молодь вивчає розділи «Народність саамі» і «Народ саамі - самостійний народ», на яких ознайомлюються з історією, культурою, мовними особливостями цієї етнічної спільноти. Крім того, при уряді створено Асамблею Саамів, яка є Радою з вирішення мовних та культурних питань. За збереження та розвиток мови народу саамі доручено відповідати університету Тромсе (норв. Universitetet i Tromsø - Norges arktiske universitet). Організований таким чином навчальний процес для дітей саамі дає їм можливість відчувати гордість за свою культуру, підтримувати і розвивати їхню мову та ідентичність, а також брати активну участь у житті суспільства й отримувати освіту на всіх рівнях [35, с.23]. Такий принцип зміцнює систему формування гуманітарної культури у студентів.

Закладів для обдарованої молоді не існує, тому що це суперечить основним принципам освітньої політики країни. В демократичному суспільстві всі люди рівні й мають однакові права та можливості на освіту. Дійсно, так було завжди в Норвегії. Це було відмінною рисою норвезької освіти. Але в 21 столітті, в умовах глобалізації, гуманітаризації та інтернаціоналізації, тенденції стали мінятися. Так, вперше в Норвегії починається в серпні 2019 року спеціальна навчальна програма для особливо талановитих студентів (Додаток Є). Саме Університет Осло самостійно запустив міждисциплінарну програму бакалаврату «З відзнакою».

Проф. Марка Вольфенбергер (Marca Wolfensberger) з Університету Осло розповіла про програму *Talentprogrammet «Honours»* для талановитих студентів і відмітила: «Для талановитого студента важливо знаходитися в учбовому середовищі з людьми, які цінують талант студента. Причина, по якій у студента є особливий талант, може бути пов'язана з генами, практикою і учбовим середовищем». Саме професор фізики Андерс Малте-Серенсен (Anders Malthe-Sørenssen) виступив з ініціативою створення міждисциплінарної програми «Honours» в університеті Осло (UiO). "Норвезька програма буде схожа на голандську. Тут дуже амбітні студенти дістають можливість отримати більше кредитів" - пише він у статті, опублікованій на веб-сайті UiO. Ця співпраця відбувається між факультетом математики та природознавства і гуманітарним факультетом. Це програма бакалаврата, де загальною темою упродовж трьох років буде вивчення проблеми створення штучного інтелекту. Міждисциплінарна бакалаврська програма спрямована на студентів, які є академічно амбітними, і, які хочуть поєднати академічну глибину з міждисциплінарною компетентністю. Студенти занурюються в гуманітарні науки, але постійно кидають виклики один одному, обговорюючи і переглядаючи інші традиції, ніж їхні власні. Для студентів, які стартують восени 2019 року, тема - штучний інтелект. «Тут вони будуть кидати виклик собі і один одному з метою допомогти вирішити головні соціальні проблеми, з якими ми зіткнемося в найближчому майбутньому»- говорить Мортен Делен (Morten Dæhlen), декан факультету MN в Університеті Осло (UiO) [256].

«Нова програма залучить студентів, які хочуть мати глибоку цифрову компетентність і які хочуть брати участь у розробці власної навчальної програми. Університет очікує високих результатів» - каже віце-канцлер Університеті Осло Свейн Стелен. (UiO, Svein Stølen). Для студентів, які стартують восени 2019 року, тема - штучний інтелект [262].

Ми можемо зробити висновок, що гуманітарна культура у системі норвезької університетської освіти гармонійно співвідноситься з основними напрямками її удосконалення, до яких відносяться:

- набуття навичок та знань для продуктивної робочої сили та конкурентноспроможної світової економіки;
- сприяння розвитку творчості, інноваційному мисленню та підприємництву;
- підвищення та розповсюдження рівня активної участі в навчанні;
- створення суспільства, що сприяє включенню усіх в академічну діяльність;
- підвищення стандартів викладання та навчання;
- сприяння створенню суспільства знань;
- сприяння розумінню усіх громадян важливості навчання впродовж життя у різних компонентах;
- створення бази даних по стратегії та заходах, що сприятимуть доступу до навчання впродовж життя для всіх громадян;
- забезпечення та проведення стратегій, що включають освітню політику, тренінги, молодь, отримання роботи, соціальне включення та інформатизацію суспільства.

Предметом гуманітарної культури є не тільки внутрішній світ людини, а й суспільство - суспільна свідомість в тій його частині, яка відображає успіхи людства в пізнанні духовної та соціальної сутності людини і специфічних, властивих лише людині форм діяльності. Гуманітарна культура людини - складне утворення, що включає аксіологічний, когнітивний, комунікативний, емоційний, рефлексивний і діяльнісний компоненти. Аксіологічний компонент - орієнтир на пріоритет загальнолюдських цінностей, ставлення до людини як до вищої земної цінності. Когнітивний компонент - сукупність знань про духовний світ людини, сенс людського буття, про специфічні властиві людині форми життєдіяльності. Зміст гуманітарного знання пов'язаний з питаннями сенсу людського існування; гуманітарне знання передбачає перехід від факту до сенсу, від явища до цінності, від пояснення до розуміння. Гуманітарне знання - це комплексне інтегроване знання про людину і суспільство, що об'єднує знання з різних гуманітарних дисциплін: літератури, філософії, економіки, соціології, політології,

юриспруденції, історії, педагогіки, психології і т.д. Загальною методологічною основою цих освітніх областей є філософська антропологія і гуманістична етика [162].

У Норвегії диплом про вищу освіту одержують як після закінчення коледжу, так і після закінчення університету. Різниця у тому, що коледж - це спеціалізований, професійний вищий навчальний заклад, а університет в Норвегії завжди вважався і вважається науково-дослідним центром [146, с. 132]. Тому ще раз дуже важливо підкреслити, що формування гуманітарної культури, саме в період отримання професійної освіти, коли закладаються базові компетенції фахівця, є запорукою процвітання і благополуччя суспільства, як про це вже говорилося вище, як це відбувається в Королівстві Норвегія.

Цінними, на наш погляд, як зазначає В. Тевлина, є ретельний підхід до професійного вибору підлітків і навчання різним професіям в Норвегії, в тому числі - підготовку майбутніх науковців. Варто звернути увагу на те, що норвежці дуже поступально шукають своє місце в освітній політиці, прагнучи відповідати світовим тенденціям, прагненням і правилам, не забуваючи і про власні науково-дослідні та освітні інтереси. І виходить у них це не так вже й погано, незважаючи на неоднозначну позицію норвезького уряду щодо освітньої реформи, суттєву нестачу викладацьких кадрів в комунах, прагнення до міжнародної співпраці у сфері освіти і досліджень часом в невиправдано глобальних масштабах [257].

Як система підготовки людини до життя, за своїм змістом освіта має утримувати в собі увесь спектр цінностей, за якими живе суспільство. У сучасному постіндустріальному суспільстві освіта перш за все націлена на формування людини вільної і творчої. Виховання знаходить сенс як педагогічна підтримка самовиховання, спрямованого на отримання людиною своєї індивідуальності, духовності, на максимізацію її особистісної реалізації. Розробка системи педагогічної підтримки самовиховання і самоосвіти - один з найважливіших напрямів розвитку педагогічної науки [70, с. 54].

Гуманітарна культура виступає специфічним засобом пізнання світу і людини, є тим унікальним соціальним механізмом, завдяки якому відбувається

процес успадкування, передача духовних цінностей, соціального досвіду від одного покоління до іншого. Гуманітарна культура є основою формування ціннісних орієнтацій людини і суспільства. Гуманітарна культура особистості - основа і мета сучасної освіти. Розглянемо її структурні компоненти (Таблиця 1.2.3): когнітивний, аксіологічний, комунікативний, емоційний, рефлексивний, діяльнісний компонент [22, с.114].

Таблиця 1.2.3 Структурні компоненти гуманітарної культури.

<p>Особистість з високим рівнем гуманітарної культури</p> <p>Personlighet med et høyt nivå av humanitære kultur</p>	<p>Когнітивний компонент - це комплекс звернених до людської особистості, потребам та інтересам людини знань, уявлень, з соціального і особистого досвіду, що допомагає сформуванню особистісного ставлення до людської діяльності, гуманітарний стиль мислення, тобто готовність до сприйняття інших точок зору, до рефлексії і самостійного мислення.</p>
	<p>Аксіологічний компонент є сукупність ціннісних орієнтирів, переконань і якостей особистості, система мотивів її життєдіяльності ("цінності-знання", "цінності-якості", "цінності-відносини").</p>
	<p>Основою комунікативного компонента є здатність і потреба особистості до спілкування, що регулює спільну діяльність, наявність комунікативних умінь і навичок.</p>
	<p>Рефлексивний компонент передбачає усвідомлення людиною своїх реальних можливостей впливу на навколишній світ, на самого себе при напруженій роботі духовних сил, систематичної і дієвої моральної саморефлексії.</p>
	<p>Діяльнісний компонент гуманітарної культури характеризує особистість з позицій її активності, відповідальності, здібності організовувати особисте і громадське життя в усіх різноманітних аспектах.</p>

Гуманітарна культура виступає найважливішим способом розвитку індивіда, інтегрує в собі найбільш значущі прояви особистості (комунікативність, емоційність, емпатійність, інтелектуальність, активність), її зовнішнім проявом є діяльність людини. Особистісні якості не виникають і не проявляються раптом, а є результатом тривалого виховання і самовдосконалення, перш за все, в процесі діяльності, відповідно до сучасного стану соціуму, наукового знання, культури, моралі.

Томас Тімер вважає, що досконалість в освіті передбачає зацікавленість освітою за її внутрішню цінність, зумовлену її нерозривністю з особистими прагненнями людини. Однак насправді від кінця XIX сторіччя освіту загалом цінували не за її внутрішню цінність, а за те, що вона може дати - тобто за її практичну цінність [113, с. 62] .

Гуманітарна культура у системі норвезької університетської освіти є частиною культурної політики Норвегії. Лидвин М.Осланд та Пер Мангсет [61, с. 104] визначають такі головні принципові особливості норвезької культурної політики, які мають істотний вплив на розвиток гуманітарного вектора у вищій освіті Норвегії: *однорідність, елігатаризм (рівноправність), державну підтримку, інституціалізацію (єдину організаційну систему), корпоративність, децентралізацію.*

Відсутність різнорідності відображено у сфері освіти: наприклад, в Норвегії єдина, сильна державна система освіти і дуже невелика кількість приватних шкіл. У релігійному житті практично повністю превалює лютеранська державна церква. До останнього часу в Норвегії в порівнянні з іншими західними країнами був більш обмежений доступ до різноманіття теле- і радіо- каналів. Характерною рисою норвезької однорідності є і те, що професійні діячі мистецтва об'єднані в сильні союзи в кожній зі сфер мистецтва.

Система цінностей рівноправності сильно вплинула на культурну політику. Так, значні зусилля були докладені для поширення професійного мистецтва в маси шляхом створення «провідних організацій» у сфері театру, образотворчого мистецтва і музики. Культурна політика Норвегії спирається на розвинену

організаційну систему в порівнянні з культурними політиками інших країн. Це означає, що державне фінансування культури і мистецтва зазвичай проходить через довгострокові або постійні культурні установи, постійні програми фінансування, тощо. Менша підтримка надається спеціальним і експериментальним видам діяльності.

Норвегія входить до списку держав-членів ЮНЕСКО - міжнародної організації, спеціалізованої установи Організації Об'єднаних Націй, яка при співпраці своїх членів-держав у галузі освіти, науки, культури виконує основні завдання: встановлення справжньої культури миру та перешкоджання розв'язування нової світової війни, що реалізуються за допомогою сприяння забезпеченню «інтелектуальної та моральної солідарності людства», модернізації освіти з урахуванням викликів ХХІ століття, тобто виконання найважливішої місії університетської освіти в 21 столітті - *формування гуманітарної культури у майбутніх фахівців*. Основні принципи діяльності ЮНЕСКО в галузі освіти базуються на міжнародно визнаних нормах та стандартах прав людини, які сформульовано в деклараціях, конвенціях, пактах, угодах та рекомендаціях, ухвалених ООН та ЮНЕСКО на міжнародних форумах [263].

І. Отамась зазначає, що щодо участі ЮНЕСКО у модернізації освіти та підготовці фахівців в умовах глобалізації і науково-технологічної революції, то ця діяльність здійснюється у галузі підготовки нових поколінь людей для вирішення проблем ХХІ ст., тобто це інвестиції в майбутнє. Вона набула широкого масштабу з кінця 1980-х років після ухвалення Конвенції про технічну і професійну освіту (1989 р.), з підготовкою доповіді Міжнародної комісії з освіти для ХХІ ст., а також із затвердженням Декларації про науку та використання наукових знань. Відтоді ЮНЕСКО розглядає роль освіти у світі у тісному зв'язку з перспективами формування майбутнього суспільства, у процесі якого освітня політика розглядається не стільки в контексті економічних показників суспільства, скільки у світлі цілей розвитку людства [88].

За участю ЮНЕСКО розроблено концепцію вищої освіти на міжнародному рівні. Відповідно до рішення ЦК ЮНЕСКО (1993 р.) її було опубліковано під

назвою «Реформа і розвиток вищої освіти. Програмний документ» (1995 р.) Реформа і розвиток. Відповідно до цієї програми ЮНЕСКО розглядає вищу освіту як найважливішу частину культурної структури суспільства, відповідальної за стан системи освіти в цілому. Основні напрями розвитку вищої освіти, з погляду ЮНЕСКО, мають бути пов'язані зі створенням системи масового охоплення його випускниками наукоємних процесів, а також професійною підготовкою кадрів, адаптованих до них. ВНЗ повинні здійснювати професійну освіту на основі диверсифікованої і гнучкої системи доступу до вищої освіти і в напрямі розвитку безперервної освіти для всіх з урахуванням культурного рівня [263, 264].

Складні завдання, що стоять перед вищою освітою, ЮНЕСКО вирішувала шляхом співпраці багатьох учасників цього процесу з урахуванням різноманітних думок і підходів, згодом вони отримали висвітлення на Всесвітній конференції з вищої освіти (Париж, 1998 р.), яка ухвалила два принципово важливі документи для подальшого розвитку вищої освіти: «Всесвітню декларацію про вищу освіту XXI століття: підходи і практичні заходи» і «Рамки пріоритетних дій, спрямовані на реформу та розвиток вищої освіти». Головні їх риси - відмова від насильства і прагнення до попередження насильницьких конфліктів, вирішення проблем на основі діалогу і переговорів; визнання рівних прав та можливостей чоловіків і жінок; прав кожного на свободу висловлювання думок, переконань та отримання інформації; відданість принципам демократії, свободи, справедливості, терпимості, солідарності, співпраці, плюралізму, культурної різноманітності, діалогу і взаєморозумінню як між народами, так і між етнічними, релігійними та іншими групами, окремими людьми [101, с.19-33].

Слід також виділити міжнародно-правові акти, запровадження яких розраховано на довготривалу перспективу розвитку гуманітарного вектора системи норвезької університетської освіти, створенню гуманітарного середовища в навчальних професійних закладах, формуванню гуманітарної культури у студентів і викладачів: Конвенція про захист прав людини та основних свобод (Рим, 4 листопада 1950 р.); Конвенція про боротьбу з дискримінацією у сфері освіти (Париж, 14 грудня 1960 р.); Рекомендації про виховання в дусі

міжнародного взаєморозуміння, співпраці й миру, виховання в душі пошани прав людини й основних свобод (Париж, 1974 р.); Рекомендація про розвиток освіти дорослих (Париж, 1976 р.); Рекомендації МОТ/ЮНЕСКО про статус викладацьких кадрів закладів вищої освіти (Париж, 11.11.1977 р.); Конвенція про технічну та професійну освіту (Париж, 10.11.1989 р.); Всесвітня програма дій у сфері освіти з прав людини та демократії (Монреаль, 1993 р.); Рекомендація 1281 (1995) «Про гендерну рівність у галузі освіти» (парламентська асамблея Ради Європи); Декларація Принципів толерантності (Париж, 1995 р.); Міжнародна стандартна класифікація освіти (Париж, ЮНЕСКО, 1997 р.); Декларація про вищу освіту для XXI століття (Париж, 5-9.10.1998 р.); Рекомендація 1437 (2000) «Про неформальну освіту» (Парламентська асамблея Ради Європи) [100, 101, 132, 140, 148, 152, 157, 159, 178, 212, 216, 264].

22-24 червня 2012 року в Ріо-де-Жанейро відбулась конференція ООН зі сталого розвитку «Майбутнє, якого ми хочемо». У головному документі конференції, що містить близько 70 сторінок, підтверджено політичні зобов'язання держав та їх курс на сталий (збалансований) розвиток, який був проголошений на конференції Ріо-92 і означений у «Порядку денному на XXI століття».

3 червня 2019 у місті Ханчжоу провінції Чжецзян пройшла щорічна конференція *Китайського комітету міжнародного співробітництва з питань навколишнього середовища і розвитку-2019*. У ньому взяли участь близько 500 представників з різних країн, включаючи фахівців, вчених, спостерігачів і спеціальних радників з Норвегії. На конференції учасники провели обговорення головної теми «В нову епоху-в новий світ «зеленого» розвитку». Протягом заходу учасники високо оцінили досягнення Китаю в будівництві екологічної цивілізації. Старший економічний радник представництва в АТР програми розвитку ООН (ПРООН) Balazs Horvath зазначив, що Китай вже домігся великого прогресу в сфері охорони навколишнього середовища. Він сподівається, що Китай в якості ініціатора починання «Один пояс і один шлях» зможе грати керівну роль у сфері охорони навколишнього середовища, зможе допомогти в цьому та іншим країнам.

Політика і діяльність ЮНЕСКО націлені на реалізацію основних гуманітарних функцій освіти у процесі вирішення конкретних її завдань (боротьби проти дискримінації, ліквідації неграмотності, розроблення систем освіти для країн, що розвиваються, підготовки педагогічних кадрів, модернізації освіти з урахуванням викликів XXI століття) [263, 76]. Основні напрями політики і діяльності ЮНЕСКО в галузі освіти до трьох кардинальних принципів: ліквідація неграмотності, демократизація освіти та освіта для майбутнього [101, 26]. Ці принципи є для ЮНЕСКО базовими формулами її політики, спрямованої на досягнення двох основних цілей: зробити право на освіту реальністю для всіх жителів нашої планети, модернізувати освіту, створити нові її сегменти для вирішення проблем XXI століття з урахуванням глобалізації економіки і науково-технічної революції.

Сучасні реформи Норвегії в першу чергу торкнулись змісту освіти, оскільки від складу його компонентів та механізмів впровадження залежить процес передачі та формування знань, вмінь та навичок, набуття цінностей суспільства, оволодіння необхідними життєвими компетентностями.

У статті «Норвезька система освіти: структура, принципи, реформи» І. Іванюк [35, с. 19] проаналізувала зміни, які відбулись у суспільстві та в структурі освіти внаслідок реформ норвезької освітньої системи. І. Іванюк відзначає, що в основу змісту освіти покладено теми та напрями, за якими вона має працювати:

1) *моральне виховання*: духовно-культурне та етичне виховання, сприяння зростанню усвідомлення та розуміння основних релігійних цінностей, виховання відповідальності, формування свободи думок та виховання толерантності, усвідомлення того, що всі люди мають однакові права; (старша середня школа та професійна підготовка). Державною релігією в Норвегії є лютеранство. Інші релігії також існують серед людей, але в меншій кількості. Державній Церкві Норвегії належить 78,9 % євангелічно-лютеранських церков. З 1000 до 1150 року тривав процес християнізації Норвегії, створений завдяки місіонерам. Після Католицької церкви відбулася протестантська Реформація.

2) *творчі здібності*: розвиток розумових та фізичних здібностей, формування наукового мислення та вміння користуватись різними науковими методами; розвиток особистості;

3) *труд*: підготовка до трудового життя та життя у суспільстві; виховання компетентності, розуміння та відповідальності у відношенні до роботи, професії, суспільства; забезпечення рівноправності в отриманні знань, формування певних навичок та вмінь;

4) *загальна освіта*: дати широку базу знань, які допоможуть учням бути корисними та незалежними як вдома, так і у суспільстві; виховувати повагу до національної спадщини, готувати до життя у суспільстві; закласти основи знань для подальшої освіти; закласти міцну основу для прийняття незалежних рішень, які принесуть користь суспільству; допомогти особистості у визначенні життєвого шляху, ціннісних орієнтирів; забезпечити обов'язковість отримання основної освіти для всіх вікових груп;

5) *співробітництво*: формування демократичних ідеалів, виховання міжнародної відповідальності, створення доброзичливого мікроклімату та духу співробітництва, забезпечення зв'язку між виробничою діяльністю та життям суспільства;

б) *природне оточуюче середовище*: формування екологічного мислення та усвідомлення того, що природа - найцінніше багатство людини.

Рівень розвитку освітньої системи, який досягнутий сьогодні в Норвегії, її гуманізація і гуманітаризація, розвиток гуманітарного середовища як фактора формування культурного простору в університетах, є вагомим чинником її інтелектуального, економічного, соціального, науково-технічного, інноваційно-технологічного і культурного розвитку, який значною мірою забезпечує країні стабільність й еволюційний характер розвитку, дозволяє удосконалити життєвий устрій, поглиблювати демократичні процеси, поступово підвищувати духовний і матеріальний рівень мирного, творчого життя населення - головної мети прогресивного розвитку людини і суспільства.

Сформована гуманітарна культура дозволяє випускнику ВНЗ гідно представляти і реалізовувати себе в суспільстві, професійній сфері як представника певного соціокультурного середовища. Це надбання проявляється, з одного боку, у виконанні людиною свого громадянського обов'язку, а з іншого, - в прояві гуманітарної культури людини, що має певну освіту в спілкуванні з іншими людьми, у створенні і зміцненні сім'ї, вихованні своїх дітей, реалізації себе в спілкуванні з колегами в процесі професійної діяльності [62].

Роглянувши основні принципи та концептуальні підходи, які покладено в основу оновленої системи освіти Норвегії, можна стверджувати, що ця система послідовно та впевнено забезпечує виховання гідних громадян своєї держави, які можуть правильно обрати життєві орієнтири та реалізувати свій творчий потенціал на благо людей та суспільства. Це і є система формування гуманітарної культури у молоді. Освітня система в Норвегії послідовно та впевнено забезпечує виховання гідних громадян своєї держави, які можуть правильно обрати життєві орієнтири та реалізувати свій творчий потенціал на благо людей та суспільства. Норвежці - патріоти своєї країни, пишаються її державним устроєм, демократичними свободами. Демонструючи високу культуру міжнародних відносин, Норвегія традиційно вносила і вносить серйозний вклад у формування культури світу, ліквідацію конфліктів і миротворчу діяльність, надає гуманітарну допомогу.

Формування гуманітарної культури сучасної людини можливо, на нашу думку, на залученні до активної творчої діяльності, заснованої на вироблених суспільством законах, цінностях і нормах поведінки. Гуманітаризація освіти в університеті повинна призвести до того, щоб ми готували студента не тільки як висококваліфікованого фахівця, а як майбутню освічену, розвинену, культурну людину, моральні підвалини якої не дозволяють їй бути поганим фахівцем.

Ф. Семенченко стверджує, що вища школа повинна, перш за все, «виводити в люди», а вже потім - в інженери, менеджери, програмісти, вчені [108, с. 107-108]. Увага дослідників до поняття «гуманітарна культура», з одного боку, обумовлено глибокими змінами у всіх сферах життєдіяльності сучасного

суспільства, пошуками гуманістично-орієнтованої парадигми освіти, здатної забезпечити культурну спадкоємність, духовні орієнтири для особистості, безпеку і цілісність суспільства, а з іншого боку, орієнтацією освіти на загальнокультурний розвиток громадян. Отже, вища освіта Норвегії відповідає на виклики часу, перебуває у стадії прогресивного розвитку, орієнтується на кращі європейські стандарти функціонування.

Норвезька система вищої освіти реформується згідно з Болонським процесом. Вона випереджає ряд розвинених країн Європи за рівнем розвитку освіти. Норвезькі педагоги і соціологи простежили дві основні причини, які обумовили реформаторські процеси в системі освіти. Перша з них полягає в тому, що освітня система країни взагалі бере на себе основну роль у вихованні підростаючого покоління, друга причина - у зв'язку з більш високим соціальним і технологічним рівнем розвитку норвезького суспільства, зросла потреба у високоосвічених спеціалістах. Для вирішення цих проблем було проведено швидкі реформи відповідно вимогам часу. Норвегія була однією з перших країн, які запровадили Болонську систему навчання, що засвідчує не лише прагнення зробити вищу освіту сумісною з освітою в інших країнах, але й серйозне ставлення до освіти загалом і бажання прийняти на навчання іноземних студентів.

З огляду на вищевикладене, ми визначаємо гуманітарну культуру студентів університетів в Норвегії як інтегральну характеристику особистості, відмінними рисами якої є осягнення духовності, ціннісно-сміслового змісту життя, гуманістичної технології професійної діяльності за допомогою засвоєння гуманітарного знання, розвитку гуманітарного мислення, орієнтації на вищі людські цінності при творчому підході до вирішення професійних і особистісних завдань.

Гуманітарна культура є однією з ключових сфер освітньої політики Норвегії, метою якої є створення духовно-ідеологічних умов для підготовки студентів до виконання основних функцій, включаючи формування певного типу особистості відповідно до прийнятої системи культурних цінностей в контексті потенційного відтворення людини. Основним завданням розвитку гуманітарної

культури студентів, особливо технічних спеціальностей, в норвезьких університетах є гуманізація майбутньої професійної діяльності. Стає все більш очевидним, що гармонізація людини з технікою вимагає від високоосвічених фахівців наявності гуманітарної культури в структурі особистості.

Гуманітарна культура є однією з ключових сфер освітньої політики, метою якої є створення духовно-ідеологічних умов для підготовки студентів до виконання основних функцій, у тому числі формування певного типу особистості відповідно до прийнятої системи культурних цінностей у контексті потенційного відтворення людини. Технологічний прогрес, який не підтримується духовним культурним і гуманітарним вдосконаленням, спонукає цивілізацію до руйнування. У цьому контексті величезний практичний інтерес представляють скандинавські соціально-культурні, освітні, етнопедагогічні моделі, зокрема, норвезька модель гуманітарної культури. В основі високого рівня соціально-економічного розвитку Норвегії лежить висока духовна культура країни, в якій благополуччя і поліпшення людини розглядаються як головна мета існування норвезького держави. Тому вивчення досвіду гуманітарного та соціокультурного розвитку Норвегії має велике значення для України.

За словами Г. Шевченко «... Освіта і виховання повинні стати джерелом енергії для подальшого виробництва культури, де термін «культура» тісно пов'язаний з високими моральними цінностями. Це пояснюється тим, що дискусія з аспектом культури передбачає врахування багатовікового досвіду людства в розвитку науки і мистецтва, а також усіх видів традиційної мудрості » [127, с. 268]. Це має велике наукове і практичне значення для нас, оскільки пов'язане з придбанням нових знань і досвіду, необхідних для формування гуманітарного балансу в Україні.

Нова парадигма вищої освіти, сформульована у “Всесвітній декларації про розвиток вищої освіти у XXI столітті: передбачення та дії”, була прийнята Всесвітньою конференцією з проблем вищої освіти (Париж, 1998). Вона передбачає: мету вищої освіти як формування висококваліфікованих спеціалістів, здатних до продовження навчання протягом усього життя; відповідальних

громадян з глобальним баченням соціальних проблем, спрямованих на активний захист громадянських прав, демократії та миру; зростання суспільної місії вищого навчального закладу: забезпечення стабільного політичного, економічного та соціокультурного розвитку суспільства; орієнтацію на попит ринку праці, його гнучке врахування, розвиток академічної структури відповідно до попиту; орієнтацію змісту освіти на інтеркультурну взаємодію, формування глибоко вмотивованих громадян, здатних до розв'язання суспільних проблем, прийняття на себе громадянської відповідальності; активне системне використання нових інформаційних технологій, дистанційних форм навчання.

Виникаюча тенденція перетворення вищих навчальних закладів в університети вимагає виконання ряду умов, однією з яких є відповідність університету ідеї університету - гуманітарної концепції, що виникла в початковий період її існування (М. Вебер, Г. Ортега-і-Гассет, В. Гумбольдт, Т. Джефферсон, Д. Ньюман, К. Ясперс). Найважливіша роль гуманітарної культури у формуванні особистості людини, оскільки вона є основою духовної культури людини і, як багаторівнева система освоєння і засвоєння гуманітарних знань, приєднується до найвищих людських цінностей на основі гуманізму. Вона розвиває особистісні якості людини, що сприятиме розвитку її професійної творчості, насамперед, на благо суспільства.

Оскільки кожна людина здійснює свою діяльність, насамперед, серед інших людей, в суспільстві, початкова цінність для нього - гуманітарна культура, здатність будувати різноманітні суспільні відносини, що відповідають загальноприйнятим моральним, правовим, економічним і іншим нормам, особистим і суспільним інтересам.

Людина формує в собі людські якості тільки через соціалізацію, стає людиною в суспільстві, в середовищі серед інших людей. Таким чином, гуманітарна культура виражає міру соціалізації особистості.

Компонент діяльності гуманітарної культури характеризує індивіда з точки зору його діяльності, відповідальності; відображає здатність організувати особисте і суспільне життя у всіх його різних аспектах, керуючись цінностями.

До основних проблем формування гуманітарної культури належить питання щодо фундаменту, на якому стає можливою побудова гармонійно розвиненої особистості. Його, на нашу думку, має складати комплекс загальнолюдських і національних духовних цінностей. Особливого значення серед них набувають знання історії, мови, літератури й інших складників духовної культури. У системі освіти трансляцію цих знань забезпечує передусім вивчення гуманітарних дисциплін [39, с.104].

Необхідною умовою вирішення історичного завдання виховання поколінь молодих людей, які є толерантними, чужими до екстремізму та агресії, які поважають права людини, інтегруються в сучасне суспільство позитивно і успішно, є процес формування високої гуманітарної культури особистості. Слово «гуманітарний» акцентує увагу на людині як на джерелі духовності. В. Біблер писав: «Відповідаючи на питання, що таке культура, ми завжди, повністю розуміючи чи ні, відповідаємо на інше питання: в якій формі мій дух і моє тіло, моє спілкування і суттєво важливе в моєму житті - життя близьких людей» (цивілізація) може існувати і розвиватись, ... Відповідь у формі культури [10, с.33]. Культура є продуктом людського життя, її процесу і результату, одночасно характеризує як суспільство, так і індивід, «анти цінності», технічність, технократія, абсолютний раціоналізм, матеріалізм, споживацтво, міщанство, вся недуховність. Найважливішим способом формування гуманітарної культури людини є гуманітаризація освіти, що включає її гуманітарну складову.

Гуманітарна культура студента університету в Норвегії включає інтегративний набір інформаційних, рефлексивних, компонентів діяльності, набору загальнокультурних знань (гуманітарних, природних, економічних, політичних, правових тощо). Рефлексивне ставлення до загальнокультурних знань, до власної навчально-пізнавальної діяльності. Процес формування гуманітарної культури в умовах модернізації суспільства припускає виховання особи з гуманістичним світоглядом і відповідальним відношенням до довкілля і природи в цілому, при цьому важливе значення має етнічна специфіка конкретної культури. Трансляція культури йде з покоління в покоління в структурі

етносоціальних процесів, тому гуманітаризація утворення спричиняє за собою деяке посилення етнокультурних потреб конкретних співтовариств. Етноекологічні і етнокультурні традиції народу, як елементи його соціальної і культурної спадщини, які включають норми і правила поведінки в довкіллі, світоглядні установки, форми господарської і побутової діяльності, що передаються від покоління до покоління, мають цінний гуманістичний потенціал. Впровадження етноекологічних і етнокультурних компонентів як елементів гуманітарної культури в систему освіти з урахуванням історичного досвіду етносу, є також важливим чинником.

Культура фахівця розглядається в роботах С. Батишева, Б. Ломова, Г. Соколової та ін. Вивченню сутності та особливостей професійної культури присвячені дослідження В. Беніна, І. Ісаєва, Н. Крилової, В. Кузнецова, В. Сластьоніна та ін. Культуру фахівця, на думку Н. Крилової, можна характеризувати як вираз зрілості і розвиненості всієї системи соціально значущих особистісних якостей, продуктивно реалізованої в індивідуальній діяльності (суспільно-політичної, професійної, наукової, комунікативної та ін.).

Підводячи підсумок вищевикладеного, можна виділити наступні положення:

- гуманітарна культура студентів університетів Норвегії є необхідною умовою гуманізації професійної діяльності і суспільства в цілому, тому що в цілях подолання духовно-моральної та економічної кризи потрібен фахівець з випереджаючим розвитком особистісного потенціалу, щоб він міг вирішувати поставлені перед ним професійні завдання як з найбільшою ефективністю для підприємства, так і в інтересах усього соціуму;

- гуманітарна культура студентів розуміється як інтегральна характеристика особистості, відмінними рисами якої є осягнення духовності, ціннісно-сміслового змісту життя, гуманістичної технології професійної діяльності за допомогою засвоєння гуманітарного знання, розвитку гуманітарного мислення, орієнтації на вищі людські цінності при творчому підході до вирішення професійних і особистісних задач;

- розвивати гуманітарну культуру студентів, вирішуючи тим самим завдання гуманізації професійної діяльності, а в цілому - завдання гуманізації суспільства.

Отже, гуманітарна культура в сучасній освіті Норвегії, що поєднує в собі духовність, моральність (етичність), має на меті формування духовної людини, що діє на основі моральних принципів, прийнятних в суспільстві та окремій соціально-культурній спільноті, в якій живе та працює людина. Більше того, гуманітарна культура також включає розуміння того, чому певні принципи та поведінка є правильними, соціально прийнятними та відповідними до існуючих морально-етичних норм. Розвиток духовності студентів, що включає в себе моральність, веде до формування та розвитку їх гуманітарної культури, а в ширшому, соціальному контексті, веде до розвитку багатогранної особистості, що має високі духовно-моральні цінності та поважає цінності інших людей, включаючи представників інших культур [77, с.160].

Таким чином, в другій половині ХХ - початку ХХІ століття вища освіта Норвегії виступає як основоположний компонент стійкого розвитку людського співтовариства, в якому найважливіше місце відводиться університетській освіті, головним завданням якої є формування універсальної освітньої моделі, заснованої на пріоритетах гуманітаризації знання, інтеграції в світовий освітній простір, заснований на основних принципах Болонської Декларації .

До чинників, які створюють основу концепції формування гуманітарної культури студентів норвезьких університетів, відносяться:

1. створення гуманітарного середовища навчального закладу і використання можливостей гуманітарного простору регіону;
2. використання гуманітарного потенціалу усіх навчальних предметів; наявність кваліфікованих і компетентних педагогів навчального закладу, спроможних до реалізації гуманітарного потенціалу предметів, що викладаються, і гуманізації взаємодії зі студентами.
3. значущість віку студентів для формування у них гуманітарної культури як періоду їх активного соціального розвитку.

А. Розумний зазначає, що гуманітаризація передбачає зміну логіки самого навчального процесу, оскільки у ньому взаємодіють «живі люди, яких смисли освіти звели разом. ... У цьому контексті навчальний процес повинен бути не метою, а приводом і умовою взаємодії безпосередніх учасників педагогічного процесу...» [102, 14].

Т. Буяльська стверджує, що відновити гуманістичну сутність освіти через її гуманізацію та гуманітаризацію, тобто повернути втрачене за допомогою втраченого, на чому наголошують українські науковці, стало тим надзавданням, яке неминуче постало перед вищою школою, загостривши проблему пріоритетів, які з часом звужилися до не виправданої альтернативи: або вузька спеціалізація, що стає формою захисту галузевих потреб, або професіоналізм, який ґрунтується на високих духовних вимірах і забезпечує повноцінне функціонування людини в культурі [13, с. 4-5].

Гуманітарна культура студентів технічних спеціальностей вузу, що розвивається за певних педагогічних умов в період здобуття ними вищої професійної освіти, є початковим рівнем формування їх духовної культури, яка, у свою чергу, формується протягом усього життя. Але дані види культури, що тісно взаємодіють між собою, органічно вплітаються в інший вигляд культури - професійну культуру. Підкреслюючи важливість гуманітарної культури студентів-«техніків» для їх майбутньої професійної діяльності, ми маємо на увазі гуманітарну культуру як аксіологічний компонент професійної культури фахівця технічного профілю. Стрімкому розвитку технічної культури, яка на тлі небаченого прогресу в історії людства призводить до появи і розвитку техногенного типу культури, в норвезьких університетах протиставляється гуманітарна культура. Технічний тип культури, який сприяв потужному злету людства, нині нерідко породжує засоби знищення цивілізації. На рівні індивіда проявляються прагматизм і розвиток антигуманних якостей. У вітчизняній педагогіці професійної освіти активізується пошук найсучасніших моделей гуманітарної підготовки студентів, уточнюються соціально-культурні та психолого-педагогічні умови для розвитку гуманітарної культури студентів.

1.3. Розвиток гуманітарної культури у студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Норвегії як педагогічна проблема

Пріоритетними тенденціями університетської освіти в Норвегії XXI століття є формування гуманітарної культури у студентів в умовах її інформатизації. *Den tid med informasjon og kunnskap, den tid med informasjon!* «Епоха інформації та знань, ера інформації» - так сьогодні в Норвегії характеризують нове століття і новий цивілізаційний цикл, в який увійшло людство. Це ера глобального інформаційного суспільства, найважливішим фактором якого є ефективне використання інформації та наукових знань. Це поняття відбиває об'єктивну тенденцію нового етапу еволюційного розвитку цивілізації, пов'язаного з появою телекомунікаційних та інформаційних технологій.

Інформатизація освіти в Норвегії є однією з найважливіших складових норвезької програми розбудови інформаційного суспільства на основі впровадження сучасних новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Інформаційно-комунікаційні технології у другій половині XX - початку XXI століття стали фундаментальним чинником формування сучасного суспільства. Тому інформатизація освіти в Королівстві Норвегія (впровадження засобів нових інформаційних технологій та нових методик навчання у систему освіти), дослідження проблеми формування гуманітарної культури у студентів в умовах інформатизації університетської освіти, інформатизації освіти як закономірності її модернізації в період глобалізації та інформаційної революції належить до першочергових завдань сучасної філософії освіти Норвегії.

Оскільки конкурентоздатність держави та окремо взятої людини залежить від володіння інформацією, то інформатизацію освіти слід розглядати не просто як використання комп'ютера та інших електронних засобів у навчанні, а як новий підхід до організації навчання. У цьому сенсі досвід формування інформаційного суспільства, інформатизації університетської освіти, гуманітарне виховання студентів в умовах інформатизації освіти в таких Скандинавських країнах, як Швеція, Норвегія, Данія та Фінляндія становить значний інтерес. Набутки цих

країн мають теоретичне й практичне значення, особливо для розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Огляд спеціальної літератури свідчить про інтерес сучасних дослідників до проблем освіти в епоху інформаційного суспільства. (Е. Тоффлер, Ю. Белл, Фр. Фукуями, В. Андрущенко, К. Корсак, Д. Дзвінчук, А. Авдулов, С. Коваленко, А. Кулькін, В. Іноземцев, М. Онопрієнко, О. Руденко-Моргун, І. Самойлюкевич та ін.).

Вперше почали вивчати феномен «інформатизації» такі західні науковці, як: З. Бжезинський, Д. Белл, М. Горхаймер, В. Дайзарт, Р. Девіс, А. Джайн, У. Диффі, Ю. Габермас, С. Ешлі, Н. Луман, М. Мак-Люєн, Дж. Мартін, Д. Масуда, Дж. Нейсбіт, К. Олбрехт, Ж. Рюс, А. Тоффлер, А. Турен та ін.

Дослідженню ролі вищої освіти в інформаційному суспільстві. Інформатизації університетської освіти в Норвегії присвячено чимало праць зарубіжних та норвезьких вчених: Е. Aabø, К. Ask, Е. Brandt, G. Haug, G. Haugoy, Z. Karvalics Laszlo, Т. Karterud, S. Lange, F. Moe, , Т. Nilsen Mohn, Н. Raaum Oddbjörn, Т. Rekkedal, Р. Saettler, та ін.

Концепція інформаційного суспільства була сформульована наприкінці 1960-х років у наукових працях Д. Белла, П. Дракера, М. Маклюєна, Е. Масуди, М. Кастельса, Е. Тоффлера та інших.

Суттєвий вклад у розробку означеної тематики внесли українські науковці і педагоги, зокрема: В. Андрущенко, В. Бебик, В. Биков, Л. Губерський, Є. Додонов, О. Зернецька, М. Зубок, М. Жолдак, О. Кивлюк, Б. Кормич, О. Кравченко, В. Кремень, А. Кудін, О. Литвиненко, Я. Любивий, В. Лях, В. Лук'янець, Є. Макаренко, М. Михальченко, В. Огнев'юк, Л. Озадовська, В. Пазенок, Г. Почепцов, І. Предборська, О. Скубашевська, І. Степаненко, С. Сисоєва, О. Уваркіна, А. Ярошенко, С. Яшанов та ін.

Наукові аспекти інформатизації освіти розглядалися в дослідженнях таких учених, як: В. Биков, О. Глазунова, О. Гуменний, І. Захарова, Ю. Машбиць, Н. Морзе, Л. Морська, М. Жалдак, Ю. Жук , Л. Карташова, Л. Петренко, О. Спирін, В. Олійник, Р. Тарасенко та інших учених. Натомість малочисельними є праці, у

яких висвітлюються сутнісні аспекти створення гуманітарного середовища в умовах інформатизації університетської освіти, формування гуманітарної культури у студентів в умовах інформатизації суспільства та освітнього середовища.

Протягом останніх десятиліть в Норвегії, відбувалась зміна суспільної парадигми - від *технократичної* до *індустріальної*, від *індустріальної* до *інформаційної*. На розвиток освіти вплинули суспільні інтеграційні процеси, такі напрями розвитку суспільства, як глобалізація, демократизація, створення єдиного інформаційного простору, тощо. Ці зміни відбулись такими темпами, що привели до потреби негайного перегляду та реформування освіти на всіх рівнях, оскільки існуючі системи не повністю відповідали сучасним запитам та потребували переорієнтації. Орієнтуючись на сучасний ринок праці, освіта до пріоритетів сьогодення відносить вміння оперувати такими технологіями та знаннями, що задовольняють потреби інформаційного суспільства та створить гарну базу трудових ресурсів [90].

У 1990-х роках, з метою входження в нову інформаційну епоху, вмілого використання ІКТ та розробки інновацій, уряд країни виділив значні кошти на наукову діяльність. Заступник директора Департаменту аналізу політики Міністерства освіти та досліджень Норвегії Йоакім Бакке зазначає - наукова діяльність у цій країні вдало поділена між трьома інституціями – державними органами, дослідницькими установами та неурядовими гуманітарними організаціями, які при тому ж активно взаємодіють між собою. Така співпраця дозволяє не відтягувати на десятки років впровадження у виробництво інновацій. Дослідницькими установами виступають чотири університети, в яких у підпорядкуванні є власні науково-дослідні підрозділи та окремі організації.

У Норвегії ідея створити всеосяжний план дій у галузі інформаційно-комунікаційних технологій виникла як відповідь на ініціативу з боку ЄС, котрий наприкінці червня 2000 року прийняв План дій «Електронна Європа». 29 червня 2000 року була прийнята програма дій інформаційного розвитку суспільства «eNorge 1.0», першу версію якої представила міністр торгівлі Грета Кнудсен.

«eNorge» заснований у рамках «Електронної Європи», але адаптований до норвезьких умов. У цьому 197-му документі уряд Норвегії заявив, що має намір досягти мети інформаційного суспільства та суспільства знань за всіма трьома основними вимогами: доступ (стосувався розробки і впровадження найновітніших інформаційно-комунікаційних технологій), компетенція (принцип «постійного навчання»), впевненість (досягається лише тоді, коли виконано перші дві вимоги і це означає, що інформаційне суспільство сформувалося).

У плані дій «eNorge» наводиться наступна статистика: «Більше половини домогосподарств країни мають свої власні Інтернет-з'єднання. Понад 1,1 мільйон норвежців щодня через Інтернет отримують необхідну інформацію. Проте, як і раніше, існують значні соціально-демографічні відмінності у використанні з точки зору віку, освіти, статі та географії. Загалом можна сказати, що молодше покоління частіше використовує мережу Інтернет. Вікова група від 13 до 19 років є стійким користувачем, а група, старша 60 років, є останньою в рейтингу. Однак й серед останніх помітний підйом. Використання Інтернет, очевидно, зростає з вищою освітою. Крім того, спостерігається тенденція, що чоловіки більше, ніж жінки, користуються Інтернет ресурсами, але ця різниця зменшується» [86].

Норвезька програма становлення і переходу до інформаційного суспільства, стала своєрідним продовженням програми «eNorge», і дістала назву «Краще використання інформаційної технології в Норвегії» і складається з наступних пунктів:

- контроль за розвитком інформаційних технологій;
- взаємодія для майбутнього;
- від уявлень до генерації цінностей: як повинен стимулюватися розвиток;
- розробка правил гри;
- вчитись, щоб використовувати - використовувати, щоб вчитись;
- норвезька мова і культура в цифровому просторі;
- інформаційна технологія в роботі;
- громадський сектор та інформаційне суспільство;

- мережі для кращої охорони здоров'я [86].

Отже, нова норвезька програма присвячена формуванню суспільства знань, де всі громадяни держави мають рівне право на отримання знань незалежно від статі, віку. Програма «eNorge» створена в рамках «Електронної Європи», але адаптована до норвезьких умов. Адже програмою передусім передбачена адаптація до умов розвитку власної країни. У цьому документі («eNorge») уряд Норвегії заявив, що має намір досягти мети інформаційного суспільства та суспільства знань за усіма трьома головними вимогами, які повинні бути гарантовані: *доступ - компетенція - впевненість* [204].

На початку ХХІ ст. у першу десятку країн, які мають найбільш розвинені системи зв'язку й телекомунікацій, що відповідають світовим стандартам, входять Сінгапур, Нова Зеландія, Фінляндія, Данія, США, Гонконг, Швеція, Туреччина, Норвегія й Канада. Як відомо, перша країна, що почала інформатизацію, - це США. Американське суспільство почало усвідомлювати принципово нову роль освіти у суспільному інформаційному світі заради підтримки мобільності, взаєморозуміння і співпраці. Американські вчені в співробітництві з колегами за кордоном досягли згоди щодо визначення й тлумачення ключових понять освіти в інформаційному суспільстві. Зокрема, розрізняють такі терміни: «технології навчання» (нові наукові підходи до аналізу й організації навчального процесу), «технології в навчанні» (застосування в навчальному процесі технічних засобів і засобів програмованого навчання), «мас-медійні навчальні технології» (технології, що ґрунтуються на використанні в цілеспрямованому педагогічному процесі ЗМІ), «педагогічні технології» (комплексний, інтегративний процес, що охоплює людей, ідеї, засоби та способи організації педагогічної діяльності з метою досягнення виховних та дидактичних цілей і реалізується за допомогою різноманітних технічних засобів та методичних прийомів) [129, с.12; 130, с. 13].

«Велика норвезька енциклопедія» (Store norske leksikon) трактує термін *інформаційно-комунікаційні технології* як загальний термін для технологій збору, передачі, обробки, зберігання та подання інформації. ІКТ є продовженням терміну «інформаційні технології» (ІТ), який більшою мірою увібрав у себе технологію

поширення інформації (телекомунікації). «Новий словник методичних термінів і понять» визначає термін «інформаційно-комунікаційні технології» як «сукупність методів, процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих із метою збирання, обробки, зберігання, розповсюдження, відображення та використання інформації, а саме: різноманітні програмно-апаратні засоби та прилади, що функціонують на базі комп'ютерної техніки, а також сучасні засоби та системи інформаційного обміну» [2, 90].

Інформатизація освіти (*Informatisering av utdanning* - норв.) (впровадження засобів нових інформаційних технологій у систему освіти) є одним із пріоритетних напрямків процесу інформатизації сучасного суспільства. Це уможливить: удосконалювання механізмів керування системою освіти; удосконалення методології і стратегії добору змісту, методів і організаційних форм навчання, що відповідають завданням розвитку особистості того, кого навчають у сучасних умовах інформатизації суспільства; створення методичних систем навчання, орієнтованих на розвиток інтелектуального потенціалу того, кого навчають, на формування умінь самостійно здобувати знання, здійснювати інформаційно-навчальну, експериментально-дослідницьку діяльність, різноманітні види самостійної діяльності з обробки інформації; створення і використання комп'ютерних тестуючих, діагностуючих, контролюючих і оціночних систем [119, с.15, 261].

Сьогодні наша цивілізація згідно з законами самореалізації рухається шляхом входження у фазу інформаційного суспільства, тобто суспільства, що ґрунтується на виробництві знань, розвитку інформаційних технологій - комп'ютерів та систем електронної комунікації. Динамізується творча інтелектуальна діяльність людини і вся система знань, технологізуються методи добування цих знань. Л. Паніна в своїй статті «Рівень розвитку освіти в Норвегії» вказує, що освіта Норвегії сьогодення до пріоритетів відносить вміння оперувати такими технологіями та знаннями, що задовольняють потреби інформаційного суспільства та створять гарну базу трудових ресурсів. Сучасні реформи Норвегії, в першу чергу, торкнулись змісту освіти, оскільки від складу його компонентів та

механізмів впровадження залежить процес передачі та формування знань, вмінь та навичок, набуття цінностей суспільства, оволодіння необхідними життєвими компетентностями [90, 3].

Становлення інформаційного суспільства закріплено в державній доктрині Норвегії: «Інформаційна технологія дедалі більше впливатиме на всі сектори суспільства» (Better utilization of information technology in Norway). У центрі боротьби за поліпшення конкурентної спроможності Норвегії як розвиненої індустріальної держави є подальше вдосконалення освіти, науки і перспективних досліджень. У норвезькій доктрині акцентовано на тому, що «доступ до міжнародних мереж має бути встановлений для всіх університетів та інших освітніх установ». А також зазначено: *«дистанційна освіта має пристосовуватися до необхідності індивідів набувати знання й навички з використання інформаційних технологій»* [41, с. 142). Ключове завдання полягає в розвитку того, що ми називаємо інтерактивними й операційними системами, які уможливають опрацювання зв'язку з громадськістю цілковито в електронному вигляді». Інформаційне суспільство, за визначенням М. Онопрієнко [91, с. 11], «це суспільство, в якому більшість працюючих зайняті виробництвом, зберіганням, переробкою, продажем та обміном інформації». Інформаційне суспільство - це суспільство високої інформаційної культури, де головним ресурсом розвитку є знання, а засобом його відтворення - освіта, за Кобринь [41, с. 19]. О. Руденко-Моргун у своїй статті «Комп'ютерні технології як нова форма навчання» пише: «Ми живемо в столітті інформаційної, комп'ютерної революції, що почалася в середині 80-х років і дотепер продовжує нарощувати темпи» [104, с.19].

На думку Л. Карвалікса, термін «інформаційне суспільство» є влучним, з елементами афоризму узагальненням десятків подібних термінів, якими різні фахівці намагалися характеризувати нове, постіндустріальне суспільство, акцентуючи ту чи іншу його характеристику («постіндустріальне суспільство», «революція білих комірців», «інформаційна революція» тощо). Цей термін використовується для означення новітньої стадії соціальної історії. В ХХ столітті найбільш розвинені країни поступово увійшли в стан «інформаційного

суспільства» і очікується, що протягом кількох десятиліть більшість населення світу житиме і працюватиме в глобальному «інформаційному суспільстві» [182].

Концепцію інформаційного суспільства розробили та ввели у вжиток наступні зарубіжні дослідники: Д. Белл, Дж. Бенігер, З. Бжезинський, Р. Брейтенштейн, Е. Дж. Вільсон, В. Дайзард, Р. Дарендорф, Д. Естер, М. Кастельс, Й. Масуда, Дж. Нейсбіт, Д. Рісменда, Т. Розак, Е. Тоффлер, А. Турен, Ф. Уебстер, Ф. Феррароті та ін. Проблеми інформатизації освіти відображено у наукових роботах цілого ряду дослідників: В. Бикова, Р. Гуревича, О. Воронкіна, А. Євтодюк, М. Жалдака, Ю. Жука, М. Кадемії, Л. Карташової, Т. Коваль, В. Кременя, В. Лапінського, Н. Морзе, В. Мудрака, А. Пилипчука, О. Співаковського та ін.

У вітчизняній літературі, яка налічує десятки публікацій, достатньо докладно викладена концепція інформаційних технологій навчання. Цьому присвячені праці Г. Беженар та О. Волинко, В. Бикова, А. Гуржій, М. Жалдак, В. Кременя, В. Рак, П. Сікорського, О. Тихонової, В. Хаустова та ін. Дослідження розвитку Інтернет-технологій навчання проводять В. Биков та А. Хуторський. Питанню дистанційної освіти присвячені роботи В. Данильченко, О. Овчарук, Т. Романенко.

Науковці виділяють характерні риси інформаційного суспільства і соціальні зміни, до яких вони призводять [11, 24, 51, 76, 78, 82, 83]:

1. вирішено проблему інформаційної кризи, тобто розв'язане протиріччя між інформаційною лавиною й інформаційним голодом;
2. забезпечено пріоритет інформації порівняно з іншими ресурсами;
3. головною формою розвитку стала інформаційна економіка;
4. в основу суспільства закладена автоматизована генерація, збереження, опрацювання і використання знань за допомогою новітньої інформаційної техніки і технології;
5. інформаційна технологія набула глобального характеру, охоплюючи усі сфери соціальної діяльності людини;
6. формується інформаційна єдність усієї людської цивілізації;

7. за допомогою засобів інформатики реалізовано вільний доступ кожної людини до інформаційних ресурсів усієї цивілізації;

8. реалізовано гуманістичні принципи управління суспільством і впливів на навколишнє середовище [97, с.2 14];

9. вибуховий процес залучення до формалізації знань мільйонів працюючих у найрізноманітніших сферах, з різним освітнім рівнем та індивідуальними інтересами;

10. різке прискорення технологічного циклу "інформація - знання - виробництво - навчання - знання - інформація" провідних галузей суспільного виробництва;

11. будь-яка особа, колектив, підприємство чи організація у будь-якому місці країни й у будь-який час можуть отримувати на основі дистанційного автоматизованого доступу потрібну інформацію і знання.

Крім позитивних моментів прогнозуються і небезпечні тенденції: передбачається все більший вплив на суспільство засобів масової інформації; інформаційні технології можуть зруйнувати приватне життя людей і організацій; існує проблема добору якісної і достовірної інформації; багатьом людям буде важко адаптуватися до середовища інформаційного суспільства. Існує небезпека розриву між "інформаційною елітою" (особами, що займаються розробкою інформаційних технологій) і пересічними споживачами інформації. Але варто пам'ятати, що мережа може викликати залежність, нав'язливе бажання увійти в Інтернет, знаходячись «off-line», і нездатність вийти з мережі в умовах «on-line». У широкому значенні вчені-психологи під Інтернет-залежністю розуміють [36]: пристрасть до роботи з комп'ютером (до ігор, програмування або інших видів діяльності); компульсивну некритичну навігацію по www, пошук у віддалених базах даних; паталогічну прихильність до азартних ігор, онлайн-аукціонів, електронних закупівель в інтернет; залежність від «кібер-стосунків» (спілкування в чатах, групові ігри й телеконференції), що врешті решт може призвести до заміни реальних в житті сім'ї та друзів віртуальними; залежність - відображення проблем людини, приховані ознаки психічних хвороб.

Один із авторів теорій інформаційного суспільства О. Тоффлер у своїх працях визначає суспільство як інформаційне, оскільки об'єм і рух інформації в ньому суттєво зростають, що призводить до децентралізації, дестандартизації, демасифікації. Також він визначає інформаційне суспільство як таке, у якому визначальну роль у суспільному розвитку відіграє фактор знання і сфера знання (освіта, наука, технології, національні стратегічні концепції, мова, загальні знання про інші культури, культурне й ідеологічне розуміння світу, багатоманітність комунікаційних каналів, спектр нових ідей, інновацій). У розумінні О. Тоффлера, суспільство - це система, могутність якої спирається на три основи: силу (основа розвитку доіндустріальної епохи), гроші (основа розвитку індустріальної епохи), інформацію (інформація і знання лежать в основі сучасного суспільства). О. Тоффлер, вважаючи, що постіндустріальне суспільство - це наступний етап розвитку (після індустріального), писав: "Сучасні швидкі й масові зміни, які я називаю "третьою хвилею", створюють зовсім нову цивілізацію, що ґрунтується на високій технології, інформації й нових способах організації для досягнення економічних цілей" [114, с. 376].

Згідно з А. Тоффлер і Х. Тоффлер, сучасний світ розділений на три співіснуючі цивілізації: символом першої залишається плуг, другої - виробничий конвеєр, атрибутом третьої став комп'ютер. Перша цивілізація функціонує за рахунок використання навколишнього середовища й людської праці, друга базується на енергії і ресурсах капіталу. Основою третьої цивілізації є пошук і використання інформації [114, с.19].

Проникнення інформаційних технологій в суспільні інституції та збільшення кількості програмного забезпечення стало поштовхом до визначення програм розбудови нового інформаційного суспільства. Як помітив японський вчений Масуда: "Виробництво інформаційного продукту, а не продукту матеріального, буде рушійною силою творення й розвитку суспільства" [196, с.29].

Інформаційне суспільство - соціологічна і футурологічна концепція, яка покладає головним фактором суспільного розвитку виробництво і використання

науково-технічної й іншої інформації. Концепція інформаційного суспільства є різновидом теорії постіндустріального суспільства, основу якого поклали З. Бжезинський, Д. Белл, О. Тоффлер.

Для цього в суспільстві виробляється, функціонує і стає доступною для будь-якої людини сучасна інформаційна технологія; є розвинуті інфраструктури, які забезпечують створення національних інформаційних ресурсів у обсязі, необхідному для підтримання постійно прискорюваного науково-технічного і соціально-історичного прогресу.

Становлення інформаційного суспільства зажадало забезпечити адекватність освіти динамічним змінам, що відбуваються в природі і суспільстві, усьому навколишньому середовищі людини, стрімкому розвитку нових інформаційних технологій. У зв'язку з цим на зміну парадигми "підтримуючої" чи "просвітительської" освіти [31, с.53], прийшла інноваційна парадигма освіти, найважливішою складовою якої стала ідея «освіти протягом усього життя» чи безупинної освіти. Таким чином, складовою частиною і найпершою умовою інформатизації суспільства є *інформатизація освіти*. Сьогодні серед учених існують різні підходи до дефініціювання цього поняття.

Освіта впродовж життя виокремлюється як морально-етична, політична і соціальна цінність цивілізаційного світу. Стратегію нарощування людського капіталу розглядають передусім розвинуті країни світу в контексті головного складника національної безпеки. Адже він є не лише чинником економічного зросту, а й суспільного, державного, особистісного. Чим сильніший і досконаліший людський капітал (освіта, знання, кваліфікація, досвід, здоров'я, мотивація, продуктивність...), тим більше можливостей для розвитку і саморозвитку в держави, особистості. Отримується величезний інтегральний ефект соціального, економічного, морального, духовного характеру. Недарма національне багатство в країнах розвиненої демократії складає 65-80%, а інвестування в Людину давно перестало вважатися витратним соціальним явищем [125, с. 277].

У Норвегії вдалося створити успішну систему безперервної технічної і професійної освіти (НТПО). Освіта і професійна підготовка, у тому числі в рамках НТПО, вважаються зоною державної відповідальності. НТПО доступно для всіх громадян Норвегії. Рівний доступ до якісної освіти є одним з основних політичних принципів в Норвегії. Громадяни Норвегії навчаються за рахунок держави. Лише невелика частка учнів оплачує освіту з власних коштів. Уряд визнає важливу роль соціальних партнерів (роботодавців, організацій працівників і профспілок) в реалізації НТПО. Взаємодія соціальних партнерів і держави регулюється Законом про професійну підготовку.

Інформатизація освіти - це комплекс соціально-педагогічних перетворень, пов'язаних із насиченням освітніх систем інформаційною продукцією, засобами й технологіями [112, с.37]. Інформатизація освіти - це впровадження у заклади системи освіти інформаційних засобів, які ґрунтуються на мікропроцесорній техніці, а також інформаційної продукції і педагогічних технологій, які базуються на цих засобах [112, с.18]. Інформатизація освіти - це процес підготовки людини до повноцінного життя в умовах сучасного інформаційного світового співтовариства, до продуктивного використання інформації та знань на основі широкого використання обчислювальної техніки й засобів телекомунікації [112].

Для побудови інформаційного суспільства має зростати людський потенціал держави, розширюватися інформаційна структура, максималізуватися увага до глибокого засвоєння інформаційно-комунікаційних технологій активною частиною населення в системі освіти і фахової підготовки, щоб завчасно попередити явище соціального виключення. Визначними тенденціями розвитку світової освітньої системи стають поглиблення її фундаменталізації, посилення гуманістичної спрямованості, духовної та загальнокультурної складової освіти, формування у студентів системного підходу до аналізу складних соціальних ситуацій, стратегічного мислення, виховання соціальної та професійної мобільності та інтеркультурної сенситивності [106, с. 15]. За образним виразом академіка А. Берга, «інформація проникає у всі пори життя людей і суспільства, а життя неможливе в інформаційному вакуумі».

XXI століття характеризується змаганням культур, а не економік. Рівень інтелектуалізації і одухотворення технологічних процесів визначає науково-технічний прогрес.

Вища освіта в інформаційному суспільстві - це, насамперед, *академічне середовище інформаційного обміну*. Отже, такий обмін передбачає не лише засвоєння, але й передачу та генерування нової інформації в обмін на отриману, і, що є найголовнішим - продукування знань.

У Скандинавських країнах також наявне правове регулювання з питань становлення та розвитку інформаційного суспільства. Так, у Норвегії існують Програма становлення та переходу до інформаційного суспільства «Краще використання інформаційних технологій у Норвегії» і Програма «eNorge». У норвезькій програмі акцентовано на тому, що «доступ до міжнародних мереж має бути встановлений для всіх університетів та інших освітніх установ». А також зазначено: «дистанційна освіта має пристосовуватися до необхідності індивідів набувати знання й навички з використання інформаційних технологій» [41].

Слід зазначити, що в інформаційному суспільстві, коли інформація стає вищою цінністю, а інформаційна компетентність людини - визначальним фактором професійної діяльності, змінюються і вимоги до системи освіти. Отже, інформація, інформаційні та комунікаційні технології стають вагомим суспільним ресурсом розвитку Норвегії.

Т. Кобринь зазначає, що у центрі боротьби за поліпшення конкурентної спроможності Норвегії як розвиненої індустріальної держави є подальше вдосконалення освіти, науки і перспективних досліджень. У норвезькій програмі акцентовано на тому, що «доступ до міжнародних мереж має бути встановлений для всіх університетів та інших освітніх установ». А також зазначено: «дистанційна освіта має пристосовуватися до необхідності індивідів набувати знання й навички з використання інформаційних технологій» [41].

Проникнення в освіту нових інформаційних технологій змушує подивитися на дидактичний процес як на інформаційний процес, в якому відбувається отримання інформації учнями, її переробка і використання. Програмоване

навчання і слідом за ним технологія навчання показали, що вчення, що розуміється як процес переробки інформації, може бути строго керованим, подібно процесам в складних системах, якими займається кібернетика. Тому інформатизацію освіти слід розглядати не просто як використання комп'ютера та інших електронних засобів у навчанні, а як новий підхід до організації навчання, як напрям у науці, який вчені називають *педагогічною інформатикою*. Інформаційний підхід до навчання ставить перед дидактикою і в цілому перед педагогікою ряд проблем [93, с.187].

А. Федоров виділяє три основні етапи інформатизації освітніх процесів. Перший етап - електронізація (кінець 50-х - початок 70-х) - можна умовно розділити на два періоди. В перший період (кінець-50-х - початок 60-х років двадцятого сторіччя) відбувалося активне впровадження електронних засобів та обчислювальної техніки в процес підготовки студентів технічних спеціальностей. Протягом другого періоду (кінець 60-х - початок 70-х років) відбувалося навчання студентів гуманітарних спеціальностей основам програмування та елементам математичного моделювання на ЕОМ.

Другий етап - комп'ютеризація (середина 70-х - кінець 90-х) - характеризується появою більш потужних комп'ютерів з можливістю діалогової взаємодії людини з комп'ютером. Як наслідок, це призвело до використання комп'ютера в якості потужного засобу навчання (автоматизовані системи навчання, контролю знань і управління учбовим процесом).

Третій етап - інформатизація (наш час) - відрізняється використанням потужних персональних комп'ютерів, інформаційних технологій, а також переосмисленням самого процесу інформатизації та його соціальних наслідків [121].

Під інформатизацією суспільства розуміється процес підготовки людини до повноцінного життя в умовах інформатизованого суспільства, що особливо актуально в умовах входження України в Болонський процес з метою створення європейської зони вищої освіти, формування єдиного ринку праці вищої кваліфікації та зростання мобільності студентів і викладачів [98].

Впровадження практики електронного навчання в Норвегії пов'язано з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій і інформатизацією процесу навчання, формуванням глобального середовища міжкультурної та міждисциплінарної інтеграції, а також переходом до відкритої освіти, яка становить основу інформаційного суспільства. Інформаційне суспільство, за визначенням Т. Кобринь - це суспільство високої інформаційної культури, де головним ресурсом розвитку є знання, а засобом його відтворення - освіта [41].

Т. Полипова зазначає, що інтенсивний розвиток процесу інформатизації освіти спричиняє розширення сфери застосування сучасних інформаційних технологій, дозволяє забезпечити: розширення сфери самостійної діяльності тих, кого навчають, за рахунок можливості організації різноманітних видів навчальної діяльності; диференціацію процесу навчання за рахунок реалізації можливостей інтерактивного діалогу, самостійного вибору режиму навчальної діяльності; формування інформаційної культури члена інформаційного суспільства, за рахунок здійснення інформаційно-навчальної діяльності, роботи з об'єктно-орієнтованими програмними засобами; підвищення мотивації навчання за рахунок комп'ютерної візуалізації досліджуваних об'єктів, явищ, керування досліджуваними об'єктами, ситуацією, можливості самостійного вибору форм і методів навчання, вкраплення ігрових ситуацій [12, с.14].

З метою вивчення системи інформатизації університетської освіти в Норвегії, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в практику, створення педагогічних умов для формування гуманітарної культури у студентів в умовах інформатизації академічного середовища, нами був обраний, як приклад, Норвезький університет науки і технологій (NTNU - Norwegian University of Science and Technology). Для дослідження нами був використаний матеріал, який був розміщений на сайті університету (NTNU) англійською та норвезькою мовами. Це один з найбільших університетів Скандинавії та міжнародних лідерів в окремих наукових напрямках, входить в число десяти провідних технологічних і наукових університетів в Європі, NTNU входить також в 1% кращих університетів світу [220].

«Знання для кращого світу!» (Knowledge for a better world) - це концепція університету [220]:

- Знання надає людям можливість і вплив, а також основу для прийняття мудрих рішень. Знання надихає і кидає виклик. Знання змінює ставлення, мислення і те, як ми сприймаємо світ навколо нас. Поінформовані дебати зміцнюють нашу демократію.

- Діяльність NTNU повинна принести користь суспільству в цілому, і суспільство може вірити, що наші результати відповідають передовій науковій практиці.

- Розвиток знань і технологій створює можливості для підвищення сталого створення цінностей. Через Організацію Об'єднаних Націй світ погодив 17 цілей в області сталого розвитку. NTNU буде активно сприяти досягненню Цілей в галузі сталого розвитку NTNU.

- Сила NTNU - це компетентність у галузі науки і техніки в поєднанні з академічною широтою і міждисциплінарністю. Наша діяльність ґрунтується на фундаментальних демократичних цінностях і ми представляємо неупереджений і незалежний голос.

- Характерними рисами нашої академічної культури є дебати, критична рефлексія, знання на основі фактів, неупередженість і етична чесність.

- Ми ведемо відкритий діалог з суспільством, орієнтований на рішення, і наголошуємо як на зовнішній, так і на внутрішній співпраці. Ми беремо на себе соціальну відповідальність і впливаємо, консультиємо і розвиваємо один одного і наше середовище через діалог і поширення знань.

- Кожен співробітник і студент зобов'язаний сприяти роботі та навчальному середовищу, що характеризується повагою та увагою. Ми сприяємо особистому зростанню та професійному розвитку. Ми робимо внесок у розмаїття та рівні можливості в суспільстві та у власній діяльності. Ми сприяємо рівності та толерантності. У NTNU ми виявляємо повагу до різних поглядів і думок.

- Наша місія охоплює як очікування суспільства від NTNU, так і проблеми суспільства, які ми самі хочемо вирішити. У нас є загальна місія, подібна до інших університетів, і специфічна місія, яка робить нас унікальними.

Виконання освітніх завдань сьогодні неможливе без ефективного використання ІТ-технологій у широкій якості - від допоміжних засобів навчання до основних, базових у дистанційній освіті. Саме ІТ-технології забезпечують широкий доступ до освіти, рівність цього доступу, дозволяють викласти матеріал доступно, логічно, системно, структуровано, і, як наслідок, розвинути творчий потенціал того, хто навчається. Відзначимо, що саме ІТ-технологіями учені пов'язують створення нового навчального середовища - інформаційно-освітнього (ІОС). Доводиться констатувати, що на даний момент відсутня термінологічна єдність учених щодо визначення поняття «ІОС». Учені тлумачать ІОС як сукупність технічних і програмних засобів зберігання, обробки і передавання інформації, як комплекс умов реалізації інформаційних технологій в навчальному процесі, як педагогічну систему (або підсистему педагогічної системи). Загально визнаним є факт: застосування інформаційних ресурсів, електронних засобів, способів отримання, переробки, використання, створення інформації у цілісному, системному вигляді суттєво інтенсифікує освітній процес, робить його ефективним (або робить функціонування педагогічної системи ефективним - за В. Биковим [48, с.74]).

Велика увага приділяється пункту «Вчитись, щоб використовувати, використовувати, щоб учитись». Ця теза присвячена формуванню суспільства знань, де всі громадяни мають рівне право на отримання знань незалежно від статі, віку та попередньої освіти, тобто дотримання принципу «постійного навчання» та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій з метою поліпшення системи освіти. Однією з характерних особливостей норвезької програми є проект «Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) в освіті Норвегії». Він був організований для впровадження ІКТ в освітню діяльність. З метою реалізації цього положення щорічно майже 40 тисяч вчителів проходять спеціальні тренування у галузі інформаційних технологій (ІТ) для того, щоб потім

навчати використанню ІКТ й майбутні покоління. Важливо відзначити, що нові проекти в рамках «eNorge» успішно підживлюються завдяки накопиченню трудових ресурсів у сфері ІТ та покращення навичок людей у використанні та експлуатації новітніх технологій [204].

Розглянемо всі тенденції, які сприяють формуванню гуманітарної культури у студентів в умовах інформатизації академічного середовища:

- формування системи безперервної освіти як універсальної форми діяльності, спрямованої на постійний розвиток особистості протягом усього життя;

- створення єдиного інформаційного освітнього простору;

- активне впровадження нових засобів і методів навчання, орієнтованих на використання інформаційних технологій;

- синтез засобів і методів традиційної і комп'ютерної освіти;

- створення системи випереджувальної освіти [71, с.6].

С. Коваленко виділяє у процесі інформатизації освіти три напрямки:

1. *Патерналістський підхід* передбачає формування освітньої політики на державному рівні. Водночас на політичному рівні відбувається визначення ролі інформаційних і телекомунікаційних технологій.

2. *Ліберальний підхід*, на противагу попередньому, передбачає майже повне усунення держави від процесу прийняття рішень у процесах інформаційної проблематики та зміщення центру управління на нижчий щабель. У створенні освітньої системи такого типу істотну допомогу мають надати інформаційні технології. Американські дослідники висловлюють побоювання з приводу існування при такому підході ймовірності неправильного використання інформаційних і телекомунікаційних технологій, що, на їхню думку, може завдати більше шкоди, ніж користі.

3. *Змішаний підхід* висловлює такий погляд на ідеї освіти в умовах застосування ІТ, який відображає прагнення мінімізувати розподіл між соціальними групами. Відносно інформаційних і телекомунікаційних технологій

аргументуються шляхи їх використання різними соціальними групами залежно від потреб та бажань [42, с.181].

Інтенсивний розвиток процесу інформатизації освіти спричиняє розширення сфери застосування сучасних інформаційних технологій, дозволяє забезпечити:

- розширення сфери самостійної діяльності тих, кого навчають, за рахунок можливості організації різноманітних видів навчальної діяльності;

- диференціацію процесу навчання за рахунок реалізації можливостей інтерактивного діалогу, самостійного вибору режиму навчальної діяльності;

- формування інформаційної культури члена інформаційного суспільства, за рахунок здійснення інформаційно-навчальної діяльності, роботи з об'єктно-орієнтованими програмними засобами;

- підвищення мотивації навчання за рахунок комп'ютерної візуалізації досліджуваних об'єктів, явищ, керування досліджуваними об'єктами, ситуацією, можливості самостійного вибору форм і методів навчання, вкраплення ігрових ситуацій [95, с. 14].

Суттєво змінюється, власне, навчально-пізнавальна діяльність студентів. Інформаційні технології дозволяють майбутнім інженерам: екстериторіально у географічному просторі, будь-коли в часі здійснювати доступ до навчальної, наукової чи іншої інформації, послуговуючись можливостями баз даних; застосовувати інформаційні технології у самоосвітній діяльності; оперативно отримувати необхідну навчально-наукову інформацію в сучасному інтерпретуванні; застосувати інформаційні ресурси для моделювання явищ, процесів, об'єктів, оброблення статистичних даних; вчасно отримати консультаційну допомогу, зокрема із використанням Skype-технологій; брати участь в Інтернет-конкурсах, олімпіадах, телекомунікаційних проектах, обговорювати проблеми на сайті університету, на форумах; використовувати інформаційні технології для тренувального тестування тощо. При цьому слід сказати і про психологічні наслідки застосування інформаційних технологій у навчанні молоді. За результатами дослідження учених, глобальна мережа надає свободу дій, вираження думок, почуттів та емоцій, які в реальному житті частково

неможливі. Комп'ютер може посилити інтелект людини, сприяти розвитку її логічного та оперативного мислення, формуванню охайності, точності, раціональності, організованості [48, с.74].

Дослідження NTNU мають міжнародне значення і лежать на передньому краї науки в конкретних областях технологій. З широкої сфери дисциплінарних і міждисциплінарних підходів в NTNU відібрані шість тематичних міждисциплінарних стратегічних напрямків, які спрямовані на вирішення ключових соціальних завдань:

- енергетика і нафта, ресурси і довкілля;
- глобалізація;
- інформаційні та комунікаційні технології;
- медична техніка;
- морські наукові дослідження;
- технологія матеріалів.

У NTNU наукові дослідження проводяться за наступними інтердисциплінарним програмами, пов'язаними з ІКТ [220]:

- інформатика здоров'я;
- біоінформатика;
- навчання з ІКТ;
- лінгвістичні технології;
- інформаційна безпека ;
- обчислювальна наука і візуалізація;
- ІКТ в державному секторі -Електронний уряд;
- мобільний зв'язок і послуги;
- комп'ютерні ігри .

В університеті реалізована десятирічна програма розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які розглядаються, як платформа в діяльності університету для проведення наукових досліджень, викладання, комунікацій і управління. У Норвегії ІКТ є центральним елементом поліпшення якості та продуктивності роботи в більшості секторів суспільства: норвезька нафтова і

газова промисловість, охорона здоров'я, державні послуги, морська промисловість, зв'язок і енергетика є найбільш важливими користувачами ІКТ в країні.

NTNU бере участь в реалізації програми «Бездротове місто Тронхейм», яка стала можлива зусиллями міста Тронхейма, муніципальних утворень, великих банків регіону, газет і організацій - постачальників енергоносіїв. Радою з досліджень Норвегії створено Національний центр підвищення кваліфікації (РС) і центри Науково-обґрунтованих інновацій (ІПП) в країні. Програма ІКТ - NTNU бере участь в декількох з них. Два національних центра передових розробок пов'язані з ІКТ - NTNU [220]:

- Центр по оцінці якості надання послуг в області комунікаційних систем (Q2S) знаходиться в центрі ІКТ. Q2S досліджує принципи, визначає механізми, методи і технічні рішення, а також оцінює їх властивості і прояви за допомогою експериментів і моделей. Додатки пов'язані з якістю сприйманої мови / музики і відео, затримками і проходженням пружного руху, надійністю і доступністю послуг та інформаційної безпекою, з шифруванням і аутентифікації користувачів.

- Центр судів і океанських структур (CeSOS) орієнтований на розвиток фундаментальних знань про те, як кораблі та інші структури поведуться в морському середовищі, з використанням аналітичних, чисельних експериментальних досліджень. Ці знання мають життєво важливе значення, як зараз, так і в майбутньому, для розробки безпечних, економічно ефективних і екологічно чистих структур, а також в плануванні і проведенні морських операцій.

NTNU є норвезьким членом ERCIM (Європейський дослідницький консорціум інформатики та математики). NTNU є учасником наступних проектів, що фінансуються в рамках ЄС, кожна програма має також норвезького партнера:

- бездротовий зв'язок (Ньюком);
- кремнієві наноприлади (SINANO);
- оптичні мережі (e-Photon / ONE);

- нові наноприлади на базі функціональних оксидних інтерфейсів (NanOxiDe);
- електронні бібліотеки (DELOS);
- поліпшення послуг і систем - на шляху до теорії і реалізації (Astra);
- дослідження сумісності корпоративних мереж і програмного забезпечення (Interop);
- конструкція і розмірність Інтернет 3-го покоління: на шляху до мультисервісних мереж (EURO NGI and EURO FGI);
- сервісні платформи для інноваційних комунікаційних середовищ (SPICE);
- семантичні інтерфейси для мобільних пристроїв і послуг (SIMS);
- включені мережі для електронної науки і промисловості в Європі (Enabling Grids for E-science and industry in Europe) (EGEE);
- ключові технології для впровадження в автономні підводні транспортні засоби (FREEsubNET);
- створення просунутих контролерів для економічного, надійного і безпечного виробництва (CONNECT) [220].

В NTNU створено кілька мереж і створюються нові мережі для навчання і підвищення кваліфікації шляхом можливостей ІКТ, до них відносяться:

- глобальна мережа, наприклад, глобальна мережа навчання Валленберга;
- соціальні мережі і створення європейських порталів, наприклад, в рамках ініціативи ЄС "Проектування освіти майбутнього";
- створення зони, вільної від спостережень в мережі, для заохочення інноваційної діяльності;
- створення мережі для вчителів і викладачів педагогічних навчальних закладів (ініціатива ЄС);
- створення мережі навчальних центрів [220].

У новій ініціативі електронного навчання ЄС акцент робиться на зміст освіти, набуті навичок, і аспекти, пов'язані з розробкою і використанням нових

технологій в освіті. Новітні технології впливають на цю ініціативу і методи, структуру та зміст навчальних програм, і формування нового середовища навчання. Таким чином, застосування нових інформаційних технологій розглядається в світлі педагогічної практики і адаптується до різних дисциплін, заохочуються міждисциплінарні форми навчання. Особлива увага приділяється поглибленому аналізу кваліфікацій і навичок, необхідних для виконання завдань в області освіти.

Для викладачів проводяться консультації в рамках нових освітніх технологій, як у зв'язку з технічним обладнанням, так і зі способами застосування технологій в навчанні: вибір обладнання та освітнього середовища, використання нових педагогічних технологій, яка технологія є кращою в моєму викладанні, створення електронних вправ, ІТ - технології в аудиторіях.

Завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій і мультимедіа відкривається доступ до:

- нових навчальних ресурсів;
- засобів для спільного навчання та комунікації в мережі;
- нових умов навчання з урахуванням індивідуальності студента [220] .

Реалізація стратегії інформатизації дозволила NTNU підняти рівень наукових досліджень і якість освіти на рівень світових стандартів. В результаті реалізації стратегії інформатизації створена інфраструктура ІКТ, в тому числі:

- інтранет та Інтернет-портал;
- інформаційні системи для адміністрації, викладачів та студентів;
- бібліотека цифрових навчальних і методичних матеріалів;
- медіацентр.

В результаті створення інфраструктури інформатизації стала можливою організація наступних форм навчання: дистанційне навчання, фундаментальна наукова освіта, електронне навчання, мобільне навчання, навчання через співпрацю в соціальних мережах, навчання через співпрацю у віртуальному просторі, технології віртуальної реальності в навчанні і дослідженнях.

В області змісту освіти створюються:

- нові спеціальності міждисциплінарного характеру;
- міждисциплінарні магістерські програми;
- навчальні курси з міждисциплінарним змістом;
- в зміст освіти всіх спеціальностей входять курси з інформаційних технологій [220] .

За результатами аналізу наукових досліджень проблеми проектування та створення інформаційно-освітнього середовища виокремимо основні характеристики ІОС, значимі для процесу навчання:

- Відкритість - забезпечується за рахунок взаємодії середовища з інформаційно-освітнім простором. Необмежені ресурси дозволяють організувати варіативне навчання, що відповідає суб'єктивним позиціям і запитам всіх учасників педагогічного процесу.

- Цілісність - це внутрішня єдність компонентів середовища, вона виникає в результаті свідомих дій суб'єктів педагогічного процесу, конструюється з урахуванням інваріантного змісту навчального матеріалу, оптимальних методів і способів навчання, які сприяють досягненню цілей освіти.

- Поліфункціональність пов'язана з тим, що середовище може бути джерелом знань і одночасно сприяти організації різних форм самостійної роботи студента.

Обмін соціальним капіталом передбачений в проектах «освіти для дорослих» («folkeopplysning»). Термін «folkeopplysning» українською як «освіта для народу». Сьогодні цей термін застосовується серед норвезьких фахівців щодо освіти для дорослих у найширшому сенсі цього слова, з меншою увагою до професійної освіти. В цілому «folkeopplysning» передбачає, що люди можуть вчитися одне у одного, ділячись своїм життєвим досвідом і працюючи разом у різних проектах. Філософія освіти дорослих, її зміст і форми, функціонування інституційних структур характеризуються, насамперед, суспільною значущістю у глобальному і національних масштабах безперервного зростання ролі навчання дорослого населення, щоб ефективніше долати нарастаючі ризики, виклики, а також природні, техногенні, соціальні, політичні, гуманітарні катаклізми. Необхідність

такої освіти зумовлена потребами позитивних змін і суспільного прогресу. Тому проблема формування високої професійної культури майбутніх і нині наявних працівників в усіх життєдіяльних сферах є проблемою конкурентоспроможності держави, адаптивності її економіки і соціальної політики до сучасних умов та вимог ринку праці [125, с.278].

Отже, в управлінні вищою освітою Норвегії можна вести мову про керовану управлінцями спонтанну соціалізацію, яка набуває рис інституційності, сприяючи накопиченню соціального капіталу за рахунок державно-орієнтованого підключення малознайомих людей до мережі соціальних контактів через навчальний процес. Вища освіта не є в Норвегії обмеженою рамками певної вікової групи, а представляє собою прижиттєвий процес, доступний для будь-якої групи, включаючи пенсіонерів [204, с. 7-8].

В. Биков наводить такі важливі інструменти систем відкритої освіти [11, с.9-15]:

По-перше, - це науково-освітні інформаційні мережі (НОІМ), які по суті є АІС, що наповнені відомостями переважно освітнього і наукового спрямування, й призначенні для інформаційної підтримки освіти і науки та технологічно базуються на комп'ютерній інформаційно-комунікаційній платформі для транспортування й опрацювання інформаційних об'єктів.

По-друге, - це спеціальні технології підтримки віртуальної навчальної діяльності (наприклад, web 2.0), використання яких передбачає залучення до навчальної діяльності в Інтернет-просторі студентів, викладачів із сотнями тисяч учбових закладів з усього світу при виконанні ними спільних міжнародних навчальних проектів з різних тем і дисциплін.

По-третє, - це глобальна мережа «Партнерство в навчанні» (Partners in Learning Network, створена компанією Microsoft за проектом «Партнерство в освіті» - Partners in Learning Program), для підтримки діяльності віртуальних спільнот освітян з усього світу, які ініціативно об'єднують свої зусилля в напрямі осучаснення змісту навчання і педагогічних технологій, обміну передовим педагогічним досвідом, апробації новітніх засобів навчання, створених

навчально-методичних матеріалів, обговорення ідей, педагогічних інновацій, нагальних і перспективних питань розвитку освіти, забезпечення вільного доступу освітян до національних і міжнародних освітніх електронних ресурсів та ін.

По-четверте, - це технології електронного проектування педагогічних систем, для підтримки та підвищення ефективності автоматизованого проектування і використання комп'ютерно-орієнтованих систем навчального призначення.

По-п'яте, - це технології мережного е-дистанційного навчання, що сприяють реалізації в освітньому просторі єдиної науково-технічної та освітньої політики, базуються на принципах відкритої освіти, забезпечують формування і підтримку функціонування єдиного відкритого навчального середовища [9, с.14].

По-шосте, - це технології електронних бібліотек, на основі яких забезпечується локальний і мережний доступ до цифрових наукових і навчально-методичних ресурсів електронних бібліотек - електронних предметно-інформаційних ресурсів навчального середовища відкритих педагогічних систем, а також опрацювання цих ресурсів з метою підготовки, класифікації та якісного аналізу електронних документів і видань (IISN, SCOPUS).

По-сьоме, - це технології комунікацій близької зони (NFC - Near Field Communication). За допомогою цих мобільних електронних технологій і спеціальних засобів з'являється можливість: розвантажити Інтернет від значної кількості відносно невеликих за обсягами локальних і глобальних електронних комунікацій (е-комунікацій), ідентифікувати членів електронного спілкування при їх е-комунікаціях в єдиному інформаційному просторі всеосяжного предметного призначення, індивідуалізувати засоби бездротових е- комунікацій (з одночасною можливістю доступу за допомогою таких засобів до ресурсів і сервісів Інтернет). Використання учасниками навчального процесу персональних мобільних засобів е-комунікацій дозволяє їм екстериторіально у просторі і незалежно у часі здійснювати доступ до електронних ресурсів комп'ютерних мереж різного рівня і предметного спрямування.

В типових норвезьких коледжах навчальний процес здійснюється на основі письмових проектних робіт - переважаючої в системі норвезької вищої освіти дидактичної форми групових завдань. Для виконання проекту студенти розбиваються на групи і розподіляють об'єм тексту, який має бути зданий до визначеного терміну. Якщо робота прийнята викладачем, він виставляє всім однакову кількість балів (у Норвегії їх називають векталами), якщо ж ні - пояснює студентам, що необхідно переробити. Проектні роботи сприяють вихованню у студентів навичок соціальної кооперації і сприяють розбудові соціальної демократії [204, с. 60]. Таким чином, *вища освіта, орієнтована на розбудову соціальної демократії*, сприяє розбудові соціальних мереж і деанонімізації соціальних комунікацій. Тим самим вищою освітою з управлінської точки зору виконується спільното-інтеграційна функція.

Інтенсивний розвиток процесу інформатизації освіти спричиняє розширення сфери застосування сучасних інформаційних технологій, дозволяє забезпечити: розширення сфери самостійної діяльності тих, кого навчають, за рахунок можливості організації різноманітних видів навчальної діяльності; диференціацію процесу навчання за рахунок реалізації можливостей інтерактивного діалогу, самостійного вибору режиму навчальної діяльності; формування інформаційної культури члена інформаційного суспільства, за рахунок здійснення інформаційно-навчальної діяльності, роботи з об'єктно-орієнтованими програмними засобами; підвищення мотивації навчання за рахунок комп'ютерної візуалізації досліджуваних об'єктів, явищ, керування досліджуваними об'єктами, ситуацією, можливості самостійного вибору форм і методів навчання, вкраплення ігрових ситуацій [95, с. 14].

На основі наведених положень, найближчою родовою ознакою *інформаційно-освітнього середовища* варто виділити «штучно і цілеспрямовано спроектовану педагогічну систему».

Створення ІОС переводить педагогічну систему в розряд відкритих. Мова про те, що узвичаєна, традиційна педагогічна система підготовки кваліфікованих робітників є закритою. За визначенням В. Бикова, відкрите навчальне середовище

- це «... доступна для учасників навчально-виховного процесу якісна і кількісна різноманітність компонентів навчального середовища (можлива для використання різноманітних компонентів навчального середовища, які можуть бути застосовані в навчально-виховному процесі) визначають його потенційний дидактичний простір. У такому розумінні, традиційне навчальне середовище (НС), що існує і функціонує на рівні навчального закладу, назвемо тут закритим навчальним середовищем» [11, с. 3]. Отже, відкритість - це можливість крім нормованих відомостей, даних, фактів, положень, вийти користувачу ІОС на сучасні рівні досягнень науки, задіяти до пошуку широку палітру навчально-наукових можливостей, що надаються ІКТ, вийти за межі програм, усталених комунікацій.

Суттєвою видовою ознакою, що відрізняє ІОС від інших систем, виділяємо специфічні функції ІОС [11]:

- інтерактивну, що дозволяє реалізовувати внутрішньосистемні зв'язки;
- комунікаційну, що дозволяє підтримувати зв'язки «всередині», а також із «зовнішнім» інформаційним простором;
- інформаційну, що надає відкритий доступ до інформації, створює умови для інформаційного обміну;
- координувальну, тобто фіксувати та представляти у взаємозв'язку зміст, який адресований різним суб'єктам;
- розвивальну, що спрямована на розвиток інтелекту, особистих творчих якостей;
- культуроформувальну, що пов'язана з інформаційною культурою;
- професійно-орієнтувальну, орієнтовану на профіль майбутньої професійної діяльності.

Наступна видова ознака ІОС має бути пов'язана з її змістом, структурою. Як і в Н. Морзе [197], виокремлюємо три складові ІОС: змістову; організаційну; технологічну. До змістової складової відносимо:

- 1) інформаційні масиви, що мають спрямовану навчальну та методичну підтримку навчального процесу;

2) інформаційні масиви, що спрямовані на самоосвіту всіх користувачів системи інформаційного забезпечення;

3) інформаційні масиви, що забезпечують правомірність, якість та своєчасність прийняття управлінських рішень та проведення моніторингових досліджень.

До технологічної складової належать:

1) система засобів, що забезпечує проведення робіт з усіма видами навчальної інформації, котра включає механізми її оброблення, збереження, оперативного пошуку та тиражування;

2) розгорнута система засобів масової інформації;

3) система, що забезпечує введення в експлуатацію, сервісне обслуговування, ремонт і модифікацію використаних у роботі з освітньою інформацією технічних засобів.

До організаційної складової входять:

1) єдина система інформаційного забезпечення діяльності, що передбачає функціонування єдиного банку даних навчальної інформації, котрий забезпечує зберігання та підтримку інформаційних фондів;

2) підрозділи, що виконують роль структуроутворюючих елементів;

3) котрі забезпечують формування ІОС;

4) режими інформаційного обслуговування учасників навчального процесу.

Система інформаційного маркетингу, що передбачає: вивчення наявного попиту на навчальну інформацію: виявлення потреб у видах інформаційних послуг; визначення потенційного попиту на послуги та види навчальної інформації; знаходження оптимальних механізмів розповсюдження освітньої інформації та реклами» [197].

Інтеграцію гуманітарної освіти у відновленні глибинних зв'язків людини і світу характеризують світоглядний синтез, формування ментальних якостей особистості, діалогічні відносини свідомостей, смислів, епох, діалог культур. Системоутворюючими інтегруючими факторами виступають особистість, життєві смисли. Принцип інтеграції змісту в освіті дозволяє здійснити взаємозв'язок

галузей культури, сфер гуманітарного знання, що формують цілісну картину світу, уявлення про культуру як носія духовних смислів.

В даний час у розвитку процесу інформатизації освіти виявляються наступні тенденції [11]: застосування компютерної методології навчання орієнтоване, в першу чергу, на інтеграцію усіх видів навчальної діяльності і підготовку суб'єктів освітнього процесу до життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства; формування системи безупинної освіти як універсальної форми діяльності, спрямованої на постійний розвиток особистості протягом усього життя; створення єдиного інформаційного освітнього простору; активне впровадження нових засобів і методів навчання, орієнтованих на використання інформаційних технологій; синтез засобів і методів традиційної і компютерної освіти; створення системи випереджальної освіти.

Інформатизація освіти - це складний і тривалий процес, спрямований на впровадження засобів ІКТ у навчання та нових методик навчання. Він має як переваги, так і недоліки. Його основна мета полягає у підвищенні якості освіти на всіх рівнях. Для України корисний і цікавий досвід країн, які є лідерами у впровадженні інформаційно-комунікаційних технологій, і, які розпочали цей шлях, прийнявши ще на початку 1990-х років власні програми становлення інформаційного суспільства. І, що найважливіше, ці країни не обмежилися деклараціями, їм вдається реалізовувати свої програми.

У зв'язку зі зміною змістових компонентів освіти відбуваються зміни технологій впровадження та реалізації змісту освіти в світі. Сьогодні, впроваджуючи нові знання, педагоги потребують забезпечення новими технологіями, де поряд з традиційними домінують інформаційні та комунікаційні технології. А отже і система знань сучасної освіти спрямована на впровадження таких технологій та реформ, що забезпечать суспільство швидким оновленням знань, здобуттям інформації, дозволить спілкуватись та взаємодіяти без перешкод на локальному та глобальному рівнях. Комп'ютеризація та інформатизація освіти - ознака прогресу не тільки галузі, а й суспільних процесів взагалі. Саме тому дуже актуальною є дослідження освіти, особливо в тих країнах, в яких освіта

знаходиться в безперервному русі. До таких країн належить і Норвегія [90]. Наприклад, мережева взаємодія між університетами-партнерами здійснюється на основі програми «Тематичні мережі», яка спрямована на розвиток співпраці між членами Університету Арктики в рамках певної тематики. Так, у 2008 році при фінансуванні Норвезького міністерства освіти і наукових досліджень була створена тематична мережа «Дистанційна освіта та електронне навчання». Факультет освіти Університету Тромсе є головною установою мережі і співпрацює з організаціями північних країн. Метою тематичної мережі є обмін знаннями в області електронного навчання та обговорення методики викладання з використанням онлайн ресурсів. Основна увага приділяється організації навчального процесу, педагогіці і відповідним інформаційним технологіям, необхідним для забезпечення студентів навчальними матеріалами [73].

У Норвегії вища освіта, всі професійно-орієнтовані курси і програми є частиною системи вищої освіти. Вища професійна освіта є альтернативою вищій освіті і базується на середній професійній освіті та навчанні або еквівалентних інформальних і неформальних компетенціях. Вхідних вимог до здобуття вищої освіти не потрібно. Освіта включає професійні курси протягом півтора або двох років. Освітні установи вищого ТПО розвиваються чотирма шляхами:

- регіональні технічні коледжі пропонують професійну освіту на базі середньої професійної, по завершенні якої випускники отримують кваліфікацію майстра або моряка;
- приватні школи в галузі мистецтв, культури та релігії;
- державні та регіональні фінансовані програми в галузі охорони здоров'я та соціального забезпечення;
- інші недержавні програми, як правило, розроблені з урахуванням потреб на ринку праці, наприклад: ЗМІ, дизайн, зв'язок, управління, логістика та ІКТ.

Закон про вищу професійну освіту №56 від 20 червня 2003 р., переглянутий в 2007 р., регулює короткі (наприклад, від шести місяців до двох років) професійні курси і програми на базі середньої професійної освіти, що не ведуть до

отримання вищої освіти. У чинному Законі про вищу професійну освіту термін «професійна освіта» позначає програми, що ведуть до кваліфікації та передбачають для кандидата можливість працевлаштування після закінчення навчального закладу без додаткового навчання. Після 2007 р. всі постачальники ТВО документують системи забезпечення якості для отримання інституційної акредитації для своїх програм в рамках певної галузі знань [50, с.14].

Водночас, значна увага зосереджена на розвитку норвезької культури у цифровому просторі. Адже, однією з проблем сьогодні є недостатня кількість національного контенту в країні (переважання іноземного над норвезьким). Тому існує загроза, що поширення інформаційно-комунікаційних технологій та масове використання їх може негативно вплинути на норвезьку культуру та традиції. Головною причиною у Норвегії називають існування та активне використання «всесвітньої павутини», що стирає межі географічних кордонів. Через неї відбувається поширення та нав'язування масової культури - наприклад, американської. З огляду на це, уряд вбачає необхідність у стимулюванні виробництва норвезького контенту, при цьому піклуючись про мовну і культурну спадщину свого народу. Це підвищить ефективність державного сектору та допоможе уникнути соціальних розшарувань та різноманітних соціально-культурних потрясінь [26].

Впровадження практики електронного навчання в Норвегії пов'язано з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та інформатизацією процесу навчання, формуванням глобального середовища міжкультурної та міждисциплінарної інтеграції, а також переходом до відкритої освіти, яка становить основу інформаційного суспільства. Інформаційне суспільство, за визначенням Т. Кобринь - це суспільство високої інформаційної культури, де головним ресурсом розвитку є знання, а засобом його відтворення - освіта [41]. Під інформатизацією суспільства розуміється процес підготовки людини до повноцінного життя в умовах інформатизованого суспільства.

Інформатизація освіти в Норвегії є однією з найважливіших складових норвезької програми розбудови інформаційного суспільства на основі

впровадження сучасних новітніх інформаційних технологій. Інформатизація освіти - це складний і тривалий процес, спрямований на впровадження засобів ІКТ у навчання та нових методик навчання. У Норвегії ідея створити всеосяжний план дій у галузі інформаційно-комунікаційних технологій виникла як відповідь на ініціативу з боку ЄС, котрий наприкінці червня 2000 року прийняв План дій «Електронна Європа» [87, с.1-18; 149; 204, с.7].

Л. Паніна в своїй статті «Рівень розвитку освіти в Норвегії» вказує, що освіта Норвегії сьогодні до пріоритетів відносить вміння оперувати такими технологіями та знаннями, що задовольняють потреби інформаційного суспільства та створять гарну базу трудових ресурсів. Сучасні реформи Норвегії, в першу чергу, торкнулись змісту освіти, оскільки від складу його компонентів та механізмів впровадження залежить процес передачі та формування знань, вмінь та навичок, набуття цінностей суспільства, оволодіння необхідними життєвими компетентностями [90]. Т. Кобринь зазначає, що у центрі боротьби за поліпшення конкурентної спроможності Норвегії як розвинутої індустріальної держави є подальше вдосконалення освіти, науки і перспективних досліджень. У норвезькій програмі акцентовано на тому, що «доступ до міжнародних мереж має бути встановлений для всіх університетів та інших освітніх установ». А також зазначено: «дистанційна освіта має пристосовуватися до необхідності індивідів набувати знання й навички з використання інформаційних технологій» [41].

У Норвегії ідея створити всеосяжний план дій у галузі інформаційно-комунікаційних технологій виникла як відповідь на ініціативу з боку ЄС, котрий наприкінці червня 2000 року прийняв План дій «Електронна Європа». Програма «eNorge» створена в рамках «Електронної Європи», але адаптована до норвезьких умов. Адже програмою передусім передбачена адаптація до умов розвитку власної країни. У цьому документі («eNorge») уряд Норвегії заявив, що має намір досягти мети інформаційного суспільства та суспільства знань за всіма трьома головними вимогами, які повинні бути гарантовані: доступ - компетенція - впевненість [204]. А. Федоров виділяє три основні етапи інформатизації освітніх процесів.

Перший етап - електронізація (кінець 50-х - початок 70-х) - можна умовно розділити на два періоди. В перший період (кінець-50-х - початок 60-х років двадцятого сторіччя) відбувалося активне впровадження електронних засобів та обчислювальної техніки в процес підготовки студентів технічних спеціальностей. Протягом другого періоду (кінець 60-х - початок 70-х років) відбувалося навчання студентів гуманітарних спеціальностей основам програмування та елементам математичного моделювання на ЕОМ.

Другий етап - комп'ютеризація (середина 70-х - кінець 90-х) - характеризується появою більш потужних комп'ютерів з можливістю діалогової взаємодії людини з комп'ютером. Як наслідок, це призвело до використання комп'ютера в якості потужного засобу навчання (автоматизовані системи навчання, контролю знань і управління учбовим процесом).

Третій етап - інформатизація (наш час) - відрізняється використанням потужних персональних комп'ютерів, інформаційних технологій, а також переосмисленням самого процесу інформатизації та його соціальних наслідків [121]. Під інформатизацією суспільства розуміється процес підготовки людини до повноцінного життя в умовах інформатизованого суспільства, що особливо актуально в умовах входження України в Болонський процес з метою створення європейської зони вищої освіти, формування єдиного ринку праці вищої кваліфікації та зростання мобільності студентів і викладачів [98].

Л. Паніна [98] вважає, що у зв'язку зі зміною змістових компонентів освіти відбуваються зміни технологій впровадження та реалізації змісту освіти в світі. Сьогодні, впроваджуючи нові знання, педагоги потребують забезпечення новими технологіями, де поряд з традиційними домінують інформаційні та комунікаційні технології. А отже і система знань сучасної освіти спрямована на впровадження таких технологій та реформ, що забезпечать суспільство швидким оновленням знань, здобуттям інформації, дозволяє спілкуватись та взаємодіяти без перешкод на локальному та глобальному рівнях [98].

Важливо також зазначити, що інформаційно-освітнє середовище має потужний педагогічний потенціал:

- індивідуалізація навчального процесу;
- створення ситуації успішності для студентів;
- організація колективної діяльності і робота в групах співробітництва;
- орієнтація на самоосвіту;
- соціалізація студентів;
- забезпечення психолого-педагогічного супроводу навчального процесу;
- різні рівні змісту освітнього ресурсу;
- можливість інтенсифікації процесу навчання.

У Скандинавських країнах також наявне правове регулювання з питань становлення та розвитку інформаційного суспільства. Так, у Норвегії існують Програма становлення та переходу до інформаційного суспільства “Краще використання інформаційної технології у Норвегії” і Програма “eNorge”. У норвезькій програмі акцентовано на тому, що «доступ до міжнародних мереж має бути встановлений для всіх університетів та інших освітніх установ». А також зазначено: «дистанційна освіта має пристосовуватися до необхідності індивідів набувати знання й навички з використання інформаційних технологій» [41]. Крім того, відбувається так звана інформатизація всього суспільства. Інтернет і локальні з'єднання - це лише початок, дедалі більше людей спілкуються один з одним, використовуючи ІКТ у реальному часі, мають можливість не лише чути, а й водночас спостерігати за діями співбесідника. Державний сектор не є винятком. Про це свідчать статистичні дані програми дій «eNorge»: «У державному секторі більшість організацій та установ створили власні сторінки. 87% державних установ створили свої власні сторінки; серед муніципалітетів та округів - 59%. Ключове завдання полягає в розвитку того, що ми називаємо інтерактивними й операційними системами, які уможливають опрацювання зв'язку з громадськістю цілковито в електронному вигляді» [204].

На закінчення слід зазначити, що в інформаційному суспільстві, коли інформація стає вищою цінністю, а інформаційна компетентність людини - визначальним фактором професійної діяльності, змінюються і вимоги до системи

освіти. Отже, інформація, інформаційно-освітнє середовище, інформаційні та комунікаційні технології стають вагомим суспільним ресурсом розвитку Норвегії.

Висновки до першого розділу

У першому розділі висвітлено теоретичні й практичні основи гуманітарної культури у системі норвезької університетської освіти від другої половини ХХ ст. і до початку ХХІ століття. Гуманітарна культура студентів в умовах інформатизації університетської освіти є важливою ланкою підготовки фахівців усіх профілів у Норвегії. Виховання у студентів гуманітарної культури як пріоритетної мети освіти має важливе значення для забезпечення стабільності та благоустрою суспільства в умовах його сталого розвитку.

Аналіз теоретичних засад досліджуваної проблеми виявив, що гуманітарна політика розвитку Норвегії ґрунтується на цілях сталого розвитку (Sustainable Development Goals - SDGs), які були прийняті всіма державами-членами ООН у 2015 році. Проаналізовано основні характерні особливості, традиції та цінності норвезької культурної політики: *однорідність, елітаризм (рівноправність), державна підтримка, інституціоналізація (єдина організаційна система), корпоративність, децентралізація.*

Виявлено, що найголовніші риси національної ідентичності громадян Норвегії є: історична територія, спільні міфи та історична пам'ять, духовна культура, спільна масова, громадська культура; єдині юридичні права та обов'язки для усіх членів; спільна економіка. Гуманітарна культура є невід'ємним складником духовної культури та є стрижнем культурної ідентичності громадян Норвегії. Сутність культурної ідентифікації полягає в усвідомленому прийнятті індивідом відповідних культурних норм і зразків поведінки, ціннісних орієнтацій. Культурна ідентифікація надає особистості цілісності, сприяє вихованню особистості як носія цінностей своєї нації і культури в русі до загальнолюдських цінностей.

Духовні цінності - основа гуманітарної культури, складова системи виховання розглядається як спосіб людського буття. Виділяються якості

особистості зі сформованою гуманітарною культурою, наприклад: гуманітарно розвинена людина здатна усвідомити свою персональну відповідальність за все те, що відбувається в її найближчому оточенні і в країні.

Уточнено сутність і з'ясовано структурні компоненти гуманітарної культури: аксіологічний, когнітивний, комунікативний, емоційний, рефлексивний і діяльнісний компоненти. Розглядаються функції гуманітарної культури (адаптивна, інтеграційна, інформативна, креативна, комунікативна, нормативна, релаксаційна, перетворювальна, сигніфікативна, трансляційна та ін..).

Уточнено зміст і сутність понять «культура», «гуманістична культура», «гуманітарна культура», «духовна культура», «інформаційно-освітнє середовище» та укладено глосарій базових понять дослідження проблеми гуманітарної культури студентів закладів вищої освіти Норвегії.

Аналіз норвезької науково-історичної, науково-педагогічної літератури та джерел дозволив визначити сутність і роль гуманітарної культури у системі норвезької університетської освіти від другої половини ХХ - початку ХХІ ст.: вища освіта ХХІ століття стає не тільки засобом передачі молодому поколінню накопичених знань, а й засобом формування його культурно-морального і гуманітарного потенціалу.

Висвітлено який Норвегія вносить внесок в глобальну гуманітарну політику і які цілі виконує, через розвиток гуманітарної культури в системі університетської освіти: забезпечення рівності людей, охорона навколишнього середовища, викорінення бідності, гуманітарна допомога людям, які постраждали від військових дій або природних катаклізм. Фінансовий капітал в Норвегії розумно інвестується в людський капітал: духовність, в знання, вміння, організованість і гуманітарну культуру громадян. Університет світової гуманітарної культури стає символом науки і культури, де головною цінністю є людська особистість, а метою є її вільний і багатогранний розвиток.

Охарактеризовано педагогічні проблеми норвезької освіти, соціальні та культурні аспекти в освіті, які розглядаються норвезькими вченими Б. Дж. Пітером, К. Дугласом, К. Ембером, М. Ембером, Д. Левінсоном, Й. Крістеном, Т.

Реккедалом. У міжнародному рейтингу QS Rankings державні університети Норвегії займають престижні позиції. Гуманітарна культура у системі норвезької університетської освіти гармонійно співвідноситься з основними напрямками її удосконалення, до яких відносяться: розвиток набуття навичок та знань для продуктивної робочої сили та конкурентноспроможної світової економіки; створення суспільства, що сприяє включенню всіх у життя; забезпечення та проведення стратегій, що включають освітню політику, тренінги, молодь, отримання роботи, соціальне включення та інформатизацію суспільства. Визначено, що предметом гуманітарної культури є не тільки внутрішній світ людини, а й суспільство - суспільна свідомість в тій його частині, яка відображає успіхи людства в пізнанні духовної та соціальної сутності людини і специфічних, властивих лише людині форм діяльності.

Проаналізовано міжнародно-правові акти, запровадження яких розраховано на довготривалу перспективу гуманітарному вектору розвитку системи норвезької університетської освіти, створенню гуманітарного середовища в навчальних професійних закладах, формуванню гуманітарної культури у студентів і викладачів. Слід підкреслити, що політика і діяльність ЮНЕСКО націлені на реалізацію основних гуманітарних функцій освіти у процесі вирішення конкретних її завдань (боротьби проти дискримінації, ліквідації неграмотності, розроблення систем освіти для країн, що розвиваються, підготовки педагогічних кадрів, модернізації освіти з урахуванням викликів XXI століття). Установлено, що сучасні реформи Норвегії в першу чергу торкнулись змісту освіти, оскільки від складу його компонентів та механізмів впровадження залежить процес передачі та формування знань, вмінь та навичок, набуття цінностей суспільства, оволодіння необхідними життєвими компетентностями. Виявлено, що в основу змісту освіти покладено основні теми та напрями, за якими вона має працювати: моральне виховання, творчі здібності, труд, загальна освіта, співробітництво, природне оточуюче середовище.

Визначено, що гуманітарна культура студента університету в Норвегії як повна особиста освіта включає інтегративний набір інформаційних,

рефлексивних, компонентів діяльності, набору загальнокультурних знань (гуманітарних, природних, економічних, політичних, правових тощо.) До чинників, які створюють основу в концепції формування гуманітарної культури студентів норвезьких університетів, відносяться: створення гуманітарного середовища учбового закладу і використання можливостей гуманітарного простору регіону; використання гуманітарного потенціалу вмісту усіх учбових предметів; наявність кваліфікованих і компетентних педагогів учбового закладу, здібних до реалізації гуманітарного потенціалу предметів, що викладаються, і гуманізації взаємодії із студентами; значущість віку студентів для формування у них гуманітарної культури як періоду їх активного соціального розвитку.

Виявлено, що у Норвегії був створений план дій у галузі інформаційно-комунікаційних технологій як відповідь на ініціативу з боку ЄС, котрий наприкінці червня 2000 року прийняв План дій «Електронна Європа». Програма «eNorge» була створена в рамках «Електронної Європи», але адаптована до норвезьких умов. Освіта Норвегії сьогодення до пріоритетів відносить вміння оперувати такими технологіями та знаннями, що задовольняють потреби інформаційного суспільства та створять гарну базу трудових ресурсів. Становлення інформаційного суспільства закріплено в державній доктрині Норвегії: «Інформаційна технологія дедалі більше впливатиме на всі сектори суспільства» (Better utilization of information technology in Norway). З'ясовано, що концепцію інформаційного суспільства розробили та ввели у вжиток наступні зарубіжні дослідники: Д. Белл, Дж. Бенігер, З. Бжезинський, Р. Брейтенштейн, Е. Дж. Вільсон, В. Дайзард, Р. Дарендорф, Д. Естер, М. Кастельс, Й. Масуда, Дж. Нейсбіт, Д. Рісменда, Т. Розак, Е. Тоффлер, А. Турен, Ф. Уебстер, Ф. Феррароті та ін.

Висвітлено характерні риси інформаційного суспільства: пріоритет інформації порівняно з іншими ресурсами, в основу суспільства закладена автоматизована генерація, збереження, опрацювання і використання знань за допомогою новітньої інформаційної техніки і технології; інформаційна технологія набула глобального характеру, охоплюючи усі сфери соціальної діяльності

людини, формується інформаційна єдність усієї людської цивілізації, за допомогою засобів інформатики реалізовано вільний доступ кожної людини до інформаційних ресурсів усієї цивілізації, реалізовані гуманістичні принципи управління суспільством і впливів на навколишнє середовище.

Визначено, що у Норвегії вдалося створити успішну систему безперервної технічної і професійної освіти (НТПО). Освіта і професійна підготовка, в тому числі в рамках НТПО, вважаються зоною державної відповідальності. НТПО доступно для усіх громадян Норвегії. Вища освіта в інформаційному суспільстві - це, насамперед, *академічне середовище інформаційного обміну*. Отже, такий обмін передбачає не лише засвоєння, але й передачу та генерування нової інформації в обмін на отриману, і, що є найголовнішим - продукування знань. У Норвегії існують Програма становлення та переходу до інформаційного суспільства «Краще використання інформаційної технології у Норвегії» і Програма «eNorge». Інформатизація освіти в Норвегії є однією з найважливіших складових норвезької програми розбудови інформаційного суспільства на основі впровадження сучасних новітніх інформаційних технологій. Отже, інформація, інформаційно-освітнє середовище, інформаційні та комунікаційні технології стають вагомим суспільним ресурсом розвитку Норвегії.

РОЗДІЛ II

ДОСВІД СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ НОРВЕЗЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

2.1. Роль гуманітарного середовища вищих навчальних закладів Норвегії у формуванні гуманітарної культури студентів

Вища освіта Норвегії - стратегічно важлива сфера людської діяльності, один з тих соціальних інститутів, значимість яких невинно зростає із прогресом суспільства. Логічно, що молодь, яка соціалізується через норвезьку систему освіти, також є важливим стратегічним ресурсом у розбудові глобального гуманітарного XXI століття.

Звіт Міністерства освіти і науки Норвегії від 3 жовтня 2014 року Стортингу (норв. Stortinget, букв. «Велике зібрання» - парламент Норвегії) «Довгостроковий план досліджень і вища освіта 2015-2024» (*Long-term plan for research and higher education 2015-2024*) визначає стратегію і тактику створення науково-освітнього середовища в країні, розвитку вищої освіти Норвегії, стратегію діяльності уряду Норвегії по зміцненню наукових досліджень та вищої освіти, і має десятирічні цілі та пріоритети гуманітарного вектору розвитку вищої освіти. Інвестиції в наукові дослідження та вищу освіту мають довгострокову перспективу, так як ці області є, за своєю природою, довгостроковими зобов'язаннями. У навчальних закладах Норвегії вважають, що ставку необхідно робити на розвиток гуманності, людяності, толерантності, працьовитості, винахідливості і творчих здібностей у студентів, тому що ці якості завжди допомагали людям змінити життя на краще [194, с.52].

Однією з найважливіших функцій системи вищої освіти є гуманітарно-культурно-освітня спрямованість. П. Флоренський писав, що культура - це середовище, що росте і живить особистість. Культура цілісна за своєю природою, і тому, саме вона як в загальнолюдських, так і в національних рамках створює

об'єктивну основу для єдності суспільства й особистості, цілісності діяльності людини та духовно-моральних позицій суспільства.

Стержнем професійної підготовки спеціаліста XXI століття постає розвивальна, гуманітарна, культуротворча домінанта, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем. Творчість немислима без постійного накопичення знань, а тому норвезькі ВНЗ ідеально поєднують обидва названі компоненти. Стратегічним завданням норвезької освіти є формування розвиненої людини, яка має бути не тільки високоосвіченим професіоналом, але і носієм загальнолюдських цінностей, національно-культурних норм і традицій, суб'єктом і творцем сучасного гуманітарного середовища. Фахівцеві на сучасному ринку праці необхідні не тільки професійні знання і навички, а й креативні здібності, громадянська відповідальність, гуманітарна компетентність. Найважливіше, що дає освіта в Норвегії, окрім високого рівня знань, - це вміння жити та працювати з тими, хто знаходиться поруч.

Концепція інвестицій в знання має вирішальне значення для формування, зростання і процвітання гуманітарного середовища у вищій школі Норвегії як базису формування гуманітарної культури студентів - майбутніх фахівців. Саме в XXI столітті гуманітарний вектор розвитку університетського середовища створює гуманітарний базис розвитку всього людства. Це особливо очевидно у програмі досліджень та інновацій «Horizon 2020».

Норвегія розділяє ті ж цілі в галузі досліджень і освіти як і її зарубіжні партнери з Європи у багатьох галузях науки і освіти. У «Довгостроковому плані досліджень і вищої освіти 2015-2024» (*Long-term plan for research and higher education 2015-2024*) підкреслюється, що немає «норвезького раку» або «норвезької хвороби Альцгеймера» (There is no “Norwegian cancer” or “Norwegian Alzheimer’s disease”). Було б контрпродуктивно для кожної країни працювати самостійно для вирішення таких завдань. Це одна з головних причин, чому міжнародне співробітництво є корисним і необхідним. Норвегія інтегрована в

міжнародну систему вищої освіти, наукові дослідження та інновації північних і європейських країн [194, с.52].

Швидкий науково-технічний прогрес, процеси, взаємопроникнення, формування відкритого інформаційного середовища закономірно відображаються на освітній системі та ставлять перед нею нові виклики. Освіта стає ключовою детермінантою економічних результатів та потенціалу країн світу. ЮНЕСКО оголосило XXI століття століттям освіти, таким чином, визнавши освіту як домінанту не лише в розв'язанні глобальних проблем, які переживає людство, а й у формуванні духовних, гуманітарних, гуманістичних підвалин нової цивілізації. Характерні риси глобалізації в галузі освіти: уніфікація знань, загальне прагнення країн світу до досягнення високої якості освіти, гуманізація, гуманітаризація. Основні принципи гуманітаризації є загальнонауковими: фундаментальність, системність у зв'язках із досягненнями природознавчих, технічних, технологічних наук, єдність історичного і логічного, національного і загальнолюдського, суспільного й особистого, теорії й практики навчання і виховання у їх людинотворчій діяльності [263, 264].

І. Гіровська у статті «Концепції гуманізації і гуманітаризації вищої технічної освіти» стверджує, що в технічних вузах, вирішуючи проблеми гуманітаризації, необхідно домагатися проникнення гуманітарного знання в природничо-наукові і технічні дисципліни, збагачення гуманітарного знання природничо-науковими і фундаментальними компонентами. До основних положень концепції гуманізації й гуманітаризації можуть бути віднесені: комплексний підхід до проблем гуманізації освіти, який передбачає поворот до цілісної людини, до цілісного людського буття; гуманні технології освіти і виховання студентів; освіта на межі гуманітарних і технічних сфер (на межі матеріального і духовного, біології і техніки, техніки і екології, технології і суспільства); міждисциплінарність освіти; функціонування циклу соціально-гуманітарних дисциплін у вузі; подолання стереотипів мислення, затвердження гуманітарної культури [17].

Необхідність гуманізації освіти веде до питання гармонізації гуманітаризації і професіоналізації, їх збалансованому співвідношенню в рамках навчального процесу. Якісна професійна підготовка є необхідністю для формування фахівця. Але виховання повноцінної особистості неможливе без врахування цінностей гуманітарної культури. Професія допомагає людині функціонально включитися в соціум, в систему суспільної діяльності посилаючись на її навички та уміння. Проте, окрім цієї функціональної адаптації до соціуму через професію, людина повинна ще увійти у простір культури, опанувати її сенс та цінність. У цьому і формується духовність людини, її світогляд, розуміння свого місця і ролі в суспільстві. Поза цією духовністю ми маємо обмежену людину, функціонера в заданій системі суспільного розподілу праці [17].

Вища освіта сучасних скандинавських країн, яка є складовою частиною європейського освітнього простору, є носієм його основних характеристик, що досліджують вітчизняні та зарубіжні науковці: А. Кулікова, О. Огієнко, Л. Филипповець, Е. Коккерсволд, Р. Лаппен, Т. Логвиненко, Р. Лунгстад, Я. Петерсон, Р. Расмуссен, Н.-Е. Свенссон, В. Сьюпаул, В. Тевліна, Т. Хьюсен, Т. Йенсен, П. Шернквіст, С. Юліусдотір, Д. Якобсон та ін.

Норвегія створює *гуманістичні орієнтири* для сталого цивілізаційного розвитку, насамперед, через формування гуманітарної атмосфери в державі і суспільстві в цілому. Цінність людини стала державною ідеологією. Всі соціальні інститути, починаючи з дитячого садка і школи, вибудовують свої навчально-виховні програми на основі гуманістичних цінностей. У системі глобальної освіти XXI століття будуть, на думку норвезьких вчених, проявляються і впливають на реалізацію ідеї розвитку цілісної людської особистості такі тенденції:

- *гуманізація*, що полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності;
- *гуманітаризація освіти*, що покликана формувати духовність, культуру особистості, планетарне мислення, цілісну картину світу (від рівня

засвоєння базової гуманітарної культури залежить розвиток особистості в гармонії із загальнолюдською культурою);

- *національної спрямованості освіти*, що полягає у невіддільності освіти від національної основи, в органічному поєднанні освіти з історією і народними традиціями Норвегії, збереженні та збагаченні національних цінностей норвезького народу;

- *відкритості системи освіти*;

- *гуманітарно-творчої спрямованості освітнього процесу*, що передбачає безпосередню мотивацію навчальної та інших видів діяльності, організацію саморуху до кінцевого результату;

- *оцінки результату діяльності системи освіти по виходу (outcome education)*;

- *безперервності освіти*, що відкриває можливість для постійного поглиблення загальноосвітньої підготовки, досягнення цілісності і наступності у навчанні та вихованні; перетворення набуття освіти у процес, що триває упродовж усього життя людини.

В одній із резолюцій Ради Європи [100], ухвалених на початку XXI століття, були визначені п'ять груп ключових компетентностей, які мають опанувати студенти: «1) політичні і соціальні компетентності, пов'язані зі здатністю взяти на себе відповідальність, брати участь у спільному прийнятті рішень, у функціонуванні демократичних інститутів, регулювати конфлікти ненасильницьким способом; 2) компетентності, що визначають здатність до життя в багатокультурному та багатонаціональному суспільстві, поширення клімату терпимості, здатність жити з людьми інших культур, мов та релігій, розуміти відмінності, поважати одні одних; 3) компетентності, що визначають володіння усним і письмовим спілкуванням, зокрема іноземними мовами; 4) компетентності, пов'язані з виникненням інформаційного суспільства, володіння новими технологіями, розуміння їх застосування, здатність до аналізу й відбору зростаючих обсягів інформації та реклами; 5) компетентності, що реалізують здатність і бажання неперервної, протягом усього життя, освіти як основи

підтримання професійної конкурентоспроможності, адаптаційного потенціалу до суспільства, яке змінюється».

У ХХІ столітті і новому тисячолітті гуманітарний вектор розвитку вищої освіти стає пріоритетним в усьому світі, позаяк він визначає майбутнє кожної країни окремо і планети в цілому. Тенденції розвитку сучасної освіти виводять на необхідність пошуку нових підходів до навчання, мислити і діяти в нових умовах, тому формування гуманітарної культури у студентів, як професійної компетенції фахівців ХХІ ст., є необхідним елементом, що веде освіту в майбутнє, - до нового способу мислення і нового стилю життя майбутніх поколінь - виконання головної місії: проводити наукові дослідження на благо світу на всій планеті.

Виклики сучасного світу потребують нової освітньої парадигми, орієнтованої на майбутнє. «Ми живемо в часи глобальної революції, яка змінює наш спосіб життя, спілкування, мислення, бачення майбутнього і розуміння добробуту» - так написали у передмові до Розділу 1.1 «Глобальні виклики і пріоритети освіти ХХІ століття» Гордон Драйден і Джаннетт Вос. Ці вчені відзначають наступні напрями, що формують майбутнє:

- епоха швидкісної комунікації, об'єднання світової економіки, посилення конкуренції;
- старіння людства, зростання чисельності низькокваліфікованого прошарку;
- зміна форм праці, поєднання великого і малого, спільне підприємництво;
- відкриття дивовижного потенціалу мозку;
- зростання сфери послуг, особливо освітніх;
- новий бум самоосвіти, тріумф особистості.

Організація Об'єднаних Націй визначила три глобальні цілі, для досягнення яких освіта має зробити вагомий внесок: доступ кожної людини до освіти протягом усього життя для безперервного навчання компетентностей, що відповідає вимогам глобалізованого суспільства знань; забезпечення сталого економічного розвитку через покращення зайнятості та підприємництва;

посилення соціальної інтеграції та згуртованості через активне залучення до громадської діяльності.

Зазначені глобальні цілі визначають ключові напрями навчання і компетентності, на яких необхідно зосередити зусилля, щоб відповідати вимогам мінливого світу. Для виконання цих цілей необхідний гуманітарний підхід, гуманітарна свідомість, *гуманітарна культура фахівців*.

Поняття “гуманітарна культура” пов’язане з двома фундаментальними поняттями - “гуманітарна діяльність” і “культура”. У доповіді ЮНЕСКО “Освіта: прихований скарб” проголошено: “Людина має навчитися: пізнавати, тобто оволодівати інструментарієм, необхідним для розуміння того, що відбувається у світі; діяти таким чином, щоб робити потрібні зміни у середовищі свого мешкання; жити в суспільстві, беручи участь у всіх видах людської діяльності” [263].

Все частіше підприємцям потрібна не кваліфікація, яка з їх точки зору занадто часто асоціюється з умінням здійснювати ті чи інші операції матеріального характеру, а гуманітарна компетенція, яка розглядається як свого роду коктейль навичок, властивих кожному індивіду, в якому поєднуються кваліфікація в строгому сенсі цього слова, соціальна поведінка, здатність працювати в групі, ініціативність, гуманістичний світогляд, чіткі морально-етичні позиції.

Сформована гуманітарна культура у фахівця XXI століття розглядається як професійна компетенція. Таким чином, гуманітарна культура фахівців має розглядатися не як самоціль, а як дійсно стратегічна мета системи освіти. Лише у цьому разі освіта зможе виконати свою історичну місію. Традиційно завданням освіти була передача молоді надбань попередніх поколінь. Виклики сучасного світу потребують нової освітньої парадигми, орієнтованої на майбутнє. Ми живемо на зламі епох, коли індустріальне суспільство, орієнтоване на матеріальне виробництво, поступається місцем інформаційному, що висуває нові вимоги в усіх сферах життя.

У СФЕРІ ОСВІТИ	
<i>Парадигма індустріальної ери</i>	<i>Парадигма інформаційної ери</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Навчання лише у шкільні роки • Акцент на інтелектуальний розвиток • Заучування фактів і накопичення знань • Підходи, центровані на вчителів • Жорстка дисципліна • Заохочення суперництва 	<ul style="list-style-type: none"> • Освіта впродовж усього життя • Акцент на гармонійний розвиток особистості • Формування ключових компетентностей і вміння вчитися • Підходи, центровані на учнях • Демократія, усвідомлене дотримання правил • Сприяння кооперації і співпраці

Таблиця 2.1.1. Адаптовано за «Lifeskills Associates».

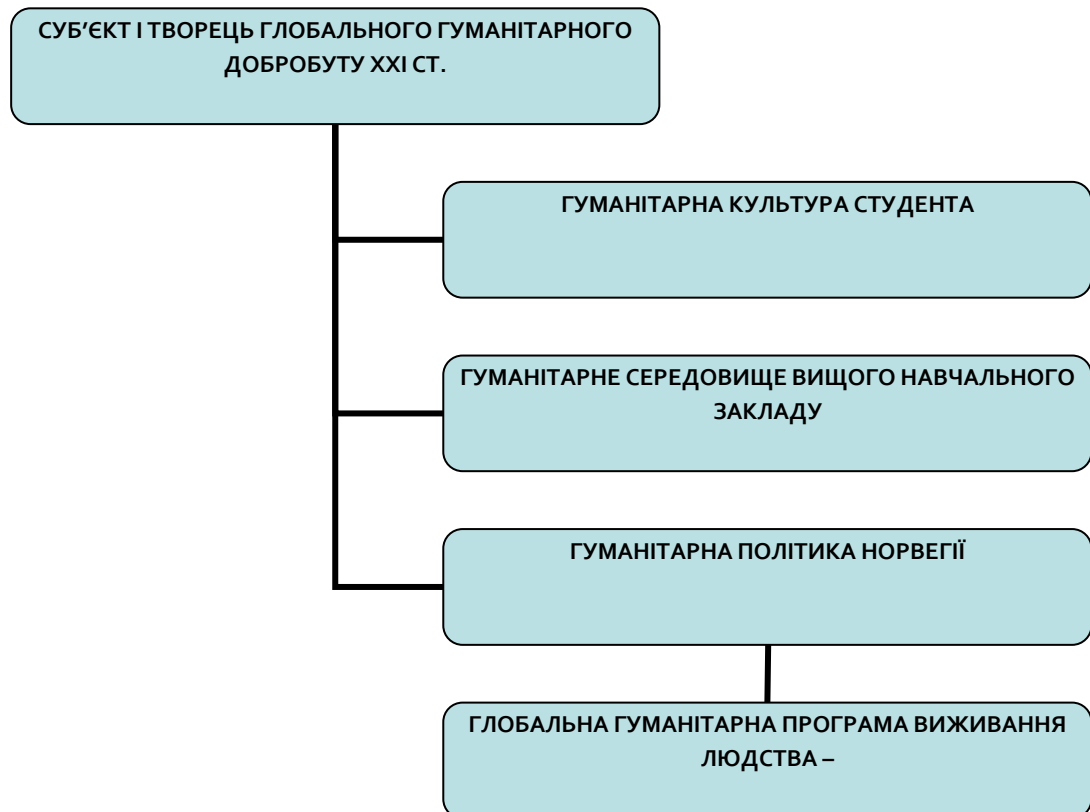

Рис. 2.1.2. Фактори, які впливають на успішність формування гуманітарної культури у студентів в Норвегії.

Розглянемо фактори, які впливають на успішність формування гуманітарної культури у студентів в Норвегії - суб'єктів і творців глобального гуманітарного добробуту XXI століття.

1. *Глобальна гуманітарна потреба в спеціалістах*, які готові сприймати гуманізацію та гуманітаризацію всіх видів професійної діяльності людини в умовах глобальної інформатизації, як норму життя у третьому тисячолітті, і здатних виконувати гуманітарні проекти всесвітньої значущості, такі як: «Програми сталого розвитку 2030» (The Sustainable Development Goals 2030); «Загальна відповідальність за спільне майбутнє» (*Common Responsibility for Common Future*); «Довгостроковий план досліджень і вищої освіти 2015-2024» (*Long-term plan for research and higher education 2015-2024*) та інші.

5 вересня 2015 року 193 держави-члени Організації Об'єднаних Націй на Саміті зі сталого розвитку в Нью-Йорку одностайно прийняли нову глобальну програму сталого розвитку, що містить 17 цілей сталого розвитку, яких світ має досягти до 2030 року.

«Справжнім тестом відданості Порядку денному-2030 стане його виконання. Нам потрібні дії з боку всіх та всюди. Наш орієнтир - сімнадцять Цілей сталого розвитку. Вони є переліком обов'язкових справ для людей та планети, планом досягнення успіху», - підкреслював Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун під час виступу на саміті. 1 січня 2016 року розпочався відлік часу - світ має 15 років, аби досягти 17 амбітних цілей сталого розвитку.

Цілі Сталого Розвитку до 2030 року:

1. Подолання бідності в усіх її формах та усюди.
2. Подолання голоду, продовольча безпека, поліпшення харчування, сталий розвиток сільського господарства.
3. Здоровий спосіб життя та сприяння благополуччю у будь-якому віці.
4. Всеохоплююча і справедлива якісна освіта, освіта впродовж усього життя.
5. Гендерна рівність.
6. Наявність та раціональне використання водних ресурсів.

7. Доступ до недорогих, надійних, стійких та сучасних джерел енергії.
8. Поступальне, всеохоплююче та стале економічне зростання, повна й продуктивна зайнятість і гідна праця для всіх.
9. Стійка інфраструктура, всеохоплююча та стала індустріалізація та інновації.
10. Скорочення нерівності в середині країн та між ними.
11. Відкритість, безпека, життєстійкість та екологічна стійкість місць та поселень.
12. Перехід до раціональних моделей споживання й виробництва.
13. Боротьба із зміною клімату та її наслідками.
14. Збереження та раціональне використання океанів, морів та морських ресурсів в інтересах сталого розвитку.
15. Захист та відновлення екосистем суші, зупинка втрати біорізноманіття.
16. Мирлюбне та відкрите суспільство в інтересах сталого розвитку.
17. Глобальне партнерство в інтересах сталого розвитку.

Зусилля Норвегії в гуманітарній області зосереджені на тих країнах, де є значні невирішені гуманітарні потреби, де Норвегія має особливо хороші можливості для внесення свого вкладу або де відповідні заходи підтримують процеси миру і примирення. «Мета цієї стратегії полягає в тому, щоб визначити напрямок гуманітарної політики і відповідних заходів Норвегії в майбутні роки і виділити ключові галузі для дій, які мають важливе значення для вирішення найбільших гуманітарних проблем нашого часу», - йдеться у передмові до «Гуманітарної стратегії Норвегії» міністра закордонних справ і міжнародного розвитку [207].

«Норвегія підтримує суверенітет України й продовжуватиме практичну допомогу у впровадженні амбітної програми реформ в Україні», - заявив Державний секретар Міністерства закордонних справ Королівства Норвегія Аудун Халворсен 29 травня 2019 р. під час зустрічі з Заступником Міністра закордонних справ України з питань європейської інтеграції Оленою Зеркаль.

Висловлювалася вдячність Норвегії за підтримку територіальної цілісності та суверенітету України, надання вагомій практичній допомозі для імплементації системних реформ у нашій державі. Окремо було привернуто увагу до зацікавленості України у практичній співпраці в енергетичній сфері, а також запозиченні досвіду Осло щодо взаємодії з ЄС у рамках Європейського економічного простору. Учасники зустрічі привітали започаткування діяльності Двосторонньої робочої групи з питань ядерної захищеності, ядерної безпеки та аварійної готовності.

В Україні високо цінують роль Стортингу у зміцненні українсько-норвезького міждержавного партнерства. На цьому наголошувалося під час зустрічі Посла України в Королівстві Норвегія Вячеслава Яцюка з Першим заступником голови Постійного комітету у закордонних справах та з питань безпеки Стортингу Мікаелем Тетчнером, що відбулася 13 травня 2019 року.

Низка гуманітарних об'єднань упродовж багатьох років тісно співпрацюють з Україною у питаннях надання гуманітарної допомоги. Цільова гуманітарна допомога Україні надходить через гуманітарні організації *Barn fra Ukraina, Tro Hår og Kjærlighet Stiftelsen*, Організацію Червоного хреста, а також від шкіл та релігійних громад. Місія «Open Heart» (м.Драммен) продовжує підтримку пунктів харчування в Україні. Місією також утримуються реабілітаційні центри для колишніх наркоманів та алкоголіків, притулки для дітей з неблагополучних сімей у Києві та в Криму, притулок для бездомних дітей, а також проводяться дитячі літні табори у Криму. У травні 2010 року молодіжна організація школи *Сіккілвен* здобула премію Lions за успішну гуманітарну роботу в Україні - будівництво приміщення для дитячого будинку в с. Струмок Одеської області.

Успішна реалізація численних міжнародних проектів підтверджує підготовку та готовність норвезьких фахівців до виконання гуманітарної місії - надання гуманітарної підтримки країнам, які потребують допомоги. Наприклад, до кінця 2020 року вздовж узбережжя озера Сиваш за провідної ролі норвезької компанії NBT спорудять 67 вітрових електроустановок. Інвестиція у майже 450 млн. дол. дозволяє створити нові робочі місця, забезпечити надходження податків

до бюджету. А 250 МВт електроенергії здатні будуть забезпечити більше третини потреб Херсонщини. Влада Королівства Норвегія ухвалила рішення виділити EUR 1 млн гуманітарної допомоги, повідомив міністр закордонних справ королівства Норвегії Берге Бренде. За словами Б. Бренде, йому «складно повірити, хоч це й факт», що в Україні наразі близько 200 тис. переміщених осіб через війну на сході країни.

2. Зовнішня і внутрішня гуманітарна політика Королівства Норвегії.

Як член НАТО та ООН Норвегія бере участь у миротворчих місіях в Іраку та Афганістані (наголошуючи на принципах та потребі нарощення цивільної присутності в регіоні). Норвегія пишається своїм статусом гуманітарного миротворця, оскільки офіційний Осло виступав посередником у врегулюванні кількох міжнародних конфліктів (на Шрі-Ланці, Близькому Сході), відряджав соціальні місії в Судан, Філіпіни, Індію.

Норвегія двічі проголосувала «проти» вступу до ЄС на всенародних референдумах 1972 р. та 1994 р., причому з невеликим відривом між позиціями «за» (53% тих, хто голосував 1972 року, та 52,5% в 1994 р.) та «проти» (47% і 47,5% відповідно). Але Норвегія є учасником Болонського процесу з початку його існування у 1999 році. Болонський процес - процес зближення і гармонізації систем освіти країн Європи в рамках Болонської угоди, з метою створення єдиного європейського простору вищої освіти. З самого початку Болонський процес був покликаний збільшити конкурентоспроможність і привабливість європейської вищої освіти, сприяти мобільності студентів, полегшити працевлаштування за рахунок введення системи, що дозволяє легко визначити рівень підготовки та ступінь випускників. Основні цілі Болонського процесу зводяться до такого:

- побудова Європейського простору вищої освіти як передумови мобільності громадян з можливістю їх працевлаштування;
- посилення міжнародної конкурентоспроможності як національних, так і в цілому Європейської систем вищої освіти;
- досягнення більшої сумісності та порівняності систем вищої освіти;

- формування та зміцнення інтелектуального, культурного, та науково-технічного потенціалу окремих країн та Європи в цілому;
- підвищення визначальної ролі університетів у розвитку національних та Європейських культурних цінностей;
- змагання з іншими системами вищої освіти за студентів, вплив, гроші та престиж.

Ще однією важливою метою, яка була поставлена з самого початку, є забезпечення високої якості навчального процесу. Норвегія підтримує шість основних принципів навчального процесу, які закріпила Болонська конвенція:

1. Введення двоциклового навчання.
2. Запровадження системи кредитів на основі Європейської системи трансферу оцінок (ECTS).
3. Передбачено, що контроль якості освіти здійснюється акредитаційними агентствами, незалежними від національних урядів і міжнародних організацій.
4. Розширення мобільності студентів, викладацького складу та іншого персоналу для взаємного збагачення європейським досвідом.
5. Забезпечення працевлаштування випускників. Усі академічні ступені й інші кваліфікації мають бути затребувані європейським ринком праці.
6. *Забезпечення привабливості європейської системи освіти.* Одним із головних завдань, що має бути вирішене в рамках Болонського процесу, є залучення в Європу більшої кількості студентів з інших регіонів світу. Вважається, що введення загальноєвропейської системи гарантії якості освіти, кредитної системи накопичення, легко доступних кваліфікацій тощо сприятиме підвищенню інтересу європейських та інших громадян до вищої освіти [140].

Також були поставлені цілі:

- побудова європейської зони вищої освіти, як ключового напрямку розвитку мобільності громадян з можливістю працевлаштування;

- формування та зміцнення інтелектуального, культурного, соціального і науково-технічного потенціалу Європи; підвищення престижності у світі європейської вищої школи;

- підвищення центральної ролі університетів у розвитку європейських культурних цінностей, де університети розглядаються як носії європейської свідомості [140].

Як зазначили Міністр закордонних справ Норвегії Іне Еріксен Серейде (Minister of Foreign Affairs Ine Eriksen Søreide) та Міністр міжнародного розвитку Норвегії Микола Аструп (Minister of International Development Mykola Astrup), гуманітарна діяльність є важливою частиною міжнародної участі уряду Норвегії. Викладені тут області дій лежатимуть в основі цієї взаємодії у найближчі роки. Водночас Норвегія продовжуватиме свої гуманітарні зусилля в інших областях. Ці зусилля будуть твердо ґрунтуватися на міжнародному гуманітарному праві, гуманітарних принципах, правах людини і гендерної перспективи. Норвегія буде активним і послідовним прихильником швидкого і ефективного реагування, яке рятує життя, сприяє полегшенню страждань і захисту людської гідності в умовах гуманітарних криз.

Гуманітарна політика Норвегії (Norway's Humanitarian Strategy) реалізується на практиці наданням гуманітарної допомоги і здійсненням заходів щодо захисту людей, які постраждали від гуманітарних криз. Допомога та захист - дві тісно переплетені сфери гуманітарної діяльності. Норвегія збільшить свою увагу на захист в ситуаціях кризи та конфліктів. Особливий пріоритет буде надано захисту жінок, дітей та молоді, а також захисту цивільних осіб від мін та інших вибухових речовин. У рамках цієї роботи Норвегія прагне вжити нових ініціатив для посилення своїх зусиль із захисту, як на глобальному рівні, так і на рівні країни, наприклад, через посилені партнерства та гуманітарні інновації. Як сказав Альберт Ейнштейн, проблеми не можуть бути вирішені на тому ж рівні мислення, на якому вони виникли. Тому для реалізації поставлених цілей Норвезькі навчальні заклади готують фахівців міжнародного класу, які будуть готові виконувати гуманітарну місію в усіх куточках планети [207].

Відповідно до Програми «Загальна відповідальність за спільне майбутнє» (*Common Responsibility for Common Future - The Sustainable Development Goals and Norway's Development Policy*) пріоритетна увага в Норвегії приділяється п'ятьом тематичним напрямкам:

- освіта;
- охорона здоров'я;
- розвиток приватного сектора і створення робочих місць;
- клімат, поновлювані джерела енергії і навколишнє середовище;
- гуманітарна допомога.

3. *Гуманітарне середовище вищого навчального закладу.* Однією з найважливіших стратегічних ліній оновлення глобальної системи вищої освіти в XXI столітті є його гуманізація і гуманітаризація, що вимагає, в свою чергу, вирішення ряду стратегічних завдань, і одне з головних - створення *гуманітарного середовища* як умови ефективного функціонування навчального закладу. Тільки людина, що має можливість максимально реалізувати в різних просторах діяльності свій творчий потенціал, здатна не тільки до адекватної самооцінки, але і до ефективної самореалізації в майбутньому. Таке середовище має являти собою духовно насичену атмосферу, що обумовлює кругозір, стиль мислення і поведінки включених до неї суб'єктів, що стимулює в них потребу в залученні до загальнонаціональних і загальнолюдських духовних цінностей. І саме її рівень, повноцінність і широта гуманітарної освіти будуть первісною основою впливу на особистість, що забезпечує розуміння студентом змісту духовності, гуманізму, свободи. У теперішній час можливості підвищення якості освітнього процесу за рахунок використання засобів гуманітарного середовища все більше і більше привертають увагу вчених. Г. Балл вбачає сутність гуманізації освіти у перетворенні освіти на таку, що створює найкращі умови для саморозвитку усіх психічних, фізичних, моральних можливостей людини, для формування в неї гуманних рис особистості. Він пов'язує гуманізацію освіти з вирішенням трьох головних завдань: демократизацією системи освіти, перетворенням взаємодії викладача та студентів у засіб їхнього творчого

саморозвитку, створенням умов для формування гуманістичних, демократичних та творчих особистісних якостей майбутніх фахівців. [8, с. 52].

У нашому дослідженні ми виходимо з тези норвезьких учених і педагогів про те, що гуманітарне середовище у вищих навчальних закладах Норвегії - це сукупність таких умов, за яких учні можуть опанувати гуманістичні ідеї, накопичені поколіннями. На основі сучасних наукових робіт можна виділити передумови створення гуманітарного середовища:

- підвищення значущості науки і освіти, а також загальної культури та особистісних якостей у процесі формування сучасного фахівця;
- вплив процесів, що відбуваються в сучасному суспільстві, на вищу професійну освіту;
- розширення гуманітарної складової вищої освіти як основи цілісного і системного сприйняття світу і ролі людини в ньому.

На думку О. Колоницької, створення гуманітарного середовища є процесом, який впливає на формування особистості та її діяльності в умовах сучасного суспільства. В. Кургузов вважає, що гуманітарне середовище - це свідомо сформована гуманітарна спрямованість навчальних програм конкретних дисциплін, що представляють єдність матеріальних і духовних факторів, які сприяють формуванню особистості. Р. Петрунева визначає гуманітарне середовище як сукупність «організаційних структур, педагогічних технологій та адміністративних дій щодо створення умов для реалізації завдань гуманітаризації освіти» [45, 55, 92].

Основними факторами, які найбільшою мірою впливають на процес взаємодії гуманітарного середовища та освіти - з досвіду світової та вітчизняної освітніх систем, є: підвищення значущості науки, освіти, духовних цінностей, загальної культури у формуванні нової особистості фахівця XXI століття; розширення фундаментальної гуманітарної та природничо-наукової складової вищої освіти як основи цілісного і системного сприйняття світу; зростання ролі загальної та спеціальної інформованості студента, розвитку його загальнокультурних та професійних компетенцій, необхідності вирішення

проблеми визначення принципів, відбору і систематизації знань, пошуку нових форм їхнього синтезу; активна взаємодія різних видів духовної культури: науки, мистецтва, природничих та гуманітарних наук в умовах глобальної інформатизації.

Гуманітарне середовище як сукупність різних (макро - і мікро-) умов життєдіяльності і соціальної (рольової) поведінки особистості характеризується високим рівнем освіченості, культури і стабільності суспільства.

Гуманітарне середовище норвезького університету являє собою сукупність різних видів діяльності, які, в свою чергу, ведуть до формування у студентів ціннісних орієнтацій, світогляду, мотивації та культури в усіх її проявах. Гуманітарне середовище являє собою духовно насичену атмосферу, яка зумовлює світогляд, стиль мислення і поведінку включених в неї суб'єктів і стимулюючи в них необхідність залучення до загальнонаціональних і загальнолюдських духовних цінностей.

Гуманітарне середовище норвезького вузу включає:

- сформовану гуманітарну спрямованість усіх учасників освітнього процесу навчального закладу;
- навчальні дисципліни, що несуть потенціал гуманітарного знання;
- інноваційні освітні технології та методи навчання;
- взаємодію трьох культур: об'єктивної професійно-педагогічної, зафіксованої в проекті змісту освіти; культури студента, в тому числі його особистісного досвіду; культури викладача, а також його професійно-особистісного досвіду.

В Норвегії існує три рівні університетського навчання (University level studies):

- **Університетська освіта першого ступеня.** Høgskolekandidat (кандидат університетського коледжу), Bachelor (бакалавр) Candidatus magisterii (кандидат в магістри). Рівень Høgskolekandidat можна отримати після 2 років навчання. Цей рівень необхідно отримати, щоб потім здобути рівень бакалавра. Høgskolekandidat можна отримати в державних університетських коледжах та

деяких приватних установах. Ступінь бакалавра надається після мінімум 3 років навчання. Національні університетські коледжі мистецтв надають ступінь бакалавра після 4-річного навчання.

- **Університетська освіта другого ступеня.** Master (магістр), Candidatus/Candidata (кандидат). Рівень магістр є новим рівнем, сформованим реформою 2001 року. Зазвичай він передбачає 2-річне навчання після отримання рівня бакалавра. В деяких галузях освіти рівень магістра надається після 5-річної однорівневої програми. Рівень кандидата медицини / психології / теології залишився зі старої програми навчання.

- **Університетська освіта третього ступеня.** PhD, Philosophiae doctor (доктор філософії) PhD рівень є науковим рівнем (а не освітньо-кваліфікаційним) і передбачає 3-річне навчання після закінчення другого освітнього ступеня або інших професійних програм і є по суті дослідницькою програмою навчання. Програми на здобуття ступеня доктора пропонують університети, більшість університетських коледжів, деякі державні коледжи та кілька приватних навчальних закладів.

Норвегія має всього 38 державних вищих навчальних закладів, а також ряд приватних навчальних закладів. Норвезькі вищі навчальні заклади можна розділити на два сектори: університетський сектор та сектор коледжів [54]. Вищі навчальні заклади Норвегії представлені п'ятьма університетами, шістьма спеціалізованими вищими школами (коледжами) і двома державними художніми школами, 26 державними коледжами і курсами додаткової освіти для дорослих. Найстаріший університет в Норвегії - університет Осло, заснований у 1811 році. На його восьми факультетах навчається близько 33 тис. осіб, враховуючи 2 тис. іноземців. Решта чотири університети відкрилися в середині XX століття в містах Бергені (University of Bergen), Тромсе (University of Tromso), Тронхеймі (University of Trondheim) та Будо (University of Nordland). Університети займаються також фундаментальними науковими дослідженнями. Коледж - це професійний вищий навчальний заклад, що дає освіту з однієї-двох спеціальностей, наприклад Сільськогосподарський університет Норвегії (The

Agricultural University of Norway), Норвезька державна академія музики (The Norwegian State Academy of Music) та ін. [117]. Університет - більше науковий і дослідницький центр, а коледж - спеціалізований і професійний вищий навчальний заклад. Коледжі розподілені по країні пропорційно чисельності населення, щоб виключити саму можливість територіальної нерівності в отриманні вищої освіти [154]. Досі в Норвегії виключно низькі показники залежності успішності навчання від соціально-економічного становища сім'ї [133]

Одним з показників гуманітарного спрямування розвитку освіти Норвегії та гуманітаризації суспільства в цілому є освіта для дорослих і «folkeopplysning». Термін «folkeopplysning» дуже важко перекласти на будь-яку іншу мову. Буквально, він означає «просвіта для народу». Сьогодні цей термін застосовується щодо освіти для дорослих у найширшому сенсі цього слова, з меншою увагою до професійної освіти. В цілому «folkeopplysning» передбачає, що люди можуть вчитися одне у одного, ділячись своїм життєвим досвідом і працюючи разом у різних проектах. Для дорослих існує близько 22 освітніх асоціацій, що складаються із понад 400 членських організацій, які представляють політичні кола, робочу силу і різноманітні релігійні конфесії. Близько 700 000 дорослих щорічно беруть участь у програмах, які працюють за сприяння освітніх організацій для дорослих.

Набуті за час навчання в університеті професійні навички потребують подальшого розвитку, оскільки світ буквально змінюється на очах. Це відбувається через стрімкий технологічний прогрес, рухливу політико-економічну ситуацію та глобалізацію. Потреба в придбанні нових навичок і компетенцій виникає повсюди, особливо у сфері нових технологій, наукових досліджень, а також найважливіших гуманітарних дисциплінах, таких як економіка, юриспруденція і політологія.

На шостій всесвітній конференції з освіти дорослих - Confintea VI (Белем, Бразилія, 2009) ЮНЕСКО ввела термін «навчання та освіта для дорослих», маючи на увазі під цим навчання дорослих як у професійному плані, так і в загальному, наприклад, підвищення грамотності і розвиток інших базових навичок, набуття

нових знань і установок. Освіта дорослих відображає певну філософію про навчання, засновану на припущенні, що дорослі можуть і хочуть вчитися, готові взяти на себе відповідальність за своє власне навчання і що навчання повинно відповідати їх потребам.

Головною метою *освіти для дорослих* в Норвегії є надання всім можливості розширення компетенцій і розвитку навичок протягом усього життя. У Норвегії вважається, що освіта допомагає людям покращити якість життя, сформувати цінності і підвищити гнучкість у трудовій діяльності. Компетентність і навички населення є основними чинниками забезпечення економічного зростання, можливості працевлаштування, конкурентоспроможності та співробітництва. Половина зайнятого населення Норвегії у віці від 22 до 66 підвищує рівень своєї освіти на різних курсах і тренінгах [139, 203].

Концепція безперервної освіти в Норвегії. Якщо ще в 1970-х роках люди працювали, щоб жити, то сьогодні все більше людей живуть, щоб працювати. Громадяни Норвегії займають висококваліфіковані робочі місця, які вимагають безперервного розвитку людського капіталу - як в особистісному плані, так і в професійному - протягом усього життя. Між економічним і соціальним добробутом жителів Норвегії і політикою в галузі освіти існує зв'язок. У Норвегії егалітарна шкільна система, яка націлена на рівний розподіл благ між учнями, незалежно від їх соціального походження, що безпосередньо сприяє рівності доходів і згуртованості в суспільстві. А подальше навчання дорослих сприяє підвищенню рівня зайнятості, соціальної забезпеченості та економічного процвітання (Nordic Council of Ministers, Nordic Statistics 2016) [202, 203]. Стратегія освіти Норвегії передбачає *мобільність* через освіту, тобто політика в області зайнятості націлена на створення умов, що сприяють підвищенню мобільності. Для цього сьогодні в Норвегії робляться дві важливі речі: 1. перехід від політики ринку праці до політики зайнятості; 2. добре розвинена координація між політикою в галузі зайнятості та освітньою політикою, оскільки це підвищує конкурентоспроможність бізнесу. Успіх Норвегії багато в чому заснований на тих гуманітарно-соціальних та економічних принципах, яких дотримується влада. Це

відноситься і до політики в галузі освіти. Норвежці не тільки не прагнуть швидше закінчити своє навчання, а навпаки, розтягують його на все життя. Вони розуміють, що прогрес не стоїть на місці і регулярне оновлення знань - головна умова успіху.

Гуманітарні центри, проблемні лабораторії, громадські організації по захисту навколишнього середовища і людини, волонтерські рухи на захист миру на планеті, правозахисники та люди доброї волі - це гуманітарний потенціал великого норвезького народу, це основа гуманітарного виховання в країні.

Норвезький Центр гуманітарних досліджень (The Norwegian Centre for Humanitarian Studies, Centre Director Maria Gabrielsen Jumbert) покликаний заохочувати і сприяти проведенню найважливіших і актуальних досліджень за ключовими гуманітарними питаннями і виступати в якості Центру досліджень і політичних дискусій. При фінансуванні з боку дослідницької ради норвезької програми (the Research Council of Norway's NORGLOBAL program), NCHS в 2019 році створює дослідницьку мережу з гуманітарних зусиль, що з'єднує відповідні поточні дослідження гуманітарних зусиль в Норвегії і на міжнародному рівні.

Лабораторія Гуманітарних Інновацій (The Humanitarian Innovation Lab). Лабораторія гуманітарних інновацій є міждисциплінарною і прикладною спільною ініціативою NTNU і PRIO (2016-2020) з метою отримання результатів досліджень і пропозицій з технічних / системних інновацій. Мета цієї ініціативи полягає у сприянні розвитку знань про те, як інновації в галузі ІКТ можуть поліпшити гуманітарну діяльність шляхом вивчення:

а) дистанційне керування / інформаційна інфраструктура в області управління біженцями;

б) роль КСВ і цілей звітності з гуманітарних питань у сприянні інноваціям в області ІКТ на гуманітарному ринку.

Керівник проекту Крістін Бергтора Сандвік (PRIO) зазначила, що мета полягає в тому, щоб сприяти інноваціям в гуманітарному секторі. Ця ініціатива також сприятиме: зміцненню співпраці між науковими колами і гуманітарними фахівцями; зміцненню національного дослідницького середовища для

інноваційних досліджень. Сприяння професійній освіті гуманітарних працівників шляхом створення в НТНУ лабораторії гуманітарних інновацій. Щоб привернути увагу широкої громадськості, Лабораторія гуманітарних інновацій буде представляти ОП-Едс в норвезьких газетах. Щоб зв'язатися із гуманітарними політиками і вченими; блог ODI "гуманітарний простір", АТНА.Se блог, Bistandsaktuelt і openDemocracy. Лабораторія гуманітарних інновацій буде поширювати інформацію про свою гуманітарну діяльність і публікувати публікації через веб-сайт PRIO, веб-сайт NCHS і призначений проект blogspot: ([https://humanitarianinnovationlab.wordpress.com/.](https://humanitarianinnovationlab.wordpress.com/))

Крістін Бергтора Сандвік: «Ми будемо прагнути активно брати участь у норвезьких дискусіях перед Світовим гуманітарним самітом (2016 рік). Ми будемо продовжувати прямий діалог з Секретаріатом Всесвітньої зустрічі на вищому рівні з гуманітарних питань. НСНС продовжуватиме взаємодіяти з норвезькими гуманітарними організаціями та надавати їм підтримку з питань гуманітарних технологій та інновацій. Ми також плануємо внести свій внесок у розвиток академічної галузі гуманітарних досліджень на Оксфордській конференції інновацій в липні 2015 року та Всесвітній конференції гуманітарних досліджень в Аддіс-Абеба в жовтні 2015 року».

У процесі підготовки спеціаліста вплив гуманітарного середовища проявляється у формуванні його гуманітарної культури в різних аспектах:

- *світоглядному* - як освоєння гуманітарних ідеалів і цінностей;
- *мотиваційному* - як створення позитивної установки на освоєння професійно-освітньої програми підготовки фахівця, розвиток своїх здібностей і загальнокультурної соціалізації;
- *у плані соціалізації особистості* - як освоєння соціально значимої інформації і технології діяльності в різних сферах соціокультурного буття (політика, культура, дозвілля, сім'я, побут та ін);
- *у формуванні громадянських якостей;*
- *розвитку здібностей і творчого потенціалу особистості.*

Гуманітарне середовище включає в себе наступні компоненти: педагогічну діяльність викладача, науково-дослідну та позааудиторну діяльність студентів. Але поняття *гуманітарне середовище* набагато ширше, ніж просто спільна діяльність викладача і студентів. Тому необхідно враховувати діяльність адміністративно-управлінської структури, підрозділів і різних спілок. Їх основним завданням є створення комфортної атмосфери для отримання знань, розвитку умінь і навичок, формування різних якостей особистості майбутніх фахівців. Ж. Свиренко, стверджує, що сучасний випускник вищого технічного закладу повинен не тільки компетентно діяти в професійній сфері, але й володіти загальнолюдськими і національними моральними цінностями, сповідувати й стверджувати в повсякденній праці у всіх сферах свого життя ідеї та принципи гуманізму [107, 5].

Гуманітарне середовище вузу, на думку вчених, являє собою духовно насичену атмосферу, яка зумовлює світогляд, стиль мислення і поведінки включених в неї суб'єктів, стимулюючи в них потребу залучення до загальнонаціональних і загальнолюдських духовних цінностей [63, с. 92-95]. Гуманітарне середовище вищого навчального закладу слід розглядати як професійно-освітній та культурний простір, що створюється певною педагогічною системою і орієнтованої на формування і розвиток духовно-моральних цінностей особистості.

Ми вважаємо правомірним твердження В. Козирєва, про те, що гуманітарне освітнє середовище - це педагогічне явище, структурні компоненти якого використовуються суб'єктами освітнього процесу для освоєння і трансляції гуманістичних цінностей у процесі міжсуб'єктної взаємодії і перетворення предметної діяльності [44].

Норвезькі автори вважають також, що гуманітарне середовище в університеті передбачає використання історичного досвіду, культурних традицій, досягнень світової науки і техніки, що повинно бути відображено при побудові змісту навчання та організації навчального процесу, особливо в технічних вузах.

Рис. 2.1.3. Структура гуманітарного середовища ВНЗ Норвегії

Сучасні педагогічні технології і підходи. Сьогодні широко використовуються гуманітарно-орієнтовані і особистісно-орієнтовані технології, компетентнісний підхід до навчання, культурологічний підхід до структури змісту освіти у вищому навчальному закладі. В основі навчання - ідея використання проблемних завдань, що є важливим для активізації пізнавального інтересу студентів, так само як і для ефективності самого процесу засвоєння знань. Результати моніторингу свідчать, що при систематичному використанні проблемно-пошукового і культурологічного підходу у майбутніх фахівців розвиваються творчі здібності і формуються уміння сприймати, осмислювати, запам'ятовувати і застосовувати засвоєну інформацію на практиці; здібності до узагальнення і перенесення засвоєних знань у практичне середовище. Окрім того, студенти отримують необхідні знання про культуру і мову інших народів для формування толерантного ставлення до різних соціальних і етнічних груп.

Традиції вищих навчальних закладів Норвегії. Більшість вищих навчальних закладів мають етнокультурне коріння, культурні і професійні традиції. Так, наприклад, добре відома традиція, якій більше 100 років і дотримується вона не в окремих університетах, а практично по всій країні. Молоді хлопці та дівчата одягаються в спеціальний одяг (червоні штани і білий верх), а потім починають

"біснутися". Це довільні танці, крики, масові забіги. Учасники цього ритуалу називають себе Руссами і часто простують по місту або навіть країні протягом кількох днів. Особливо активні навіть наймають або купують для цього автобус і малюють на ньому графіті або будь-які знаки, які їх виділяють. Мета таких походів і поїздок - братися з іншими Руссами. Також, в університеті проводяться наукові конференції, студенти мають можливість брати участь у міжнародних освітніх програмах. Для підвищення зацікавленості студентів, розвитку їх краєзнавчої, соціокультурної та інших компетентностей можна рекомендувати посилення полікультурної спрямованості та реалізацію етнокультурних традицій ВНЗ.

Адміністративні дії вищих навчальних закладів Норвегії. Дії адміністрації мають бути спрямовані на підтримку гуманітарного середовища у ВНЗ. Вони є науковою діяльністю членів адміністрації, що відбивається на житті ВНЗ шляхом упровадження в навчання інноваційних технологій і підходів.

Регіональні й етнічні особливості вищих навчальних закладів Норвегії. Важливі географічні, політичні й етнічні особливості регіону, в якому знаходиться даний вищий навчальний заклад, є взаємодіючими суб'єктами освіти.

Місце і роль гуманітарних дисциплін у формуванні гуманітарної культури студентів. Гуманітарні науки-дисципліни, що вивчають людину у сфері її духовної, розумової, моральної, культурної та громадської діяльності. По об'єкту, предмету і методології вивчення часто ототожнюються або перетинаються з громадськими науками, а також протиставляються природним і точним наукам. Загальна підготовка як чинник розвитку гуманітарної культури студентів здійснюється в наступних напрямках: забезпечення взаємопроникнення гуманітарного знання та негуманітарних дисциплін (природничонаукові і технічні); міждисциплінарність освіти; особистісно орієнтоване навчання.

Підсумовуючи, зазначимо, що формування гуманітарної культури студентів Норвезьких вищих навчальних закладів реалізується через оптимальну комбінацію фундаментального, гуманітарного й професійного блоків дисциплін, їх взаємопроникнення на основі міжпредметних зв'язків, інтегрованих курсів,

міждисциплінарних форм контролю, що забезпечують формування цілісної свідомості на основі системного знання.

Також, велику роль у створенні та розвитку гуманітарного середовища у вищому навчальному закладі в Норвегії відіграє гуманітарний простір. Гуманітарний простір Норвегії охоплює сфери мистецької, культурно-просвітницької, культурно-дозвіллевої діяльності (професійної та аматорської), ефірний простір електронних мас-медіа, національний ринок друкованих ЗМІ, книговидання та книгорозповсюдження, інші культурно-мистецькі продукти та послуги, а також суміжні сфери - освіту, науку, діяльність структур громадянського суспільства, державно-церковні відносини.

2.2. Загальна підготовка у вищій школі Норвегії як базис формування гуманітарної культури студентів

У ХХІ столітті, коли відбувається перехід до інформаційно розвиненого суспільства, вища освіта набуває особливого значення для розвитку всього людства. Випускники вищих навчальних закладів нині повинні бути наділені не лише фаховими знаннями, а й вмінням їх використовувати у найсучаснішому середовищі, орієнтуватися в процесах, які виникають саме зараз, постійно удосконалюючи свої фахові здобутки. Гуманізація, тобто звернення до людини, як вищої цінності, і гуманітаризація - розвиток сучасних знань про людину і суспільство є актуальними та затребуваними у сучасному глобалізованому суспільстві. Загальна підготовка у вищій школі сприяє самореалізації, самовизначенню особистості студента у просторі сучасної культури, створенню у вузі гуманітарної сфери, що сприяє розкриттю творчого потенціалу особистості, формуванню ноосферного мислення, ціннісних орієнтацій і моральних якостей з подальшою їх актуалізацією у професійній і громадській діяльності.

Вітчизняні і зарубіжні вчені в численних публікаціях як теоретичного, так і практичного характеру (Б. Вульфсон, О. Джурицький, К. Корсак, Н. Ничкало, Л. Пуховська, А. Сбруєва) визначають складові успіху системи вищої освіти Норвегії. Північноєвропейські вчені Й. Расмуссен, Г. Торбйорнссон, Б. Магне, Г.

Стангвік, А. Аламакі, Т. Кананойя, К. Борг, Л. Ліндстрем у різний час визначали практикоорієнтований підхід фундаментом розвитку і подальшої перебудови структури і змісту освіти майбутніх фахівців у Норвегії.

Аналіз наукових праць у сфері педагогіки, психології дозволив виділити провідні аспекти наукових досліджень цього напрямку: обґрунтування теоретико-методологічних засад підвищення якості освіти (В. Краєвський, М. Степко, О. Сидоренко, В. Шинкарук), розкриття психологічних основ гуманізації освіти (І. Аносов, О. Картавих, Г. Костюк, С. Подмазін), теоретичних засад гуманістично- і особистісно-орієнтованої освіти (А. Алексюк, А. Остапенко, М. Фіцула), нові підходи до здійснення гуманістичного виховання в сучасних умовах (І. Зязюн, Н. Ткачова, Т. Яковлева), модернізації професійної освіти (Н. Булгакова, Я. Кічук, Е. Лузік, Н. Ничкало, О. Романовський, А. Товажнянський, І. Козловська), формування гуманітарної культури студентів.

Акцентуються дослідження науковців у сфері формування загальної, професійної культури; культури спілкування, культурологічної складової у процесі навчання та виховання фахівців технічного профілю (Л. Барановська, І. Коваль, О. Картавих). Активізація досліджень у цьому напрямку показує, що проблема гуманітарного знання, формування гуманітарної культури у студентів технічного профілю набуває все більшої значущості у сучасній вищій освіті. Ці дослідження охоплюють коло питань, пов'язаних із формуванням гуманітарної культури студентів.

Гуманітаризація освіти передбачає розширення переліку гуманітарних дисциплін, поглиблення інтеграції їх змісту для отримання системного знання. Гуманітаризація освіти передбачає посилення уваги до розширення номенклатури навчальних дисциплін гуманітарного циклу і одночасно збагачення природничих і технічних дисциплін матеріалом, що розкриває боротьбу наукових ідей, людські долі вчених-першовідкривачів, залежність соціально-економічного та науково-технічного прогресу від особистісних, моральних якостей людини, її творчих здібностей.

I. Фізер стверджує, що гуманітарні дисципліни, в які б філософські системи вони не були заякорені, якісно збагачують інтелект студента, урівноважують його/її емоції, поживляють його/її уяву і знайомлять його/її з тією особливою людською дійсністю, яку створила і продовжує творити людина. Точні науки, що вивчають фізичну дійсність на всіх її рівнях - субатомному, атомному, молекулярному, генетичному, органічному, екологічному, космічному - цього не роблять [124, с. 12].

Гуманітарний блок включає в себе науки про людину, суспільство, взаємодію людини і суспільства, прогностику суспільних процесів і розвитку людської природи, наприклад, кілька загальногуманітарних дисциплін з сотень, які пропонуються студентам на вибір, «Рівність і різноманітність», «Мінливе суспільство: історія, культура і знання», «Навколишнє середовище, розвиток и зміна клімату в Танзанії», «Мульти-дисциплінарна оцінка наслідків: вирішення конфліктів та участі громадськості», «Глобальна освітня політика», «Актори в освіті та розвитку», «Теорії соціальної справедливості в освіті» та ін.

Курс «*Рівність і різноманітність*» (Equality and Diversity) концентрується на проведенні дебатів про гендерну і етнічну рівність, про норвезьку політику рівності в глобальному контексті і якість життя. Дана навчальна програма - основа для розуміння того, що Норвегія - країна рівних можливостей [220].

Курс «*Мінливе суспільство: історія, культура і знання*» дає уявлення про суспільні зміни щодо переходу від доіндустріальних формувань суспільства до сучасних, промислово розвинених західних держав і дає уявлення про те, як цей перехід має значення для розуміння сучасних суспільств («A changing society: History, culture and knowledge»), кафедра міждисциплінарних досліджень культури, відповідальна за курс: ECTS кредитів: 10, Guro Korsnes Kristensen, Thomas Berker; викладач(и): Agnes Bolsø, Berit Gullikstad, Guro Korsnes Kristensen, Nora Levold, Per Østbye, Siri Øyslebø Sørensen; ECTS кредитів: 15, <https://www.ntnu.edu>. [220].

Курс «*Навколишнє середовище, розвиток і зміна клімату в Танзанії*» призначений для сприяння досягненню основних цілей програми бакалаврату

Noragric «Міжнародні дослідження в галузі навколишнього середовища і розвитку». Мета курсу полягає в тому, щоб познайомити студентів з основними екологічними проблемами, проблемами розвитку і проблемами зміни клімату в Танзанії на практиці. Серія візитів до Танзанії - це спостереження, досвід, дискусії та спілкування з сільськими жителями (рибалками, аквакультуристами, фермерами), а також більш глибоке розуміння різних гуманітарних проблем (засоби для існування, зміна навколишнього середовища і клімату), що стоять перед Танзанією («Environment, Development and Climate Change in Tanzania», факультет ландшафту та суспільства, відповідальний за курс: Ian Bryceson, ECTS кредитів: 10, <https://www.nmbu.no/course/EDS210>). [220].

Курс «Мульти-дисциплінарна оцінка наслідків: вирішення конфліктів та участі громадськості» розвиває у студентів вміння розуміти, що таке аналіз впливу, вміння аналізувати міждисциплінарні проблеми в більш широкому контексті. («Multi-Disciplinary Impact Assessment: Conflict resolution and public participation», факультет наук про навколишнє середовище та управління природними ресурсами, відповідальний за курс: Per Kristian Kåreson Lobenz Rørstad, викладач: Jonathan Edward Colman, ECTS кредитів: 10, <https://www.nmbu.no/course/EDS210>).

На основі педагогічних підходів визначено педагогічні умови, які забезпечують ефективність загальнокультурної підготовки майбутніх фахівців технічного профілю [43]:

1. Підсилення мотивації студентів технічного напрямку щодо вивчення гуманітарних дисциплін (бесіди, анкетування, спостереження, які виявили, що цілі навчання і цінності є індивідуальними для кожного студента).
2. Використання інтерактивних прогностичних, проблемних методів навчання.
3. Підвищення якості організації самостійної роботи з гуманітарних дисциплін. Значна увага приділяється прийомам організації самостійної роботи, які базуються на використанні інтернет-технологій: www-реалізація, коли навчальні матеріали передаються у мультимедіа зображенні, з підтриманням

режиму on-line; e-mail реалізація, тобто обмін інформацією за допомогою електронних листів.

Впровадження вдосконаленої методики проведення занять із підсиленням акценту на виховну складову. Сучасне завдання освіти - надання людині методології творчої діяльності. В таких умовах метою навчання є саморозвиток, самовдосконалення і самореалізація особистості. Така особистість орієнтована на зміни соціальних ролей відповідно до існуючих умов, володіє високою адаптивністю, психологічною гнучкістю і стійкістю, усвідомленням себе як частини соціуму, готової до творчої продуктивної діяльності [43].

Удосконалення методики проведення занять за рахунок використання допоміжних технічних засобів та засобів інтернет-технологій, що надавали більшої предметної інформації за менший проміжок часу, інноваційної технології, що виявляє себе у методології творчої діяльності, прийомів інтерактивного й проблемного навчання. Саме за таких умов навчально-виховний процес набуває бінарного характеру, бо поєднує навчання й виховання майбутнього фахівця, наприклад, технічного профілю в єдину структуру. Методика передбачає презентацію матеріалів, що носять виховний характер або загально-науковий характер, обговорення, використання цієї інформації у завданнях інтерактивного типу. У своєму дисертаційному дослідженні «Формування загальнокультурної компетенції майбутніх фахівців технічного профілю в процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу» І. Ковалинська вказує, що на кожному занятті повинні обговорюватися питання, які становлять інтерес для молоді і слугують формуванню загальнокультурної компетенції. Таким чином, відбувалося формування відразу декількох компонентів гуманітарної культури студентів, таких як: етичного, естетичного, екологічного, мовленнєвого тощо [43].

Вибіркові навчальні дисципліни вводяться вищим закладом освіти для більш повного задоволення освітніх і кваліфікаційних запитів особи та потреб суспільства, ефективнішого використання можливостей закладу освіти, врахування регіональних потреб тощо. Вони можуть бути як обов'язкові для всіх

студентів, так і ті, що обираються студентами індивідуально. Вибіркові навчальні дисципліни запроваджуються, як правило, у формі спеціальних навчальних курсів для поглиблення загальноосвітньої, фундаментальної і фахової (теоретичної і практичної) підготовки.

Досліджено, що вивчення соціально-гуманітарних дисциплін у контексті формування гуманітарної культури та професійних ціннісних орієнтацій студентів, проходить з урахування наступних педагогічних умов:

- реалізації *аксіологічного* підходу у відборі змісту навчального матеріалу з урахуванням особливостей виховного впливу дисциплін соціально-гуманітарного циклу;
- *інноваційних форм і методів навчання* у викладанні дисциплін соціально-гуманітарного циклу, спрямованих на формування ціннісного сенсу майбутньої професії;
- гуманітарно-культурної діяльності, яка безпосередньо організовується у вишах, створення необхідних умов для вільного професійного розвитку особистості студента, його мислення і культури, шляхом залучення до різноманітних видів творчої професійної діяльності, зв'язок з життям суспільства, майбутньою професійною діяльністю студентів.

Першою педагогічною умовою є реалізація *аксіологічного* підходу у відборі змісту навчального матеріалу з урахуванням особливостей виховного впливу дисциплін соціально-гуманітарного циклу. Під змістом професійної освіти ми розуміємо педагогічно адаптовану систему знань, умінь і навичок, досвіду професійної діяльності та ціннісного ставлення до своєї професії, засвоєння якої забезпечує розвиток професійних ціннісних орієнтацій особистості. Насамперед, це забезпечення засвоєння студентами теоретичних положень аксіології та різнопланової інформації про цінності, загальнолюдські цінності, професійні ціннісні орієнтації.

Отже, реалізація *аксіологічного* підходу у відборі змісту навчального матеріалу з урахуванням особливостей виховного впливу дисциплін соціально-гуманітарного циклу сприяє формуванню у студентів наступних умінь:

- уміння визначати цілі й завдання застосування ціннісного підходу у професійній діяльності;
- уміння аналізувати конкретні ситуації в практиці професійної діяльності та виокремлювати їх аксіологічний аспект;
- уміння самостійно передбачати труднощі в реалізації завдань професійної діяльності;
- уміння аналізувати, коригувати власну професійну ціннісну поведінку на основі отриманих аксіологічних знань.

Другою педагогічною умовою є розробка та *впровадження інноваційних форм і методів навчання у викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу* спрямованих на формування ціннісного сенсу професії. Інноваційне навчання ми розглядаємо як таке, що орієнтується на динамічні зміни, навчальну діяльність, яка ґрунтується на оригінальних методиках розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптивних можливостей особистості. Щодо педагогічної інновації, то існує також така точка зору, що передбачає якісно нову сукупність форм, методів і засобів навчання, виховання й управління, що вносять суттєву зміну в результат педагогічного процесу [3].

Застосування інноваційних методів навчання сприяє формуванню власної позиції у студента, розвитку критичного мислення, уміння працювати самостійно. Увесь процес навчальної діяльності проходить на позитивному емоційному фоні, що забезпечує підвищення ефективності співробітництва викладача та студентів. При цьому викладач, проводячи заняття, стає не стільки джерелом інформації, скільки організатором усієї роботи, який спрямовує її в потрібне русло, створює сприятливий психологічний клімат у групі, коректує помилки. Роль викладача особливо зростає, коли студенти працюють в умовах ігрових моделей навчання. Це допомагає студентам творчо підходити до процесу навчання взагалі, сприяє розвитку вміння приймати альтернативні рішення, бачити неординарні способи розв'язання проблем.

Теоретичний аналіз інноваційних методів навчання дозволив нам сформулювати наступні вимоги до подібних занять, на які ми спираємося при

впровадженні їх у процес викладання соціально-гуманітарних дисциплін: наявність спеціально створених умов навчального середовища, у яких учасники не можуть не діяти, залишатися сторонніми глядачами; активна діяльність студентів зумовлена бажанням отримати знання та забезпечена мобілізацією резервних здібностей і відповідною мотивацією; індивідуальний підхід до кожного учасника навчального процесу, що передбачає зацікавленість викладача розвитком особистісних та професійних рис студентів; позитивний емоційний фон діяльності, що дає змогу перетворити навчання як важку наполегливу працю в процес, який викликає позитивне сприйняття; співробітництво студентів та викладача як консультанта передбачає таку ситуацію, коли студенти зацікавлені в знаннях, а викладач їм допомагає, організовує навчальну діяльність для оптимізації засвоєння навчального матеріалу; збільшення частки самостійної роботи в аудиторній і позааудиторній час, що забезпечує рефлексію та самовдосконалення в навчальній та професійній діяльності студентів. Використання *інноваційних методів організації* навчальної діяльності допоможе, певною мірою, підготувати фахівців до сучасних умов ринкової економіки, сформуванню професійно-ціннісної спрямованості, що в цілому відповідає задачам гуманітаризації освітнього процесу в навчальному закладі освіти.

Третьою педагогічною умовою визначаємо *формування мотивації* та творчого ставлення до професійної діяльності в процесі позааудиторної роботи кафедр соціально-гуманітарних дисциплін.

Оскільки позааудиторна робота не включена до навчальних планів і не є обов'язковою, вважаємо доцільним, щоб на початковому етапі вона проходила під наглядом викладачів і мала дещо розважальний характер: вікторини, конкурси, тренінгові справи. У невимушеній обстановці викладачі матимуть змогу краще познайомитися зі студентами, дізнатися про їхні професійні інтереси, оцінити потенціал, виявити здібності тощо. Важливим чинником формування професійних ціннісних орієнтації слід розглядати соціально-культурну діяльність, яка безпосередньо організовується у вишах. Кафедри університету мають великі можливості, щодо організації різних форм проведення позааудиторної роботи.

Вони організовують лекції, науково-практичні конференції і творчі зустрічі з провідними діячами науки, культури і мистецтва, проводять зустрічі з випускниками аграрних вишів, організовують і проводять свята в агропромислових комплексах, екскурсії, пізнавальні тури, у процесі яких студенти не тільки підвищують свій освітній потенціал, але і досягають певного професійно-культурного рівня. Даний вид діяльності, на нашу думку, є одним з напрямків у розвитку особистості студента, формування його професійного, ціннісного світу. Позааудиторна робота кафедр дозволяє надати процесу набуття професії особистісного забарвлення. Вона містить аспекти, які забезпечують вдосконалення загальної професійної підготовки студентів, серед яких ми виділяємо такі: широке використання форм, що відображають специфіку професійної діяльності майбутніх фахівців; моделювання і розв'язання професійних ситуацій; збагачення естетичного досвіду студентів шляхом участі їх у відродженні забутих та створенні нових національно-культурних традицій регіону, міста, вищого навчального закладу; зв'язок з життям суспільства, майбутньою професійною діяльністю студентів; розгляд питань щодо професійного самовизначення, формування громадської спрямованості, професійної усталеності; формування готовності своєю професійною діяльністю приносити користь людству, активно-позитивне ставлення до себе, інших, світу; формування таких якостей, як професійна гідність, вірність обов'язкам, діловитість, уміння вести дискусію, відповідальність.

Для того, щоб порівняти різні тлумачення термінів «гуманітарна культура» і «предмети гуманітарного циклу» ми також використовували в своєму дослідженні фрагменти з інтерв'ю з громадянами Норвегії (Див. Повний текст в Додатку Е норвезькою та англійською мовами) та невеликі повідомлення із соціальних мереж.

Hilde Pettersen: «Я вважаю, що гуманітарна культура пов'язана з освітою і «політикою миру». Це стало особливо важливим для нас - Норвежців після Другої світової війни. Потреба в наданні допомоги людям, які постраждали від природних лих або воєнних дій, формується ще в школі і триває вже в

професійній освіті, наприклад, при вивченні курсу «Мир і конфлікт». Я також думаю, що гуманітарна культура у нас проявляється у ставленні до природи, волонтерської участі в програмах таких організацій, як Червоний Хрест, що, наприклад, допомагають людям, які постраждали через погодні умови» (Примітка: переклад автора з норвез. мови).

Paul R Cohen: «Перш за все я думаю про всі теми, які традиційно входять до складу гуманітарного коледжу. До таких предметів належать: англійська, іноземні мови, історія, мистецтво, історія мистецтв, філософія, релігія та комунікації. Іншими словами, всі предмети, які зазвичай вважаються ступенем бакалавра» (Примітка: переклад автора з англ. мови) [279].

Amritangshu Baruah: «Англійська мова, економіка, найбільш затребувана тема. Далі йдеться про політичні науки, історію, географію, психологію, соціологію, антропологію, освіту, статистику, комп'ютерні науки, математику, мовні дисципліни тощо. Це тема, яка провокує ваш процес мислення і допомагає вам мислити логічно і аналітично про майже все» (Прим.: переклад автора [279]. Vivek Gurjar: «Термін «гуманітарні науки» включає ті аспекти соціальних наук, які мають гуманістичний зміст і використовують гуманістичні методи; вивчення та застосування гуманітарних наук до середовища людини з особливою увагою до відображення нашої різноманітної спадщини, традицій та історії, а також доцільності гуманітарних наук до сучасних умов національного життя» (Примітка: переклад автора з англ. мови) [279].

Keith Buhler: «Гуманітарні науки, як це зараз визначено в коледжах і університетах, протиставляються науці і соціальним наукам. Гуманітарні дисципліни включатимуть теми «ліберальних мистецтв». Найбільші чотири: історія, філософія, література, мова (сучасні та класичні мови, такі як грецька та римська). Крім того, гуманітарні факультети часто пропонують дисципліни, які стосуються людської мови і практики, а не природної науки або наукового методу. Це будуть такі дисципліни, як право, лінгвістика, антропологія. Іноді «мистецтво» вписується в «ліберальні мистецтва»: театр, танець, музика, живопис і так далі. Гуманітарні науки, за цим визначенням, вивчають людину і поведінку

людей; природничі науки вивчають природний світ (і інші науки, такі як математика і логіка вивчають абстрактні системи, які ми використовуємо для вивчення інших предметів), тоді як соціальні науки застосовують наукові методи до поведінки людини» (Примітка: переклад автора з англ. мови) [279].

Розглянемо більш докладно співвідношення спеціалізацій і дисциплін загальноосвітнього профілю декількох провідних університетів Норвегії.

Університет Осло [266] (Universitetet i Oslo, <http://www.uio.no/>) - це найстаріший та найбільший університет в Норвегії. Університет пишається п'ятьма випускниками - лауреатами Нобелівської премії, а також 65 місцем у рейтингу найкращих університетів світу. Університет Осло пропонує підготовчі програми, які тривають один рік та включають в себе вивчення норвезької мови, що є безкоштовним, а також вивчення історії, економіки та політики Норвегії. Магістерські програми, які пропонує Університет Осло: Економіка (Economics); Економіка охорони здоров'я та управління (Health Economics and Management); Економіка охорони здоров'я, політика та управління (Health Economics, Policy and Management); Інновації та підприємництво (Innovation and Entrepreneurship); Міжнародне публічне право (Public International Law); Морське торговельне право (Maritime Law); Розвиток, навколишнє середовище та культурні зміни (Development, Environment and Cultural Change); Політика у сфері освіти та глобальні зміни (Educational Policies for Global Development); Дослідження миру та конфліктів (Peace and Conflict Studies) та ін. Як приклад, нами було вибрано декілька спеціалізацій і дисциплін загальноосвітнього профілю.

Таблиця 2.2.1 Університет Осло

«Управління у секторі охорони здоров'я» «Економічна оцінка»	методи наукових досліджень; політика у сфері охорони здоров'я: проблеми лідерства, дилеми та етична практика;
«Історія»	кам'яний вік; від бронзового століття до вікінгів; спадщина, матеріальна культура та конфлікти; культ святих у Норвегії та Ісландії; епоха вікінгів; вікінги та королі на Британських островах;

«Історія» та «Політологія»	демократія та нерівність; міжнародне управління навколишнім середовищем; раціональний вибір моделі при міжнародному врегулюванні конфліктів; стратегія та політика безпеки; аналіз зовнішньої політики: Європейський Союз; націоналізм та етична політика; політична жорстокість.
----------------------------	---

Університет Тромсе - Арктичний університет Норвегії (Universitetet i Tromsø - Norges arktiske universitet, <http://uit.no>) [267] - створено 1 серпня 2013 р. шляхом злиття Університету Тромсе та Університетського коледжу Фінмарка. Обидва ВНЗ є найпівнічнішими у світі університетами. В університеті проводяться дослідження у сфері космічних дисциплін, біотехнології, лінгвістики, мультикультурного суспільства, саамської культури, телемедицини, епідеміології, рибного господарства, дослідження полярного сьйва. Близькість до Полярного інституту, Інституту морських досліджень та Полярного екологічного центру Норвегії надають Тромсе додаткового престижу в якості міжнародного центру арктичних досліджень. Бакалаврські програми англійською мовою, які пропонує Університет Тромсе - Арктичний університет Норвегії: Арктичний екстремальний туризм (Arctic Adventure Tourism); Культурне та творче підприємництво (Cultural and Creative Entrepreneurship);

Таблиця 2.2.2 Університет Тромсе - Арктичний університет Норвегії

«Культурне та творче підприємництво»	дослідження історії місцевих національностей; міжкультурні комунікації; регіональні економіки та інновації; культура та ідентичність в регіоні Баренцевого моря.
--------------------------------------	--

Норвезький університет природничих та технічних наук (Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, <http://www.ntnu.edu/>) - це державний університет, розташований в місті Трондхейм, який є другим за величиною та значимістю університетом в Норвегії після Університету Осло. З назви університету стає зрозумілим, що в ньому, головним чином, здійснюється підготовка спеціалістів з таких напрямків як інженерія та технології. Проте окрім інженерії, природничих

та фізичних наук, в Університеті можна вивчати соціальні науки, мистецтво, гуманітарні науки, медицину та архітектуру.

Таблиця 2.2.3 Норвезький університет природничих та технічних наук

«Глобалізація: Транснаціоналізація та культура»	релігія, наука та технології в світовому суспільстві; міграція та розвиток; іміграція, інтеграція, диверсифікація; міжнародна торгівля; економіка країн, що розвиваються; створення цінності та етичні перспективи;
«Управління світовим виробництвом»	глобалізація та культура.

Норвезька школа бізнесу (Handelshøyskolen , BI, <https://www.bi.no/>)- це найбільша бізнес-школа у Норвегії та друга за величиною бізнес-школа у Європі. Заснована школа у 1943 р. Фінном Ойеном як «Інститут управління» (норв. Bedriftøkonomisk Institut), звідси і походить аббревіатура BI.

Таблиця 2.2.4 Норвезька школа бізнесу

«Економіка»	За вибором: стажування або навчання за кордоном в університеті-партнері.
«Фінанси»	За вибором: стажування або навчання за кордоном в університеті-партнері.
«Маркетинг»	За вибором: стажування або навчання за кордоном в університеті-партнері.

Ставангерський університет (Universitetet i Stavanger, <http://www.uis.no/>) [272] - це державний університет, який знаходиться в місті Ставангер. Місто Ставангер розташовано на півострові на південно-західному узбережжі Норвегії та є нафтовою столицею країни. Населення міста нараховує біль ніж 300 тис. осіб. Ставангерський університет складається з трьох факультетів: факультету гуманітарних наук; факультету соціальних наук та факультету технічно-природничих наук, 14 інститутів (медичний інститут; інститут соціології; норвезька вища школа готельного бізнесу; вища школа торгівлі; інститут

журналістики, культури й суспільних наук та ін.), 2 національних центрів підвищення кваліфікації та археологічного музею.

Таблиця 2.2.5 Ставангерський університет

«Стратегія та менеджмент» «Бізнес-інновації» «Економіка» «Прикладні фінанси»	бізнес-етика; прикладна теорія гри; підприємництво, засноване на знаннях; похідні фінансові інструменти та управління ризиками на товарних ринках; управління людськими ресурсами; економіка навколишнього середовища; лідерство.
---	---

І. Гіровська у статті «Концепції гуманізації і гуманітаризації вищої технічної освіти» стверджує, що в технічних вузах, вирішуючи проблем гуманітаризації, необхідно домагатися проникнення гуманітарного знання в природничо-наукові і технічні дисципліни, збагачення гуманітарного знання природничо-науковими і фундаментальними компонентами. До основних положень концепції гуманізації й гуманітаризації можуть бути віднесені [17]:

- комплексний підхід до проблем гуманізації освіти, який передбачає поворот до цілісної людини, до цілісного людського буття;
- гуманні технології освіти і виховання студентів;
- освіта на межі гуманітарних і технічних сфер (на межі матеріального і духовного, біології і техніки, техніки і екології, технології і суспільства);
- міждисциплінарність освіти;
- функціонування циклу соціально-гуманітарних дисциплін у вузі.

Основною спрямованістю в організації навчального процесу в університетах Норвегії є міждисциплінарність в навчанні, основу якої складає міждисциплінарна природа сучасного знання: інтенсивне введення в суто технічні вузи дисциплін гуманітарного циклу та збагачення гуманітарних спеціальностей і дисциплін основами технічного і природничонаукового знання і навпаки. Цей шлях навчання через міждисциплінарний підхід сприяє формуванню у студентів глобалізації і нестандартності мислення, здатності вирішувати комплексні проблеми, що виникають на стику різних областей, бачити взаємозв'язок фундаментальних досліджень, технологій і потреб виробництва і суспільства,

вміти оцінити ефективність того чи іншого нововведення, організувати його практичну реалізацію.

У формуванні гуманітарної культури майбутніх фахівців, наприклад, інженерів нового типу, гуманітарна підготовка зачіпає суть їх творчої діяльності не тільки в технічній, а й у соціальній, екологічній та економічній сферах.

Вирішення проблеми гуманітаризації освіти в технічних університетах здійснюється в наступних напрямках:

- розширення номенклатури дисциплін гуманітарного модуля;
- забезпечення взаємопроникнення гуманітарного знання і негуманітарних дисциплін (природничонаукові і технічні);
- збагачення природничих і технічних дисциплін знаннями, що розкривають боротьбу наукових ідей, людські долі вчених-першовідкривачів, залежність соціально-економічного та науково-технічного прогресу від особистісних, моральних якостей людини, її творчих здібностей;
- міждисциплінарність в освіті;
- навчання вирішенню науково-технічних проблем на кордоні технічної та гуманітарної сфер;
- забезпечення можливості отримання студентами в технічному університеті другої гуманітарної або соціально-економічної спеціальності;
- посилення підготовки інженерів в правовій, мовній, екологічній, економічній, ергономічній областях;
- створення в університеті гуманітарного середовища;
- особистісно-орієнтоване навчання.

Сучасний революційний розвиток наукового пізнання характеризується наступними особливостями: диференціація наук поєднується з інтегративними процесами, синтезом наукових знань, комплексністю, перенесенням методів дослідження з однієї області в іншу; лише на основі інтеграції висновків окремих наук і результатів досліджень фахівців різних областей знання можливо всебічне системне висвітлення наукової проблеми; науки стають все більш точними завдяки широкому використанню математичного апарату; сучасна наука стрімко

розвивається в часі і просторі. Скорочується розрив між появою наукової ідеї та її впровадженням у виробництво; сьогодні наукові досягнення є результатом колективної діяльності, об'єктом суспільного планування та регулювання; дослідження об'єктів і явищ ведеться системно, комплексно; цілісне дослідження об'єктів сприяє формуванню синтетичного мислення.

Ще в 1826 р. І. Песталоцці розглядав освіту як гармонійний і рівноважний розвиток в процесі навчання і виховання усіх сил людини. Сучасний розвиток освіти як системи має реалізовуватися через системні знання, необхідні для вироблення цілісного, системного мислення. Ці знання можуть бути отримані на основі інтеграції гуманітарних, фундаментальних і технічних наук і повинні бути орієнтовані на світовий рівень розвитку науки.

Сучасна освіта потребує розробки нової методології, глобальної теорії, в якій об'єктом дослідження стають всі ланки освітньої системи в їх взаємодії між співтовариством і людиною. ЮНЕСКО ввела термін «*едукологія*», під яким мається на увазі методологія освіти. Англійське слово «*education*» означає «виховання». Отже, можна розглядати едукологію як науку про виховання, «вирощенні» в системі освіти, в цілісній креативній особистості, яка усвідомлює себе суб'єктом діяльності в навколишньому її світі. За визначенням В. Кинелева, едукологія - наука «про принципи формування освіченої людини і визначення фундаментального знання як частини загальнолюдської культури, з одного боку, і є основою для професійної підготовки - з іншого». У цьому визначенні чітко простежується нерозривний зв'язок фундаментального, гуманітарного та професійного знання в освітньому процесі. Системний підхід до освіти робить принцип цілісності, інтегративності основоположним при розробці його методологічних основ.

Порівнюючи три Скандинавські країни, Х. Скойє відзначає, що вони прийшли до розвиненої мережі вищої освіти різними шляхами: Данія - шляхом розширення існуючих інституціональних структур; Швеція - шляхом децентралізації більшої частини базової університетської освіти; Норвегія - за рахунок створення нової системи регіональних коледжів [243, с.409]. У Норвегії

диплом про вищу освіту одержують як після закінчення коледжу, так і після закінчення університету. Різниця в тому, що коледж - це спеціалізований, професійний вищий навчальний заклад, а університет у Норвегії завжди вважався і вважається науково-дослідним центром.

Для прикладу розглянемо підготовку майбутніх учителів за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавр на факультеті Мистецтва і ремесел Університетського коледжу Телемарк м. Нотодден (Telemark University College (TUC)) Королівства Норвегія. Освітня діяльність коледжу ґрунтується на національній навчальній програмі для 3-річного курсу за спеціальністю «Учитель. Освіта в галузі мистецтва і ремесел» загальнонаціонального навчального плану, прийнятого Міністерством освіти, науки і церкви 3 квітня 2003 р. Навчальний план Університетського коледжу Телемарк є обов'язковим документом для викладачів і студентів, а також основою для розробки й удосконалення власної ефективної предметної навчальної програми вчителя Telemark University. Студенти, які успішно завершили цю програму підготовки навчання, будуть кваліфіковані як вчителі в галузі мистецтва, ремесел і дизайну в початкових і середніх школах, народних школах та інших навчальних закладах, вони також будуть мати право працювати на посадах, пов'язаних з освітньою сферою та в мистецьких і культурно-освітніх закладах. Серед основних документів для вступу до вищого навчального закладу в Королівстві Норвегія необхідно подати атестат про закінчення загальноосвітньої школи та довідку з правоохоронних органів. У процесі відбору студентів на навчання діє конкурс атестатів абітурієнтів. Після зарахування на навчання та ознайомлення першокурсника з навчальним планом обраної спеціальності, він приймає індивідуальну програму. Слід зазначити, що така програма підготовки вчителів технологій у навчальному закладі визнана дієвим інструментом для формування у студентів як професійної гордості, так і почуття приналежності до національної культури. Зміст цієї програми, насамперед, буде спрямований на розвиток особистості студента як майбутнього педагога-професіонала, вчителя мистецтва, ремесел та дизайну та майстра з різноманітних і художніх технік і матеріалів. При цьому підготовка студентів у

галузі наукових досліджень вважається необхідною умовою, щоб стати фаховим учителем. Творчість у всіх її проявах визначена як найважливіша складова навчальної програми підготовки майбутнього вчителя технологій у Норвегії [255].

Визначальним у процесі підготовки майбутніх учителів технологій у Норвегії є діяльнісний підхід, який поглиблює практичну підготовку для тих, хто самостійно готує себе до різнобічної педагогічної діяльності, забезпечуючи трансформацію теоретичних знань у практичні знання, вміння і навички зі спеціальності [227, с.193]. Викладачі на факультеті мистецтва, ремесел і педагогічної освіти Університетського коледжу Телемарк активно заохочують своїх студентів до участі в аудиторних та позааудиторних дискусіях із теорії технологічної освіти, мистецтва і ремесел, естетики та педагогіки, які вдосконалюють їх життєву позицію щодо обраної професійної творчої діяльності. Таким чином, викладач спонукає майбутніх учителів технологій у межах навчальної програми до розкриття власних здібностей і можливостей у професійній діяльності. Університетський коледж Телемарк є однією з двох установ, що пропонують зазначені навчальні програми для підготовки вчителів технологій у Королівстві Норвегія. На факультетах мистецтва, ремесел і педагогічної освіти та народної культури представлено широкий спектр напрямів із декоративно-ужиткового мистецтва, що входять до переліку спеціалізацій, які студенти можуть вибирати за власним бажанням. Серед запропонованих курсів є такі, що існують тільки в Університетському коледжі Телемарк і на одному з факультетів [28].

Протягом проходження навчальної програми передбачається, що студенти засвоюватимуть різноманітні методи і методики викладання та навчання, представлені в переліку предметів загального навчального плану. Всі зазначені в програмі предмети (табл. 1) вивчаються на рівні студентських академічних груп і належать до інтегрованих предметних циклів, а саме: професійне мистецтво і дизайн, теорія і практика технологічної освіти, практичні знання і творчі вміння зі спеціальності, основи методики. Такий підхід дозволяє студенту в процесі фахової підготовки поєднувати прикладну творчість і використання відповідних

конструкційних матеріалів із теоретичними та практичними аспектами навчальної програми [255].

Навчальна програма вимагає від студента активності в самостійному пошуку й отриманні знань, у тому числі і про процеси, пов'язані з різними формами художнього виразу, нарощувати відповідні практичні вміння і навички. Загальні вимоги для роботи в навчальних майстернях університетського коледжу побудовано на обов'язковій присутності, особистій відповідальності студентів, активність яких має бути спрямована на створення професійної і творчої атмосфери в процесі практичної роботи.

Таблиця 2.2.6

**Навчальний план підготовки майбутніх вчителів технологій в
Університетському коледжі Телемарк, м. Нотогден**

Роки навчання	Цикли обов'язкових предметів			
F3 3 курс	Мистецтво, ремесло, дизайн (40 ECTS) Наукова теорія (5 ECTS) Бакалаврська робота (15 ECTS)			Практичне навчання
F2 2 курс	Педагогіка (15 ECTS)	Мистецтво, ремесло та дизайн, дослідження в галузі спеціалізації (37.5 ECTS)	Мистецтво і дизайн (5 ECTS)	Практичні заняття
F1 1 курс	Педагогіка (15 ECTS)	Мистецтво, ремесло, дизайн (32.5 ECTS) Наукова теорія K & D (2-5 ECTS)	Мистецтво і дизайн (10 ECTS)	Практичні заняття

Програма методичної підготовки майбутніх учителів технологій організована на базі партнерської школи, і, таким чином, дозволяє ще до педагогічної практики використовувати можливості школи, щоб отримати або вдосконалити знання і відчутти шкільну атмосферу, спробувати себе в повсякденних ситуаціях життя школи, навчитися спілкуватися з окремими школярами і групами учнів [144]. Загальний навчальний план підготовки

майбутніх учителів технологій Університету Телемарк складається з таких циклів обов'язкових предметів протягом першого і другого року навчання [255]:

Підготовчий курс 70 ECTS.

Мистецтво і дизайн культури 15 ECTS.

Наукові теорії 5 ECTS.

Педагогіка 30 ECTS.

Методика викладання технологій 10 ECTS.

Практичні студії зі спеціальності 15 ECTS.

Що стосується третього року підготовки майбутніх учителів технологій, то визначальним у його навчальній програмі є спеціалізований курс, де студенти можуть вибрати предмети з розрахунку 60 ECTS. Під час вибору факультативного курсу студент керується обраним профілем навчання та майбутньою кваліфікацією залежно від рівня підготовки в предметній галузі. Факультет буде вирішувати, які спеціалізовані курси пропонувати з року в рік і, якщо курси переповнені, то студенти будуть відібрані для курсу з урахуванням їх попередніх уподобань. Спеціалізований курс протягом третього року навчання пропонує студентам можливість брати участь у незалежних дослідницьких роботах значною мірою з використанням матеріалів, методів і теоретичних підходів на основі власного професійного розвитку. Так у 2011/2012 н. р. університетський коледж пропонував такі програми спеціалізацій (60 ECTS) [255]: народне мистецтво; мистецтво і дизайн; обробка текстилю - мистецтво і дизайн; обробка деревини і металу - мистецтво, ремесла та дизайн; цифрова обробка зображень і візуальних комунікацій; розробка комп'ютерних зображень.

Іншою важливою складовою підготовки майбутніх учителів технологій є міждисциплінарні курси. Навчальний процес із міждисциплінарного курсу, який об'єднує навчальний матеріал із декількох навчальних програм, які у свою чергу пов'язані з різними предметами, може здійснюватися на різних етапах підготовки майбутніх учителів технологій. Частина цього навчального матеріалу має статус обов'язкового для студентських груп на факультетах мистецтва і ремесел, народної культури і педагогічної освіти. Отже, навчання із дисциплін

міждисциплінарного курсу пропонується проводити у формі спільних лекцій під час усіх 3 років підготовки майбутніх учителів технологій за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавр [28].

Теми лекційного курсу, як зазначає навчальна програма, можуть бути такі [255]: естетичне навчання; розуміння культури; міждисциплінарні аспекти; документація; навчальна робота за системою «Прочитай і зроби» (R & D) [255].

Більша частина цього навчального матеріалу представляє суспільно необхідні аспекти навчальних предметів у програмі підготовки вчителів технологій. Лекційний курс відповідає загальному навчальному плану підготовки вчителів технологій із наступним удосконаленням знань і вмінь у процесі практичної підготовки. Література для цього міждисциплінарного курсу міститься в списку літературних джерел із різних навчальних дисциплін та іноді представлена в спеціальних списках до окремих курсів. Також можливі додаткові спільні заняття з тем, що особливо цікавлять студентів і мають перспективу бути включеними до курсу навчання в межах окремих дисциплін навчальної програми. Проведення міждисциплінарних курсів іноді збігається з періодом виробничої практики, але в більшості випадків відбувається під час міждисциплінарних сесій у формі «тематичних днів». За результатами проведених міждисциплінарних курсів відбувається обговорення в студентських групах на факультеті мистецтва, народної культури і педагогічної освіти з висуненням пропозицій щодо вдосконалення тематики курсів та їх організації [99, с.180].

У ході реалізації навчальної програми більшість студентів - майбутніх учителів технологій здійснює принаймні одну поїздку за кордон (у межах північноєвропейського співробітництва в галузі освіти). Студенти отримують можливість порівнювати власний рівень підготовки зі спеціальності, випробувати себе в умовах іншого навчального закладу, зрозуміти як мистецтво і дизайн викладають у навчальних закладах за кордоном. Студенти також матимуть можливість вивчати різні предмети за вибором із навчальної програми спеціальності за кордоном. Університетський коледж Телемарк бере участь у спільних програмах країн Північної Європи Нордплюс, Нордфо і Едда, які

пропонують своїм студентам можливість навчання в аналогічному навчальному закладі в Данії, Фінляндії, Фарерських островів, Ісландії, Гренландії та Швеції. Такий обмін може здійснюватись у будь-який час проходження навчальної програми, однак, рекомендовано це робити протягом другого року навчання. Також, при цьому дотримується принцип паритетності навчального навантаження, тобто студент отримуватиме еквівалентну кількість залікових кредитних одиниць. Для мобільності і поїздок студентам надаються державні гранти. Крім того, успішним студентам дозволяється практичну частину (бажано протягом третього року навчання) програми підготовки за спеціальністю проходити за кордоном [99]. Для іноземних студентів за програмою північноєвропейських обмінів Університетський коледж Телемарк пропонує додатково 50-годинний вступний курс норвезької мови [28].

К. Борг вважає, що становлення сучасної моделі системи педагогічної освіти Норвегії, принципи організації підготовки педагогічних кадрів стали результатом еволюції поглядів норвезької держави і суспільства на мету, пріоритети й основні напрями в підготовці вчителів. Кожна історична епоха вносила свої корективи в процес підготовки педагогічних кадрів, що було пов'язано з процесами реформування суспільства і держави. Конкурентноздатність, яку сьогодні демонструє на ринку освітніх послуг Норвегія, багато в чому обумовлена «накопиченим потенціалом»; це закономірний результат п'ятдесятирічних внесків у розвиток системи педагогічної освіти. Саме тому підготовка норвезьких педагогів значною мірою спрямована на формування у студентів вмінь у процесі навчання транслювати знання про структуру, функції і культурну спадщину соціуму. Стає зрозумілим чому збереження і розвиток самобутності та унікальності культурної спадщини норвезького суспільства - одне з ключових завдань освіти. Що стосується змісту підготовки вчителя технологій у Норвегії - то він повністю відповідає цій вимозі, надаючи для вибору студента широкий спектр дисциплін, що розкривають проблематику цього питання [141, с.207].

Велика частина семінарських занять у педагогічних коледжах і університетах Норвегії спрямована на формування у студентів навичок самостійного пошуку нової інформації в процесі виконання групових та індивідуальних проектів, участі в рольових і ділових іграх тощо. Принцип активності студента в освітньому процесі прямо пов'язаний із принципом включення його у фахову діяльність, тому що ключ до розвитку творчої особистості лежить саме в організації різних видів діяльності, що сприяють саморозвитку для тих, хто навчається. Різноманітні форми і види діяльності (проектна робота, рольові ігри, «мозковий штурм» тощо), які систематично використовуються викладачами університетів і університетських коледжів у процесі підготовки майбутніх учителів технологій, допомагають кожному студенту усвідомлювати свою значимість, розкривати свій внутрішній потенціал [178, с.72]. Гуманітарні дисципліни в загальному обсязі навчальних дисциплін складають не менш 15-20% для негуманітарних навчальних закладів.

Таким чином, як вважає О. Олійник, сучасна гуманітарна освіта покликана системно знайомити студентів із накопиченим світовим культурним знанням про людське суспільство, соціальне призначення особистості, з сутністю культури як світу людини, формуючи у молодого спеціаліста високі гуманістичні якості цивілізованого співжиття. Місце і роль гуманітарних дисциплін характеризується їхнім впливом на процес соціалізації. Вони мають допомогти людині: зрозуміти себе, з'ясувати психологічні механізми власної поведінки (психологія), визначити сутнісні характеристики суспільства, основні його елементи, закони і принципи взаємодії між ними, місце і роль людини в суспільстві, норми соціальної взаємодії (соціальна філософія, етика, право, соціологія), освоїти надбання світової культури (культурологія, релігієзнавство), збагатитись світовим і вітчизняним соціальним досвідом, закономірностями історичного розвитку світового товариства і своєї батьківщини, навчитись цивілізованому спілкуванню з навколишнім середовищем, жити у злагоді з природою, оберігати і підтримувати її як умову спільного існування та розвитку (екологія, соціальна екологія),

навчитись мислити, зрозуміти цілісність і багатомірність світу, сенс людського буття (філософію).

Отже, гуманітарна освіта має формувати в людині як суб'єкта соціалізації наукове бачення сутності й механізмів соціалізації, а також оволодіння загальнолюдськими цінностями та способами діяльності, що містяться в гуманітарному знанні і гуманітарній культурі.

2.3. Гуманітарна культура фахівця як провідний чинник успішної реалізації Цілей сталого розвитку 2030

Всебічний аналіз наукових праць останніх років, присвячений проблемі формування гуманітарної культури студентів норвезьких університетів, свідчить про те, що гуманітарна культура виступає тим фундаментом Норвегії, на основі якого будуються ефективні соціальні відносини, засновані на принципах взаємоповаги та поваги до моральних, духовних принципів усього суспільства. Відносини людини з природою, технікою та суспільством є багатограними й складними.

В другій половині ХХ - початку ХХІ століття вища освіта Норвегії виступає як основоположний компонент стійкого розвитку людського співтовариства, в якому найважливіше місце відводиться університетській освіті, головним завданням якої є формування універсальної освітньої моделі, заснованої на пріоритетах гуманітаризації знання, інтеграції в світовий освітній простір, заснований на основних принципах Болонської Декларації. Проблеми освіти стають пріоритетними в норвезькому суспільстві, так як вони визначають майбутнє кожної людини окремо і планети в цілому.

Сучасні умови життя пред'являють нові вимоги до університету. Традиційних функцій, властивих університету, - навчання і дослідження - вже недостатньо, для того, щоб залишатися одним з головних соціальних інститутів сучасного суспільства. Сучасність, що характеризується з одного боку раціональністю і прагматизмом, з іншого боку глобалізацією, інформатизацією,

культурною багатозначністю, варіативністю способів соціальної ідентифікації - вимагає перегляду *місії університету*, ролі і функцій в сучасних умовах. Концепція «соціальної місії», або як її прийнято називати «третьої місії», спричиняє за собою зміни в розумінні суті діяльності університетів, зміни підходів до визначення набору функцій. М. Мархл і А. Паусист приводять, на наш погляд, якнайповніше визначення концепції «третьої місії», яка розуміється як «сукупність специфічних послуг, які ґрунтуються на діях і можливостях, що служать для блага суспільства» [64] .

Осмилення місії університету - тема, популярна у західній соціально-гуманітарній науці вже більше ста років. Розгляду місії університету в історичній перспективі присвячені роботи J. Dunne, W. Adrian, A. MacIntyre, G. Newman, J. Scott.

Європейськими експертами була розроблена система розпізнавання елементів (PRIME OUE Project), що дозволяє виявляти приналежність до "третьої місії". Так, згідно з цією системою, існує вісім критеріїв: людські ресурси, інтелектуальна власність, комерціалізація результатів індивідуальних і групових наукових досліджень, контракти з виробництвом, контракти з державними установами, участь у процесі ухвалення рішень, залученість в соціально-культурне життя, результати трансферу знань в суспільство. Була запропонована система параметрів, які відбивають специфіку "третьої місії" і співвідносяться з окремими видами діяльності, а саме : "безперервна освіта", "трансфер технологій і інновацій", "соціальна залученість". Перший параметр - "безперервна освіта" - включає усі програми здобуття вищої освіти і підвищення кваліфікації. Другий параметр - "трансфер технологій та інновацій" - припускає діяльність по обміну знаннями, включаючи наукові дослідження. Третій параметр - "соціальна залученість" - припускає взаємовигідну некомерційну співпрацю між університетами і суспільством на усіх рівнях. І якщо "дослідницька діяльність стає рушійною силою пошуку нових, ефективніших економічних рішень для суспільства, а також засобом залучення додаткового фінансування, а продовжена освіта дозволяє освоювати нову роль "довічного" партнера, то соціальна

залученість створює "гуманітарне середовище" для усіх видів діяльності у рамках "третьої місії".

Практика засвідчує, що чітке та узгоджене визначення організаційної місії університету сприяє: його цілісності; ідентифікації цілей, завдань і результатів діяльності; розробленню критеріїв для моніторингу та оцінки успішності діяльності; формуванню корпоративного духу; розумінню сенсу, змісту діяльності та ролі кожного працівника організації [38, с.41].

Ідея служіння суспільству та розвитку «третьої місії» знаходить широку підтримку серед провідних університетів Норвегії, зокрема:

- Університет Осло (University of Oslo). Заснований в 1811 році, випустив п'ять лауреатів Нобелівської премії. Заслужено вважається одним з кращих університетів Європи. Річний бюджет становить 700 мільйонів євро.

- Норвезький університет природних наук (Norwegian University of Life Sciences) - науково-дослідні програми NMBU дозволяють людям в усьому світі вирішувати великі глобальні проблеми, пов'язані з навколишнім середовищем, стійким розвитком, поліпшенням здоров'я людей і тварин, відновлюваними джерелами енергії, виробництвом продовольства і управління земельними ресурсами.

- Бергенський університет (University of Bergen) - один з найбільших в Європі. Надає навчання з гуманітарного, юридичного, медичного і математичного напрямків.

- Університет Тромсе і коледж Фінмарка були об'єднані в Арктичний університет Норвегії (The Arctic University of Norway). Його закінчив автор «Хронік Нарнії» Джеймс Льюїс. Тут сильна дослідна база в галузі космосу і медицини.

- Норвезький університет науки і технологій (Norwegian University of Science and Technology). Медицина, архітектура, археологія і морська техніка - ось кілька напрямків даної установи.

- Свальбардський університет (University Centre in Svalbard) - найпівнічніший ЗВО світу. Спеціалізація: арктична біологія і геологія, геофізика і технології.

- Норвезька школа економіки і ділового менеджменту в Бергені (Norges Handelshoyskole). Найстаріша економічна школа, заснована в 1936 році. Спеціалізація - економіка і бізнес-адміністрування. Програми співробітництва підписані з 130 закордонними інститутами в 30 країнах.

У міжнародному рейтингу QS Rankings державні університети Норвегії займають престижні позиції. Наприклад, Норвезький університет природничих і технічних наук займає 251 позицію, Університет Бергена на 151 місці, а на 65 позиції знаходиться Університет Осло (Норвегія). Університети мають хорошу дослідну базу, сучасне лабораторне обладнання та комп'ютерні кабінети.

Типовий профіль ЗВО включає базові організаційні параметри університету такі, як *місія, візія, цінності та ключові компетенції* (якості) інституції. Візія ЗВО відображає бажаний стан закладу в процесі реалізації організаційної місії. Іншими словами, візія - це портрет організації через певний період часу (в умовах сучасної «суспільної турбулентності» оптимальним для планування є трирічний період). В основі формулювання «майбутнього портрету організації» лежить візуалізація її конкретних бажаних параметрів [38, с.42].

Отже, особлива *місія* Норвезького університету науки і технологій (Norwegian University of Science and Technology, NTNU) полягає, як зазначено на сайті <https://www.ntnu.edu/kult>:

- *Ми* сприяємо розвитку Норвегії. Ми створюємо цінність - економічну, культурну та соціальну і маємо національну роль у розвитку технологічної основи для майбутнього суспільства.

- Завдяки нашій компетентності в галузі науки і техніки та міждисциплінарних сил, створенню єдиного інформаційного освітнього простору ми допомагаємо вирішувати складні проблеми.

- Ми - порядок денний для процесів змін і сталого розвитку, і ми робимо свій внесок у конкурентоспроможний бізнес і промисловість, а також здатний державний сектор шляхом співпраці в нових практиках, процесах і продуктах.

- Художні дисципліни відіграють ключову роль в ідентифікації NTNU. У нас є провідний університетський музей з унікальними науковими колекціями та публічними виставками. NTNU є важливим партнером для розвитку в містах і регіонах, де ми знаходимось.

- Суспільство очікує від NTNU бути партнером у розробці рішень майбутнього. Основні технологічні зміни становлять виклики, але також пропонують нові можливості та посилені конкурентні переваги. Командна робота та інновації - це культурні риси, які повинні відігравати ще більшу роль у всіх наших академічних середовищах.

Візія: знання для кращого світу (NTNU Vision: Knowledge for a better world). Знання дають людям можливості і вплив, а також основу для прийняття мудрих рішень. Знання надихають і кидають виклик. Знання змінюють ставлення, умонастрої і те, як ми сприймаємо навколишній світ. Діяльність НТНУ повинна приносити користь суспільству в цілому, і суспільство може бути упевнене, що наші висновки відповідають кращій науковій практиці. Розвиток знань і технологій створює можливості для збільшення сталого створення вартості і пошуку відповідей на основні виклики. Через організацію Об'єднаних Націй світ погодив 17 Цілей в галузі сталого розвитку. НТНУ активно сприятиме досягненню цілей сталого розвитку (17 Sustainable Development Goals) [<https://www.ntnu.edu/strategy>].

Норвезький університет природних наук (Norwegian University of Life Sciences, NMBU). Візія: знання для життя (Knowledge for life) - це яскравий приклад того, що університет готує фахівців для виконання гуманітарної місії в світі. NMBU сприятиме збереженню основи для життя в майбутньому через видатні дослідження, освіту, поширення знань та інновацій. Місія NMBU полягає в тому, щоб внести свій внесок у благополуччя планети. Наші міждисциплінарні науково-дослідні програми генерують інновації в області продовольства, охорони

здоров'я, охорони навколишнього середовища, клімату та сталого використання природних ресурсів [<https://www.nmbu.no/strategy>].

Уже більше 10-ти років незмінним партнером проекту “Україна-Норвегія” є Університет Нурланда, викладачі якого сприяють академічному зростанню учасників проекту. Університет був створений в 2011 році на базі Vodo University College. Університет складається з 4-х факультетів: суспільних наук, професійної освіти, рибництва і риборозведення, вищої школи бізнесу. Тут навчаються більше 5000 студентів. Вищу школу бізнесу міста Будо було створено у 1985 році. Її випускниками стали більше 1000 студентів. Тут працює близько 120 співробітників, функціонує 6 бакалаврських та 3 магістерські програми. Найкращими помічниками студента Fronter та StudWeb. Фронтер - це платформа комунікації між усіма учасниками навчального процесу. Професори надсилають свої лекції в електронному вигляді, з ними можна ознайомитися заздалегідь. Студенти можуть вести тут діалоги між собою, задавати питання викладачам, пропонувати цікаві теми для обговорення на наступних заняттях. Саме на Фронтер студенти надсилають свої реферати, презентації, річні звіти. А викладачі надсилають лекції, витяги з підручників та рекомендовані статті до кожної теми. СтудВеб - кожен студент вносить особисті дані на сайт, обирає предмети для вивчення; тут він знаходить інформацію про іспити, а також про результати екзаменів, формує інвойси для оплати навчання, вписує домашню адресу, на яку університет повинен надіслати його бали.

Організаційні цінності. Важливо підкреслити фактичність, а не формальність організаційних цінностей як основи для вибору альтернатив руху та «фільтру» поведінки як організації в цілому, так і її окремих представників. Організаційні цінності працюють тільки тоді, коли вони щиро поділяються усіма членами університетської спільноти (shared values), які мають усвідомлювати доленосне значення цінностей закладу та спрямовувати свої зусилля на їх реалізацію: «Потрібно не тільки декларувати етичні цінності університету, але й розробляти механізм їх захисту» [96, с.132]. Цінності складають фундамент морального кодексу університету («На рівні рефлексії моральний кодекс ідеї

університету включає в себе ідею свободи, істини як вищого блага і відданого служіння науці та людині як вищим цінностям, а також суспільству, його гуманізації» [96, с.46]) і роль їх у формуванні суспільної культури складно переоцінити: «Присутності моралі, як засобу запобігання соціальним та культурно-духовним патологіям, вимагає сучасна організація системи освіти та управління нею» [96, с.96]. Цінності нерозривно пов'язані з довірою, яка, у свою чергу, є передумовою розбудови ефективної університетської автономії: «Під правом університетської автономії розуміють право будувати академічну спільноту на фундаменті взаємної довіри» [3, с.13].

Ключові компетенції ЗВО - якості / характеристики, які роблять інституцію унікальною та конкурентоспроможною на ринку освітніх послуг. Відповідно до концепції ключових компетенцій кожна організація володіє своєю унікальністю, яка і є основою для розвитку організації. Систему ключових компетенцій організації формують якості, що забезпечують їй доступ до ринку, довіру клієнтів і успішну функціональність. У сучасних джерелах, присвячених розвитку ЗВО, синонімом поняття «ключові компетенції» (key competencies) є словосполучення «інституційні переваги» (institutional strengths). J. Trout у цьому ж значенні використовує термін «точка різниці» (point of difference).

Сучасні реформи Норвегії в першу чергу торкнулись змісту освіти, оскільки від складу його компонентів та механізмів впровадження залежить процес передачі та формування знань, вмінь та навичок, набуття цінностей суспільства, оволодіння необхідними життєвими компетентностями. «Три місії сучасного університету - викладання, дослідження і надання послуг - існують у постійній напрузі одна з одною на різних рівнях» [151]; - «Численні й різноманітні обов'язки вищої освіти є ключем до добробуту сучасного суспільства, але ця розширена роль додає значної складності та багато нових викликів» [151]; «роль університетів полягає у тому, щоб служити суспільству в цілому, його культурному, соціальному та економічному майбутньому ...» [260]. У зв'язку зі зміною змістових компонентів освіти відбуваються зміни технологій впровадження та реалізації змісту освіти в світі. Сьогодні, впроваджуючи нові

знання, педагоги потребують забезпечення новими технологіями, де поряд з традиційними домінують інформаційні та комунікаційні технології. А отже і система знань сучасної освіти спрямована на впровадження таких технологій та реформ, що забезпечать суспільство швидким оновленням знань, здобуттям інформації, дозволяє спілкуватись та взаємодіяти без перешкод на локальному та глобальному рівнях. Комп'ютеризація та інформатизація освіти - ознака прогресу не тільки галузі, а й суспільних процесів взагалі.

На особливості концепції «гуманітарної місії» норвезьких університетів впливають рівень розвитку і потреби норвезького суспільства, сформульовані державою соціальна мета і принципи освіти; це роль, яку соціальний інститут виконує стосовно потреб суспільства або його частини. Розвиток демократії і повага прав людини відносяться до основних цілей зовнішньої політики Норвегії, яка активно бореться за посилення ролі ООН в цій галузі. Особливу увагу Норвегія приділяє захисту цивільного населення під час військових конфліктів, захист прав жінок і дітей, захисту борців за права людини і прав корінних народів. Феномен людини розкривається в першу чергу у вимірах гуманістичної особи, гуманістичної ідеології і гуманістичного суспільства. Однією з основних функцій сучасної системи норвезької університетської освіти є функція професійної соціалізації, тобто підготовка кваліфікованих кадрів для всіх сфер суспільного життя. Нині роль цієї функції знову зростає, але в гуманітарному аспекті і в глобальному масштабі. Ця функція вищої освіти в Норвегії реалізується через взаємодію всіх структур університету в виконанні гуманітарної місії - "Сімнадцять Цілей сталого розвитку".

«Декларація тисячоліття» ООН, прийнята у 2000 році 189-ма країнами на Саміті тисячоліття ООН, визначила Цілі Розвитку тисячоліття (ЦРт), тобто всеосяжні рамки цінностей, принципів і ключових чинників розвитку до 2015 року. 25 вересня 2015 року 193 держави-члени Організації Об'єднаних Націй на Саміті зі сталого розвитку в Нью-Йорку одностайно прийняли нову глобальну програму сталого розвитку, що містить 17 цілей сталого розвитку, яких світ має досягти до 2030 року. «Справжнім тестом відданості Порядку денному-2030 стане

його виконання. Нам потрібні дії з боку всіх та всюди. Наш орієнтир - сімнадцять Цілей сталого розвитку. Вони є переліком обов'язкових справ для людей та планети, планом досягнення успіху», - підкреслював Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун під час виступу на саміті. 1 січня 2016 року розпочався відлік часу - світ має 15 років, аби досягти 17 амбітних цілей сталого розвитку. Цілі сталого розвитку (ЦСР), які ще називають "Глобальними цілями" - це загальний заклик до дій, спрямованих на те, щоб покінчити з бідністю, захистити планету і забезпечити мир і процвітання для всіх людей у світі. Сімнадцять Цілей сталого розвитку і 169 завдань, демонструють масштабність і амбітність цього нового всезагального Порядку денного. Вони спрямовані на реалізацію прав людини для всіх, досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей всіх жінок і дівчат. Вони мають комплексний та неподільний характер і забезпечують зрівноваження трьох вимірів сталого розвитку: економічного, соціального та екологічного.

З моменту заснування ООН кілька представників Норвегії займали в ній важливі посади. Серед них перший Генеральний Секретар Трюгве Лі, колишній прем'єр-міністр Норвегії Гру Харлем Брундтланн, яка була Генеральним директором Всесвітньої організації охорони здоров'я, колишній прем'єр-міністр Торвалд Столтенберг, який був Верховним комісаром у справах біженців, Ян Егеланн є заступником Генерального секретаря Координатора ООН з гуманітарних питань (ОСНА), а також очолює роботу ООН з надання допомоги в надзвичайних ситуаціях. Колишній прем'єр-міністр Хьелл Магне Бунневік є Спеціальним послом Генерального Секретаря з гуманітарних питань в Африці. Тер'є Рьод-Ларсен був спеціальним послом Генерального Секретаря по процесу мирного врегулювання на Близькому Сході, а зараз є Спеціальним послом з проблем суверенітету Лівану. Гейр О. Педерсен - особистий представник Генерального Секретаря в Лівані.

ООН завжди була основною формою участі Норвегії в житті світової спільноти. Норвегія віддає перевагу зусиллям, спрямованим на зміцнення ООН,

на посилення її ролі як гаранта міжнародного правопорядку і системи міжнародної безпеки. У останні 15 років ці зусилля стали особливо важливими.

Цілі сталого розвитку (ЦСР), яких на сьогодні дотримуються всі країни світу:

1. Подолання бідності у всіх її формах та усюди.
2. Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства.
3. Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх в будь-якому віці.
4. Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх.
5. Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчаток.
6. Забезпечення наявності та раціонального використання водних ресурсів і санітарії для всіх.
7. Забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх.
8. Сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх.
9. Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям.
10. Скорочення нерівності всередині країн і між ними.
11. Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів.
12. Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва.
13. Вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та його наслідками.
14. Збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку.

15. Захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття.

16. Сприяння побудові миролюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях.

17. Зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках Глобального партнерства в інтересах сталого розвитку.

Норвегія розглядає Порядок денний до 2030 року з 17 цілями сталого розвитку (ЦСР) як трансформаційну глобальну дорожню карту для своїх національних та міжнародних зусиль, спрямованих на викорінення крайньої бідності, захищаючи межі планет і сприяючи процвітанню, миру та справедливості. Це універсальний порядок денний, якому можуть і повинні сприяти всі країни і всі відповідні зацікавлені сторони. Норвегія буде дотримуватись порядку денного до 2030 року на національному та міжнародному рівнях, а також у співпраці з іншими державами-членами. Процес підготовки початкового національного огляду Норвегії (VNR) до Політичного форуму високого рівня (HLPF) сам по собі сприяв підвищенню політичної та громадської обізнаності щодо ЦСР у Норвегії. Уряд вже зробив важливі кроки для виявлення викликів та інтеграції звітів щодо ЦСР у щорічні документи бюджету. Прем'єр-міністр також залучається на міжнародному рівні, як співголова з президентом Гани, Групою адвокатури Генерального секретаря ООН. Звіти ООН і різні міжнародні індекси показують, що Норвегія займає високе місце з точки зору глобального здійснення ЦСР. Уряд визначив низку пріоритетних цілей для Норвегії.

Уряд Норвегії приділяє першочергову увагу забезпеченню якісної освіти і зайнятості, особливо для молоді та осіб, що піддаються ризику маргіналізації. Це важливий внесок в реалізацію концепції Порядку денного на період до 2030 року,

яка нікого не залишить позаду. Проблеми, які були визначені на національному рівні, включають:

- скорочення неінфекційних захворювань і зміцнення психічного здоров'я;
- збільшення показників завершення середньої школи;
- викорінення усіх форм насильства по відношенню до жінок і дівчат;
- зменшення частки молодих людей, які не працюють у сфері зайнятості, освіти або навчання;
- забезпечення стійкої інфраструктури;
- забезпечення сталого зростання доходів 40% населення за ставками вище, ніж в середньому по країні;
- покращення якості повітря в містах;
- зменшення впливу інвазивних чужорідних видів;
- зменшення усіх форм насильства та пов'язаних з ними смертностей та боротьба з організованою злочинністю.

Що стосується найважливішої сфери зміни клімату, національні наступні дії Паризької угоди становитимуть основу для реалізації ЦСР 13 (SDG 13). Норвегія прагне скоротити викиди принаймні на 40% до 2030 року порівняно з рівнем 1990 року. Норвегія веде діалог про спільне виконання зобов'язань до 2030 року разом з ЄС.

В даний час Стортинг (норвезький парламент) покладає відповідальність за виконання 17 ЦСР на координуючі міністерства. Збори корінних народів, (Sámediggi) самедіггі (The Sámi Parliaments - парламент саамі), бере участь в діалозі з галузевими міністерствами і офіційними консультаційними механізмами. Діалог і партнерські відносини із зацікавленими сторонами, включаючи громадянське суспільство, бізнес-сектор і наукові кола, є невід'ємною рисою норвезької політичної і демократичної системи в усіх відповідних областях політики. Важливе значення має взаємодія уряду з університетами, в плані поширення знань про *ціль сталого розвитку* (ЦСР). Цінним є рекомендація Міністерства освіти і науки Норвегії включити ЦСР в освітні програми.

Стале управління природними ресурсами і пом'якшення наслідків зміни клімату є пріоритетними областями для Норвегії. Особливо актуальними є питання відповідального використання і захисту океанів і морського середовища. Це важливо для Норвегії та інших прибережних держав, чий добробут залежить від моря. Чисті океани і моря є глобальним загальним благом, і вони вирішальним чином пов'язані з зусиллями щодо вирішення проблеми зміни клімату та скорочення викидів CO₂ в рамках ООН та Паризької угоди (the UNFCCC and the Paris Agreement). Здорові океани є ключем до «блакитної економіки» (blue economy). Рибальство є зростаючим джерелом глобального харчування і продовольчої безпеки, в той час як морські торгові шляхи життєво важливі для світової торгівлі і, отже, для економічного зростання. Норвегія розробила комплексні плани управління екосистемами своїх морських районів. Основне завдання освіти в інтересах сталого розвитку полягає в поліпшенні якості життя людей без шкоди для навколишнього середовища.

У травні 2016 року був прийнятий Норвезький план дій по збереженню біорізноманіття (Norwegian Action Plan for Biodiversity), спрямований на досягнення цілей, прийнятих в Аїті (Aichi), і обговорена нова біла книга (white paper) щодо забезпечення ефективного та екологічно безпечного енергопостачання. Норвегія буде і надалі ділитися своїм досвідом і допомагати країнам, що розвиваються в зусиллях по управлінню і захисту морських та інших природних ресурсів, включаючи рибальство, ліси і енергію. Приклади норвезьких пріоритетів і партнерства в цих областях включають в себе:

- Співпрацю з партнерами з Латинської Америки, Африки та Азії в зусиллях зі скорочення викидів парникових газів в результаті збезлісення і деградації лісів в країнах, що розвиваються (REDD+).
- Підтримку фінансування клімату для країн, що розвиваються, через багатосторонні механізми, такі як Зелений кліматичний фонд (the Green Climate Fund), де Норвегія є основним донором.

- Підтримку та обмін досвідом в африканських і азійських країнах, в управлінні нафтовими ресурсами, сектор, в якому Норвегія є основним експортером.

- Зменшення незаконного, незареєстрованого та нерегульованого промислу як частини сталого управління рибними запасами в Баренцовому морі.

- Посилення зусиль щодо скорочення морського сміття і мікропластики.

Цілі врядування, вбудовані в ЦСР 16 щодо миру та справедливості є важливим нововведенням та опорою для Порядку денного до 2030 року, і вони були ключовою темою в дебатах щодо ЦСР у Стортингу у листопаді 2015 року. Норвегія продовжуватиме підтримувати зусилля у сфері миру, запобігання конфліктам та примирення - що є важливим доповненням гуманітарної політики Норвегії і гуманітарної допомоги країнам, які потребують підтримки [211].

Міністр науки і вищої освіти Норвегії Іселін Нібьо (Iselin Nybø) виступила з доповіддю «Про внесок Норвегії в досягнення ЦСР через освіту, дослідження та інновації під час Дня Норвегії 12 червня 2018 року в Брюсселі (NorCore). Було відзначено, що Норвезький уряд взяв на себе відповідальність і створив національні рамки для досягнення 17 цілей сталого розвитку (ЦСР). Норвегія приділятиме пріоритетну увагу науковим дослідженням і освіті і сприятиме інноваціям, які допоможуть досягти цілей сталого розвитку. Освіта і дослідження дуже важливі для виконання усіх 17 цілей сталого розвитку, і вищі навчальні заклади відіграють важливу роль. Норвегія хотіла б, щоб ця роль ще більше посилилася у міру реалізації нових програм ЄС в галузі освіти, досліджень та інновацій (Erasmus + і Horizon Europe). «З появою нових пропозицій для програм ЄС в галузі освіти, досліджень та інновацій ми бачимо, що і майбутні європейські програми матимуть важливе значення для Європи, щоб зосередитися і досягти нашої частини ЦСР», - сказала міністр досліджень і вищої освіти Норвегії Іселін Нібьо [221].

«Світовий океан є одним із стратегічних пріоритетів у довгостроковому плані досліджень і вищої освіти. Тому ми рішуче вітаємо посилення уваги до

океанів в нових рамкових програмах», - сказала Нібьо. Оскільки зростаюче населення планети потребуватиме більшої кількості продуктів харчування, ліків і енергії, океани є ключем до задоволення цих потреб.

Конкретним прикладом норвезької ініціативи, що сприяє досягненню ЦУР, є «The Blueye Pioneer», підводний безпілотник, який був створений в Норвезькому науково-технічному університеті (NTNU) в Тронхеймі.

«Освіта є життєво важливою частиною відповіді на питання підвищення інформованості, натхнення новаторів і збору інформації і знань, які необхідні нам для прийняття більш стійких рішень. Доступ до компетентності та ресурсів університету має життєво важливе значення для розвитку технологій.», - заявила Христина Спітен (Christine Spiten), співзасновник і головний стратегічний директор Blueye Robotics. Міністр науки і вищої освіти також підкреслила роль університетів: "Відрадно бачити, що університети Норвегії, такі як NTNU в Тронхеймі, Бергенський університет і Університет Осло, конкурують і співпрацюють один з одним у сприянні досягненню ЦСР", - підкреслила Нюбе.

8-9 лютого 2018 р. Бергенський університет (the University of Bergen) організував конференцію «Знання для нашого спільного майбутнього» (Knowledge for our Common Future) щодо ролі університетів Норвегії стосовно цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй (ЦСР). «SDG Bergen» (ЦСР Берген) - це стратегічна ініціатива в Бергенському університеті (University of Bergen, UiB). З ініціативи ректора Дага Руне Ульсена (Dag Rune Olsen) і ректорату UiB, «SDG Bergen» позиціонує Бергенський університет (UiB) як головний університет в Норвегії, орієнтований на підготовку фахівців, розробку проектів і проведення досліджень з метою імплементації ЦУР. Проректор UiB Аннелин Еріксен (Annelin Eriksen) є лідером SDG Bergen. UiB взяв на себе національне лідерство по ЦСР завдяки своєму керівництву в Національному комітеті по Порядку денному на період до 2030 року в університетському секторі Норвегії (National Committee for the 2030 Agenda in Norway's university sector) і в якості організатора щорічної Національної конференції з ЦСР в Бергені, яка вперше відбулася в лютому 2018 року. На міжнародному рівні UiB продемонстрував свій

вплив на Ціль 17 ЦСР та Ціль 14 «Життя під водою» («Life below water»). У жовтні 2018 року UiB було оголошено офіційним центром SDG 14 для академічного впливу ООН. У листопаді 2018 року UiB став лідером кластера SDG 14 для Міжнародної асоціації університетів. Дослідницький центр «Ocean Sustainability Bergen» (OSB) займається практичними питаннями, пов'язаними з 14 завданнями UiB. Залучаючись до наукової дипломатії, як вважає старший радник «SDG Bergen» Сверрі Оле Дрен (Sverre Ole Drønen), академічні кола можуть сприяти прийняттю більш обґрунтованих рішень [253].

Ряд заходів щодо досягнення цілей сталого розвитку освіти і взаємодії науки та гуманітарної політики Норвегії були проведені в рамках ініціативи ЦСР в Бергені. Чотири основних напрямки діяльності «SDG Bergen»:

- SDG Bergen Science Advice (SDG BSA) була створена для розгляду і розвитку науково-політичної взаємодії. Академічний директор SDG BSA - професор Едвард Хвидинг (Edvard Hviding).

- Ocean Sustainability Bergen (OSB) - це віртуальний центр, що займається наукою і освітою в області океану. Академічний директор OSB - професор Ліз Эвреос (Lise Øvreås).

- Конференція «SDG Bergen» (з ЦСР Берген) - це щорічна національна конференція для університетського сектору, на якій обговорюється методологія імплементації ЦСР. Академічний директор конференції 2020 року - проректор Аннелин Еріксен (Annelin Eriksen).

- Utdanning 2030 (Освіта 2030) - це робоча група, яка прагне інтегрувати орієнтовані на ЦСР заходи в норвезьку університетську освіту. Групу очолює проректор Аннелин Еріксен (Annelin Eriksen).

Бергенський університет здійснює керівництво в рамках національного комітету по порядку денному до 2030 року, що складається з керівників головних дослідницьких університетів і консультантів норвезького Міністерства закордонних справ і Міністерства освіти і науки.

На думку Елейн Невін (Elaine Nevin), яка розглядає роль освіти в досягненні сталого розвитку і досліджує взаємозв'язок між освітою в області розвитку,

освітою в інтересах сталого розвитку та екологічною освітою, якісна освіта є важливим інструментом для досягнення більш стійкого світу. Це підкреслювалося на Всесвітньому саміті ООН в Йоганнесбурзі в 2002 році, де переорієнтація існуючих систем освіти була визначена як ключ до сталого розвитку.

Освіта в інтересах сталого розвитку (ОСР) сприяє розвитку знань, навичок, розуміння, цінностей і дій, необхідних для створення стійкого миру, який забезпечує захист і збереження навколишнього середовища, сприяє соціальній справедливості і економічній стабільності. Концепція ОСР була розроблена в основному на основі екологічної освіти, яка спрямована на розвиток у людей знань, навичок, цінностей, відносин і поведінки для турботи про навколишнє середовище, гуманітарної культури і духовності. Мета ОСР - дати людям можливість приймати рішення і робити дії для поліпшення якості життя, не ставлячи під загрозу планету. Освіта в інтересах сталого розвитку також направлена на інтеграцію цінностей, властивих сталому розвитку, в усі аспекти і рівні навчання. Основоположні принципи ОСР, викладені ЮНЕСКО, підкреслюють важливість поваги і турботи про життя у всіх її різноманітних формах: це включає захист і відновлення земних екосистем, повагу до гідності та прав людини, повагу до культурного розмаїття.

Існує ряд ключових тем в ОСР (*Освіта в інтересах сталого розвитку*), і хоча домінуючий акцент робиться на екологічних проблемах, він також вирішує такі теми, як боротьба з бідністю, громадянство, мир, етика, відповідальність у місцевому та глобальному контексті, демократія та управління, справедливість, права людини, гендерна рівність, корпоративна відповідальність, управління природними ресурсами та біологічне різноманіття. Загально визнано, що певні характеристики є важливими для успішної реалізації ОСР, що відображає рівну важливість як процесу навчання, так і результатів освітнього процесу (адаптовано з «UN Decade of Sustainable Development' UNESCO Nairobi Cluster, 2006). ОСР має:

- бути включеним в навчальний план на міждисциплінарній та цілісній основі, що дозволяє застосовувати інституційний підхід до розробки політики;

- розділяти цінності і принципи, які лежать в основі сталого розвитку;
- сприяти критичному мисленню, вирішенню проблем і діям, які сприяють зміцненню впевненості у вирішенні проблем сталого розвитку;
- використовувати різні освітні методи, такі як література, мистецтво, драма і дебати, щоб проілюструвати процеси;
- дозволяти учням брати участь у прийнятті рішень щодо розробки та змісту освітніх програм;
- дивитись на майбутнє, гарантуючи, що зміст має довгострокову перспективу і використовує середньо та довгострокове планування.

Ряд академічних тем відіграють значну роль у формуванні гуманітарної культури студентів займають центральне місце в освіті для сталого розвитку. Пріоритети можуть змінюватись з року в рік, але клімат, екологічні токсини, біологічне різноманіття і норвезькі моделі споживання є ключовими питаннями. Наступний список надає теми, які навчальні заклади можуть використовувати як відправну точку в освіті для сталого розвитку. Зміст кожної теми та конкретні питання або рішення, пов'язані з даною темою, слід розглядати з соціальної, економічної та екологічної точки зору (Таблиця 2.3.1):

Переробка та утилізація відходів	Refuse and recycling
Біологічне різноманіття	Biological diversity
Участь і демократія	Participation and democracy
Енергія	Energy
Споживання, ресурси і глобальний розподіл	Consumption, resources and global distribution
Здоров'я	Health
Конфлікт інтересів	Conflicts of interest
Клімат і якість повітря	Climate and air quality
Об'єкти культурної спадщини	Cultural heritage sites
Гідроресурси	Water resources

Система вищої освіти Норвегії, як і все норвезьке суспільство, в 21 столітті ідентифікується як виконавець великої гуманітарної місії. Норвезькі студенти знають, що Норвегія відіграє провідну роль у глобальних гуманітарних зусиллях і як країна-донор, так і як гуманітарний актор.

С. Овчаренко констатує:

1. Поняття «гуманітарна політика» та «культурна політика» не є тотожними за змістом, що потрібно враховувати при формуванні державних стратегій гуманітарного та культурного розвитку.

2. Гуманітарна політика має бути спрямована на забезпечення всієї сукупності прав і свобод людини і громадянина.

3. Культурна політика має бути спрямована на формування умов для розвитку особи з урахуванням глобальних процесів трансформації смислів і цінностей світової культури [76].

Норвезька загальна мета полягає в тому, щоб врятувати життя, полегшити страждання та захистити людську гідність у гуманітарних кризах, відповідно до гуманітарного імперативу. У межах гуманістичної стратегії освітні цілі формулюються «від людини», яка розглядається не як засіб, а як головна мета освіти. Основним завданням у такому випадку є не переформатування того, що дане людині від природи, а виявлення її здібностей і задатків, креативного потенціалу, а також створення максимально сприятливих умов для його актуалізації. Гуманістичний розвиток освіти передбачає підсилення закладених у ній гуманістичних традицій та ідеалів. У вищій школі одним з найвагоміших принципів виховання являється принцип опори на позитивне в людині та її вчинках. Він базується на вірі у правильне, добре в характері і діях особистості вихованця. Принцип опори на позитивне в людині орієнтує на повагу до неї, уважне ставлення до всіх її життєвих проявів, необхідну підтримку. Дотримання принципу сприяє розвитку взаємодовіри, взаємодії, взаємовпливу. Принцип поваги до особистості вихованця. У ньому закладено ідею позитивного впливу на людину через повагу до неї, "почуття шани, прихильне ставлення" та одночасне підвищення вимог з боку педагога, що стимулює цілеспрямований розвиток і

дієвість вихованця, викликає його бажання жити в творчості і здійснювати підтримку іншим [76].

Серед чинників, що характеризують гуманітарну культуру країни, є такі, котрі не можна виразити у цифрах чи формулах, проте їх врахування має важливе значення. Це - культурні й етнопсихічні особливості кожного народу. Відомо, що всі народи світу рівні за своїми потенційними розумовими здібностями. Але природно-географічні й історичні обставини поклали свій вплив на формування специфічної, притаманної даному етносу поведінки, ментальності, реагування на ті чи інші обставини. Ця специфіка відбивається і на економічних відносинах як у середині країни, так і в її зовнішньоекономічних стосунках.

До основних проблем формування гуманітарної культури належить питання щодо фундаменту, на якому стає можливою побудова гармонійно розвиненої особистості. Його, на нашу думку, має складати комплекс загальнолюдських і національних духовних цінностей. Особливого значення серед них набувають знання історії, мови, літератури й інших складників духовної культури. Значну роль у формуванні гуманітарної культури студентів відіграє також дотримання принципів *етнізації* виховання, *народності*, *природовідповідності* та *культуровідповідності* виховання, особливо в умовах глобалізації, інтернаціоналізації та інформатизації освіти в третьому тисячолітті.

Принцип *етнізації* виховання покликаний орієнтувати на врахування у виховному процесі ідей формування особистості, напрацьованих у межах кожного етносу для збереження його своєрідності, специфічності і підтримки кращих надбань прадідів та їх актуалізації, донесення нащадкам. Він застосовується з метою кращого розуміння життєвих позицій студентів, їх релігійних переконань, політичної орієнтації, потреб і запитів. Головні етноси країни: норвежці - 94,4 %, інші європейці - 3,6 %, інші - 2 %, саамі - 60 тис. Іншими національними меншостями виступають квени (норвезькі фіни), шведи, данці, німці.

Принцип *народності* полягає у використанні з виховною метою ідей єдності загальнолюдського і національного, що сприяє формуванню національної спрямованості виховання, любові до першобатьківщини і її народу, шанобливого

ставлення до його культурної спадщини, народних традицій і звичаїв, національно-етнічної обрядовості людей, що населяють Норвегію. В Норвегії діє Норвезька академія наук і літератури (засн. 1857). Найбільші бібліотеки - при унтах, міська б-ка в Осло. Музеї: Норвезький народний (засн. 1894), Університетський нац. старожитностей (засн. 1828), Нац. галерея (засн. 1837), Музей прикладного мистецтва (засн. 1876), Музей Мунка (засн. 1963), Музей Вігеланна (засн. 1947), Зоологічний (засн. 1820), музеї, в яких зберігаються судна норв. вікінгів, корабель Р. Амундсена й Ф. Нансена "Фрам", пліт Т. Хейердала "Кон-Тікі", усі - в Осло.

Принцип *природовідповідності* виховання вимагає врахування багатосторонньої і цілісної природи особистості та рідного їй краю. Він базується не тільки на її фізичних, психічних, психологічних, анатомічних, вікових особливостях, а й на етнічних, регіональних, статевих, оскільки нехтування їх значенням у процесі виховного впливу призводить до різнорідних наслідків для цілісного розвитку.

Принцип *культуровідповідності* виховання означає здійснення виховного процесу на народознавчій основі з врахуванням мови народу, його мистецтва. Класична літературна норвезька мова - бук мол (норв. Bokmål - «книжна мова»), або рік смол (норв. Riksmål). Офіційна мова: норвезька (букмол і нюношк - Nynorsk - «новонорвезька»). У першій половині ХХ століття офіційно проводилася «політика зближення» (норв. Tilnæringspolitikken) нюношк і букмол з метою створення в перспективі «загальнонорвезької норми» («самношк», nororsk), проте в 1966 році від цієї політики відмовилися. Саамська і фінська мови виступають як офіційні мови відповідних етнічних меншин. Норвегія, як член Ради Європи, 5 листопада 1992 року підписала і ратифікувала 10 листопада 1993 року Європейську хартію регіональних мов (вступила в дію 1 березня 1998 року). Регіональними мовами визнані: саамська, скандоциганська, квенська, циганська.

Великий вплив на формування гуманітарної культури студентів надає національна література, образотворче мистецтво, музика. Пам'яток стародавньої

норвезької літератури майже не залишилось. Про неї судять в основному з пам'яток ісландської літератури, що своїм корінням сягають в усну народну традицію: це міфологічна й героїчна еддична поезія та частина прозових саг. Норвежцями були найдавніші творці скальдської поезії (див. Скальди) Брагі Боддасон, Тедольв із Гвіна, Торб'єрн Горнклові (9 ст.).

Найвизначніші пам'ятки 13 ст.- поема "Сонне видиво" та дидактичний діалог "Королівське дзеркало", пов'язані з розвитком феодалізму і з християнством. За часів Відродження й Реформації найзначнішими були історикогеографічна робота "Про норвезьку державу" (1567) А. Педерсена Беєра та поетичний опис норв. Півночі "Нурланнська сурма" П. Дасса. В 1772 в Копенгагені утворилося "Норвезьке товариство", що ставило за мету відродження норв. л-ри. Того ж року Ю. Брун створив першу нац. драму "Ейнер Тамбешельвер" і перший нац. гімн Н.З нац.-патріотичними ліричними віршами виступали К. Фастінг, К. Фріман. 1-а пол. 19 ст. знаменна зростанням зацікавлення нац. історією і фольклором. П. Асб'єрнсен і Й. Му зібрали й видали норв. нар. казки, з'явилися записи нар. пісень і балад М. Ланнстада. В 2-й пол. 19 ст. осн. напрямом стає критич. реалізм. На цей час припадає розквіт творчості письменників, які піднесли нац. л-ру до світового рівня - Г. Ібсена, Б. Б'єрнсона (Бйорнсона), Ю. Лі, Л. Х'єлланна. Глибоким проникненням у людську психологію відзначається творчість С. Гуля, А. Омре, А. Сандемусе, Т. Весоса, Ю. Боргена.

Під час 2-ї світової війни і в 50-х рр. домінуючою в л-рі була антифашист. тема - вірші Н. Гріга, А. Еверланна, І. Гагерун, повісті та оповідання Т. Недреос, Е. Булстада. В 50-70-х рр. у норв. поезії спостерігається відхід від традиційних форм. Р. Якобсен, Я. Брюгейм, А. Андерсен, П. Брекке, Г. Юганнесен, С. Мерен у складних асоціативних віршах намагаються відобразити складність довколишнього світу. В повістях та оповіданнях І. Свінсоса, А. Мюкле, Т. Стігена, К. Гольта, С. Крістов, С. Гельмебакка та ін. переважає суворий реалізм. У творах Г. Люнде, Е. Говардсголма та ін. поглиблюється критика бурж. суспільства. На Україні про норв. л-ру писали І. Франко, Леся Українка, Н.

Кобринська. В перекладі укр. мовою побачили світ окремі поезії Г. Вергеланна, Ю. Вельгавена, Б. Б'єрнсона, Г. Ібсена, А. Гарборга, добірка віршів сучас. норв. поетів ("Всесвіт", 1973, № 3), п'єси Г. Ібсена, романи та оповідання К. Гамсуна, Г. Бойєсена, Г. Онруда, повісті Т. Хейєрдала, збірка "Сучасна норвезька новела" (К., 1975), добірка оповідань Т. Недреос ("Всесвіт", 1980, № 12). Серед перекладачів творів норв. л-ри - І. Франко, П. Грабовський, М. Загірня, А. Крушельницький.

Власне норвезьке образотворче мистецтво сформувалося в 19 ст. (живописець і графік Ю. Даль; художники А. Тідеманн, Г. Гуде, Ф. Коллетт, Г. Баккер, Ф. Таулов; скульптори Г. Мікельсен, Ю. Міддельтун та ін.). В кінці 19 ст. з'явилися художні твори з патріотичною тематикою (живописці К. Крог, Г. Мунте, Т. Кіттельсен і скульптор Г. Вігеланн). У цей час працював представник експресіонізму Е. Мунк. На поч. 20 ст. розвинулося монументально-декоративне мистецтво (А. Револь, П. Крог та ін.). З 2-ї пол. 20 ст. поширилися різні модерністські течії (живописці Я. Вейдеман, Г. Гундерсен, І. Сіттер). Прогресивні демократичні тенденції зберігалися в творах живописця Г. Фінне, графіка П. Гогена. Серед відомих скульпторів - Р. Лунне, Г. Янсон та ін. З видів декоративно-ужиткового мистецтва поширені: різьблення на дереві, кераміка, виготовлення металевих виробів, ткацтво, вишивання, плетіння мережива. Окремі твори художників Норвегії зберігаються в Київських та Одеських музеях мистецтва.

Історично ідеологія гуманізму формувалася паралельно із виникненням інтересу до історії у всіх її проявах - економічному, політичному, державотворчому, у тому числі і культурному, що вплинуло на зацікавлення порівняльною філологією, античною філософією, розвитком форм мистецтва, фольклорними традиціями та міфами тощо. Гуманістичні пошуки показали, що людина не є усталеним феноменом, що вона змінюється і розгалужується у своєму суспільному бутті. При цьому дослідження гуманітарної спрямованості довели, що існує безперервний процес ускладнення форм організації штучного світу людини, що актуалізувало питання про прогрес людства та роль свідомості у цьому процесі. Відкриття історичної ретроспективи зробило очевидною ідею про

історичну перспективу, яка розгорталася як подальший розвиток всього того, що було втіленням креативної діяльності людини. Таким чином, у загальній суспільній свідомості була встановлена чітка змістовна кореляція між гуманізмом та всебічним розвитком людини. Вивчення історії розвитку людства поступово перейшло в узагальнюючі студії, в межах котрих обговорювалися питання цивілізації та культури як способу суто людського «культурного» існування [76].

Показником високого рівня гуманітарної культури норвежців є їх прагнення зберегти всі історичні артефакти. З самого дитинства норвежців привчають до бережного ставлення до національної культури. Самобутні норвезькі народні пісні (епічні, ліричні, пісні-балади, пастушачі, рибальські), танці (халінг, спрингар та ін.), інструм. награти (люарслоти та ін.). Музикальні інструменти: духові - букегорн (козиний ріг), прилар (бичачий ріг), сельє (різновид флейти); струнний - гартингфеле (різновид скрипки) та ін. У 16 ст. розвинулося мистецтво народних співаків - зингмейстерів. Серед перших норвезьких музикантів - органіст і диригент Ф. Грот, композитор А. Флінтен-берг, органіст Ф. Фогель, збирач фольклору, педагог і теоретик, органіст-композитор Л. Ліннеман (2-а пол. 18 - поч. 19 ст.).

На джерелах нар. мистецтва ґрунтувалася творчість композиторів серед. 19 ст.- Х. Х'єрульфа (автора лірич. пісень, фп. п'єс), У. Булля (автора концерту для скрипки з оркестром, скрипкових творів, засновника першого в Н. театру "Національна сцена"), Р. Нурдрока (автора нац. гімну, засновника муз. т-ва "Євтерпа"). Піднесення муз. культури Н. пов'язане з творчістю й громад. діяльністю Е. Гріга, який зробив величезний вплив на розвиток нац. муз. школи. В кін. 19 - на поч. 20 ст. нац. напрям розвивали композитори Ю. Свенсен, Ю. Хальворсен, Ю. Сельмер, А. Баккер-Грендаль, К. Еллінг, Я. Боргстрем. Основоположник сучас. норв. музики - Ф. У. Вален (вдається до додекофонії).

Серед композиторів серед. 20 ст.- Х. Северуд, К. Егге (засн. спілку композиторів скандінав. країн), Е. Твейт; автори сучас. церк. музики - композитори й органісти Л. Нільсен та А. Санволь. У 40-60-х рр. 20 ст. відомі композитори Л. Йенсен, У. Х'єлланн, У. Фален, С. Юрдан, А. Нургейм, А. Янсон;

диригенти Е. Ф'ельстад, О. Грюнер-Хегге, К. Гарагулю; співаки І. Андерсен, Й. Оселіо, К. Норена, співачки С. Арнольдсон, Г. Греруд, К. Флагстад; артисти балету А. Борг, Х. Мюрер, Р. Даленг, Л. Ліхі, Р. Люкас. У Норвегії працюють: Норвезька опера з балетною трупю (з 1958; Осло), консерваторії - в Осло (з 1883) та Бергені (з 1905), Вища школа музики в Тронгеймі; симф. оркестри (Осло, Берген), струнний квартет при Філармонічному т-ві; секція музикознавства (з 1954) при Ін-ті філософії і історії ун-ту в Осло; Спілка норв. композиторів. Театр. Драм. театр Н. почався з реліг. та побутових обрядів.

У 16 ст. учні церк. шкіл влаштовували вистави у вигляді містерій і мораліте. З серед. 18 ст. в Крістіанії (тепер Осло) та в Бергені з'явилися перші аматорські трупи (1780 тут створено постійний театр, який ставив п'єси У. Шекспіра, К. Гольдоні, Б. Анкера та Е. Фаллесена). З 1794 р. почав діяти театр у Бергені, з 1827 р. - в Крістіанії. В 1850 в Бергені відкрито Норв. театр (керівники - драматурги Г. Ібсен, згодом Б. Бйорнсон). У 1899 організовано Нац. театр в Осло. В його репертуарі були п'єси Ібсена, Бйорнсона, У. Шекспіра, Ф. Шіллера, Ю. Стріндберга, Б. Шоу та ін.; грали актори Х. Крістенсен, А. Одвар, Г. Стурмоен, Д. Кнудсен, Г. Гріг та ін. В кін. 19 - на поч. 20 ст. виникли нові театри в Крістіанії, Бергені, Тронгеймі, Ставангері. В репертуарі були п'єси Х. Крога, Н. Гріга, М. Горького та ін. В 1937-45, за часів фашизму, театри Н. переживали кризу. Після визволення країни організовувалися експериментальні трупи, які протистояли комерційній театр. політиці. В Національному театрі ставляться твори світової і нац. класики, а також рад. драматургії. Працюють також Норвезький театр (засн. 1913), Новий театр Осло (засн. 1929), численні театр. кабаре. В 1953 в Осло відкрито Держ. Театр. школу.

Кіно. Виробн. фільмів почалося 1908. На ранні фільми Н. мала вплив "шведська класична школа" (" Анна-підкидьок", 1920, реж. Р. Брейстейн; "Наречена з Гломдаля", 1925, реж. К. Дрейєр). У 30-х рр. з'явилися фільми з гострою соціальною тематикою: "Бродяга" (1937), "Торрес Снертевольт" (1940; обидва - реж. Т. Ібсен). Найвищим досягненням норв. кіно стали фільми, присвячені Рухові Опору: "Ми хочемо жити" (1946, реж. У. Дальгар), "Біженці"

(1946, реж. Т. Санне), "Битва за важку воду" (1948, реж. Т. Вібе-Мюллер спільно з франц. реж. Ж. Древілем), а також фільми реж. А. Скоуена "Вимушена посадка" (1952), "Дев'ять життів" (1957), "Оточення" (1960). У 60-х рр. вийшли фільми режисерів Н. Мюллера, Н. Крістенсена, Т. Вібе-Мюллера та ін., присвячені бунтові молоді проти святенницької моралі. Було випущено фільми спільного рад.-норв. виробництва: "Лише одне життя" (1968, реж. С. Мікаелян), "Під кам'яним небом" (1973, реж. К. Андерсен, І. Масляников). У Н. розвинуте також документальне, наук.-популярне (реж. П. Хест, А. Берг, Т. Хейердал) та мультиплікаційне кіно (реж. І. Капріно). Таким чином, гуманітарна культура є невід'ємним складником духовної культури та стрижнем культурної ідентичності громадян Норвегії [46, 116, 117, 118].

Культура - це штучна реальність, яка виявляє свідомі зусилля людини, що залежні від змісту світоглядної позиції. А отже, розвиток культури не є запорукою розвитку саме гуманістичних ідеалів Нового часу, як вони склалися в європейській культурі і якими стверджується право людини на індивідуальне самовизначення та захист своєї гідності. Політична історія тоталітарних держав ХХ століття свідчить, що розбудова культури, навіть вагомні державні преференції культурі, можуть не мати на меті загальні гуманістичні настанови. Прийняття у 1948 році «Загальної декларації прав людини» було свідченням того, що культурно-технологічний прогрес не є автоматичним вирішенням гуманітарних питань людства [76].

Зважаючи на викладене вище, констатуємо, що формування гуманітарної культури студентів норвезьких університетів є важливою ланкою підготовки фахівців усіх профілів у Норвегії. Норвезькі університети спрямовані на виховання активних громадян, здатних мислити глобально, що загалом сприяє формуванню у них гуманітарної культури. Водночас цінність гуманітарної вихованості складається в тому, що вона готує студентів до успішної життєдіяльності в приватних та муніципальних секторах, у різних структурах демократичної держави та більше того, навіть у різних спільнотах. Таким чином, кінцеве завдання освіти - виховання людини гуманітарної культури; людина

культури - це особистість, що живе, розвивається і формується в культурі (культуралізується), виступаючи при цьому і об'єктом впливу культури, і її носієм, яка, водночас, транслює і створює культуру; гуманітарна культура виступає регулятивним і захисним механізмом, що гарантує життєдіяльність людини. Гуманітарна культура фахівця стає провідним чинником успішної реалізації Цілей сталого розвитку 2030 - Цілей розвитку тисячоліття.

Висновки до другого розділу

Під час роботи над другим розділом дисертаційного дослідження «Досвід формування гуманітарної культури норвезьких студентів як фактор забезпечення якості професійної освіти в умовах глобальної інформатизації» розкрито роль гуманітарного середовища вищих навчальних закладів Норвегії у формуванні гуманітарної культури студентів.

Аналіз Звіту Міністерства освіти і науки Норвегії від 3 жовтня 2014 року Стортингу «Довгостроковий план досліджень і вища освіта 2015-2024» дозволив визначити стратегію і тактику створення науково-освітнього середовища в країні, розвитку вищої освіти Норвегії, стратегію діяльності уряду Норвегії по зміцненню наукових досліджень та вищої освіти, і має десятирічні цілі та пріоритети гуманітарного вектору розвитку вищої освіти. Стратегічним завданням норвезької освіти є формування розвиненої людини, яка має бути не тільки високоосвіченим професіоналом, але і носієм загальнолюдських цінностей, національно-культурних норм і традицій, суб'єктом і творцем сучасного гуманітарного середовища. Освіта стає ключовою детермінантою економічних результатів та потенціалу Норвегії.

З'ясовано, що Норвегія створює гуманістичні орієнтири для сталого цивілізаційного розвитку, насамперед, через формування гуманітарної атмосфери в державі і суспільстві в цілому. Цінність людини стала державною ідеологією. Всі соціальні інститути, починаючи з дитячого садка і школи, вибудовують свої навчально-виховні програми на основі гуманістичних цінностей. У системі глобальної освіти XXI століття будуть, на думку норвезьких вчених, проявлятися

і впливати на реалізацію ідеї розвитку цілісної людської особистості тенденції гуманізації, гуманітаризації освіти, національної спрямованості освіти, відкритості системи освіти, гуманітарно-творчої спрямованості освітнього процесу, оцінки результату діяльності системи освіти, безперервності освіти.

Установлено фактори, які впливають на успішність формування гуманітарної культури у студентів в Норвегії: потреба у спеціалістах, які готові сприймати гуманізацію та гуманітаризацію всіх видів професійної діяльності людини в умовах глобальної інформатизації, як норму життя у третьому тисячолітті; зовнішня і внутрішня гуманітарна політика Королівства Норвегії; місії, бачення, стратегії норвезьких вищих шкіл в аспекті гуманітарного вектора розвитку; створення гуманітарного середовища вищого навчального закладу.

Гуманітарне середовище охарактеризовано як умова ефективного функціонування навчального закладу, що має являти собою духовно насичену атмосферу, що обумовлює кругозір, стиль мислення і поведінки включених до неї суб'єктів, що стимулює в них потребу в залученні до загальнонаціональних і загальнолюдських духовних цінностей; гуманітарне середовище у вищих навчальних закладах Норвегії - це сукупність таких умов, за яких учні можуть опанувати гуманістичні ідеї, накопичені поколіннями.

На основі сучасних наукових робіт визначено передумови створення гуманітарного середовища: підвищення значущості науки і освіти, а також загальної культури та особистісних якостей у процесі формування сучасного фахівця; вплив процесів, що відбуваються у сучасному суспільстві, на вищу професійну освіту; розширення гуманітарної складової вищої освіти як основи цілісного і системного сприйняття світу і ролі людини в ньому.

Виявлено, що у процесі підготовки спеціаліста вплив гуманітарного середовища проявляється у формуванні його гуманітарної культури в різних аспектах: світоглядному, мотиваційному, у плані соціалізації особистості, у формуванні громадянських якостей, розвитку здібностей і творчого потенціалу особистості.

Розкрито роль гуманітарних дисциплін загального компонента вищої освіти Норвегії у формуванні гуманітарної культури студентів; здійснено теоретичний аналіз психолого-педагогічних засад загальної підготовки як підґрунтя формування гуманітарної культури; розглянуто основні принципи змістового наповнення курикулумів загальної підготовки закладів вищої освіти Норвегії; висвітлено організаційно-педагогічні умови формування гуманітарної культури норвезьких студентів. Загальна підготовка у вищій школі Норвегії розглядається як базис формування гуманітарної культури студентів. Гуманітаризація освіти передбачає посилення уваги до розширення номенклатури навчальних дисциплін гуманітарного циклу і одночасно збагачення природничих і технічних дисциплін матеріалом, що розкриває боротьбу наукових ідей, людські долі вчених-першовідкривачів, залежність соціально-економічного та науково-технічного прогресу від особистісних, моральних якостей людини, її творчих здібностей. На основі педагогічних підходів визначено педагогічні умови, які забезпечують ефективність загальнокультурної підготовки майбутніх фахівців технічного профілю.

Досліджено, що вивчення соціально-гуманітарних дисциплін у контексті формування гуманітарної культури та професійних ціннісних орієнтацій студентів, проходить з урахування наступних педагогічних умов: реалізації аксіологічного підходу у відборі змісту навчального матеріалу, інноваційних форм і методів навчання у викладанні дисциплін соціально-гуманітарного циклу; гуманітарно-культурну діяльність, яка безпосередньо організовується у вишах, створення необхідних умов для вільного професійного розвитку особистості студента, його мислення і гуманітарної культури.

Наведено в якості ілюстрації поняття «гуманітарна культура» і «предмети гуманітарного профілю» фрагменти з інтерв'ю з громадянами Норвегії та невеликі повідомлення із соціальних мереж.

Розглянуто співвідношення спеціалізацій і дисциплін загальноосвітнього профілю в Університеті Осло, Університеті Тромсе - Арктичному університеті Норвегії, Норвезькому університеті природничих та технічних наук, Норвезької

школи бізнесу та Ставангерському університеті. Виявлено, що основною спрямованістю в організації навчального процесу в університетах Норвегії є міждисциплінарність в навчанні, основу якої складає міждисциплінарна природа сучасного знання: інтенсивне введення в суто технічні вузи дисциплін гуманітарного циклу та збагачення гуманітарних спеціальностей і дисциплін основами технічного і природничонаукового знання і навпаки. Цей шлях навчання через міждисциплінарний підхід сприяє формуванню у студентів глобалізації і нестандартності мислення, здатності вирішувати комплексні проблеми, що виникають на стику різних областей наук.

В другій половині XX - початку XXI століття вища освіта Норвегії виступає як основоположний компонент стійкого розвитку людського співтовариства. Сучасні умови життя пред'являють нові вимоги до університету. Традиційних функцій, властивих університету, - навчання і дослідження - вже недостатньо, для того, щоб залишатися одним з головних соціальних інститутів сучасного суспільства. Сучасність, що характеризується з одного боку раціональністю і прагматизмом, з іншого боку глобалізацією, інформатизацією, культурною багатозначністю, варіативністю способів соціальної ідентифікації - вимагає перегляду місії університету, його ролі і функцій в сучасних умовах. Проаналізовано типовий профіль норвезьких університетів, що включає базові організаційні параметри університету такі, як місія, візія, цінності та ключові компетенції (якості) інституції.

Установлено фактори, які впливають на особливості концепції «гуманітарної місії» норвезьких університетів: рівень розвитку і потреби норвезького суспільства, сформульовані державою соціальна мета і принципи освіти. Норвегія розглядає Порядок денний до 2030 року з 17 цілями сталого розвитку (ЦСР) як трансформаційну глобальну дорожню карту для своїх національних та міжнародних зусиль, спрямованих на викорінення крайньої бідності, захищаючи межі планет і сприяючи процвітанню, миру та справедливості. Уряд Норвегії приділяє першочергову увагу забезпеченню якісної освіти і зайнятості, особливо для молоді та осіб, що піддаються ризику

маргіналізації. Освіта в інтересах сталого розвитку також направлена на інтеграцію цінностей, властивих сталому розвитку, в усі аспекти і рівні навчання.

Установлено, що Норвезька загальна мета полягає в тому, щоб врятувати життя, полегшити страждання та захистити людську гідність у гуманітарних кризах, відповідно до гуманітарного імперативу. У межах гуманістичної стратегії освітні цілі формулюються «від людини», яка розглядається не як засіб, а як головна мета освіти. Таким чином, кінцеве завдання освіти - виховання людини гуманітарної культури.

ВИСНОВКИ

Дослідження теоретичних засад і досвіду створення умов для формування гуманітарної культури студентів в Норвегії в умовах глобальної інформатизації дозволяє зробити такі висновки:

1. У дисертації розкрито сутність поняття «гуманітарна культура», під якою норвезькі вчені (Raam Oddbjörn, Erik Aabø, Karterud Thomas, Strath B., Carol Ember, Caulkins Douglas, Melvin Ember, David Levinson) розуміють форму прояву істинної суті людської історії та культури, гармонію внутрішнього світу особистості, єдність її життєвого досвіду, знань, норм поведінки та ідеалів; «своєрідною соціально-генетичною програмою діяльності людини і суспільства»; вона концентрує в собі ціннісні орієнтації та якості особистості, що виражають істинно людське, що закладено в загальнолюдській культурі: знання, почуття, спілкування, творча дія, духовність.

Теоретичні розробки норвезьких (Н. Витосзек, К. Грєндал, Дж. Захс, Р. Леярд, П. Мангсет, Л. Осланд, В. Страт, Дж. Хеллівелл) та українських (О. Проказа, М. Лукашевич, С. Дичковський, Г. Касьянович, В. Моторіна, І. Макарова, В. Годлевська, З. Макаров, І. Доннікова, О. Дольська, С. Федоренко та інші) науковців переконливо доводять, що гуманітарна культура - це, перш за все, вищий прояв ідеальної діяльності людини, процес, результат і критерій духовного багатства індивіда і суспільства, умова індивідуалізації культури і соціалізації особистості; гуманітарна культура - це невід'ємний складник духовної культури

та стрижень культурної ідентичності громадян Норвегії; духовні цінності - основа гуманітарної культури.

Виявлено, що: 1) гуманітарна культура студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Королівстві Норвегія є важливою ланкою підготовки фахівців усіх профілів у Норвегії. Виховання у студентів гуманітарної культури як пріоритетної мети освіти має важливе значення для забезпечення стабільності та благоустрою суспільства в умовах його сталого розвитку; гуманітарна політика розвитку Норвегії ґрунтується на цілях сталого розвитку (Sustainable Development Goals - SDGs); 2) найголовніші риси національної ідентичності громадян Норвегії є: історична територія, спільні міфи та історична пам'ять, духовна культура, спільна масова, громадська культура; єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів; спільна економіка; 3) духовні цінності - основа гуманітарної культури громадян Норвегії, складова системи норвезького виховання, спосіб людського буття.

Проаналізовано основні характерні особливості, традиції та цінності норвезької культурної політики: однорідність, елітаризм (рівноправність), державна підтримка, інституціалізація (єдина організаційна система), корпоративність, децентралізація.

Окреслено термінологічне поле дослідження, яке представлено поняттями «гуманітарна культура», «гуманістична культура», «духовна культура», «гуманітарне мислення», «гуманітарне знання», «гуманітарне середовище», «гуманітарна стратегія», «цінності гуманістичного суспільства», «гуманітарна освіта», «духовні цінності», «гуманістична технологія професійної діяльності», «інформатизації університетської освіти», «вищі людські цінності».

Складений *Глосарій* з термінів, наведених в дослідженні.

Висвітлено який внесок Норвегія робить в глобальну гуманітарну політику і які цілі виконує, через розвиток гуманітарної культури в системі університетської освіти: забезпечення рівності людей, охорона навколишнього середовища, викорінення бідності, гуманітарна допомога людям, які постраждали від військових дій або природних катаклізм.

2. Обґрунтовано методологічні підходи до вивчення проблеми формування гуманітарної культури норвезьких студентів на загальному та науковому рівнях: діалектичний, міждисциплінарний, соціокультурний, аксіологічний, системний, феноменологічний, інноваційний.

Охарактеризовано структурні компоненти гуманітарної культури норвезьких студентів, з'ясовані її функції (адаптивна, інтеграційна, інформативна, креативна, комунікативна, нормативна, релаксаційна, перетворювальна, сигніфікативна, трансляційна та ін.). З'ясовано, що педагогічні проблеми норвезької університетської освіти, соціальні та культурні аспекти в освіті розглядаються норвезькими вченими Б. Дж. Пітером, К. Дугласом, К. Ембером, М. Ембером, Д. Левінсоном, Й. Крістеном, Т. Реккедалом. Університет світової гуманітарної культури стає символом науки і культури, де головною цінністю є людська особистість, а метою є її вільний і багатогранний розвиток. Підвищення гуманітарних культурних функцій університету спрямоване на забезпечення його відповідності виклику 21-го століття щодо можливостей людини у кардинально мінливих умовах, соціально-економічних потребах розвитку країни, потребах особистості, суспільства.

Обґрунтовано, що гуманітарна культура у системі норвезької університетської освіти гармонійно співвідноситься з основними напрямками її удосконалення, до яких відносяться: набуття навичок та знань для продуктивної робочої сили та конкурентноспроможної Норвегії у світовій економіці; підвищення та розповсюдження рівня активної участі в навчанні; створення суспільства, що сприяє включенню всіх в життя; сприяння створенню суспільства знань; сприяння розумінню всіх громадян важливості навчання впродовж життя у різних компонентах;

Підтверджено, що в основу змісту освіти покладено основні теми та напрями, за якими вона має працювати: моральне виховання, творчі здібності, труд, загальна освіта, співробітництво, природне оточуюче середовище.

Уточнено, що рівень розвитку освітньої системи, який досягнутий сьогодні в Норвегії, її гуманізація і гуманітаризація, розвиток гуманітарного середовища як

фактора формування культурного простору в університетах, є вагомим чинником її інтелектуального, економічного, соціального, науково-технічного, інноваційно-технологічного і культурного розвитку, який значною мірою забезпечує країні стабільність й еволюційний характер розвитку, дозволяє удосконалити життєустрій, поглиблювати демократичні процеси, поступово підвищувати духовний і матеріальний рівень мирного, творчого життя населення - головної мети прогресивного розвитку людини і суспільства.

Проаналізовано процес формування гуманітарної культури у студентів в умовах інформатизації вищої освіти в Норвегії як педагогічну проблему, яка включає інтегративний набір інформаційних, рефлексивних, компонентів діяльності, набору загальнокультурних знань.

Розглянуто тенденції, які сприяють формуванню гуманітарної культури у студентів в умовах інформатизації академічного середовища: формування системи безперервної освіти як універсальної форми діяльності, спрямованої на розвиток особистості протягом усього життя; створення єдиного інформаційного освітнього простору; активне впровадження нових засобів і методів навчання, орієнтованих на використання інформаційних технологій; синтез засобів і методів традиційної і комп'ютерної освіти; створення системи випереджувальної освіти.

Виявлено, що у Норвегії був створений план дій у галузі інформаційно-комунікаційних технологій як відповідь на ініціативу з боку ЄС, котрий наприкінці червня 2000 року прийняв План дій «Електронна Європа». Програма «eNorge» була створена в рамках «Електронної Європи», але адаптована до норвезьких умов. Освіта Норвегії сьогодні до пріоритетів відносить вміння оперувати такими технологіями та знаннями, що задовольняють потреби інформаційного суспільства та створить гарну базу трудових ресурсів. Становлення інформаційного суспільства закріплено в державній доктрині Норвегії: «Інформаційна технологія дедалі більше впливатиме на всі сектори суспільства» (Better utilization of information technology in Norway).

З'ясовано, що концепцію інформаційного суспільства розробили та ввели у вжиток наступні зарубіжні дослідники: Д. Белл, Дж. Бенігер, З. Бжезинський, Р.

Брейтенштейн, Е. Дж. Вільсон, В. Дайзард, Р. Дарендорф, Д. Естер, М. Кастельс, Й. Масуда, Дж. Нейсбіт, Д. Рісменда, Т. Розак, Е. Тоффлер, А. Турен, Ф. Уебстер, Ф. Феррароті та ін.

Висвітлено характерні риси інформаційного суспільства: пріоритет інформації порівняно з іншими ресурсами, в основу суспільства закладена автоматизована генерація, збереження, опрацювання і використання знань за допомогою новітньої інформаційної техніки і технології; інформаційна технологія набула глобального характеру, охоплюючи всі сфери соціальної діяльності людини, формується інформаційна єдність усієї людської цивілізації, за допомогою засобів інформатики реалізовано вільний доступ кожної людини до інформаційних ресурсів усієї цивілізації, реалізовано гуманістичні принципи управління суспільством і впливів на навколишнє середовище.

Визначено, що у Норвегії вдалося створити успішну систему безперервного технічної і професійної освіти (НТПО). НТПО доступно для всіх громадян Норвегії. Вища освіта в інформаційному суспільстві - це, насамперед, академічне середовище інформаційного обміну. Отже, такий обмін передбачає не лише засвоєння, але й передачу та генерування нової інформації в обмін на отриману, і, що є найголовнішим - продукування знань.

3. Розкрито роль гуманітарних дисциплін загального компонента та гуманітарного середовища вищої освіти Норвегії у формуванні гуманітарної культури студентів; здійснено теоретичний аналіз психолого-педагогічних засад загальної підготовки як підґрунтя формування гуманітарної культури; розглянуто основні принципи змістового наповнення курикулумів загальної підготовки закладів вищої освіти Норвегії; висвітлено організаційно-педагогічні умови формування гуманітарної культури норвезьких студентів. Загальна підготовка у вищій школі Норвегії розглядається як базис формування гуманітарної культури студентів.

Визначено потенціал загального компонента підготовки у норвезьких університетах для формування гуманітарної культури студентів. Виявлено, що стратегія формування гуманітарної культури у студентів норвезьких університетів

в умовах глобальної інформатизації ґрунтується на наступних педагогічних принципах: принципі опори на позитивне в людині та її вчинках, єдності вимог і поваги до особистості вихованця, етнізації, народності, природовідповідності, культуровідповідності, вихованні у колективі, демократизації, вихованні у праці, відповідності виховання індивідуальним особливостям молоді, інтегративності, поєднанні цілеспрямованої виховної діяльності з ініціативою студентів, гуманізації, зв'язку виховання з життям. Найважливіше, що дає освіта в Норвегії, окрім високого рівня знань, - це вміння жити та працювати з тими, хто знаходиться поруч.

Досліджено, що вивчення соціально-гуманітарних дисциплін у контексті формування гуманітарної культури та професійних ціннісних орієнтацій студентів, проходить з урахування наступних педагогічних умов: реалізації аксіологічного підходу у відборі змісту навчального матеріалу, інноваційних форм і методів навчання у викладанні дисциплін соціально-гуманітарного циклу; гуманітарно-культурну діяльність, яка безпосередньо організовується у вишах, створення необхідних умов для вільного професійного розвитку особистості студента, його мислення і гуманітарної культури.

Гуманітарне середовище охарактеризовано як умова ефективного функціонування навчального закладу, що має являти собою духовно насичену атмосферу, що обумовлює кругозір, стиль мислення і поведінки включених до неї суб'єктів, що стимулює в них потребу в залученні до загальнонаціональних і загальнолюдських духовних цінностей; гуманітарне середовище у вищих навчальних закладах Норвегії - це сукупність таких умов, за яких учні можуть опанувати гуманістичні ідеї, накопичені поколіннями.

На основі сучасних наукових робіт визначено передумови створення гуманітарного середовища: підвищення значущості науки і освіти, а також загальної культури та особистісних якостей у процесі формування сучасного фахівця; вплив процесів, що відбуваються у сучасному суспільстві, на вищу професійну освіту; розширення гуманітарної складової вищої освіти як основи цілісного і системного сприйняття світу і ролі людини в ньому.

Виявлено, що у процесі підготовки спеціаліста вплив гуманітарного середовища проявляється у формуванні його гуманітарної культури в різних аспектах: світоглядному, мотиваційному, у плані соціалізації особистості, у формуванні громадянських якостей, розвитку здібностей і творчого потенціалу особистості.

4. Висвітлено, що Норвегія віддає перевагу зусиллям, спрямованим на зміцнення ООН, на посилення її ролі як гаранта міжнародного правопорядку і системи міжнародної безпеки, виконання глобальної програми, що містить 17 цілей сталого розвитку, яких світ має досягнути до 2030 року. Норвегія розглядає Порядок денний до 2030 року з 17 цілями сталого розвитку (ЦСР) як трансформаційну глобальну дорожню карту для своїх національних та міжнародних зусиль, спрямованих на викорінення крайньої бідності, захищаючи межі планет і сприяючи процвітанню, миру та справедливості. Уряд Норвегії приділяє першочергову увагу забезпеченню якісної освіти і зайнятості, особливо для молоді та осіб, що піддаються ризику маргіналізації. Освіта в інтересах сталого розвитку також направлена на інтеграцію цінностей, властивих сталого розвитку, в усі аспекти і рівні навчання.

Установлено, що Норвезька загальна мета полягає в тому, щоб врятувати життя, полегшити страждання та захистити людську гідність у гуманітарних кризах, відповідно до гуманітарного імперативу. У межах гуманістичної стратегії освітні цілі формулюються «від людини», яка розглядається не як засіб, а як головна мета освіти. Таким чином, кінцеве завдання освіти - виховання людини гуманітарної культури.

Здійснене дослідження не вичерпує всієї повноти проблеми формування гуманітарної культури норвезьких студентів. До перспективних напрямів подальших досліджень відносимо: теорію і практику формування гуманітарної культури норвезьких студентів; теоретичні і методичні засади формування гуманітарної культури студентів у різних соціальних інститутах Норвегії; організаційно-педагогічні умови формування гуманітарної культури студентів в освітньому середовищі європейських країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авшенюк Н. М. Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроатлантичному освітньому просторі : монографія / Н. М. Авшенюк ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. К. : Пед. думка, 2011. С. 42.
2. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. - М. : Изд-во ИКАР, 2009. С. 90.
3. Аксер Є. DE BONA FIDE або університет як простір довіри: Слово на випускних урочистостях в УКУ. Львів, 4 липня 2009 р. - Львів : Видавництво УКУ, 2010. С. 13.
4. Антоненко Т. Л. Одухотвореність та культура особистості - домінуючі компоненти її цілісно-сислової сфери. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць / Гол. редактор Г.П. Шевченко. - Вип. 6 (75). - Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. С. 7-10.
5. Арнольдov А. И. Наука постижения культуры / А. И. Арнольдov Народное образование. - № 5. - 1998. С. 184-190.
6. Арнольдov А. И. Общество и культура. Современный портрет / А. И. Арнольдov. - М.: МГУКИ, 2007. 112 с.
7. Асташкина Н. А. Воспитание современного специалиста как индивидуальности / Н. А. Асташкина. Высшее образование сегодня. - №7. 2007. С. 78-82.
8. Балл Г. О. Сучасний гуманізм і освіта. Соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти. - Рівне, Листа-М, 2003. С. 52.
9. Бех І. Д. Духовний розвиток особистості у фокусі сучасного виховного процесу. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць / Гол. редактор Г.П. Шевченко. - Вип. 6 (75). - Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. С. 33.
10. Библер В. С. Культура. Диалог культур (Опыт определения) / В. С. Библер Вопросы философии. - 1989. - № 6. С. 31-42.

11. Биков В. Ю. Відкрите навчальне середовище та сучасні мережні інструменти систем відкритої освіти. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. №. 9. 2010. С. 9-15.
12. Бермус А. Г. Модернизация образования: философия, политика, культура : научная монография / А. Г. Бермус. - М. : "Канон+" РООИ "Реабилитация", 2008 . С. 384.
13. Буяльська Т. Б. Гуманізація освіти - вичерпане гасло чи (не)виконане завдання? / Т. Б. Буяльська Освіта. № 26 — 27. 2006. С. 4 - 5.
14. Вахштайн В. С. Система высшего образования Норвегии. Актуальные вопросы развития образования в странах ОЭСР / Отв. ред. М.В. Ларионова. - М.: Издательский дом ГУ ВШЭ, 2005. С. 152.
15. Виртц У. Жажда смысла. Человек в экстремальных ситуациях. Пределы психотерапии. Серия "Современная психотерапия" / Урсула Вирц, Йорг Цобели; пер. с нем. Н. А. Серебрянниковой. - Москва: Когито-Центр, 2012. С. 327.
16. Выжлецов Г. П. Аксиология культуры / Г. П. Выжлецов. - СПб. : Изд-во СПб. ун-та, 1996. С.152 .
17. Гіровська І. Концепції гуманізації і гуманітаризації вищої технічної освіти// <http://girovskaj.pdf>
18. Головина С. В. Аксиологическая составляющая гуманитарной культуры личности студента. Вестник ОГУ № 2 (163)/ http://vestnik.osu.ru/2014_2/13.pdf
19. Гончаренко С. У. Гуманізація освіти - запорука виховання творчої та духовно багаті особистості. Дидактика професійної школи. Збірник наукових праць. - К. - Хмельницький, 2005. С. 212.
20. Гордон Драйден, Джаннетт Вос Глобальні виклики і пріоритети освіти XXI століття dlse.multycourse.com.ua/ua/print_page/theme/50
21. Грэндал Кирсти Колле Прошлое и настоящее норвежского парламента /Кирсти Колле Грэндал Международная жизнь.- № 5. 1997. С. 11-17.

22. Гуманитарная культура личности - основа и цель современного образования: Монография под ред. проф.Н.И. Элиасберг - СПб.: Изд-во "Союз", 2008. С. 114.
23. Даніл'ян В. О. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально- філософський аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. 09.00.03 "Соціальна філософія та філософія історії" / В.О. Даніл'ян. - Х., 2006. С. 19.
24. Данильян О. Г. Функції культури Філософія : підручник / О. Г. Данильян, В. М. Тараненко. - Х. : Право, 2011. С. 312.
25. Декларація тисячоліття ООН” (United Nations Millennium Declaration, Millennium Development Goals) http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_
26. Досвід Норвегії. Інформаційне суспільство та навчання протягом усього життя в Норвегії. [http:// changeukraine.com.ua/dosvid-norvegiyi-informatsijne-suspilstvo-ta-navchannya-protyagom-zhyttya-v-norvegiyi/](http://changeukraine.com.ua/dosvid-norvegiyi-informatsijne-suspilstvo-ta-navchannya-protyagom-zhyttya-v-norvegiyi/)
27. Жеглова О. А. Формирование гуманитарной культуры студентов вуза// Вестник Тюменского государственного университета. Социально-экономические и правовые исследования. Выпуск 9. 2012. С. 48-55
28. Жерноклоев І. В. Підготовка майбутніх учителів технологій у Королівстві Норвегія (на прикладі факультету мистецтва і ремесел університетського коледжу Телемарк м. Нотодден). Науково-методичний журнал «Трудова підготовка в рідній школі» № 6 (122) [http:// ukped.com/trudove-navchannia/6640-pidhotovka-maybutnikh-uchyteliv-tekhnologiy-u-korolivstvi-norvehiya.html](http://ukped.com/trudove-navchannia/6640-pidhotovka-maybutnikh-uchyteliv-tekhnologiy-u-korolivstvi-norvehiya.html)
29. Закович М. М. Функції культури. Культурологія: українська та зарубіжна культура .- Навчальний посібник. - Київ. Знання. 2007. С. 17.
30. Запесоцкий А. С. Гуманитарная культура как фактор индивидуализации и социальной интеграции молодежи : дисс. д-ра культуролог. наук / Запесоцкий А. С. - СПб., 1996. С. 426.
31. Зелена О. В. Стратегії освітніх інновацій. - С.34-44. Наука і методика: Збірник науково-методичних праць / Редкол.: А.Ф. Гойчук (гол. ред.) та ін. - К.: Аграрна освіта, - Вип.7. 2006.- С. 164.

32. Зеленов Є. А. Духовні основи планетарного виховання студентської молоді. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць / Гол. редактор Г. П. Шевченко. - Вип. 6 (75). - Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. С. 63-67.
33. Зелінський М. Ю. Інформаційне суспільство як новий тип організації життєдіяльності особистості / М. Ю. Зелінський Теорія і практика управління соціальними системами. -№4. 2009. С. 158-171.
34. Знаков В. В. Духовность человека в зеркале психологического знания и религиозной веры / В.В. Знаков. Вопросы психологии. - 1998. - №3. - С. 104-114.
35. Іванюк, І. Норвезька система освіти: структура, принципи, реформи / І. Іванюк. Шлях освіти.- №2. 2004. С. 19-23.
36. Інформаційне освітнє середовище навчального закладу. URL: http://chito.in.ua/pars_docs/refs/8/7481/7481.pdf.
37. Каган М. С. О понятии "гуманитарная культура" и роли гуманитарности на современном этапе истории человечества / М. С. Каган. День науки в Санкт-Петербургском гуманитарном университете профсоюзов : материалы конф. - СПб., 1996. С. 98-101.
38. Калашнікова С. Організаційний розвиток вищого навчального закладу та його значення у розбудові лідерського потенціалу університетів. Вища освіта України. № 3 (додаток 2), том 1. 2012. С. 40-43.
39. Каріков С. А. Особливості формування гуманітарної культури сучасного студентства в національному просторі освіти України. Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства : мат-ли Всеукраїнської наукової конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів факультету іноземної філології та соціальних комунікацій, м. Суми, 19-20 квітня 2013 р. / Відп. за вип. В. В. Опанасюк. - Суми : СумДУ, 2013. С. 103-107.
40. Кашекова И. А. Модернизация содержания и методов общего образования на принципах культуроцентричности. Педагогика искусства. №4. 2014 <http://www.arteducation.ru/AE>

41. Кобринь Т. С. Норвезькі фіорди інформаційно-комунікаційних технологій. Грані. - № 4 (66). - 2009. С. 139-144.
42. Коваленко С. В. Основні етапи інформатизації суспільства та освіти в Україні. ВІСНИК № 135. Серія : Педагогічні науки. Розділ 3. Шляхи модернізації освіти в Україні. 2016. С. 181.
43. Ковалинська І. В. Формування загальнокультурної компетенції майбутніх фахівців технічного профілю в процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти, Національний авіаційний університет МОН України <http://shag.com.ua/v-procesi-vivchennya-disciplin-gumanitarnogo-ciklu.html>
44. Козырев В. А. Построение Модели гуманитарной образовательной среды [Слектр. ресурс] /В. А. Козырев. - Pedagog - 1999 - №7. http://www.uni-altai.ru/Journal/pedagog/pedagog_7/a06.html
45. Колоницкая О. Л. Гуманитарная среда - один из способов решения проблем высшего профессионального образования. Молодой ученый. - 2012. - №5. - С. 431-435. - URL <https://moluch.ru/archive/40/4698/>
46. Кан А. С. История скандинавских стран. М.: Высшая школа, 1980. - 316 с.
47. Коняева, Л. А. Гуманитаризация воспитательно-образовательного процесса как основа формирования ценностных ориентаций студентов: автореф. к-та пед. наук / Л. А. Коняева. – Кемерово, 2004. С. 22.
48. Кошук О. Б., Лузан П. Г. Інформаційно-освітнє середовище: сутність феномена. Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки».- Вип. № 6.2018. С. 74-78.
49. Кравченко А. А. Структурний вимір гуманітарної культури особистості: філософсько-освітній аспект <http://www.allbest.ru/>
50. Краснова Г. А., Полушкина Е. А. Развитие системы непрерывного образования в Норвегии: состояние и перспективы. Научно-методический журнал «Открытое и дистанционное образование». - № 3 (55). 2015. С. 14.

51. Кремень В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і формування інформаційного суспільства. Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. - №6. 2006. С. 4-8.
52. Крымский С. Б. Контуры духовности: новые контексты идентификации. Вопросы философии. - № 12. 1992. С. 32-34.
53. Кузнецов И. Гуманитарная культура как фактор гуманитарной безопасности <http://inbelhist.org/gumanitarnaya-kultura-kak-faktor-gumanitarnoj-bezopasnosti/>
54. Культурна довідка (Норвегія) http://www.culturalprofiles.net/norway/Directories/Norway_Cultural_Profile/-2066.html
55. Кургузов В. Л. Гуманитарная культура в системе высшего технического образования : дисс. д-ра культуролог. наук / Кургузов В. Л. - М., 1999. - 405 с.
56. Кургузов, В. Л. Гуманитарная среда технического ВУЗа: Методология. Опыт. Проблемы. / В. Л. Кургузов. - Улан-Удэ: ВСГТУ, 1997. С. 184.
57. Лидвин М. Осланд, П. Мангсет. Культурная политика в Норвегии. Экология культуры. Информ. бюллетень. - Архангельск: комитет по культуре и туризму администрации Архангельской области, №4. 1999. С. 108 - 122
58. Логвиненко Т. О. Вища освіта Данії, Норвегії, Швеції у сучасному Європейському вимірі. Серія «Педагогіка, соціально робота», Випуск 30. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Документ із сайту dspace.uzhnu.edu.ua
59. Мамедов Ф. Т. Опыт социально-культурного развития Норвегии. Культурология - Баку, 2002. С. 347.
60. Малахов В. А. Особистість і національна культура: підґрунтя етичних проблем / Виктор Аронович Малахов. Феномен української культури: методологічні засади осмислення [Текст] / Нац. акад. наук України, М-во України у справах національностей та міграції, Ін-т філософії; відп. ред.: В. І. Шинкарук, Є. Бистрицький. - Київ: Фенікс, 1996. С. 444-464.
61. Мангсет П. Риски и достижения децентрализации: развитие местной культурной администрации в Норвегии. Экология культуры: Информационный бюллетень. – Архангельск, № 2. 2002. С. 189.

62. Мардахаєв Л. В. гуманітарна складова в підготовці випускника вузу [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://goo.gl/8QRe9L>.
63. Мартынова Е. А. Гуманитарная среда вуза как условие формирования культурной компетенции выпускника // Высшее образование в России. № 4. 2013. С. 92-95.
64. Мархл М., Паусист А. Методология оценки третьей миссии университетов. Непрерывное образование: XXI век. Выпуск 1. - 2013. <http://III21.petrso.ru/journal/article.php?id>
65. Мельник О. Л. Інформаційне суспільство та суспільство знань - становлення та розвиток понять / О. Л. Мельник. Вісн. Нац. техн. ун ту КПІ. Серія «Філософія, психологія, педагогіка». - Вип. 2 (Ч. 1). - № 3. - 2007. С. 57-59.
66. Михайлюк Т. Розвиток інформаційного суспільства в Скандинавських країнах / Т. Михайлюк. - Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1784>.
67. Модель культурних цінностей Г. Хостеде <http://rggusf.ru/organizatsionnoe/model-izucheniya.html>
68. Моль А. Социодинамика культуры / А. Моль. - М. : Прогресс, 1973. С. 405.
69. Морзе Н. В. Використання Wiki-технологій для організації навчального середовища сучасного університету. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/12318/1/N_Morze__Varchenko_OpenEdu.pdf.
70. Морозова А. Ю. Педагогическая поддержка самовоспитания студентов /А. Ю. Морозова. Высшее образование сегодня. - №9. 2006. С. 54-55.
71. Наука і освіта в умовах інформаційного суспільства: історія та сучасність: тематичний бібліогр. покажчик / Д. В. Ткаченко, І. А. Фісенко. - Миколаїв : МДАУ, 2009. С. 80.
72. Нельга Т. О., Бульвінська О. І. Перехід до електронної освітньої культури: надбання і проблеми. Модернізація системи вищої освіти: соціальна цінність і вартість для України: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2007. С. 180-190.
73. Нечаева Л. А. Возможности электронного обучения в формировании межкультурной компетенции: опыт работы Арктического университета

- (Норвегія, Тромсе). Научный электронный ежеквартальный журнал «Непрерывное образование: XXI век». Выпуск 2 (2014). 2014. С. 44-47.
74. Навчальні програми провідних ВНЗ Королівства Норвегії (документ із сайту knute.edu.ua) https://docviewer.yandex.ua/view/0/?page=1&*=-panF
75. Огієнко О. Механізми визнання результатів неформальної освіти та інформальної освіти дорослих: норвезький досвід / О. Огієнко. Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм: проблеми теорії і практики підготовки вчителя-вихователя-викладача : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 29 берез. - 1 квіт. 2005 р.). - К. : НПУ, 2005. С. 200.
76. Овчаренко С. В. Гуманітарна та культурна політика [Електр.ресурс] : навч. посіб. / С. В. Овчаренко. - Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2013. С. 152.
77. Олексієнко Р. В. Гуманітарна культура як невід'ємна частина сучасної освіти. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірник наук. праць / гол.редактор Г.П.Шевченко. - Вип. 1(76) - Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В.Даля, 2017. С. 160-165
78. Олексієнко Р. В. Університетська освіта в Королівстві Норвегія в умовах інтенсивної інформатизації суспільства. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірник наук. праць / гол.редактор Г.П.Шевченко. - Вип. 1(82) - Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В.Даля, 2018. С. 172 - 183
79. Олексієнко Р. В. Formation of the Humanitarian Culture among Students of Norwegian Universities as the Pedagogical Problem (Формування гуманітарної культури у студентів норвезьких університетів як педагогічна проблема). Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірник наук. праць / гол.редактор Г. П. Шевченко. - Вип. 1 (82). - Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. С. 140-150.
80. Олексієнко Р. В. Гуманітарна культура у системі норвезької університетської освіти. Науковий журнал «Інноваційна педагогіка». - Випуск 5. - Одеса: Вид-во ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2018. С. 25 - 28.

81. Олексієнко Р. В. Гуманітарна культура як невід’ємний складник духовної культури та стрижень культурної ідентичності громадян Норвегії. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірник наук. праць / гол.редактор Г. П.Шевченко. - Вип. 5 (86). Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім.В.Даля, 2018. С. 97.
82. Олексієнко Р. В. Distant learning in Higher Education in Norway// «Збірник наукових праць V Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Сучасний рух науки», що присвячена головній місії Міжнародного електронного науково-практичного журналу «WayScience» - прокласти шлях розвитку сучасної науки від ідеї до результату - м. Дніпро, 7-8 лютого 2019 р. 2019. С. 45.
83. Олексієнко Р. В. Використання віртуальних засобів АІКТ як інструментів формування професійної компетенції майбутніх перекладачів. Перспектив розвитку наукових досліджень у контексті глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна комунікація; Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції - м. Сєверодонецьк, 26-27 травня 2017. С. 46 - 49.
84. Олена О. Особливості гуманітарної підготовки і професійної компетентності студентів у технічному ВНЗ. Донецький вісник наукового товариства ім. Шевченка, Мовознавство, т. 26 [http: www.experts.in.ua/baza/analitic/index.phpELEMENT_ID=43214&pr](http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.phpELEMENT_ID=43214&pr)
85. Орешников И. М. Что такое гуманитарная культура? / И. М. Орешников. - Саранськ : Изд-во Мордов. ун-та, 1992. С. 262.
86. Норвезькі фіорди інформаційно-комунікативних технологій попередньої освіти [http: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Grani/2009_4/P-7.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Grani/2009_4/P-7.pdf). -
87. «Освіта для Всього» - Національний План Дії для Норвегії відповідно до Декларації Форуму Освіти Світу 2001 рік. 2001. С. 1-18.
88. Отамась І. Г. Вплив ЮНЕСКО на розвиток освіти в Україні. Theory and methods of educational management № 1(19), 2017. С. 67-69.
89. Павленков Ф. Ф. Словарь иностранных слов, вошедших в состав русского языка 3-е изд. - СПб, 1911. С. 368 .

90. Паніна Л. А. Рівень розвитку освіти в Норвегії. Розгляд та аналіз статистичних даних <https://panina-l.a.-riven-rozvytku-osvity-ta-analiz-statystychnykh-danykh>
91. Педагогічний словник / Ред. кол. : М. Д. Ярмаченко, І.А. Зязюн, В.М. Мадзігон Н. Г. Ничкало [та ін.]; М. Д.Ярмаченко. - К.: Пед. думка, 2001. С. 11.
92. Петрунева, Р. М. Гуманитаризация образования: модель гуманитарно-ориентированного специалиста: учеб. пособие / Р. М. Петрунева – Волгоград: РПК «Политехник», 1998. С. 113.
93. Підкасистий П. І. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів педагогічних вузів і педагогічних коледжів. - М: Педагогічне товариство Росії, 1998. С. 187.
94. Поліфункціональність культури. Основи культурології : навчальний посібник / Ред. Сандюк Л. О. ; Н. В. Щубелка ; В.О. ОДЕУ.Автограф, 2007. С. 400.
95. Полипова Т. А. Упровадження комп'ютерних технологій у викладання іноземної мови / Т. А. Полипова. Іноземні мови в школі. Випуск 3. 2002. С.14.
96. Покликання університету: Зб. наук. пр. / Відп. ред. О. Гомілко. - К. : РІА «ЯНКО»; «ВЕСЕЛКА», 2005. С. 304.
97. Праворська Н. І. Collection of Scientific Papers of Applied Math and Computer Technologies Faculty of Khmelnytskyu National University / N. 1 (2) 2009. С. 2.
98. Преподавание в сети Интернет: учеб. пособие / отв. редактор В. И. Солдаткин. - М. : Высшая школа, 2003. С. 792.
99. Пуховська Л. П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності. Київ, «Вища школа», 1997. С. 180.
100. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Майбутнє якого ми хочемо». - 66 сесія. 27 липня 2012 р.- dacddsny.org/doc/UNDOC/GEN/№11/476/12/PDF/№1147
101. Реформа і розвиток вищої освіти. Програмний документ (Париж, 1995). Вища освіта в ХХІ столітті. Заключна доповідь. - ЮНЕСКО Париж, 5-9 жовтня 1998. С. 19-33.
102. Розумний А. Вища освіта в контексті глобалізації / А. Розумний. Дзеркало тижня. - 26 січня - 1 лютого 2002. С. 3.

103. Роберт И. В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы, перспективы использования. М.: Школа-Пресс, 1994. С. 205.
104. Руденко-Моргун О. І. Комп'ютерні технології як нова форма навчання / О. І. Руденко-Моргун. Іноземні мови в школі. - Випуск 4. 2002. С. 19-20.
105. Рыбина Е. П. Гуманитарная культура студента через призму духовной и профессиональной культуры личности. 2011 - №1 Образование и образованный человек в XXI веке. 2011. С. 47.
106. Самойлюкевич І. В. Синергетичний підхід до дослідження проблеми мовної педагогічної освіти в інформаційному суспільстві. Философские проблемы синергетики. - Сумы: Слобожанщина. 1997. С. 120.
107. Свиренко Ж. С. Виховання гуманізму в студентів вищих технічних навчальних закладів у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу: автореф. дис на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Ж. С. Свиренко. - Луганськ, 2009. С. 20.
108. Семенченко Ф. Г. Особливості гуманітарної підготовки і професійної кваліфікації студентів в технічному університеті / Ф.Г. Семенченко. Наукові праці ЧДУ імені Петра Могили. Політологія. - Вип. 10. - Т. 23. 2002. С. 106-108.
109. Слостенин В. А. Гуманитарная культура специалиста. Магистр. - № 1. 1991. С. 16 - 25.
110. Соммер Д. С. Мораль XXI века / Д.С. Соммер. - М.: Кодекс, 2014. С. 480.
111. Сподін Л. А. Освіта XXI ст. http://nt-creaz.org.ua/VPD/#_Точ258920862
112. Сучасний педагогічний словник / упор. Семен Устимович Гончаренко. - К. : Либідь, 1997. С. 376.
113. Тімер Томас Б. Як домогтися досконалості в освіті / Томас Б. Тімер, Дейвід Л. Кірн; [Пер. з англійської Анжели Кам'янець]. - Львів: Літопис, 2004. С. 176.
114. Тоффлер Э. Шок будущего: пер. с англ. / Э. Тоффлер. □ М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. С. 557.
115. Шиянов Е. Н. Гуманизация педагогического образования: состояние и перспективы. - М.- Ставрополь : СГПУ, 1991. С. 205.

116. Українська радянська енциклопедія https://uk.wikipedia.org/wiki/Українська_радянська_енциклопедія
117. Українцям про Норвегію. Найважливіше і найцікавіше (2015). www.ifsa.kiev.ua
118. Універсальний Словник-Енциклопедія (УСЕ) https://uk.wikipedia.org/wiki/Універсальний_словник-енциклопедія
119. Фадєєв С. В. Про питання застосування комп'ютера в навчанні ІМ / С. В. Фадєєв. Іноземні мови в школі. - Випуск 5. 2003. С. 15.
121. Федоров А. И. Методологические аспекты информатизации профессионального образования. Интернет-журнал. - 2000. - №4. URL: <http://lib.sportedu.ru/Press/ТРФК/2000N4/p11-13.htm>
121. Федоренко С. В. Концептуальні підходи до визначення феноменологічного поняття «гуманітарна культура». Психолого-педагогічні науки. № 5, 2012. С. 2-3.
122. Федоренко С. В. Теорія і методика формування гуманітарної культури студентів вищих навчальних закладів США. - Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 «Теорія і методика виховання». - Інститут проблем виховання НАПН України, Київ, 2017. С. 23.
123. Франк С. Л. Духовные основы общества /С. Л. Франк. - М.: Республика, 1992. С. 511.
124. Фізер І. Вагомість гуманітарних дисциплін у системі вищої освіти: Інавгурац. лекція почес. професора Нац. ун-ту «Києво-Могилян. Акад», 1 верес. 1996 р. / І. Фізер. - Київ: КМ Академія, 2004. С. 21.
125. Філіпчук Г. Г. Освітні стратегії: глобальні і національні тенденції// Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць / Гол. редактор Г. П. Шевченко. - Вип. 6 (75). - Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. С. 277.
126. Хофстеде Г. Организационная культура [Электронный ресурс] / Гирт Хофстеде. - Режим доступа к статье: http://portal.tpu.ru/SHARED/m/MMA1252/UMKD_electronics/Tab3/Хофстед.docx

127. Шевченко Г. П. Виховання - процес людинотворчості, культуротворчості, духотворчості / Г. П. Шевченко. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць / За матеріалами VI Міжнародної науково-практичної конференції «Духовно-культурні цінності виховання людини» 27 травня 2015 р. / Гол. редактор Г. П. Шевченко. - Вип. 3 (66). - Сєвєродонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. С. 288-298.
128. Шпенглер О. Пессимизм ли? [Електронний ресурс] / О. Шпенглер -http://royallib.com/book/osvald_shpengler/pessimizm_liotvet_moim_kritikam.html
129. Шумаєва С. П. Розвиток масмедійних навчальних технологій у середніх закладах освіти США : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / С. П. Шумаєва. - Житомир, 2005. С. 13.
130. Шумаєва М. І. Глобальні та національні проблеми економіки // Особливості стратегії інформатизації суспільства в країнах світу / Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. - 2015. - Випуск 6. С. 15.
131. Целякова О. М. Духовність і ціннісні орієнтації студентської молоді України в трансформаційному суспільстві / О. М. Целякова. Гуманітарний вісник ЗДА. - Вип. 38. 2009. С. 222-233.
132. ЮНЕСКО Діяльність в галузі освіти в усьому світі [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.unesco.org>.
133. Aamodt Per (1990). "A New Deal for Norwegian Higher Education?". European Journal of Education. 25 (2): 171-185. JSTOR 1503087
134. Analytical survey. Distance Education for the Information Society: Policies, Pedagogy and Professional Development. UNESCO INSTITUTE FOR INFORMATION TECHNOLOGIES IN EDUCATION. - М., 2000. - 87 p. - <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001500/150097eo.pdf>
135. Ask Karin, Lange Siri (2007) Kjønn- og likestillingsrettet utviklingssamarbeid. Kartlegging av kompetansemiljø i Norge Bergen: Chr. Michelsen Institute 45 p. (Commissioned by the Norwegian Foreign Ministry) <https://www.cmi.no/publications/2593-kjonn-og-likestillingsrettet-utviklingssamarbeid>

136. Barnett R. The Idea of the University in the 21st century: Where is the Imagination? / R. Barnett / *Yükseköğretim Dergisi*. - 2011. - № 1 (2). - P. 88-94.
137. Baumol W., Bowen W. *Performing Arts: The Economic Dilemma*. (New York: The Twentieth Century Fund. 1966).
138. Better utilization of information technology in Norway. - <http://archive.bild.net/infosocnor.htm>
139. Bjerkaker S., *Adult and Continuing Education in Norway*, W. Bertelsmann Verlag, Bielefeld, 2016. P. 48.
140. BOLOGNA_DECLARATION.pdf from the site www.magna-charta.org
141. Borg R. Slid mnet: intryck - uttryck - avtryck (Link ping Studies in Education and Psychology, Link ping: Link ping universitet. 2001. P. 207.
142. Brandt E. Høgskolenes erfaringer med realkompetansestudenter fra forsøksordningene i 1999 og 2000, NIFU Skriftserie 11/2002, Oslo:NIFU. In Skule, S. and Ure, O B, *Lifelong Learning - Norwegian Experiences, Identification and Validation of Non-formal and Informal Learning*, Fafo Paper 2004:21
143. Brundtland G. Prime minister of Norway. *Arbeidbladet*. 1995. P. 26.
144. Comparative Study of the Nordic teacher-training programmes. Nordic Council of Ministers, Copenhagen, 2009. - 107 p. [Electronic resource]: www.norden.org/order
145. Caulkins, Douglas (1994) "Norwegians: Cooperative Individualists." In Carol Ember, Melvin Ember, and David Levinson, eds., *Portraits of Culture: Ethnographic Originals*, 1994. P. 98.
146. Core curriculum for Primary, Secondary and Adult Education in Norway. National Centre for Educational Resources, Oslo, 1997. - C. 26-108.
147. Cronon W. «Only Connect». *The Goals of a Liberal Education*. *The American Scholar*, 67(4), 1998. P. 73-81.
148. Education in Norway. The Royal Ministry of Education, Research and Church Affairs, Oslo, 1997. P. 136-198.
149. Education in Norway <http://howtoukr.ru/osvita/154561-osvita-v-norvegii-sistema-osviti-shkoli-i.html>

150. Education from Kindergarten to Adult Education. Oslo: Ministry of Education and Research. The Norwegian Agency for Quality Assurance in Education official website [http: www.nokut.no/en/](http://www.nokut.no/en/).
151. EURASHE's 10 Commitments for the EHEA in 2020 - Vision & Strategies. - Brussels: EURASHE, 2012. - 6 p. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http: files.eurashe.eu](http://files.eurashe.eu). - P. xv.
152. Education for Sustainable Development. Utdanningsdirektoratet Postboks 2924 Tøyen 0608 Oslo Internett: www.utdanningsdirektoratet.no Bestillingstorget: bestilling.utdanningsdirektoratet.no
153. Entrepreneurship education in the Nordic countries. Strategy implementation and good practices. /Nordic Innovation Report 2012:24. December 2012/www.nordicinnovation.org. Education_in_Nordics_web.pdf
154. Equity in Education. Country Analytical Report for Norway. OECD papers, 2004. [https: docviewer.yandex.ua/view/0/?page=30&*c4xJLJMT](https://docviewer.yandex.ua/view/0/?page=30&*c4xJLJMT)
155. Erklæringer av fred Utdanning Forum 2001. («Освіта для Всього» - Національний План Дії для Норвегії відповідно до Декларації Форуму Освіти Світу 2001 рік.)
156. Epstein M. Inventive Thinking in the Humanities. Common Knowledge, 23(1). 2017. P. 1-18.
157. European Centre for the Development of Vocational Training (CEDEFOP). (2008). Terminology of European Education and Training Policy. A Selection of 100 Key Terms. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 2008. P. 68.
158. European inventory on validation of non-formal and informal learning: country report Norway. By Odd Bjorn Ure. - Brussels: Ecotec Research & Consulting Limited. 2005. P.11.
159. Fact sheet: White Paper on Teacher Education «The teacher - the role and the education» (Report to the Storting № 11 (2008-2009) Principal elements. (Report № 11 to the Storting). - Oslo : Ministry of Education and Research, 2008. P. 67.

160. Fedorenko S. Liberal Arts Education in the Instructional Setting of Higher School. *European Science Review: International Scientific Journal*. 2014. P.9-10, 80-83.
161. Fellis G. The mission of the university / G. Fellis [Electronic resource]. - URL: <http://cou.on.ca/wp-content/uploads/2015/07/COU-George-Fallis-The-Missionof-the-University.pdf>
162. Fromm Erich Seligmann *Man for Himself: An Inquiry Into the Psychology of Ethics* <https://docslide.us/documents/analysis-of-erich-fromm-man-for-himself-an-inquiry-into-the-psychology-of-ethics.html>
163. Fuller S. Humanity: The Always Already - or Never to Be - Object of the Social Sciences? In J. W. Bouwel (Ed.), *The Social Sciences and Democracy*. London: Palgrave. 2010. P. 38-44.
164. Godwin K. A. The Worldwide Emergence of Liberal Education. *International Higher Education*. 2014. P. 2-4.
165. Greene M. Toward Wide-Awakeness: An Argument for the Arts and Humanities in Education. *The Humanities and the Curriculum*, 79(1), 1977. P. 119-125.
166. Habermas J. *Universität in der Demokratie* / J. Habermas. *Kleine politischen Schriften* / J. Habermas. - Frankfurt am Main, 1981. P. 483.
167. Хеллівелл, Леярд, Захс, 2017 https://24tv.ua/mizhnarodni_novini_tag1121
168. Holm C., The Nordic approach to lifelong learning, *Proceedings of the Policy Forum on Lifelong Learning - Policy and Vision*. 47th SEAMEO Council Conference (SEAMEC 47). Hanoi. 2013. P. 11.
169. Hansen J. T. Humanism as Moral Imperative: Comments on the Role of Knowing in the Helping Encounter. *Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, 45(2). 2006. P. 115-125.
170. Harper D. *Etymology Dictionary*. <http://www.etymonline.com/index.php?search=art&searchmode=none>.
171. Harpham G. G. Beneath and beyond the “Crisis in Humanities”. *New Literary History*, 36(1), 2005. P. 21-36.
172. Harpham G. G. Response. *New Literary History*, 36(1) 2005. P. 109.

173. Harpham G. G. The Human and the Humanities. Wake County Physician Magazine, 14(4). 2008. P. 26-35.
174. Haug Guy. Trends and Issues in Learning Structures in Higher Education in Europe. - Bonn, HRK, 2000. P. 77 p.
175. Haugoy G., Moe F. REFINE: Recognising Formal, Informal and Non-formal Education, Final report from the Norwegian sub-project, Vox and the University of Bergen. 2005. P. 21-27.
176. Helliwell John The factors that contribute to quality of life <http://www.bbc.com/travel/story/20180617-why-the-finns-dont-want-to-be-happy>
177. Henningsen B. Der Norden: Eine Erfindung. Das europäische Projekt einer regionalen Identität. Antrittsvorlesung an der Humboldt-Universität zu Berlin. - Berlin, 1995. -36 p.; Idem. Der Norden: Eine Erfindung. Der Norden. Norwegen, Schweden, Danemark, Finnland. - München, 1993. P. 13 - 110.
178. Higher Education in Norway. - Naik, 1996. P. 72 p.
179. Hofstede G. Culture's Consequences, Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations. Thousand Oaks CA: Sage Publications. 2001. P. 78.
180. Joenniemi P. Lehti M. The Encounter Between the Nordic and the Northern: Torn Apart but Meeting Again? Lehti M., Smiths P. J. Post-Cold War Identity Politics: Northern and Baltic Experiences. - London & Portland. 2003. P. 131.
181. Jonassen, Christen T. (1983) Value Systems and Personality in a Western Civilization: Norwegians in Europe and America. 1983. P. 234.
182. Karvalics Laszlo Z. How to defend the original, multicriteria theories of Information Society? 3rd ICTs and Society Meeting; Paper Session - Theorizing the Internet; Paper 3. (Publication in «tripleC - Cognition, Communication and Cooperation», v.8, No2, 2010 / www.triple-c.at).
183. Kazamias A. M. Agamemnon Contra Prometheus: Globalisation, Knowledge / Learning Societies and Paideia in the New Cosmopolis. In R. Cowen, & A. M. Kazamias (Eds.), International Handbook of Comparative Education. 2009. P. 1079-1112. New York: Springer Science & Business Media.

184. Klein J. T. *Transdisciplinarity: Joint Problem Solving Among Science, Technology, and Society: An Effective Way for Managing Complexity*. Basel: Birkhäuser Verlag.
185. Klein T. Prospects for Transdisciplinarity. *Futures*, 36(4). 2004. P. 515-526.
186. Klooster D. J., Steele J. L., Bloem P. L. *Ideas without Boundaries: International Education Reform through Reading and Writing for Critical Thinking*. Newark, DE: International Reading Association. 2000. P. 213-217.
187. Kluckhohn C. Values and Value Orientations in the Theory of Action: An Exploration in Definition and Classification. In T. Parsons, & E. Shils (Eds.), *Toward a General Theory of Action* (pp. 388-433). Cambridge: Harvard University Press.
188. Kuczera M. *Learning for Jobs OECD Reviews of Vocational Education and Training Norway*, OECD Publishing, Paris, <http://www.oecd.org/norway/41506628.pdf>.
189. Kuczera, M., Brunello G., Field S., Hoffman N. *Learning for Jobs. OECD Reviews of Vocational Education and Training. Norway* <https://www.oecd.org/norway/41506628>
190. Koretz J. *Life Choices: Living in a Humanistic. Humanism Today*. 1999. P. 30-39.
191. Kurtz P. *Humanist Manifesto 2000: A Call for a New Planetary Humanism*. New York: Prometheus Books. 2000. P. 67.
192. Larsen J. E. Role of the Humanities in the Bologna Idea of a University: Learning from the American Model? *Revista Española de Educación Comparada*, 2006. P. 309-327.
193. Laursen J. Olesen T. A Nordic Alternative to Europe? The Interdependence of Denmark's Nordic and European policies, 1945 – 1998. *Contemporary European History*. - Vol. 9. - N1. 2000. P. 66.
194. Long-term plan for research and higher education 2015-2024. Meld. St. 7 (2014-2015) Report to the Storting (white paper). - Recommendation of 3 October 2014 from the Ministry of Education and Research .2015. P. 52.
195. Martin W. J. *The Global Information Society / W. J. Martin*. - Aldershot: Aslib Gower; Brookfield: Gower, 1995. P. 233.

196. Masuda Y. Information Society as Postindustrial Society. World Future Society. - № 5. 1983. P. 29.
197. Morse N.V. Using Wiki-technologies to organize the learning environment of a modern university. Retrieved from http://elibrary.kubg.edu.ua-/12318/1/N_Morze__Varchenko_OpenEdu.pdf.
198. National Telecommunication & Information Administration //www.ntia.doc.gov/about.
199. Nilsen Mohn T. The Norwegian approach to validation of non-formal and informal learning; benefits for individuals, enterprises and society, A presentation given to the Sixth ERDI expert seminar, May, 2006. P.33.
200. Nevin E. 'Education and sustainable development', Policy & Practice: A Development Education Review, Vol. 6, Spring. 2008. P. 49-62.
201. New OECD Activity on Recognition of Non-formal and informal learning(RNFIL), Country Background Report. 2006. P.78-79.
202. Nokut. (N.d.). General information about education in Norway - NOKUT. Retrieved December 18, 2016, from nokut.no/en/.
203. The Nordic model - challenged but capable of reform <https://www.researchgate.net/publication/262765063>
204. Norge. No rings - og handelsdepartementet Midtveisrapport for eNorge. - <http://odin.dep.no/nhd/norsk/publ/rapporter/024101-990023/index-dok000-b-n-a.html>
205. NORGLOBAL - Norge - Global partner <https://www.forskningsradet.no/om-forskningsradet/programmer/norglobal/>
206. Norway-USA in contrast: A brief look at two education systems. (2016). Retrieved December 17, 2016, from norwegianamerican.com.
207. Norway's Humanitarian Strategy: An effective and integrated approach. Published by: Norwegian Ministry of Foreign Affairs.- Norway.- 2017 <https://www.norway.no/en/Eswatini/values-and-priorities/development-cooperation/>
208. Norway in Eswatini <https://www.norway.no/en/Eswatini/>

209. Norway VET in Europe Country Report. Thessaloniki : CEDEFOP. The Norwegian Directorate for Education and Training (2012). <http://www.unevoc.unesco.org/go.php?q=World+TVET+Database&ct=NR>.
210. Norway VET in Europe Country Report. Thessaloniki : CEDEFOP. Norwegian Ministry of Education and Research (2007). Education from Kindergarten to Adult Education. Oslo: Ministry of Education and Research. The Norwegian Agency for Quality Assurance in Education official website <http://www.nokut.no/en/>.
211. Norway. Initial steps towards the implementation of 2030 Agenda <https://sustainabledevelopment.un.org> .
212. Norway VET in Europe Country Report. Thessaloniki: CEDEFOP. The Norwegian Directorate for Education and Training (2012). <http://www.unevoc.unesco.org/go.php?q=World+TVET+Database&ct=NOR>
213. Norwegian Agency for Quality Assurance in Education, <http://www.nokut.no/en/>.
214. Norwegian Directorate for Education, Training, <http://www.udir.no/> Stottemeny.
215. Norwegian Directorate for Education and Training (2012), The Education Mirror 2012, Analysis of Primary and Secondary Education and Training In Norway, Norwegian Directorate for Education and Training, Oslo, http://www.udir.no/Upload/Rapporter/2012/US2012_ENG_nettersjonpdf?epslanguage=no.
216. Norwegian Ministry of Education and Research, <http://www.regjeringen.no/en/dep/kd.html?id=586>.
217. Norwegian Ministry of Education and Research (2009), GNIST - partnership for a coherent and comprehensive effort for teachers, Norwegian Ministry of Education and Research, Oslo, <http://www.gnistweb.no/lastned/26/engelsk-oversettelse-av-partnerska>.
218. Norwegian Ministry of Education and Research (2007) Education - from Kindergarten to Adult Education, Norwegian Ministry of Education and Research, Oslo, [http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Veiledninger %20og%20 brosjyrer /Education_in_Norway_f-4133e.pdf](http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Veiledninger%20og%20brosjyrer/Education_in_Norway_f-4133e.pdf)
219. Norwegian Parliament (Storting), <http://www.stortinget.no/en/In-English/>.
220. NTNU (Norwegian University of Science and Technology) <http://www.ntnu.no/english>

221. Nybø Iselin On Norway's contribution to the SDGs through education, research and innovation. <https://www.norway.no/en/missions/eu/>
222. Nusche D. OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education: Norway 2011, OECD Publishing, Paris, <http://www.oecd.org/norway/oecdreviews/evaluationandassessmentineducationnorway2011.htm> and <http://www.oecd.org/edu/school/486>
223. Nusche D. Reviews of Evaluation and Assessment in Education / Norway. Deborah Nusche, Lorna Earl L, William Maxwell, Clare Shewbridge. - OECD Publishing, 2011. P.162.
224. Nygard skole. Innforingscenter for minoritetsspraklige, Bergen. 2000. P. 56.
225. OECD Equity in Education Thematic Review: Norway Country Note, OECD Publishing, Paris, <http://www.oecd.org/education/innovation-education/358>
226. OECD Overview of Country Results in TALIS: Norway, OECD Publishing, Paris, <http://www.oecd.org/norway/43072672.pdf>.
227. Organization of the Education System in Norway. 2005/2006. - Eurybase/ The Information Database on Education Systems in Europe. 2007. P. 193.
228. Ostergard U. Norden - europyisk eller nordisk? Den jyske Historiker. Vol. 69 - 70. 1994. P. 7 - 37.
229. Pratt M. L. Humanities for the Future: Reflections on the Western Culture Debate at Stanford. In D. J. Gless, & B. Herrnstein Smith (Eds.), The Politics of Liberal Education. 1992. P. 13-31.
230. Raaum Oddbjörn, Erik Aabø, Karterud Thomas. Utdanning og livsinntekt i Norge. 2019. P. 56-67.
231. Rekkedal T. (1994) Distance education in Norway. ANDREA [Listserv]. Available: TORSTEIN.REKKEDAL@ADM.nki.no
232. Rerup L. Nationalisme og skandinavisme indtil første verdenskrigs udbrud'. Den jyske Historiker. 1994. P. 69 - 70, 79 - 87;
233. Robinson E. Humanistic Education to Character Education: An Ideological Journey. Journal of Humanistic Counseling, Education and Development, 39(1). 2000. P. 53-67.

234. Saettler P. A history of instructional technology. Englewood, Co: Libraries Unlimited. 1994. P.196-198.
235. Scott J. The Mission of the University: Medieval to Postmodern Transformations / J. Scott. The Journal of Higher Education. - № 1. 2006. P. 1-39.
236. Simpson E. Knowledge in the postmodern university / E. Simpson. Educational Theory. Vol. 50. - Issue 2. 2000. P. 21.
237. Skole og utdanning i Norge. Høyere utdanning. https://snl.no/Skole_og_utdanning_i_Norge
238. Schneider C. G. Engaging Cultural Legacies: Shaping Core Curricula in the Humanities. Liberal Education, 77(3). 1991. P. 2-7.
239. Schwartz S. H., Bilsky, W. Toward a Universal Psychological Structure of Human Values. Journal of Personality and Social Psychology. 1997. P. 53.
240. Schwartz S. H., Bilsky W. Toward a Theory of the Universal Content and Structure of Values: Extensions and Cross Cultural Replications. Journal of Personality and Social Psychology. 1990. P. 58.
241. Shapiro S. B. Survey of Basic Instructional Value in Humanistic Education. Journal of Humanistic Education and Development, 24(4). 1986. P. 144-158.
242. Simpson E. L. Humanistic Education: An Interpretation. Cambridge, MA: Ballinger Publishing Co.
243. Skoie H. Faculty involvement in research in mass higher education: Current practice and future perspectives in the Scandinavian countries. - Science a/ publ. policy/ - Guildborg, - Vol. 27, № 6. 2000. P. 409 - 419.
244. Social læreplan for Hellen skole. Hellen skole, Bergenhus bydel, 2000. P. 13-17.
245. Statistics Norway Facts about Education in Norway 2011 - key figures 2009, Statistics Norway, Oslo, <http://www.european-agency.org/country-information/norway/norwegian-files/facts2011-key-figures-education-in-Norway.p>
246. Statistics Norway Facts about Education in Norway 2013 - key figures 2011, Statistics Norway, Oslo, http://www.ssb.no/en/utdanning/artikler-ogpublikasjoner/_attachment/89692?_ts=13c297bfca8.

247. Sternberg, R. J., & Kaufman, S. B. (Eds.). The Cambridge Handbook of Human Intelligence. New York: Cambridge University Press. 2012. P. 79-81.
248. Statistics Norway. Facts about education in Norway 2016. Retrieved December 17, 2016 from ssb.no/en.
249. Store norske leksikon https://meta.snl.no/Artikler_fra_papirleksikonet
250. Strauss, L. Liberal Education and the University. *Academic Questions*, 17(1). 2004. P. 31-36.
251. Strath B. Nordiskf Radet och nordikt samarbete. De Nordiska Felleskaper. Den Jyske Historiker. - Vol. 1994. P. 69 - 70.
252. Strath B. Scandinavian Identity: A Mythical Realit. *European Identities. Cultural Diversity and Integration in Europe since 1700*/Ed. by Sorensen N. - Odense, 1995. P. 37 - 57;
253. Sverre Ole Drønen SDG Bergen: a strategic initiative// <https://www.uib.no/en/sdgbergen/128097/sdg-bergen-strategic-initiative>
254. Taguma M. OECD Reviews of Migrant Education: Norway, OECD Publishing. Paris, <http://www.oecd.org/norway/43901573.pdf>.
255. Telemark University. www.sitel.no
256. Talentprogrammet «Honours» <https://forskning.no/ntb-utdanning/uio-startar-noregs-forste-talentprogram--unorsk-men-verdt-a-prova-ut/1329788>
257. Tevlina V.V. Science fnd education policy in Norway: national and world trends of development Norwegian Centres of Excellence (Oslo, 2008). (University of Tromsø, Norway), <https://nauchno-obrazovatel'naya-politika-v-norvegii-natsionalnye-i-obschemirovye-tendentsii-razvitiya.pdf>
258. The World University Rankings 2014-2015 [Electronic resource].URL: <http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014-15/worldranking>
259. The Millennium Development Goals (MDGs) <https://www.un.org/millenniumgoals/bkgd.shtml>
260. The Politics of European University Identity. Political and Academic Perspectives. - Bologna: Bologna University Press, 2006. P. 9.

261. The Telecommunications Act of 1996 and its Impact. <http://www.stern.nyu.edu/networks/telco96.html>
262. «UiO starter Norges aller første Honours-program» <https://www.mn.uio.no/studier/aktuelt/aktuelle-saker/norges-forste-honours-program.html>
263. UNESCO Institute for Education. Literacy for Tomorrow. Gamburg: UNESCO Institute for Education. Retrieved from <http://www.unesco.org/education/uie/confintea/pdf/3g.pdf>.
264. UNESCO International Bureau of Education (2010/11). World Data on Education Seventh edition 2010/11. Geneva: UNESCO-IBE. CEDEFOP ReferNet (2012). Norway VET in Europe Country Report. Thessaloniki : CEDEFOP. Norwegian Ministry of Education and Research
265. United Nations Millennium Declaration <https://www.un.org/ares552e.pdf>
266. Universitetet i Oslo, <http://www.uio.no/>
267. Universitetet i Tromsø - Norges arktiske universitet, <http://uit.no>
268. Valett, R. E. Humanistic Education: Developing the Total Person. St. Louis: C.V. Mosby. 1977. P. 94-97.
269. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, <http://www.ntnu.edu/>
270. Valuation and validation of non formal and informal learning in Norway - experience and challenges. - Oslo : Vox, 2007. P. 52 .
271. Handelshøyskolen , BI, <https://www.bi.no/>
272. Universitetet i Stavanger, <http://www.uis.no/>
273. Van der Wende, M. The Emergence of Liberal Arts and Sciences Education in Europe: A Comparative Perspective. Higher Education Policy, 24(2). 2011. P. 233-253.
274. Viker L. Scandinavia vs. Norden. Scandinavian Review. - Vol. 92. - N 1. 2002. P. 40 - 45.
275. Waever O. Nordic Nostalgia: Northern Europe after the Cold War. International Affairs.. - Vol. 68. - N 1. 1992. P. 78 - 102.
276. Warger T., Dobbin, G. Learning Environments: Where Space, Technology, and Culture Converge. EDUCAUSE: Learning Initiative. Retrieved from <https://net.educause.edu/ir/library/pdf/ELI3021.pdf>.

277. Weaver O. Nordic Nostalgia: Northern Europe after the Cold War. *International Affairs*. - Vol. 68. - N 1. 1992. P. 78 - 102.
278. Witoszek N. Fugitives from Utopia: The Scandinavian Enlightenment Reconsidered. Serensen O. Strath B. (eds) *The Cultural Construction of Norden*. - Oslo, 1997. - P. 88; Gotz N. Norden: Structures That Do Not Make a Region. *European Review of History*. - Vol. 10. - N 2. 2003. P. 326.
279. What subjects are included in humanities? <https://www.quora.com/What-subjects-are-included-in-humanities>
280. “Utdanning for alle” - nasjonal handlingsplan for Norge i samsvar med Universal Service Program for Schools and Libraries (E-Rate)
281. Yenbamrung P. *The Emerging Electronic University* / P. Yenbamrung. *Distance Education for the 21st Century: materials of 16th World Conference of the International Council for Distance Education*, 1992, Bangkok. - Bangkok: ICDE, 1992. P. 317.

**Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати
дисертації
Статті у наукових фахових виданнях**

1. Олексієнко Р. В. Гуманітарна культура як невід’ємний складник духовної культури та стрижень культурної ідентичності громадян Норвегії. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*: зб. наук. праць / Гол. ред. : Г. П. Шевченко. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2018, Вип. 5 (86). С. 133-141.

2. Олексієнко Р. В. Університетська освіта в Королівстві Норвегія в умовах інтенсивної інформатизації суспільства. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*: зб. наук. праць / Гол. ред. : Г. П. Шевченко. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2018. Вип. 1(82). С. 172-183

3. Олексієнко Р. В. Гуманітарна культура у системі норвезької університетської освіти. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. Одеса: Вид-во ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2018. Вип. 5. С. 25-28.

4. Олексієнко Р. В. Гуманітарна культура як невід’ємна частина сучасної освіти. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*: зб. наук. праць / Гол. ред. : Г. П. Шевченко. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. Вип. 1(76) С. 160-165

5. Олексієнко Р. В. Деструктивний вплив засобів масової інформації як загроза духовній безпеці сучасної особистості. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*: зб. наук. праць / Гол. ред. : Г. П. Шевченко. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. Вип. 2 (77). С.199-205.

6. Олексієнко Р. В. Гуманітарна культура у системі норвезької університетської освіти. *Науковий журнал: Інноваційна педагогіка. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій*, м. Одеса, 2018. № 5. С. 25-28.

7. Олексієнко Р. В. Formation of the Humanitarian Culture among Students of Norwegian Universities as the Pedagogical Problem. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*: зб. наук. праць / Гол. ред. : Г. П. Шевченко. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2018. Вип. 3 (84). С. 140-150.

8. Олексієнко Р. В. Загальна підготовка у вищій школі Норвегії як базис формування гуманітарної культури студентів. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*: зб. наук. праць / Гол. ред. : Г. П. Шевченко. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2019. Вип.3(90). С. 97-99.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Олексієнко Р. В., Сура Л. Г. Мультимедийные программы как одна из перспективных форм организации процесса обучения иностранным языкам. Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти : зб. матеріалів XII міжнар. наук.-практ. конф., 30-31 трав. 2016 р. : в 2 ч. Ч. 1 / М-во освіти і науки України, Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля [та ін.] ; [за заг. ред.

д.філос.н. Журби М.А.]. Монреаль: ЦСП «НБК»; Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. С. 156-158.

10. Олексієнко Р. В. Використання віртуальних засобів АКТ як інструментів формування професійної компетенції майбутніх перекладачів. Перспектива розвитку наукових досліджень у контексті глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна комунікація: матеріали I міжнар.наук.-практ. конф., м. Сєверодонецьк, 26-27 трав. 2017. С. 46 -49.

11. Олексієнко Р. В. Інформатизація університетської освіти в Норвегії. Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції: «Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні», м. Львів. 22-23 лютого 2019. С. 87-90.

12. Олексієнко Р. В. Роль гуманітарного середовища вищих навчальних закладів Норвегії у формуванні гуманітарної культури студентів. Перспектива розвитку наукових досліджень у контексті глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна комунікація: матер. II міжнар. наук.-практ. конф., м. Сєверодонецьк, 26-27 черв. 2019. С. 46-49.

13. Олексієнко Р. В. Університетська освіта в Норвегії. «Сучасний рух науки», що присвячена головній місії Міжнародного електронного науково-практичного журналу «WayScience»: зб.наук. праць V міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. прокласти шлях розвитку сучасної науки від ідеї до результату, м. Дніпро, 7-8 лютого 2019. С. 56 – 58.

14. Олексієнко Р. В. Formation of Humanitarian Culture of Students in Norway. /Р. В. Олексієнко // Advanced Technologies in Research and Education: collection of research materials of the Second International Conference; 5-7 of March 2019. Severodonetsk: Publishing House of the VDEUNU. 2019. P. 192–193.

15. Олексієнко Р. В. Формування гуманітарної культури у студентів норвезьких університетів як фактора гармонізації відносин людини до етноприродного середовища. Перспектива розвитку наукових досліджень у контексті глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна комунікація: матер. III міжнар. наук.-практ. конф., м. Сєверодонецьк, 24-25 трав. 2019. С. 46-49.

Апробація результатів наукового дослідження

№п/п	Назва	Місце проведення	Форма участі
Міжнародні конференції:			
1.	Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманіст. знання у сучасному інформац. просторі: національний та інтернаціональний аспекти	Сєвєродонецьк, 2016.	виступ
2.	Стратегії сталого розвитку: на шляху до сильнішої громади	Сєвєродонецьк, 2016.	виступ
3.	Університетська наука. Проблеми міжнародної інтеграції	Сєвєродонецьк, 2017.	виступ
4.	Перспектива розвитку наукових досліджень у контексті глобал. змін: освіта, політика, економіка, між культурна комунікація (I)	Сєвєродонецьк, 2017	виступ
5.	Перспектива розвитку наукових досліджень у контексті глобал. змін: освіта, політика, економіка, між культурна комунікація (II)	Сєвєродонецьк, 2018	виступ
6.	Культурна особистість у світлі виховання, освіти і духовної безпеки	Київ, 2018.	друк
7.	Сучасний рух науки, що присвячена головній місії Міжнародного електронного науково-практичного журналу «WayScience» – прокласти шлях розвитку сучасної науки від ідеї до результату	Дніпро, 2019.	друк
8.	Духовно-культурне виховання особистості в умовах входження людства в епоху культури	Київ, 2019.	друк

Цікаві факти про Норвегію

- Норвегія - країна, яка дивує своєю красою. Дивовижна й багатюща природа - головне надбання Норвегії, вона вражає і захоує в себе з першого погляду.

- Норвегія, Норв́егія (норв. *Kongeriket Norge, Norge*; нюн. *Noreg*), офіційна назва Королівство Норв́егія - північноєвропейська держава на Скандинавському півострові, загальною площею 385,25 тис. км².

- Норвегія - суверенна демократична парламентська конституційна монархія унітарного устрою. У Норвегії державна влада розділена між парламентом, королем та Верховним судом, згідно норм конституції, що з численними поправками діє в країні з 1814 року. Глава держави - король Гаральд V (норв. *Harald V*) з династії Шлезвіг-Гольштейн-Сьоннерборг-Глюксбургів. з 17 січня 1991 року; спадкоємець трону – кронпринц Хокон (норв. *Haakon Magnus*), народився 20 липня 1973 року.

- "Все для Норвегії" - цей девіз написаний на гербі короля Норвегії. І ось вже протягом багатьох років служить девізом для Королів Норвегії.

- Столиця Норвегії - Осло. Осло це одне з найдорожчих міст для життя у світі (за даними дослідницьких груп з Economist Intelligence Unit і ECA International Осло це найдорожче місто для життя в Європі).

- Чисельність населення Норвегії становить - 5,3 млн осіб.

та

- У країнах Скандинавії (Норвегія Ісландія) найвища народжуваність у Європі серед корінного, а не стороннього населення. Скандинави спочатку зробили ставку на поліпшення якості життя дитини, а не на збільшення кількості народжень.

- Головні етноси країни: норвежці - 94,4 %, інші європейці - 3,6 %, інші - 2 %, саами - 60 тис. Іншими національними меншостями виступають квени (норвезькі фіни), шведи, данці, німці. Офіційна мова: норвезька (букмол і нюношк). Саамська і фінська мови виступають в якості офіційних мов відповідних етнічних меншин. Існує дві форми норвезької мови. Старонорвезька мова «букмол», або книжкова мова, (друга назва - «ріксмол» - державна мова), її використовують 80 % населення. Близько 20 % користуються новонорвезькою мовою «нюношк» (друга назва - лансмол - сільська мова), яка є сумішшю окремих діалектів норвезької мови. Всі норвежці вивчають обидві форми мови.

- Норвегія, як член Ради Європи, 5 листопада 1992 року підписала і ратифікувала 10 листопада 1993 року Європейську хартію регіональних мов (вступила в дію 1 березня 1998 року). Регіональними мовами визнані: саамська, скандоциганська, квенська, циганська.

- Норвегія межує з такими країнами: Швеція, Фінляндія, Росія, Данія (через протоку).

- Мешканці Норвегії вже кілька разів проголосували проти членства в ЄС, але саме ця країна реалізувала більшу кількість директив Європейського Союзу, ніж будь-яка країна-член ЄС.

- У Норвегії освіта й культура - на першому плані. Тут вперше в світі, в далекому 1979 році, було введено обов'язкову початкову освіту. У початковій школі викладають не тільки англійську мову (з першого класу), а й крім традиційних шкільних предметів - екологію і мистецтво. До речі, на освіту Норвегія витрачає в три рази більше, а на охорону здоров'я - в чотири рази більше, ніж на оборону. При цьому ВВП Норвегії охороняють не тільки межі своєї країни, але й повітряний простір Ісландії, у якої своєї армії немає взагалі.

- У Норвегії зафіксовані найвищі у світі ціни на бензин - (попри те, що Норвегія є одним з найбільших експортерів нафти у світі).

- Норвегія отримує 98-99% електроенергії за допомогою гідроелектростанцій - це найвищий показник у світі.

- Публічні університети Норвегії є безкоштовними для студентів з будь-якої точки світу.

- Рекламування товарів дітям віком до 12 років заборонено в Норвегії та Швеції.

- Уряд Норвегії купує 1000 копій кожної нововиданої книги, і поширює їх серед публічних бібліотек.

- Норвегія пропонує одні з найвигідніших умов декретної відпустки для жінок і чоловіків. Жінки отримують відпустку тривалістю 44 тижні та фінансову допомогу в розмірі 80% від заробітної плати або 34 тижні та 100% від заробітної плати. Додаткову декретну відпустку отримують і молоді татусі - 12 тижнів оплачуваної відпустки.

- На освіту Норвегія витрачає в три рази більше, а на охорону здоров'я - в чотири рази більше, ніж на оборону. При цьому ВПС Норвегії охороняють не тільки кордони своєї країни, але і повітряний простір Ісландії, у якої своєї армії немає взагалі. З 2009 року Норвегія утримує перше місце за Індексом людського розвитку.

- Хорніндальсватнет (Hornindalsvatnet) - найглибше озеро Європи, що розташоване в центральній Норвегії. Його максимальна глибина досягає 514 м.

- Віннуфоссен (Vinnufossen) - найвищий водоспад у Європі (860 м) і шостий в рейтингу найвищих водоспадів на планеті.

- У Норвегії знаходиться найбільший льодовик в Північній Європі - Jostedalbreen.

- Норвегія має найбільшу протяжність фьордів у світі. Фьорд - це широкий, часто звивистий і глибокий канал зі скелястими берегами, встромлений з моря вглиб материка на багато кілометрів.

- У Норвегії знаходиться найпівнічніша точка материкової Європи. Називається Нордкап, знаходиться на краю скелі далеко на півночі. У гарну погоду можна побачити край льодовиків Арктики.

- Норвегія є абсолютним чемпіоном зимових Олімпійських ігор:
- Норвегія є абсолютним чемпіоном зимових Олімпійських ігор: представники цієї країни змогли завоювати найбільшу кількість золотих, срібних і бронзових медалей.
- Норвежці вважають себе винахідниками сучасного гірськолижного спорту. Перші вигнуті лижі були розроблені в районі Телемарк, у південній частині Норвегії, в 1850 році, а лижні кріплення, які в сучасних доробках відомі, як Rottefella, були винайдені інженером на ім'я Bror With в 1927 році.
- Вчені підрахували, що до 2012 року жителі Норвегії 12 разів ставали лауреатами Нобелівської премії, і отримали 3 премії у сфері економіки, 3 у сфері хімії та 2 премії миру. Нобелівська премія миру щорічно вручається в Осло.

- Прибуток від нафтової промисловості та продажу природного газу складає 57% норвезької економіки, і ці сфери приносять третину податкових надходжень.
- Автомобільний тунель Laerdal - найдовший у світі дорожній тунель. Його довжина становить 24,5 км.
- Представники Норвегії зіграли важливу роль в розвитку мережі Інтернет. Популярний на пострадянському просторі веб-браузер Орега, створили в цій країні.
- Норвезька збірна з футболу відноситься до нечисленного списку команд, які ніколи не програвали команді Бразилії. Норвегія двічі перемогла і двічі зіграла внічию з багаторазовим чемпіоном світу.
- Жителі норвезького міста Осло щорічно встановлюють ялинку на площі Trafalgar Square в Лондоні в знак подяки жителям Лондона за їхню допомогу під час Другої світової війни.
- Приватне життя громадян рідко стає суспільним надбанням. Лізти в чужі стосунки не прийнято й норвежці зазвичай не поширюються про особисте.
- Норвегія відрізняється великою любов'ю до вікінгів - тут є різноманітні музеї, присвячені їх історії, реалістичні фестивалі з майстер-класами і реконструкціями історичних подій за участю вікінгів. Відвідувачі таких фестивалів можуть подивитися на реконструйовані будівлі епохи вікінгів, які створюють неповторну атмосферу свята, поспілкуватися з любителями цієї епохи, відвідати середньовічний ринок, художні виставки, концерти та інші освітньо-розважальні дії. Найбільш популярним є фестиваль Святого Олава і фестиваль вікінгів Лофотр.
- Герой норвезького фольклору - троль - дуже популярний символ багатьох закладів. Тролі - це духи природи, вони її охороняють, і допомагають добрим людям.
- У Норвегії працює ряд сучасних високотехнологічних "гуманних в'язниць", які працюють з метою реабілітації злочинців у зручних і гуманних для людини умовах. У кожній камері є всі зручності, починаючи з хорошого ліжка і закінчуючи телевізором. Для ув'язнених з кожних 10-12 камер є окрема кімната відпочинку і кухня. На вікнах

тюрем відсутні решітки. У всіх ув'язнених в Норвегії є вільний доступ до мережі Інтернет в камерах. Деякі експерти звертають увагу на те, що рівень комфорту в таких в'язницях є кращим, ніж у деяких хороших готелях в США. Однак, норвезька влада виправдовує інвестиції в такі в'язниці, про що свідчать останні статистичні дані - в країні зафіксовано найнижчий рівень рецидиву в Європі.

- Норвегія вважається безпечною країною. Тут дотримуються закону, немає криміналу, а крадіжка вважається чимось немислимим для більшості норвежців. Тільки великі торговельні мережі мають рамки-детектори крадіжки товарів на виході, або камери спостереження. У решті їх практично ніде немає. Тим не менш, найкривавішою сторінкою в історії Норвегії вважається день, коли норвезький фанатик влаштував теракт - спочатку підірвав авто в Осло, після чого розстріляв 77 мирних жителів на острові Утойа.

- Уряд Норвегії офіційно визнав незалежність України 24 грудня 1991 року, дипломатичні відносини з Україною встановлено 5 лютого 1992 року. Від 2004 року в Норвегії, в її столиці, місті Осло, за адресою 0244 Oslo, Arbins gate 4, діє українське посольство і консульство. Від 2016 року надзвичайним і повноважним послом України в Норвегії - Яцюк Вячеслав Вікторович. У Києві, за адресою 01901 Київ, вул. Стрілецька, 15, діє норвезьке посольство. Від 2016 року послом Норвегії в Україні - Оле Тер'є Хорпестад (норв. Ole Terje Horpestad).

- Корисні посилання по Норвегії:

<http://www.visitnorway.com/ru/> - туристична інформація по Норвегії.

<https://www.jenreviews.com/best-things-to-do-in-norway/> - 100 місць, які варто побачити в Норвегії

<https://www.nasjonaleturistveger.no/en/routes>

<http://kart.gulesider.no> - карта Норвегії

<http://www.norgebilder.no/> - супутникова карта

<http://www.world-of-waterfalls.com/norway.html> - водоспади

<http://www.webcamsinnorway.com/map/>

<http://www.carwalks.com> - пішохідні маршрути

<http://www.ruteinfo.net/en/>

<http://www.fjord1.no/eng> - круїзи та регулярні пороми

<http://www.fjordnorway.com/>

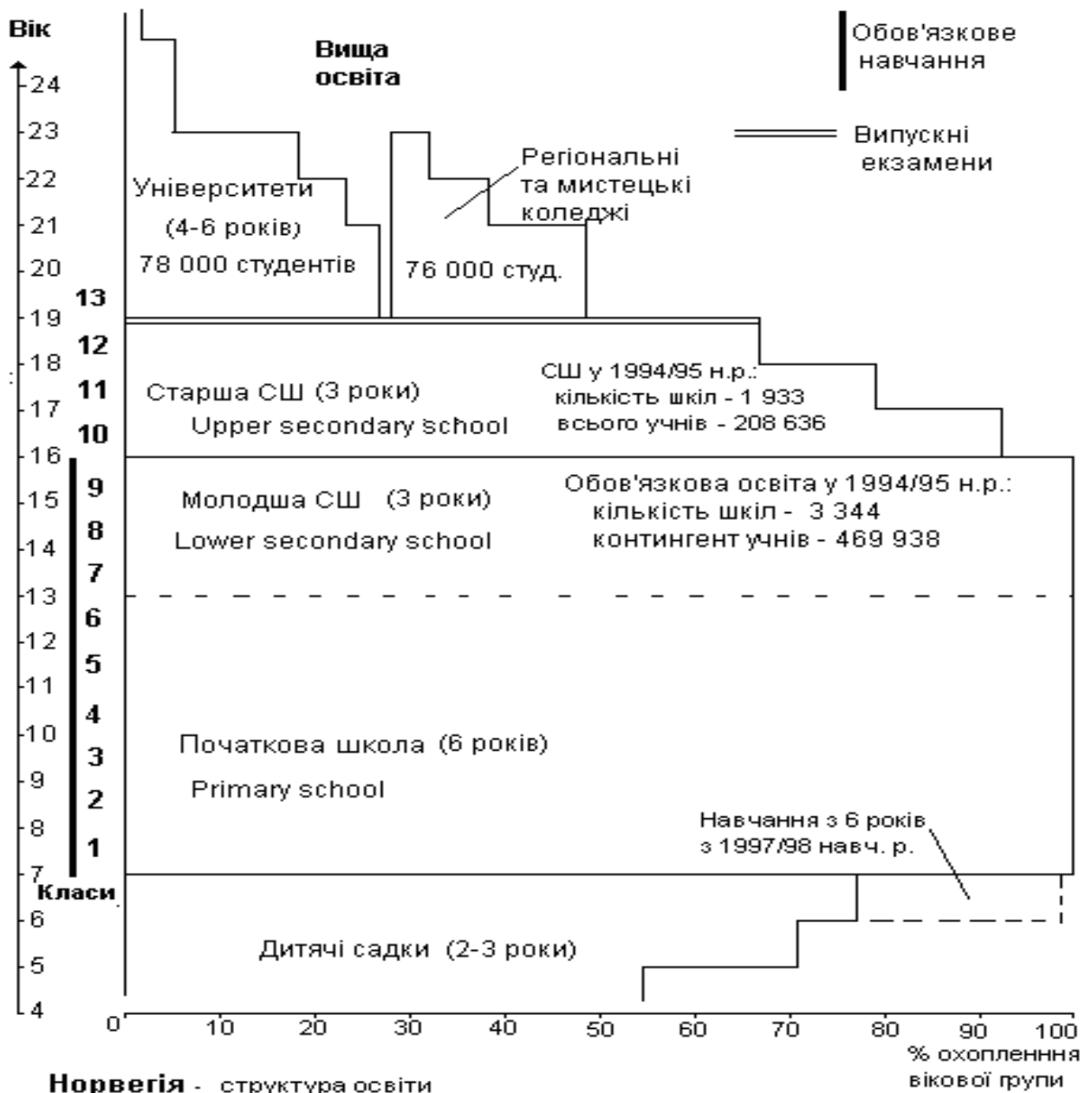
http://www.directferries.co.uk/oslo_ferry.htm

<http://www.fjordline.com/>

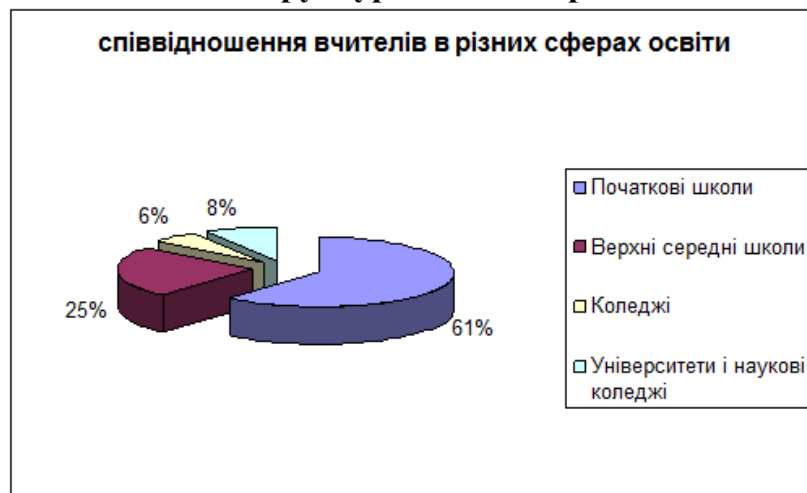
УНІВЕРСИТЕТИ НОРВЕГІЇ

(УНІВЕРСИТЕТИ, СПЕЦІАЛІЗОВАНІ УНІВЕСИТЕТИ, ПРИВАТНІ КОЛЕДЖИ)

Norwegian University of Life Sciences	(UMB)	www.umb.no	The University Centre in Svalbard	(UNIS)	www.unis.no
Norwegian University of Science and Technology	(NTNU)	www.ntnu.no	University Graduate Center	(UNIK)	www.unik.no
University of Bergen	(UiB)	www.uib.no	Bergen National Academy of the Arts	(KHIB)	www.khib.no
University of Oslo	(UiO)	www.uio.no	Oslo National Academy of the Arts	(KHIO)	www.khio.no
University of Stavanger	(UiS)	www.uis.no	Ansgar School of Theology and Mission		www.ansgarhs.no
University of Tromsø	(UiT)	www.uit.no	Atlantis Medical College		www.ahm.no
Norwegian Academy of Music		www.nmh.no	BTS - Baptistenes teologiske seminar		www.baptist.no
Norwegian School of Economics and Business Administration	(NHH)	www.nhh.no	Barratt Dues Musikk institutt		www.bdm.no
Oslo School of Architecture and Design	(AHO)	www.aho.no	Betanien deakonal University college		www.betanien.no
The Norwegian Lutheran School of Theology	(MF)	www.mf.no	Bergen School of Architecture		www.bergenarkitektskole.no/
The Norwegian School of Veterinary Science		www.veths.no	BI - Norwegian School of Management		www.bi.no

Структура освіти Норвегії

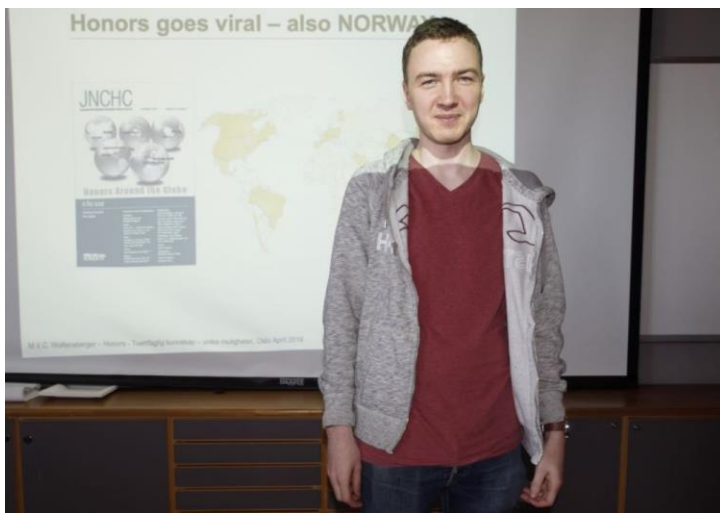

Хронологія становлення вищої освіти в Норвегії

1750	Норвезька військова академія(The Norwegian Military Academy) створена як «Вільна математична школа» (Free Mathematical School) з офіцером і технічними дисциплінами, такими як географічна зйомка, малювання, укріплення та математика.
1757	У місті Конгсберг створено «гірничий семінар» (The Mining Seminar) для підготовки інженерів для шахт «Конгсберг» (Kongsberg). Ця освіта була перенесена в Королівський університет Фредеріка в Крістіані ,Осло (the Royal Frederik's University in Christiania, Oslo) в 1814 році (три роки після створення цього університету).
1811	Університет Осло (The University of Oslo), створений як Universitas Regia Fredericana за зразком Берлінського університету ("Модель Гумбольдта" - англ. the «Humboldt Model»).
1859	Норвезький університет наук про життя (The Norwegian University of Life Sciences), створений як сільськогосподарська школа в Ес, Акерсхус (Ås, Akershus).
1910	У Тронхеймі створено Норвезький технологічний інститут (The Norwegian Institute of Technology).
1936	У Бергені створена Норвезька школа економіки та ділового адміністрування (The Norwegian School of Economics and Business Administration).
1943	Школа норвезького бізнесу ВІ (The Norwegian Business School).
1946	Створено Бергенський університет (The University of Bergen).
1961	Створена Осло школа архітектури та дизайну (The Oslo School of Architecture and Design).
1972	Створено Університет Тромсе (The University of Tromsø).
2005	Університетському коледжу Ставангеру (Stavanger University College) надається статус університету, що стає університетом Ставангеру (the University of Stavanger).
2007	Університетський коледж «Агдер» (Agder University College, створений 1994 р.) отримує статус університету, таким чином, він стає університетом Агдера(the University of Agder).
2011	Університетський коледж Буда (Bodø University College) стає університетом Норндалу (University of Nordland), восьмим університетом у Норвегії.
2014	Університетський коледж Телемарка, Університетський коледж Бускеруда та Університетський коледж Вестфолда (Telemark University College, Buskerud University College and Vestfold University College) об'єднуються в Університетський коледж Південно-Східної Норвегії
2018	Університетський коледж Південно-Східної Норвегії отримав статус університету, став університетом Південно-Східної Норвегії (University of South-Eastern Norway)

Найперша в Норвегіі програма навчання талановитих студентів в університеті Осло починається в серпні 2019 року.

**UiO startar Noregs første talentprogram:
- Unorsk, men verdt å prøva ut**

Talentprogrammet «Honours» er eit nytt studietilbod på Universitetet i Oslo.

Fakta om bachelorprogrammet honours:

Søkjaren må velja studieretning humaniora eller realfag (R2-krav)

Søkjaren tar ein bachelorgrad i realfag (fysikk og astronomi eller matematikk med informatikk) elller humaniora (lingvistikk,

filosofi eller musikkvitenskap) med eit honours-tillegg Dei som vil inn på studiet søker gjennom Samordna opptak Studiet har plass til 20 studentar Studentane tar fleire studiepoeng enn studentar i vanlege studieløp Kunstig intelligens er tema for kull 2019 Søknadsfristen er 15. April (*Kjelde: Universitetet i Oslo*).

Індекс гуманітарного розвитку

Індекс людського розвитку (ІЛР) (до 2013 року «Індекс розвитку людського потенціалу» (ІРЛП), англ. *Human Development Index, HDI*) - інтегральний показник, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння і вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття, як основних характеристик людського потенціалу досліджуваної території. Він є стандартним інструментом при загальному порівнянні рівня життя різних країн і регіонів. Індекс публікується в рамках програми розвитку ООН в звітах про розвиток людського потенціалу і був розроблений в 1990 році групою економістів на чолі з пакистанцемт Махбубом-уль-Хаком. Однак концептуальна структура індексу була створена завдяки роботі Амарт'я Сена. Індекс публікується ООН у щорічному звіті про розвиток людського потенціалу з 1990 року. У деяких перекладах оригінального терміна Human Development Index (HDI) його також називають **Індекс гуманітарного розвитку (ІГР)**. При підрахунку ІГР враховуються 3 види показників:

1. Очікувана тривалість життя – оцінює довголіття.
2. Рівень грамотності населення країни (середня кількість років, витрачених на навчання) та очікувана тривалість навчання.
3. Рівень життя, оцінений через ВНД на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС) в доларах США.

Розроблена і науково обґрунтована узагальнена система показників, що характеризує кількісні та якісні характеристики соціально-економічної диференціації соціального розвитку, що включає:

- коефіцієнт диференціації індексу розвитку людського потенціалу, що характеризує ступінь відмінності в соціально-економічному розвитку аналізованих країн, регіонів усередині країни, соціальних груп;
- коефіцієнт диференціації індексу здоров'я (довголіття), що показує, наскільки стан здоров'я в одній країні, регіоні краще, ніж в іншому;
- коефіцієнт диференціації індексу освіти. Такий показник визначає ступінь перевищення рівня освіти населення в одній країні (регіоні або іншому об'єкті дослідження) над рівнем освіти (грамотності) населення іншої країни;
- коефіцієнт диференціації індексу доходу, що визначає ступінь економічної диференціації аналізованих країн або регіонів;
- коефіцієнт диференціації індексу смертності, як показник відмінностей у стані здоров'я порівнюваних країн або регіонів;
- коефіцієнт диференціації рівня професійної освіти, що відображає відмінності в ступені охоплення навчанням другої і третьої ступені освіти в досліджуваних країнах або регіонах.

У 2010 році сімейство індикаторів, які вимірюють ІЛР, було розширено, а сам індекс піддався істотному коригуванню. На додаток до використовуваному ІЛР, який є зведеним показником, що спирається на середні статистичні дані і не враховує внутрішньої нерівності, були введені три нові індикатора: Індекс людського розвитку, скоригований з урахуванням соціально-економічної нерівності (ІЛРН), Індекс гендерної нерівності (ІГН) і індекс багатовимірної бідності (ІББ). Залежно від значення ІЛР країни прийнято класифікувати за рівнем розвитку: дуже високий (42 країни), високий (43 країни), середній (42 країни) і низький (42 країни) рівень.

ГЛОСАРІЙ БАЗОВИХ ПОНЯТЬ

гуманізм - це система ідей і поглядів на людину як на найбільшу соціальну цінність, створення умов для її повноцінного життя і фізичного та духовного розвитку. Це сповідування загальнолюдських цінностей: любові до людини, свободи, справедливості, гідності людської особистості, працелюбності, досконалості, милосердя, доброти, благородства. Гуманістичні ідеї застосовні до всіх людей і всіх соціальних систем. Визнається взаємодія гуманістичних і національних цінностей. Стрижнева ідея: при формуванні особистості не можна застосовувати насилля, якими б благими цілями воно не обґрунтовувалося. Благо людини - вище за все. Норма людських відносин: принцип рівності, людяності, справедливості.

гуманність (лат. *humanus* - людяний) - любов, увага до людини, повага до людської особистості; добре ставлення до всього живого; людяність, людинолюбство. Система установок особистості стосовно людини, групи людей, живої істоти, обумовлена моральними нормами і цінностями, представлена у свідомості переживаннями жалю і реалізована у спілкуванні і діяльності в актах сприяння чи допомоги.

гуманітарна культура - це сукупність духовних цінностей, знань і норм поведінки, вироблених особистістю або історично визначеним співтовариством на основі пізнання соціальних процесів, які виступають у вигляді регулятивних форм життєдіяльності людини; вищий прояв ідеальної діяльності людини, процес, результат і критерій духовного багатства індивіда і суспільства, умова індивідуалізації культури і соціалізації особистості.

гуманітарне середовище охарактеризовано як умова ефективного функціонування навчального закладу, що має являти собою духовно насичену атмосферу, що обумовлює кругозір, стиль мислення і поведінки включених до неї суб'єктів, що стимулює в них потребу в залученні до загальнонаціональних і загальнолюдських духовних цінностей; гуманітарне середовище у вищих навчальних закладах Норвегії - це сукупність таких умов, за яких учні можуть опанувати гуманістичні ідеї, накопичені поколіннями.

гуманітарна освіта - сукупність знань у галузі соціально-гуманітарних наук, пов'язаних з ними практичних навичок і вмінь. Гуманітарна освіта є одним із головних елементів безпеки нації і держави. Метою гуманітарної освіти є духовна культура, в якій особистість відтворює людські цінності, повноту своїх внутрішніх переживань, роздумів і мрій; пізнає суспільство на різних його історичних етапах, осмислює феномен культури, замислюється над сенсом свого життя та життям іншої людини, що сприяє адаптації у сучасному глобалізованому світі. Особливу роль у цій царині освіти відіграють такі дисципліни, як філософія, історія, українська мова, історія культури й культурологія, політологія і соціологія, психологія і педагогіка, етика й естетика, правознавство тощо.

гуманітаризація освіти - це повернення усіх наук до людини, на формування духовного світу спеціаліста, орієнтованого на загальнолюдські цінності. Це такий світоглядний і діяльний підхід до освіти, який не тільки визнає, але і стверджує цінність студента як особистості, його право на якісну освіту, на свободу вибору, на розвиток і виявлення своїх здібностей, на визнання єдиним критерієм оцінки діяльності викладача - якість особистості спеціаліста.

гуманітарне знання це посередник між культурними досягненнями минулого, теперішнього і спробами соціального проектування майбутнього, взаємно узгоджуючи їх на рівні рефлексивного відношення до можливості конструктивного діалогу в часі. По суті саме гуманітарій має виступати «перекладачем» смислів для носіїв протилежних поглядів на світ: віруючих різних конфесій, віруючих і атеїстів, представників різних етнічних груп тощо. Всі вони співіснують в його світосприйнятті як інша щодо нього, але не конкуруюча реальність. Окрему точку зору і лінію поведінки індивіда гуманітарне знання здатне трансформувати в широке світосприйняття і творче буття в культурі людства.

гуманістична культура є першоосновою гуманітарної культури особистості, що, виникаючи спочатку в широкій площині культури як історична програма соціального наслідування ідей гуманізму, в цілому сприяє збереженню та прогресивному розвитку всього людства. Вочевидь *гуманізм* є філософською детермінантою - «чинником, що стимулює інтеграцію тих чи інших реалій суспільної дійсності в соціокультурне середовище» щодо культури, «наповнюючи її змістом, який зумовлений функціональною спрямованістю соціокультурного середовища»

державна інформаційна політика являє собою соціальний механізм визначення та реалізації цілей, завдань, принципів, пріоритетів і умов в розвитку інформаційної сфери, що забезпечують ефективне функціонування держави та її сталий розвиток, а також збереження і зміцнення духовної основи суспільства.

інформаційна політика являє собою універсальний соціальний механізм визначення цілей, завдань, принципів і умов реалізації пріоритетів суспільного розвитку в інформаційній сфері, заснований на конкурентній публічній боротьбі суб'єктів політики і пов'язаний з реалізацією суспільної підтримки суб'єктів політики, а також їх уявлень про зміст суспільного блага і шляхи його досягнення.

егалітаризм (фр. Égalitarisme, від égalité - рівність) - концепція, в основі якої лежить ідея, що припускає створення суспільства з рівними політичними, економічними і правовими можливостями всіх членів цього товариства.

АНКЕТА

№	Питання/ ствердження
1.	Чим Ви вважаєте за краще займатися у вільний час? 1) спілкування з друзями 2) зайняття спортом 3) зайняття творчістю або хобі 4) відвідування театрів, музеїв, виставок 5) інше
2.	Назвіть якості, які Ви найбільше цінуєте в людях. 1) розум, вченість 2) творча спрямованість 3) доброта 4) чесність 5) інше
3.	Що Ви розумієте під терміном гуманітарна культура? 1) результат усієї діяльності людини 2) комплекс цінностей в сучасному суспільстві (норми, звичаї, традиції) 3) сфера духовної творчості 4) специфічна інформація, накопичена людством
4.	Чи відвідуєте Ви музеї, театри і інші культурні установи? 1) часто 2) іноді 3) дуже рідко
5.	Якби ви отримали в спадок бібліотеку, щоб ви з нею зробили? 1) продав би подорожче 2) привів би її в порядок і відкрив би для читачів 3) продав би книги, а будівлю здав би в оренду 4) інше
6.	Якби була можливість, з якою з нижеперечислених осіб Ви б хотіли познайомитися і подружитися? 1) Едвард Григ 2) Руаль Амундсен 3) Уле Ейнар Бьєрндален 4) інше
7.	Як Ви думаєте, чи важливо знати особливості інших культур (хоч би основні) окрім своєї рідної? 1) так 2) ні 3) важко відповісти
8.	Ваш стать 1) чоловічий 2) жіночий
9.	Ваш вік 1) 17 - 25 2) 26 - 35 3) 36 і старше

For me, a Norwegian humanitarian culture, is linked to our education and our practise of the so called "peace politics". This has, ever since WW2 been important to us norwegians -

A focus on people in need, ^{whether} ~~either~~ from natural disasters or war, is part of our education through out school, even within our higher education, where focus and popularity among courses like peace and conflict and development studies has increased.

I also think you can recognise humanitarian culture in our relationship to nature. We channel a lot of our engagement into volunteering in organizations like The Red Cross, which has programs helping people that has gotten lost in nature due to weather conditions e.g.

This engagement is for us norwegians more concrete in most cases, than the more abstract humanitarian culture signified by helping people in need elsewhere in the world, even though norwegians see themselves as engaged, knowledgeable and supportive fellow human beings.

Jeg forstår at man må være målrettet for å oppnå en posisjon i samfunnet. Man må vedvarende utvikle sine naturlige evner å realisere dem. Bare da vil man være nyttig for samfunnet. Et slikt liv er interessant og tilbringer glede.

Generell oppfatning om sosial status er knyttet til høy inntekt og materiell sikkerhet. Men jeg tror ikke det stemmer. Læreren min på kulturskolen er et eksempel. Han er universell person: han er talentfull artist, matematiker og lærer. Man kan liksom literaturen veldig bra, han har et godt humør og det er alltid hyggelig å slå av en prat med han. Studenter og kollegaer har stor respekt for ham og er veldig glad i ham, selv om inntekten hans er veldig lav. Inntekten er ikke det viktigste for ham. Det viktigste det han er likelig og har funnet sin plass i livet

Silvia Berg

Filtvet, Norge

For meg betyr humanitar kultur i Norge det man legger i utdanning og praktisering av fredspolitikk. Dette har helt siden 2. verdenskrig vært viktig for oss nordmenn. Fokus på sympati overfor folk i nød, enten fra naturkatastrofer eller krig, er endel av vår utdanning i barne- og ungdomsskolen, men også i høyere utdanning, hvor fokus på fredsstudier og utviklingsstudier har blitt mer og mer vanlig.

Jeg tror også man kan se det gjennom vår relasjon til naturen, hvor vi kanalisere vårt engasjement til de som trenger hjelp i naturen - på tur, felis ved å delta frivillig i Røde Kors.

Dette engasjementet er nok mer konkret, enn en mer overordnet humanitar kulturell tilnærning - som for de fleste er abstrakt, selv om nordmenn oppfatter seg som engasjerte, kunnskapsrike og gode medmennesker.

ЯК НОРВЕЖЦІ РОЗУМІЮТЬ ЩО ТАКЕ Є ГУМАНІТАРНА КУЛЬТУРА

Для когось культура - це щось духовне, прекрасне, досконале; хтось асоціює культуру тільки з чарівними витворами мистецтва : безперечними картинами, майстерно написаними літературними творами, з ніжними піснями або вражаючими фільмами; а ще хтось вкаже, що культура - це загальноприйняті правила поведінки людини в певній ситуації, які допомагають уникнути непорозумінь і різних проблем. Як бачите, тлумачень багато, і усі вони мають своє окреме значення. Я можу тільки додати, що культура в моєму житті займає значне, вагоме місце і супроводжує мене в усіх своїх можливих проявах.

(Norwegian Nursing Exchange Program Augustana University augie.edu)

Гуманітарна культура це не лише загальноприйняті норми поведінки, але і поведінка людини, яка відповідає прийнятим нормам в суспільстві.

Культурна людина - це людина, яка вирішує усі проблеми мирним шляхом.

Øystein Gulbrandsen

*(Images of Norwegian People
Characteristics - #rock-cafe
rock-cafe.info
Norwegian People Characteristics)*

Я розумію, що треба бути цілеспрямованою, щоб досягти гідного становища в суспільстві, але не заради самого становища. Треба наполегливо розвивати свої природні здібності, щоб реалізувати їх. Тільки в цьому випадку я буду затребуваним професіоналом, буду корисною людям. Таке життя цікаве, приносить задоволення (*Wenche Rasmussen*).

Загальноприйнята думка про гідне суспільне становище пов'язана з високими доходами, матеріальною забезпеченістю. Але я не думаю, що це правильно. Для мене приклад мій учитель в художній школі. Це універсальна людина: талановитий художник, математик, педагог. Він прекрасно знає літературу, у нього чудове почуття гумору, він дуже цікавий співрозмовник. Нехай доходи його не великі, та вони, схоже, його не цікавлять, зате його дуже люблять і поважають учні та колеги. Головне, він щаслива людина, яка знайшла своє місце в житті. *Johannes Larsen*

Кожен раз, коли я відвідував Королівство Норвегія, мене вражало доброзичливість і висока духовність норвежців. Норвежці володіють прекрасним почуттям гумору, так само не проти від душі посміятися. Образ суворих вікінгів ніяк не асоціюється з норвезьким характером. Це милі і привітні люди.

У Норвегії освіта й культура - на першому плані. Тут вперше в світі, в далекому 1979 році, було введено обов'язкову початкову освіту. У початковій школі викладають не тільки англійську мову (з першого класу), а й крім традиційних шкільних предметів - екологію і мистецтво. До речі, на освіту Норвегія витрачає в три рази більше, а на охорону здоров'я - в чотири рази більше, ніж на оборону. Норвегія - країна, яка дивує своєю красою.

Роман Олексієнко

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

61001, м. Харків, провулок Руставелі, 7, тел/ факс (057) 732-46-30, e-mail hgpa@kharkov.com
Розрахунковий рахунок 35415031032413, 35420231032413, 35427331032413 ГУДКСУ в Харківській області
МФО 851011 Код 02125591

10.10.2019 № 01-13/598

на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Олексієнка Романа Вікторовича на тему
**«Гуманітарна культура студентів в умовах інформатизації університетської освіти в
Норвегії (друга половина ХХ – початок ХХІ століття),**
поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки,
в освітній процес Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Результати дисертаційного дослідження Олексієнка Р.В. були впроваджені в роботу викладачів академії, зокрема кафедри теорії та методики дошкільної освіти впродовж 2017-2018 н. р. Практичне значення впровадження норвезького науково-педагогічного досвіду полягає в розробці теоретичного інструментарію для подальших емпіричних досліджень процесу формування особистої гуманітарної культури і шляхів активізації теоретичних компонентів навчання студентів у самоосвіті.

Актуальні для освіти і виховання загальні проблеми гуманітаризації і гуманітарної культури людини, пов'язані із загальнонародською культурою і загальнонародськими цінностями, формуванням гуманітарного простору суспільства й освіти знайшли відображення у збагаченні змісту освіти, курсових та дипломних робіт студентів, наукових публікаціях викладачів.

Розроблені автором теоретичні положення та матеріали, висновки й джерельна база дослідження можуть бути використані для подальших наукових розвідок питань формування гуманітарної культури студентів в умовах інформатизації вищої освіти в Україні та за кордоном.

Довідка видана для подання в спеціалізовану вчену раду Д 29.051.06 Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Проректор з науково-педагогічної роботи

І.О. Степанець

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

пл. Шибанкова, 2, м. Покровськ, Донецька обл., 85300
тел./ факс (06239) 2-03-09, e-mail: mail@donntu.edu.ua, Код ЄДРПОУ 02070826

№ 30 від 07.10.2019

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Олексієнка Романа Вікторовича на тему
«Гуманітарна культура студентів в умовах інформатизації університетської освіти в
Норвегії (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)»,
поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки,
у навчально-виховний процес ДВНЗ «ДонНТУ», м.Покровськ

Дисертаційне дослідження Олексієнка Романа Вікторовича з теми «Гуманітарна культура студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Норвегії (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)» є результатом вирішення однієї з актуальних проблем сьогодення. Результати дисертаційного дослідження були впроваджені в роботу кафедри мовної підготовки протягом 2017-2018 навч. року.

Визначено, що цінність гуманітарної вихованості складається в тому, що вона готує студентів до успішної життєдіяльності в приватних та муніципальних секторах, у різних структурах демократичної держави та більше того, навіть у різних спільнотах. Виховання у молодих людей гуманітарної культури як пріоритетної мети освіти має важливе значення для забезпечення стабільності та благоустрою суспільства в умовах його сталого розвитку. Гуманітарна культура виступає тим фундаментом, на основі якого будуються ефективні соціальні відносини, засновані на принципах взаємоповаги та поваги до моральних, духовних принципів всього суспільства та певних соціально-культурних груп.

Розроблені автором теоретичні положення та матеріали, зібрані під час дослідження, висновки й джерельна база можуть бути використані для подальших наукових розвідок питання формування гуманітарної культури студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Україні та за кордоном.

Довідка видана для подання в спеціалізовану вчену раду Д 29.051.06 Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України.

Завідувач кафедри
мовної підготовки

М. М. Кабанець

Проректор
з наукової роботи

С. В. Подкопаєв

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

просп. Центральний, 59А, м. Сєвєродонецьк, Луганська обл., 93406,
тел./факс: (06452)4-03-42, <http://www.snu.edu.ua>, e-mail: uni@snu.edu.ua, uni.snu.edu@gmail.com
код ЄДРПОУ 02070714

М.П. 2019 № 1203/45.07 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Олексієнка Романа Вікторовича на тему
**«Гуманітарна культура студентів в умовах інформатизації університетської освіти в
Норвегії (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)»**,
поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки,
у навчально-виховний процес Східноукраїнського національного університету імені
Володимира Даля

Видана Олексієнку Р.В. в тому, що результати його дисертаційного дослідження
були впроваджені в роботу викладачів кафедри іноземних мов та професійної комунікації
протягом 2017-2018 навч. року.

Пріоритетними тенденціями університетської освіти в Норвегії ХХІ століття є
формування гуманітарної культури у студентів в умовах її інформатизації. Епоха
інформації, професійної комунікації, іншомовного спілкування та знань сьогодні
характеризують нове століття і новий цивілізаційний цикл, в який вступило людство.
Найважливішим фактором успішної підготовки працівника ХХІ століття є ефективне
іншомовне професійне спілкування та наукові знання.

Практичне значення дослідження норвезького науково-педагогічного досвіду
полягає в розробці теоретичного інструментарію для подальших емпіричних
досліджень в процесі формування особистої гуманітарної культури і шляхів
активізації теоретичних компонентів навчання студентів як в системі післядипломної
освіти, так і в самоосвіті.

Довідка видана для подання в спеціалізовану вчену раду Д 29.051.06
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Міністерства
освіти і науки України.

Зав. кафедри іноземних мов
та професійної комунікації

Директор Навчально-наукового інституту
міжнародних відносин

Проректор з наукової роботи

О.Е. Креск

О.Б. Целіщев

Е.В. Потапенко

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ
СЄВЕРОДОНЕЦЬКИЙ ХІМІКО-МЕХАНІЧНИЙ ТЕХНІКУМ
СХМТ СНУ ім. В. Дяля

пр. Центральний, 72, м. Северодонецьк, Луганська обл., 93405,
тел: (06452) 4-42-44, 4-24-67, факс (06452) 4-24-66 <http://www.shmt.ho.ua/>, e-mail: shmt_snu@i.ua,
код ЄДРПОУ 00208736

12.04.2019 р. № 01-24/121/1

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Олексієнка Романа Вікторовича на тему

**«Гуманітарна культура студентів в умовах інформатизації університетської освіти в
Норвегії (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)»**,
поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки,
у навчально-виховний процес Северодонецького хіміко-механічного технікуму
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Дяля

Видана Олексієнку Р.В. в тому, що результати його дисертаційного дослідження були впроваджені в роботу викладачів Северодонецького хіміко-механічного технікуму Східноукраїнського національного університету імені Володимира Дяля протягом 2017-2018 навч. року. Розроблені автором теоретичні положення та матеріали, зібрані під час дослідження, висновки й джерельна база можуть бути використані для подальших наукових розвідок питання формування гуманітарної культури студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Україні та за кордоном.

Глибоче вивчення і аналіз системи формування гуманітарної культури студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Королівстві Норвегія допоможе подолати суперечності, що накопичилися в Україні у сфері поліпшення системи гуманітарного вектора розвитку вищої освіти, зокрема між: об'єктивною необхідністю формування гуманітарної культури у студентів в умовах інформатизації університетської освіти з урахуванням прогресивного зарубіжного досвіду.

Практичне значення дослідження норвезького науково-педагогічного досвіду полягає в розробці теоретичного інструментарію для подальших емпіричних досліджень в процесі формування особистої гуманітарної культури і шляхів активізації теоретичних компонентів навчання студентів як в системі післядипломної освіти, так і в самоосвіті.

Довідка видана для подання в спеціалізовану вчену раду Д 29.051.06 Східноукраїнського національного університету імені Володимира Дяля Міністерства освіти і науки України.

Директор технікуму

к.пед.н. Євген ЖУЧЕНКО